Pikaia

וועראַ פיגנער

מעמואַרען

פון רוסישען איבערזעצט
פון
מ. אַשעראָוויטש

פּאַרערעד פון אב. קאַהאַן.

דריטער באנד

ארויסגעגעבען פון
פּאַרלאַג „וועקער"
175 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק
1925

Vera Figner's Memoirs
3 Volumes
Copyright 1925
by
Farlag Wecker

אינהאַלט

קאַפּיטעל	זייט
פאַרעדע צום דריטען באַנד	7
1. אין אַרבאַנגעלסק	11
2. ניאַנאַקסאַ	26
3. מיין שטימונג	36
4. אויפרעגענדע ידיעות	48
5. די פירסטין מאַריאַ מיכאַילאַוונאַ דאנדוקאָוואַ־קאָרסאַקאָוואַ	59
6. ביי די ברעגען פונ׳ם ים	66
7. פון ניאַנאַקסאַ קיין כריסטאַפאָראָוואַקאַ	72
8. די ערוואַכונג	78
9. צוריק אין דער היים	83
10. אויפדרוקען און פאַקטען	98
11. דאָס אַריבערפאָהרען קיין ניזשני	111
12. אין ניזשני	117
13. מיט וועניג געלד צווישען אַ סך אַרימע לייט	133
14. ווידערשפּרוכען פון לעבען	176
בריף צו א. א. סאַנדאנאָ	191
אַנווייזונג פאַר די בילדער אין אַלע דריי בענדער	215

פֿאַרעדעג צום דריטען באַנד.

דעם 29טען סעפּטעמבער, 1924, איז געווֿאָרען צוואַנציג יאָהר זינט איך בין אַרויס פון שליסעלבורגער פעסטונג, און די קאָפּיטלען וואָס איך וועל דאָ איבערגעבען, נעמען אַרום בלויז די ערשטע פּאָר יאָהר פון דעם נייעם לעבען, אין וועלכען איך בין אַריין נאָכדעם ווי איך בין פון טויט ווידער לעבעדיג געווֿאָרען. דאָס איז אַ פּאַרטזעצונג פון מיינע מעמואָרען, וואָס זיינען פּריהער ערשינען אין צוויי בענדער.

אין די ערשטע פּאָר יאָהר נאָך שליסעלבורג האָב איך אַ סך איבערגעלעבט און זעהר אַ סך געטראַכט; און פון אַ פּסיכאָלאָגישען שטאַנדפּונקט זיינען זיי, לויט מיין מיינונג, די וויכטיגסטע אין די צוואַנציג יאָהר וואָס זיינען שוין אַוועק פון דאָמאָלסט אָן.

כמעט אַ פּערטל יאָהרהונדערט בין איך געווען אָפּגעריסען פון מענשען און פון דעם גאַנצען לעבען, און וועג מען האָט מיך אינ׳ם יאָהר 1904 ווידער אַרײַנגעוואָרפען אינ׳ם שטראָם פון׳ם לעבען, בין איך געווען אַזוי צומישט, אַז איך האָב פּשוט ניט געוואוסט אויף וואָס פּאַר אַ וועלט איך בין.

ווי אַזוי לעבט מען איצט? מיט וואָס לעבט מען? און צוליב וואָס לעבט מען?

אָט די פּראַגען האָבען מיך ניט געלאָזט רוהען און איך האָב קיין איין מינוט ניט אויפגעהערט טראַכטען וועגען דעם.

די עטלעכע און צוואַנציג יאָהר אין געפּענגנים האָבען מיך געמאַכט שרעקלעך נערוועז. איך האָב ניט געקענט אריבערטראַגען די געזעלשאַפט פון מענשען, און דאָס איז נאָך ניט געווען דאָס ערגסטע.

אין געפּענגנים האָב איך אליין ניט געוואוסט און גאָר ניט געקענט באַגרייפען ווי שלעכט עס קען זיין אַ מענשען, וואָס וועט יאָהרען לאַנג אָפּגעריסען פון דער וועלט.

ערשט וועג מען האָט מיך פון געפּענגנים ארויסגעלאָזט, האָב איך דאָס דערפיהלט.

וואָרים וועז איך בין געווען פארשפּאָרט אין פעסטונג און דאָס נאָנצע לעבען האָט פאר מיר אויפגעהערט עקזיסטירען, האָט עס אָבער ניט אויפגעהערט עקזיסטירען אויף דער פרייהייט; דאָרט האָט זיך אלעס באַווענדט, דאָרטען האָט זיך אלעס געביטען. אמת טאָקע, עס איז נאָר אלץ געווען א זעלבסט־הערשענדע רעגירונג, אָבער ניט קוקענדיג דאָרויף, איז רוסלאַנד געוואָנגען פאָרווערטס. זי האָט זיך עטוויקעלט עקאָנאָמיש, קולטורעל און פסיכאָלאָגיש.

אין דער זעלבער מדינה, וואָס איז פריהער געווען כמעט אינ־גאנצען א פויערשע, איז אויסגעוואקסען אן ארבייטער־קלאַס, א בא־וואוסטזיניגער, אויפגעקלערטער ארבייטער־קלאַס, וואָס האָט אין די יאָהרען פון 1904 און 1905 זיך פארמאָסטען אין כחות מיט'ן קאָפּיטאַליזם און ארויסגעשטעלט פאָליטישע פאָדערונגען דער רע־גירונג.

פריהער, וועז די רעוואָלוציאָנערע פארטיי פון דער „נאראָד־נאיא וואָליא" איז ארוים אין אָפענעם קאמף געגען דער רעגיע־רונג, האָט זי זיך זעהר וועניג געקענט שטיצען אויף די בריייטע מאסען. איצט אָבער איז גאָר אנדערש, די רעוואָלוציאָנערע פאר־טייען האָבען מיט זיך א גאנצע ארמיי פון אָרגאניזירטע ארבי־טער, וועלכע זיינען אריינגעצויגען געוואָרען אין פאָליטישען קאמף און אויך די פויערים האָבען זיך אויפגעכאפט פונ'ם שלאָף.

און אין דער זעלבער צייט וואָס רוסלאַנד האָט באקומען אן אנדער פנים און עס זיינען אויסגעוואקסען נייע פארטייען און נייע פראָגראַמען, בין איך, אין דעם איינזאמען קאמער פון דער פעסטונג, געווען אָפּגעריסען פון אלעם, פארוואָרפען פון אלעמען, פונקט ווי א טויטער שטיין, וואָס ווערט אוועקגעשלעפט פונ'ם ברעג טייך.

עס איז געווען ניט מעהר ווי נאטירליך, אז איך זאל פאר זיך אין ערגעץ קיין אָרט ניט געפינען. צוויי און צוואנציג יאָהר אָפּגע־ריסען פונ'ם לעבען, האָב איך זיך דערנאָך שוין מעהר ניט געקענט צופאַסען צום לעבען.

ביי לעאָניד אנדרעיעוו איז פאראן אן ערצעהלונג „אליעזר". אנדרעיעוו מאָהלט אליעזר'ן אלס „א מענשען, וועלכער האָט גע־כאפט א קוק אין דער אייביגקייט". לעזענדיג די ערצעהלונג, איז מיר אויפגעפאלען, אז איך בין אויך א מין „אליעזר"; איך קוק אויך אריבער'ן לעבען, אריבער די זאכען אין לעבען.

אבער ער האָט געקוקט אין אן אומבאשטימטער וויייטקייט, און איך האָב געקוקט אין דער טיעפקייט.

ניט אלע מאנטאג און דאנערשטאג נעהען מענשען ארויס פון א שליסעלבורגער פעסטונג, און ניט יעדער איינער פון די, וואס גענהען ארויס, טהיילען זיך מיט אנדערע דערמיט וואס זיי האבען דארטען איבערגעלעבט.

„ערשט איצט פארשטעה איך וואס ס׳לעבט איבער א מענש נאכדעם ווי ער איז יאהרען לאנג געווען פארשפארט אין גענענגניש". אזוי האט מיר געזאגט א באקאנטער, נאכדעם ווי ער האט איבערגעלייענט דאס וואס איך האב אנגעשריבען.

און אויב אנדערע וועלען דאס אויך פארשטעהן, וועל איך אין דעם געפינען א באפרידיגונג.

וואלטער פינגער.

פ. ס. אין דעם בוך נעם איך אריין די בריעף, וואס איך האב געשריבען צו מיין פרויענד ספאנדאני. זיי זיינען, נעדרוקט ביים סוף פונ׳ם בוך. איך נעם זיי אריין, ווייל זיי דריקען אוים שטריכען פון מיין שטימונג, וואס איך האב געהאט אין יענער צייט — שטריכען, וואס זיינען ניט אריינגעפיהרט אינ׳ם טעקסט פונ׳ם בוך.

נאָך שליסעלבורג.

ערשטער קאפיטעל.

אין ארכאנגעלסק.

ווי ווּאכען נאכדעם ווי איך בין ארויס פון שלי־סעלבורגער פעסטונג, האָט מען מיך פארשיקט אין א ווייטען, קאלטען געגענד. מען האָט מיך גע־זאלט פארשיקען אין סיביר, אבער איבער דער מלחמה מיט יאפאן האָט מען דאָס ניט געקענט, איז געבליבען, אז מען זאל מיך פארשיקען אדער קיין טאשקענט, אדער קיין ארכאנגעלסק. די ברירה אויסצוקלייבען צווישען אָט די צוויי געגענדען האָבען געהאט מיינע קרובים, און אזוי ווי זיי זיינען געווען זיכער, אז די היץ אין טאש־קענט וועט מיר שאדען, האָבען זיי געבעטען, אז מען זאל מיך בע־סער פארשיקען קיין ארכאנגעלסק.

מען האָט מיר ערלויבט צו פאהרען אויף מיינע אייגענע הוצאות, אבער מיט א תנאי, אז איך מוז מיטנעמען אהין צוויי זשאנדארען און אויך דעם פאלקאוניק דובראווין, וועלכער איז אמאל געווען אן אויפזעהער אין שליסעלבורגער פעסטונג, און איך מוז זיי אויך אפשיקען צוריק אויף מיינע הוצאות.

מיין שוועסטער לידיע איז געפאהרען מיט מיר ביז יאראס־לאוו, און דארטען האָט שוין אויף מיר געווארט מיין שוועסטער אלגא. זיי האָבען מיך קיין איין מינוט ניט געוואלט איבערלאזען אליין, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אז איך בין זעהר אומבאהאלפען.

וועז מען האָט מיר פון פעטראפאוולאוסקער פעסטונג ג־פיהרט צום ניקאלאיעווסקער וואקזאל, איז דאָס פארהענגעל אין דער קארעטע געווען אביסל אויפגעהויבען און איך האָב מיט גרויס נייגעריגקייט געקוקט אויף דער גאס, האָט זיך מיר אלץ אויסגעדוכט, אז אלע פארבייגעהער זיינען אנגעטאן אין גרויע ארעסטאנטסקע מאנטלען, פונקט אזעלכע ווי איך האָב געזעהן די גאנצע צייט וואס איך בין געווען פארשפארט אין שליסעלבורגער

פעסטונג. איך האָב געוואוסט, אז דאָס קען ניט זיין; אז ציווילע מענשען טראָגען ציווילע קלײדער, וועד שוואַרצע, וועד ברוינע און אַנדערע קאָלירען. אָבער די אויגען זיינען צוויי און צוואַנציג יאָהר צוגעוועהנט געוואָרען צו זעהן גרויע אַרעסטאַנטסקע מאַנטלען און זיי האָבען שוין קיין אַנדער קאָליר ניט געקענט זעהן.

זיי האָבען אויך ניט געקענט זעהן קלאָהר קיין פּנים'ער, און וועז איך האָב געקוקט אויף די מענשען, וואָס זיינען געגאַנגען אין

וועדא פיגנער, אייגער מען האָט זי פארשפארט אין שליסעלבורגער פעסטונג

גאָס, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז די פּנים'ער זיינען ביי זיי פון גאַלע פּלעקען, פונקט אזעלבע גאַלע פּלעקען וויי מיר האָבען גע־טראָגען אויף די גרויע מאַנטלען. און איך געדענק נאָך, אז וועז איך ביז צוגעקומען צום וואַקזאַל אוז האָב דערזעהן מענשען פון דער נאָהענט, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז זיי האָבען ניט קיין פּנים'ער נאָר גאַלע פּלעקען. דאָס זעלבע איז אויך געווען אין דער ארכאַנגעלסקער טורמע, וואוהין מען האָט מיך דערנאָך געבראַכט; אַלע מאָל, וועז מען האָט מיך געפיהרט שפאַצירען אוז איך האָב

פון דערווייטענס דערזעהן אן ארעסטאנט, א קרימינעלען פארברע־כער גאר, אנגעטהאן אין א גרויען מאנטעל, האט זיך מיר אויסגע־וויזען, אז דאס איז איינער פון מיינע חברים, וועלכע זיינען גע־בליבען אין דער שליסעלבורגער פעסטונג.

דעם 17טען אקטאבער זיינען מיר אנגעקומען אין ארכאנ־געלסק. דאס איז געווען אין א זונטאג. די זון האט געשיינט העל און ליכטיג, און דאן איז מיר איינגעפאלען דער געדאנק, אז דאס איז אפשר א סימן, אז דאס נייע לעבען, וואס הויבט זיך איצטער אן ביי מיר, וועט אודאי אויך זיין העל און ליכטיג.

ארויסגעפאהרען פון'ם וואקזאל, האבען מיר זיך אוועקגעזעצט אויף דער שיף „מאסקווא" און זיך געלאזט שווימען איבער דער צפונ'דיגער דווינא, וואס איז אזוי ברייט און שהן, אז עס איז פשוט א פארגעניגען צו קוקען אויף איהר. ניט וויט פון'ם ברעג האט זיך גענוארפען אין די אויגען א קלויסטער מיט א בלויען שפיציגען דאך, באפוצט מיט גילדערנע שטראהלען, און די שטאדט, צו וועלכער מיר זיינען צוגעפאהרען, איז גראד געווען אויסגעפוצט מיט פאהנען, און איך האב געקענט מיינען, אז דאס נעמט מען מיך אויף מיט אזא פאראד.

וועז מיר זיינען צוגעפאהרען צום גובערנאטאר'ס קאנצעלאריע (אפיס), זיינען די טהירען נאך געווען פארמאכט און די וועכטער זיינען געשטאנען פארשלאפענע און נעריבען די אויגען.

דער גובערנאטאר וויי אויך דער פארוואלטער פון דער קאנ־צעלאריע און די אנדערע אנגעשטעלטע זיינען נאך געשלאפען, און אונז האט מען אריינגעפיהרט אין א גרוים צימער, וואו אז אלטער זייגער האט געסקריפעט און אויף די טישען זיינען געווען אנגע־וואנדפען א סך פאפירען און טינטערס.

נאך עלף איז געקומען דער פארוואלטער פון דער קאנצעלא־ריע. דאן האט דער פאלקאוניק דובראוויז איהם דערלאנגט די פא־פירען פון'ם פאליציי־דעפארטמענט, און וועז ער האט זיך פאר־טיעפט אין זיי, איז דער אויסדרוק פון זיין פנים וואס אמאל גע־וואהרען אלץ ערנסטער און ערנסטער.

— איך מוז אייך שוין אוועקשיקען אין טורמע, — האט ער אנגעהויבען, וועגדענדיג זיך צו מיר. — אוז חוץ דעם געפין איך פאר נויטיג אייך צו זאגען, אז לויט דעם באפעהל פון'ם פאליציי־דעפארטמענט וועט מען אייך דערנאך אוועקשיקען אין א ווייטען,

פארוואַרפענעם געגענד אין ארכאַנגעלסקער גובערניע. דאַרטען טאַרט איהר זיך ניט חבר'ען אפילו מיט קיין אייגעם פון די פאַ־ליטישע פארשיקטע. צוויי באַוואַפענטע וועכטער וועלען אייך אהין באַגלייטען און דאַרטען וועלען זיי אייך שטענדיג האַלטען אויפ'ן אויג.

דערהערט אזעלכע וועגטער, בין איך געבליבען שטעהן ווי א צומישטע. איך האַב געמיינט, אז וועז איך וועל קומען קיין אר־כאַנגעלסק, וועל איך זיין מעהר אַדער וועניגער פריי; צוזאַמען מיט מיין שוועסטער וועל איך זיך באַזעצען ערגעץ אין א שטעדטעל, אַדער אין א דערפעל, און דאַרטען וועל איך מיר לעבען רוהיג. פאַר'ן אוועקפאַהרען האַט מען אין פאַליציי־דעפאַרטמענט זעהר פיין און עדעל אויפגענומען מיין ברודער פיאַטר און איינער פון די הויכע באַאַמטע האַט איהם אליין געזאַגט: „אייער שוועסטער האַט זיך שוין געגוג אַנגעלייטען, און איצט וועט זי שוין לעבען אַנדערש. זייט רוהיג. עס וועט איהר זיין גוט".

פול מיט האַפענונגען אויף א ניי לעבען, בין איך אַוועק קיין ארכאַנגעלסק. און אַט האַסטו דיר גאָר א נייעם! אַט דאַם חיסט ביי זיי אַנדערש? ! מ'פארשפאַרט מיך ווידער אין א טורמע און מען נעמט ביי מיר צו מיין שוועסטער, וועלכע האַט מיך באַגלייט אַהער און געהאַפט, אז פון איצט אָן און ווייטער וועט זי שוין שטענדיג זיין מיט מיר צוזאַמען; מיר וועלען זיך ביידע באַזעצען אין א קלייענער אכסניא און אויסהאַלטען די וואַך אויף אונזערע אייגענע הוצאות.

אנשטאַט זיך באַזעצען ערגיץ ניט ווייט, אין א שטעדטעל, אַדער אין א דערפעל, שטעהט מיר גאָר פאָר זיך צו באַזעצען אין א פארוואַרפען ווינקעל, צווישן טויזענד מיט פיער הונדערט וועלסט ווייט פון א שטאַדט און דאַרטען טאָר איך זיך ניט חבר'ען מיט קיינעם פון די פאַליטישע פארשיקטע; דאַרטען וועל איך שטענדיג מוזען זיין אליין, אפגעריסען פון דער גאנצער וועלט, ווייל מיינע שוועסטער און ברידער, וועלכע האַבען אלע אייגענע פאַמיליעס, וועלען גאָר קיינמאל ניט קענען קומען צו מיר.

די פארוואַרפענע געגענדען אין ארכאַנגעלסקער גובערניע בא־שטעהען פון שרעקליכע זומפען. זומער קען מען אינגאַנצען אַהין ניט צוקומען. ערשט ווינטער, וען די זומפען וועלען פארפרוירען, קען מען פאַהרען אַהין. און אין אזא געגענד שיקט מען מיך אַוועק!

עס איז ניט שווער זיך פארצושטעלען וואס פאר א לעבען דאס איז. אין א ווייטען, פארוואלפענעם געגענד, אפגעריסען פון דער גאנצער וועלט, און שטענדיג אין דער געזעלשאפט פון צוויי זשאנדארמען, וועלכע געהען דיר נאך פוס־טריט און לאזען דיך פון אויגען ניט אפ.

אזא שטראף האט מען געגעבען דעם רעוואלוציאנער טשערנישעווסקי, און אזא שטראף האט מען באשטימט פאר מיר נאכדעם ווי איך בין צוויי און צוואנציג יאהר געווען פארשפארט אין א לעבעדיגען קבר.

מיין שוועסטער אלגא, וועלכע איז שטענדיג געווען זעהר א לעבעדיגע און זעהר א מוטיגע, האט זיך גענומען איינשטעלען פאר מיר. זי האט אלץ געטענה'ט, אז מען דארף מיך ניט פארשיקען אזוי ווייט, און דער פארוואלטער פון דער קאנצעלאריע האט איהר דאדורך געעגטפערט, אז ס'קען זיין, אז זי איז טאקי גערעכט, אבער ער קען זיך נאר ניט העלפען; ער איז ניט מעהר ווי א באאמטער און מוז דורכפיהרען דעם באפעהל פון פעטערבורג.

איך האב געשוויגען, כאטש דאס איז מיר אנגעקומען זעהר שווער, ווייל איך האב זיך זעהר שטארק געערגערט. דערנאך האב איך פארלאזען די גענדלר; איך האב מעהר ניט געקענט הערען די טענות, איך האב פארשטאנען, אז עס וועט סאי ווי סאי נאר ניט העלפען, און איך האב געזאגט:

— צו וואס די טענות? פיהרט מיך וואוהין איהר ווילט.

דערנאך האב איך ארומגענומען מיין גוטע שוועסטער, און באלד איז ארויסגעקומען א פאליציייסקע און האט מיך אוועקגעפיהרט אין טורמע.

ווידער א טורמע, ווידער גרויע וועגט, אן אויפזעהער, א נאך־זיראטעלניצא, באוואפענטע וועכטער; ווידער אפגעריסען פון דער גאנצער וועלט און אפגעזונדערט ניט נאר פון די פאליטישע ארעסטאנטען נאר אויך פון די קרימינעלע. און שטיל... ווידער שטיל!

יעדען אוועגט איז צו מיר געקומען מיין שוועסטער און מיר האבען גערעדט א צווויי שטונדען. ריידען פריי האבען מיר אבער ניט געקענט, ווייל דער אויפזעהער פון דער טורמע איז געזעסען הערביי, כאטש דער גובערנאטאר באנטינג האט געזאגט, אז קיינער וועט ניט זיין הערביי וען מיין שוועסטער וועט מיך קומען באזוכען.

וועז מען האָט מיך פּאַרשפּאַרט אין שליסעלבורגער פּענסטונג, איז מיין שוועסטער אָלגא אָלט געווען 8 יאָהר 21. אין יענער צייט האָט זי געקוקט אויף מיר ווי אויף איהרער 8 וועג־ווייזערין, און אפשר טאקי ווי אויף אן אידעאל. מיין ביטערער שיקזאל האָט נאך שטאַרקער געמאכט איהר איבערגעבענקייט צו מיר; און אזוי זיינען אוועק יאָהרען און יאָהרען, זי איז מיר אָלץ געבליבען גע־טרייו און איבערגעגעבען, און וועז מען האָט מיך אַרויסגעלאָזט פון דער שליסעלבורגער פּענסטונג, האָט זי זיך זעהר שטאַרק געפּרעהט, כאָטש ביי מיר אין הארצען איז אפילו קיין סימן פון פּרייד ניט געווען. ניט איינמאל האָט זי מיר געזאָגט, אז יעדען פּריהמאַרגען, אזוי שנעל ווי זי האָט נאָר די אויגען געעפענט, איז דער ערשטער געדאַנק איהרער געווען: „זי איז פּריי! זי איז פּריי!“ און דאָס איז געווען דאָן וועז איך אליין האָב נאָך אפילו ניט אָנגעהויבען צו פיהלען, אז איך בין ווירקליך פּריי.

ווי אן אמת געטרייע און איבערגעגעבענע מאַמע האָט זי זיך איצט געהאלטען אין איין זאַרגען וועגען מיר, ווי וויט זי האָט נאָר געקענט האָט זי מיר געמאכט גרינגער דאָס לעבען, און איך האָב זיך אזוי שטאַרק געוויטיגט אין דעם! ווייל וועז מען האָט מיך אָפּגעריסען פון מיינע שליסעלבורגער חברים, בין איך געבליבען עפּעם ווי ניט אהין און ניט אהער; איך האָב פּאַרלאָרען דעם באַ־דעז פון אונטער די פּים; די אלטע חברים האָט מען ביי מיר צו־גענומען און קיין נייע האָב איך ניט געהאַט.

8 דאַנק איהרע וויזיטען ביי מיר אין טורמע, האָב איך ניט פּאַרלאָרען אינגאַנצען דעם מוטה און געהאַט כוח אריבערצוטראַ־גען די שרעק און די איינזאמקייט, וואָס איז איצט פּאר מיר געווען נאָך שרעקליכער ווי אין דער שליסעלבורגער פּענסטונג. זי, מיין גוטע, געטרייע שוועסטער אָלגא, האָט מיך אין יענער צייט פּשוט ביים לעבען דערהאלטען; זי האָט זיך צוליעב מיר געהאלטען אין איין קריגען מיט'ן גובערנאַטאָר, מיט דעם פּאָליציי־דעפּאַרטמענט און זי איז געווען גרייט זיך צו קריגען מיט דער גאַנצער וועלט, אבי מיר מאכען דאָס לעבען גרינגער און זעהן, אז מען זאל אפּשאַ־פען די נייע פּאַרפּאלגונגען, די נייע אָפּקומענישען, וואָס מען האָט פּאר מיר צוגעגרייט.

בטבע איז זי געווען 8 גרויסע עקשנ'טע און וועז זי האָט זיך אויף עפּעם פּאַרלענט, האָט זי עס געמוזט דורכפיהרען, אי זי אלע

מאל געלאפען צום גובערנאטאר באנטינג און אלץ געדעדט מיט איהם וועגען מיר, מיט גוטען און מיט בייזען; דער גובערנאטאר האט איהר אלץ באוויזען, אז עם איז פאר מיר א סך בעסער אפ־צוזיצען אן איבעריגען חודש אין טורמע איידער מען שיקט מיך אוועק ווייטער, און זי האט געטענה'ט, אז עם איז ניט בעסער, אז איך טאר מעהר אין טורמע ניט זיצען. אויף יעדער וואכט, וואס ער האט איהר געזאגט, האט זי איהם געענטפערט צעהן אנדערע און אלץ אויסגעבריעגט, אז ער איז ניט געדעכט. עס איז דער־גאנגען אזוי ווייט, אז ער האט זיך אנגעהויבען באהאלטען פאר איהר, ווייל זי איז איהם אזוי דערגאנגען די יאהרען, אז ער האט פון איהר פשוט ניט געקענט אויסהאלטען.

זי האט אבער ניט נעוהט. וועז זי האט דערזעהן, אז מיט'ן גובערנאטאר קען זי גאר ניט מאכען, האט זי אנגעהויבען קלאפען טעלעגראמעס קיין פעטערבורג — צו מיין ברודער פיאטר, צו מיין ברודער ניקאלאי און אויך צום פאליציי־דעפארטמענט. איז די טעלעגראמעס צום פאליציי־דעפארטמענט האט זי געהאלטען אין איין אונטערשטרייכען, אז איך בין איצטער זעהר שוואך, אז די נערוועז זיינען ביי מיר שרעקליך צושרויפט, אז עס איז דער גרעסטער פארברעכען צו נעמען א מענשען, וואס איז צוויי און צוואנציג יאהר אפגעזעסען אין געפענגניש און איהם פארשיקען אין א פארוואלפענעם געגענד אויף די צפון'דיגע בלאטעס אין ארכאנגעלסקער גובערניע; זי האט געפאדערט, אז מען זאל מיר געבען די ערלויבעניש כאטש צייטווייליג זיך צו באזעצען ערגעץ ניט ווייט פון שטאדט. זי האט אלץ געהאפט, אז אויב מען וועט מיר יא געבען ערלויבניש, וועט מען מיך שפעטער אויך ניט פאר־שיקען צו ווייט און זי וועט האבען די מעגליכקייט צו זיין לעבען מיר און אכטונג געבען אויף מיר.

מיט איהר גוט הארץ האט זי געפיהלט וואס איך לעב איבער, וועז זי איז דאס ערשטע מאל געקומען צו מיר אין דער ארכאנ־געלסקער טורמע, האט זי מיר וואהרים א קוק געטאן אין די אויגען אריין, און כאטש איך האב איהר גאר ניט געזאגט, האט זי דאך פארשטאנען ווי שווער עס איז מיר אויפ'ן הארצען פון דעם וואס איך בין ווידער פארשפארט אין געפענגעניש. עס איז איהר שווער געווען צו רעידען מיט מיר וועז זי האט דערזעהן ווי א באוואפענטער וועכטער שטעהט אוז נעמט פון מיר די אויגען ניט ארא.

„די צונג וועגט צוגעקלעפּט צום גומען, — האָב איך דאָן וועגען דעם געשריבענ אין א בריעפֿ צו מיין ברודער פֿיאָטר. — איך וויל רעידען מיט אַלגאַ'ן און געפֿין ניט קיין וועגטער. און אין אַלגעמיין וויל איך דיר זאָגען, מיין ברודער, אז זינט מען האָט מיך פֿאַרשפֿאַרט דאָ, אין דער נייער טורמע, דוכט זיך מיר אויס, אז איהר אַלע מיינע שוועסטער און ברידער וועגט וועדער אָפּגעריסען פֿון מיר, איהר שוימט אַוועק וועיט־וועיט אויפֿ א שיפֿ און מיך לאָזט איהר איבער ביים ברעג... בלויז אויפֿ איין אויגענבליק האָבען זיך אונזערע וועגען באַגעגענט און האָבען זיך באַלד צושיידעט; איך בין וועדער אַוועק אין א זייט... און מיר דוכט זיך, אז פֿונקט וויי פֿריהער האָט זיך צווישען אונז אַוועקגעשטעלט א קאַלטע שטיי־נערנע וואַנט, וואָס לאָזט אונז ניט צו איינע צו די אַנדערע".

פֿאַר מיר איז געווען קלאָהר, אז דער פּאַליציי־דעפּאַרטמענט וועט ניט ענדערען דעם באַשלוס; ער וועט זיך ניט רעכענען דער־מיט וואָס איך בין ניט געזונד און די נערוועז זיינען ביי מיר שרעקליך צושרויפט; מען וועט טאָן מיט מיר וואָס מען וועט וועל־לען, און מיין לעבען איז שוין אינגאַנצען אויסגעשפּיעלט; איך האָב געפּיהלט, אז איך האָב שוין מעהר ניט קיין כוחות אַריבערצוטראָגען דאָס אַלעס וואָס ס'שטעהט מיר פֿאָר, און איך בין געווען זיי־כער, אז אויב מען וועט מיך פֿאַרשיקען אַווי וויט און איך וועל וויידער זיין אָפּגעריסען פֿון דער גאַנצער וועלט, וועל איך זיכער דאָרטען שטאַרבען און קיינער פֿון מיינע אייגענע וועט דאָס אפּילו ניט וויסען.

דאָן האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז די „באַפֿרייאונג" פֿון שלימעלבורגער פּעסטונג איז געווען ניט מעהר וויי א נייער מיטל צו טרייבען מיך אין קבר אַריין און פּטור וועלען פֿון מיר.

און אין די בריעפֿ צו מיינע אייגענע, וויי אויך אין די גע־שפּרעכען מיט מיין שוועסטער אַלגאַ, האָב איך נאָך געמוזט מאַכען דעם אַנשטעל, אז עס איז ניט אַזוי געפּעהרליך וויי מען מיינט; אז איך פּיהל זיך גוט און אז איך קען אַריבערטראָגען אַלעס וואָס ס'שטעהט מיר פֿאָר, פֿונקט אַזוי וויי איך האָב אַלעס אַריבערגע־טראָגען ביז איצט.

אין אַזא שטימונג האָט מען מיך איינמאָל אַוועקגעפּיהרט אין קאַנצעלאַריע. דאָרטען האָב איך געטראָפען דעם גובערנאַטאָר און נאָך דריי מאַנסביל־לען. וואָס זיי וויל־לען פֿון מיר האָב איך ניט גע־

וואוסט; עס איז מיר גאָר ניט איינגעפאלען, אז דאָס איז א קאָנ־סולטיום פון דאָקטוירים מיך צו אונטערזוכען.

א צוטראָגענע, אן אויפגערעגטע און א בייזע, האָב איך זיך אוועקגעזעצט אויף א בענקל און וועג איינער פון די דריי דאָק־טוירים האָט מיר גענומען שטעלען פראָגען וועגען מיינע נערוועז, האָב איך איהם געענטפערט אזוי, אז ער האָט קיין טאָלק ניט גע־קענט דערגעהן וואָס איך זאָג. איך האָב דאָס ניט געטאָן אומיס־טען, נאָר איך האָב פשוט אַנדערש ניט געקענט, ווייל עס איז מיר שווער געווען אריבערצוטראָגען די געזעלשאפט פון מענשען.

— איהר וועט מיר ערלויבען צו מאכען א פראָבע ווי עס האָלט מיט אייערע נערוועז — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, און דערביי האָט ער מיר מיט דער האַנט א קלאפ געטאָן איבער די קני.

און דאָ איז געשעהן אזוינס, אויף וואָס איך האָב זיך גאָר ניט געריכט. דערפיהלט דעם קלאפ איבער די קני, האָב איך גע־טאָן א שפרונג, אַנגעהויבען קוויטטשען און זיך אזוי צואווייזנט, אז ס'איז אוממעגליך געווען מיך אייַנצונעהמען.

די פראָבע האָט, אלזא, באוויזען, אז די נערוועז זיינען ביי מיר שרעקליך צורודערט און אַנגעצויגען. אַבער מיר איז געווען א בזיון און א פאַרדרוס, פאַרוואָס מיין שוועסטער האָט צו מיר גע־בראכט דאָקטוירים, זיי זאָלען מיך אונטערזוכען, כדי מען זאָל מיך ניט פאַרשיקען אזוי ווייט. עס האָט איהר שוין דערנאָך אויך באנג געטאָן. זי האָט זיך ניט געקענט פאַרשטעלען, אז דאָס וועט מיך אזוי שטאַרק אויפרעגען.

פונדעסטוועגען איז דאָס פאר מיר דאָך געווען א שטיקל טובה. דער פאַליציי־דעפאַרטמענט פון פעטערבורג האָט צוגע־שיקט א טעלעגראָמע צום גובערנאָטאָר, אז מען זאָל מיך דערווייל פאַרשיקען ניט אזוי ווייט, נאָר אין א נאָהענטען דערפל אין אר־כאַנגעלסקער גובערניע, אַבער מען זאָל גוט אכטונג געבען, אז איך זאָל זיך ניט חבר'ן מיט קיינעם פון די אַרומיגע פאַרשיקטע, און צווויי באַוואָפענטע וועכטער זאָלען זיך שטענדיג געפינען לעבען מיר.

דער גובערנאָטאָר האָט געגעבען מיין שוועסטער די ברירה אויסצוקלייבען דעם פלאַץ, וואו איך זאָל זיך באַוועגען און זי האָט אויסגעקלייבען א גרויס דאָרף, זיבעציג ווערסט פון ארכאַנגעלסק. ניאַנאָקסא האָט דאָס דאָרף געהייסען. דאָרטען האָט מען געקענט

קוימען א וואוינונג און עסענוואַרג. דער גובערנאַטאָר האָט אויך איינגעשטימט, אז איך זאָל זיך דאָרטען באזעצען, אָבער דערווייל זאָל איך זיצען אין טורמע, ווייל די זומפּען זיינען נאָך ניט פּאַר־פּראָרען און מען קען אהין ניט צוקומען.

אין דעם זעלבען דאָרף, וואוהין מען האָט מיך געדאַרפט פּאַר־שיקען, איז געווען אן אָקושעריו, וועלכע איז נאָך מיט א צייט פּרי־הער אהין פּאַרשיקט געוואָרען, האָט מען באשלאָסען זי איבערצו־פּיהרען קיין ארכאַנגעלסק, כדי איך זאָל זיך מיט איהר ניט קענען טרעפען. זי האָט ניט געוואָלט; אָבער די פּאָליציי האָט זי גע־סטראַשעט מיט גוואַלד־מיטלען, און זי האָט געמוזט פּאָלגען.

דערביי איז אינטערעסאַנט צו באמערקען, אז אין דערזעלבער צייט וואס דער פּאָליציי־דעפּאַרטמענט האָט אָנגענומען אלערליי מיטלען מיך צו האַלטען אינגאַנצען אָפּגעזונדערט פון דער גאַנצער וועלט און זאָגאַר געפּונען פּאַר נויטיג ארויסצושיקען פון ניאַנאקסא די אָקושעריו, מיט וועמען איך וואָלט אפשר פון צייט צו צייט געקענט רעדען א פּאַר וואָרטער — אין דערזעלבער צייט האָט די ארכאַנגעלסקער פּאָליציי גאָר אינגאַנצען פּארגעסען, אז דאָס דאָרף, וואוהין מען פּארשיקט מיך איז א צענטער, וואו מען פיהרט דורך מיט'ן עטאַפּ א סך פּאָליטישע פּאַרברעכער יעדע וואָך.

א דאַנק דעם, האָב איך דערנאָך געהאָט די געלעגנהייט זיך צו טרעפען מיט די אלע מענשען, פון וועלכע מען האָט מיך גע־וואָלט האַלטען פון דער וווייטענס.

וועו די געפּאהר, אז מען זאָל מיך פּארשיקען צו־וויים איז שוין מאהר ניט געווען, האָב איך געבעטען מיין שוועסטער אָלגא, אז זי זאָל מיך דערווייל לאָזען אליין און אַוועקפּאָהרען קיין יאַראָ־סלאַוו זיך זעהן מיט איהר מאַן און מיט איהר קינד, און וועו די זומפּען וועלען פּאַרפּראַרען ווערען און מען וועט מיך שוין קענען אריבערפיהרען אויף דעם באשטימטען פּלאַץ, זאָל זי ווידער קו־מען צו מיר.

זי האָט דאָס ניט געוואָלט, ווייל זי האָט מורא געהאָט מיך איבערצולאָזען אליין. איך האָב אָבער געוואוסט ווי שטאַרק זי בענקט נאָך איהר פּיער־יעהריגען אינגעלע, האָב איך איהר איינ־גערעדט, אז מיר וועט ניט זיין שווער אריבערצוטראָגען די איינ־זאמקייט נאָך א פּאַר וואָכען. אין דער אמת'ן אָבער, האָב איך דאָן פּאַר דער איינזאמקייט שרעקליך מורא געהאָט און די שטיל־

קייט אין דער נייער טורמע איז פאר מיר געווען א מורא'דיגע אפקומעניש.

דער אויפזעהער פון דער טורמע האט געשיינט צו זיין א פיינער מענש, און פון צייט צו צייט פלעגט ער אריינקומען צו מיר רעידען א ביסעל גלאט אזוי, וועגען וואס ס'האט זיך געמאכט. מעהרסטענטיילס האט ער מיט מיר נערעדט וועגען דער טורמע און וועגען די ארעסטאנטען. ער האט מיר דערצעהלט אין וואס פאר א שלעכטער לאגע די קרימינעלע פארברעכער געפינען זיך, און ווי אזוי ער טוט אלץ וואס ער קען צו פארבעסערן זייער לאגע; ווי ער וויל זיי בילדען און ווי ער האט ברעה אינצופיהרען פאר זיי פארלעזונגען מיט בילדער, און נאך און נאך אנדערע זאכען. ער האט זיך פאר מיר געקלאגט דארויף וואס אין דער טורמע־ביבליאטעק זיינען פארהאן זעהר וועניג ביכער און אויך דארויף, וואס די אינטעליגענטערע ארעסטאנטען, די פאליטישע, אינטערעסירען זיך נאר ניט מיט די קרימינעלע און טהוען נאר ניט פאר זיי.

איך האב ניט געהאט קיין אורזאכען איהם חושד צו זיין, אז ער איז ניט אויפריכטיג; און חוץ דעם איז מיין געמיט אין יענער צייט געווען אזוי צורודערט, אז איך בין געווען דאנקבאר פאר יעדען וואס ווארט און בין געווען גרייט צו טאן אלעס, אבי זיך מאכען ניצליך מיט וואס ניט איז.

מיט א פרייד אין הארצען האב איך זיך אונטערגענומען צו העלפען די קרימינעלע ארעסטאנטען און זיי געבען אייניגע פארלעזונגען. באלד האב איך צונויפגעשטעלט א צעטעל פון ביכער, וואס זיינען צוגעפאסט פאר דעם דורכשניטליכען עולם; דאס צעטעל האב איך אוועקגעשיקט קיין פעטערבורג און געבעטען, מען זאל גלייך ארויסשיקען די אלע ביכער אין דער ארכאנגעלסקער טורמע. ליידער אבער בין איך ניט זיכער אין דעם צי זיי זיינען אנגעקומען אין טורמע, וויל מיט א צייט שפעטער, האט מיר איינער פון די ארעסטאנטען דערצעהלט, אז די אלע גוטע זאכען, וואס דער אויפזעהער האט מיר דערצעהלט וועגען זיך און וועגען זיינע באציהונגען צו די קרימינעלע פארברעכער, זיינען געווען ניט מעהר ווי אן אנשטעל; מען האט מיר דערנאך דערצעהלט, אז אין דער אמת'ן איז ער נאר א שרעקליך ברוטאלער מענש און אז ער האט די ארעסטאנטען שרעקליך געפייניגט און געמוטשעט. און דערצעהלט האט דאס מיר א פויער, אין וועמענס ארענטליכ־

קייט איך האָב געהאַט אַ געלעגנהייט זיך צו איבערצייגן. און דוקא אַר, דער ברוטאַלער טורמע־אויפזעהער, וואָס האָט געפֿיינט און געמוטשעט די קרימינעלע פֿארברעכער, האָט זיך פֿאר מיר גע־וואָלט אויספֿיינען, זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט דעם לעבען פֿון די ארעסטאַנטען אין שליסעלבורגער פּענטונג, ארויסגעוויזען אַ שטאַרקען מיטגעפֿיהל, און איינמאָל, וועו איך האָב איהם דער־צעהלט וואָס מיר האָבען אריבערגעטראָגען אין שליסעלבורג, האָט ער זיך אַזוי צוקאָכט, אַז ער האָט זיך אַזש צושריען: „נו, געשיקט זיר, אַז די נאַנצע צייט האָט קיינער ניט געמאַכט קיין פֿארזוך אייך צו באפרייען פֿון דאַרטען?!“ לויט זיין מיינונג איז אויס־געקומען, אַז עס איז אַן עולה וואָס אונזערע חברים־רעוואָלוציאָנע־רען האָבען ניט געמאַכט קיין איבערפֿאל אויף דער פּענטונג אונז צו באפרייען.

אמאל פֿלעגט צו מיר אויך אריינקומען די „נאַזיראַטעלניצא“ אוו פֿון איהר האָב איך דאָס ערשטע מאל דערהערט דאָס וואָרט „פּאָליטישע“, אוו דאָן האָב איך זיך דערוואוסט, אַז די ר ע ־ ו ו א ל ו צ י א נ ע ר ע ן רופֿט מען מעהר ניט מיט'ן נאָמען „ראַדיקאַלען“, ווי מען האָט זיי נערופֿען אין מיין צייט, נאָר — „פּאָליטישע“.

רייזענדיג מיט איהר וועגען די פּאָליטישע פֿארשיקטע, וואָס האָבען זיך דורכגעווארפען אין דער ארכאַנגעלסקער טורמע, וואָס האָט געקענט אריינגעמען צוויי טויזענט מענשען, האָב איך פֿאר־שטאַנען אַז די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג איז איצט אַ סך גרעסער ווי פריהער. אַזוי האָב איך ביי איהר אויסגעפֿונען, אַז נאָך די סטודענטישע אומרוהען אין פּעטערבורג, זיינען אין דער ארכאַנ־געלסקער טורמע געווען פֿארשפּארט טויזענט סטודענטען, פריהער פֿלעגט מען אין אזעלכע פאַלען ניט ארויסשיקען אַזוי פיעל מענ־שען.

יעדען טאָג האָט די נאַזיראַטעלניצא מיך געפֿיהרט שפּאַצירען אַביסעל אויף דער פרישער לופֿט, אוו דאָן פֿלעגט מען דעם נאַנצען הויף אין טורמע מאכען פּוסט, קיין לעבעדיגער נפש זאָל זיך דאַרטען ניט געפֿינען. ניט נאָר די פּאָליטישע ארעסטאַנטען האָבען זיך מיט מיר ניט געטאָרט אַנקעהרען, נאָר אויך די קרימינעלע. וועו מען האָט מיך ארויסגעפֿיהרט אין הויף, האָט קיין איינער פון זיי אפילו ניט געטאָרט קוקען אויף מיר.

דאך האט מען זיי ניט געקענט איינהיטען, און אמאל פלעג איך דאך דערזעהן ווי פון ווייטענס רוקט זיך ארוים א פיגור אנגעטאן אין ארעסטאנטסקע קלייד־ער. דאך פלעג איך אנהויבען שפאציר־ען גיכער, ווייל מיר האט זיך אויסגעווייזען, אז דאס איז א חבר פון שליסעלבורגער פעסטונג; אפשר פראלענקא? אפשר נאווארוסקי? אדער אפשר אנטאנאוו? אבער איך האב זיך אלע מאל ענטוישט.

בלויז איין מאל האב איך דארט געהאט א באגעגעניש מיט איינעם, וואס האט געקענט באטראכט ווערען אלס א שטיקל אייגענער מענש. דאס איז געווען דאן, ווען איך האב שפאציר־ט אין הויף. מיט אמאל האט זיך געעפענט די טהיר פון דער טורמע־אפטייק, און א פאליטישער פארשיקטער, א דענטיסט, וואס האט אפשר נעהאלטען אין ארויסרייסען א צאהן ביי איינעם פון די ארעסטאנטען, איז ארויסגעלאפען אין הויף און צוגעהענדיג צו מיר, האט ער מיך אנגערופען ביים נאמען און געפרעגט צי איך וויים עפעס וועגען דעם רעוואלוציאנער קארפאוויטש. די באוונ־פענטע וועכטער האבען אונז ניט גלאזט רויידען, אבער פון דעסט־וועגען האט זיך אונז דאך איינגעגעבען צו רויידען א פאר ווערטער: ער האט מיר זאגאר געגעבען זיין אדרעס קיין מעזען, וואוהין מען פארשיקט איהם, און מיך געבעטען, אז איך זאל איהם אהין אנ־שרייבען א בריף וועגען קארפאוויטש'ן. ביי דער ערשטער גלעג־נענהייט האב איך איהם דעם בריף אנגעשריבען, און שפעטער בין איך געווען זעהר איבעראשט ווען איך האב דעם בריף דערזעהן געדרוקט אין דער „איסקרא", כאטש מען האט ביי מיר ניט אנגע־פרעגט צי איך גיב דארויף די ערלויבניש, צי ניין.

ביי דעם זעלבען דענטיסט האב איך אויסגעפונען, אז אין דער ארכאנגעלסקער טורמע געפינט זיך קאטשורא, דער וואס איז געשטעלט געווארען צום גריכט צוזאמען מיט גערשוני'ן. דאס איז געווען דער זעלבער קאטשורא, וואס איז נאך מיט א צייט פריהער געווען פארשפארט אין שליסעלבורגער פעסטונג צוזאמען מיט גערשוני'ן, מעלניקאוו'ן, און סיקארסקי'ן. מען האט זיי דאן גע־האלטען ווייט פון אונז אין דער אלטער טורמע און אכטונג געגע־בען, אז מיר, די אלטע ארעסטאנטען, זאלען זיך מיט זיי ניט אנ־קעהרען. אויפ'ן גריכט האט קאטשורא זיך געהאלטען אזוי, אז מען האט זיין באציהונג צו גערשוני'ן געקענט אויסטייטשען שלעכט.

אין שליסעלבורגער פעסטונג האָט מען איהם געגעבען מעהר פרי־ווילעגיעם ווי אנדערע; ערויסגעלאָזט האָט מען איהם פון דאָרטען נאָר איידער די צייט איז אויסגעגאנגען און נאָכדעם האָט מען איהם פארשיקט אין ארכאנגעלסקער גובערניע. דער דענטיסט האָט מיר געזאָגט, אז ביי איהם איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אז קאטשורא איז ניט אינגאנצען בייס קלאָרען פארשטאנד.

פונקט א מאנאט נאכדעם ווי איך בין ערויס פון שליסעל־בורג, דעם 29טען אקטאָבער, בין איך געזעסען אין געפענגעניס אין מיין איינזאמען קאמער, און עפענענדיג דאָס שופלעדל פון'ם טישעל, האָב איך דערזעהן א נומער פון דער צייטשריפט „רעווא־לוציאנאיא ראסיא," וואָס די סאָציאליסטען־רעווא־לוציאנערען האָ־בען ארויסגעגעבען אין אויסלאנד.

מיט א געמישטען געפיהל פון איבערראשונג און פארגעניגען האָב איך געגומען מישען די בלעטלאָך פון דעם אומלענאלעז זשור־נאל, וואָס איז, ווי דורך א נס, אריינגעפאלען צו מיר אין די הענט אריין נאכדעם ווי איך בין צוויי און צוואנציג יאָהר געווען אפגע־רייסען פון'ם לעבען.

איך האָב זיך א כאַפ געטאָן לעזען און בין ווירקליך איבער־ראשט געווארען וועז איך האָב דערזעהן ווי מען שרייבט דאָרטען וועגען די „נאראָדאָוואלצעס," ווי מען דערמאָנט דאָרטען אשענברע־נער'ן, מיך און אנדערע חברים; מ'האָט דאָרט געשריבען וועגען די וואָס זיינען באשטראָפט געווארען מיט'ן טויט און אויך וועגען די וואָס זיינען געבליבען לעבען; מען האָט וועגען אונז אלעמען גערעדט זעהר ווארים, און צוגעגעבען, אז מיר זיינען געווען די פיאָנערען.

באגראָבען אין די לעבעדינע קברים פון שליסעלבורגער פעס־טונג, האָבען מיר געמיינט, אז מען האָט אָן אונז שוין אינגאנצען פארגעסען און אז דער נייער דור ווייסט נאָר ניט פון אונז. מיר האָבען קיינמאל ניט געטראכט וועגען א רעלע אין דער געשיכטע, אונז איז קיינמאל ניט אויפגעפאלען, אז די צוקונפטיגע דורות וועלען אונז געדענקען.

און איך געדענק נאָר ווי מאנוטשארוו, אייגער פון אונזערע חברים אין שליסעלבורגער פעסטונג, האָט איינמאל אנגעשריבען א ליעד, אין וועלכען ער האָט גערעדט וועגען באריהמטקייט, האָט דאָס מיך שטארק פארדראָסען און איך האָב איהם געענטפערט,

אויך אין א לייער, אז וועו א מענש טוט זיין פליכט פאר'ן פאלק, האלט ער אין דעם ניט זוכען קיין באריהמטקייט.

אוו דא איז אוועק א פערטעל יאהרהונדערט אוו מיר זעהען ווי אונזער אידעאל לעבט. עס שטראמט ווייטער א רעוואלוציאנערע כוואליע אוו אויף דער פאהן זיינען אנגעצייכענט די נעמען פוו די ערשטע, וואס האבען געקעמפט פאר פרייהייט.

מען גערענקט אונז, מען קען אונז; מען אנערקענט אונז; אוו מיר, די באגראבענע אין די לעבעדיגע קברים, האבען נעמיינט, אז מיר זיינען נעבליבען אליין אוו קינדער טוט ניט ווייטער די ארבייט, וואס מיר האבען אנגעהויבען.

צווייטער קאפיטעל.

ניאַנאַקסע.

עם 18טען נאַווועמבער, פונקט א מאַנאַט נאַכדעם ווי מען האָט מיך געבראַכט קיין ארכאַנגעלסק, האָט מען מיך אַוועקגעפיהרט אינ'ם דאָרף ניאַנאַקסע.

דערביי האָט מען געמאַכט א גאַנצען טאַראַראַם. פריהער איז דער פריסטאַוו אליין ארויסגעפאָהרען זעהן צי דער וועג האָט זיך שוין אייניגעשטעלט אזוי, אז מען זאל דאַרטען קענען פאָהרען. דערנאָך איז ער געקומען און אפּגענעבען א באריכט, אז די צפּונ'דיגע דווינא איז שוין פאַרפראָרען, און אז דאָס אייז ביי די ברעגען פונ'ם ווייסען ים, וואו מיר וועלען דאַרפען פאָהרען עטליכע ווינטערסט, איז שוין געניג שטאַרק.

אַרום ניין א זייגער אין דער פריה איז שוין מיין שוועסטער אלגא געווען ביי די טויערען פון דער טורמע. צוזאַמען מיט איהר זיינען אויך געשטאַנען עטליכע פּאָליטישע פאַרשיקטע, וועלכע האָבען זעהר געוואָלט מיך באַגלייטען.

אין שטאַרט זיינען דאָן געווען מעהר ווי הונדערט פּאָליטישע פאַרשיקטע, און זיי זיינען אלע געווען גרייט צו קומען זיך געזעגענען מיט מיר. אַבער איך בין געווען געגען דעם. איך האָב ניט געוואָלט, אז מען זאל מאַכען א דעמאָנסטראַציע, וועז מען באַגלייט מיך, פונקט אזוי ווי איך בין געווען געגען דעם, וועז איך בין געקומען, ווייל איך בין געווען זיכער, אז אויב מען וועט מאַכען א דעמאָנסטראַציע פאר מיר לעבען דער טורמע, וועלען באלד קומען קאָזאַקען און עם וועט זיך אָנהויבען א געשלעג. אזא זאַך האָב איך ניט געקענט דערלאָזען אין אזא צייט, וועז מיר אליין וואָלט אויסגעקומען צו בלייבען אין טורמע פאַרשפּאַרט און ניט האָבען די מעגליכקייט זיך צו מישען.

אין דרויסען זיינען שוין געשטאַנען גרייט די פוהרלאַך. איך

אוז מיין שוועסטער האבען זיך ארויסגעזעצט אין איין פוהרעל; דער איספראוויניק מיט'ן אוריאדניק — אין צווייטען פוהרעל, אוז אין שליטען האבען זיך ארויסגעזעצט די צווייי באוואפענטע וועכטער, וועלכע זיינען באשטימט געווארען מיך צו היטען אינ'ם דארף ניאנאקסא.

מיר זיינען ארויסגעפאהרען מיט פאראד. אוז אין די דערפער, וואו מיר האבען זיך אפגעשטעלט בייטען פערד, האבען מיר געמאכט א גוואלדיגען פוראר, וויל די פויערים האבען געמיינט אז דאס פאהרט אודאי דער גובערנאטאר אליין, אדער אפשר גאר נאד א גרעסערער נאטשאלניק; וואהרים אבי־וועמען וועט מע דאך ניט באגליטען מיט אזא פאראד...

פון דער ארכאנגעלסקער טורמע האב איך עטליכע מאל געשריבען בריעף דער באוואוסטער רוסישער פירסטין, מאריא מיכאילאוונא דאנדוקאוא־קארסאקאווא, וועלכע איז א פאר מאל געזומען מיט א טרייסט־וואהרט צו די פארשפארטע אין שליסעלבורגער פעסטונג אוז וועלכע האט מיך באזוכט אין פעטראפאוולאוסקער פעסטונג, איידער מען האט מיך ארויסגעשיקט קיין ארכאנגעלסק. אויפ'ן אדרעס האב איך, געווהנליך, געשריבען „איהר מאיעסטעט" אוז איבער דעם האט מען אויף מיר אנגעהויבען קוקען מיט אנדערע אויגען; ניט נאר אין טורמע, נאר אויך אויסער דער טורמע, האט מען דערצעהלט מעשיות, אז איך שרייב זיך איבער מיט פרינצעסינס אוז פירסטינס. בפרט נאד, וועז מען האט דערזעהן מיט וואס פאר א פאראד מען פיהרט מיך, האט מען וועגען מיר אין די ארומיגע דערפער אנגעהויבען פארשפרייטען אהז א שיעור קאמישע בבאי־מעשיות אוז לעגענדעס.

אימיצער האט ארויסגעלאזט א קלאנג, אז אין דארף ניאנאקסא האט מען געבראכט זעהר א וואזשנע הויף־דאמע, וואס האט זיך מיט עפעס פאזוינדיגט ביים קיסר. אוז מעהר האט מען ניט געדארפט: באלד האט זיך דער קלאנג פארשפרייט איבער אלע דערפער אוז דערפלאך ארום אוז ארום, אוז אזוי איז דאס געגאנגען פון מויל צו מויל, ביז מען האט מיך אליין אויך געמאכט פאר א פרינצעסין... פויערטעם, וואס זיינען געקומען צו אונז פארקויפען אייער אוז עופות, האבען געבעטען מיין שוועסטער, אז זי זאל זיי לאזען כאטש איין מאל א קוק טאן אויף דער „פרינצעסין". דערנאך איז שוין אויסגעקומען, אז איך בין ניט קיין אנדערע ווי די גרויס־

פירסטין עליזאוועטא פיאדאראוונא, און געקומען אהער בין איך כדי אויסצונעפינען דעם אמת ווי דאס פאלק לעבט... פון אלע זייטען האט מען מיך אנגעהויבען פארווארפען מיט בריף און אנדערש ווי „אייער מאיעסטעט" האט מען מיך ניט גערופען. עס איז דער־גאנגען אזוי ווייט, אז מען האט זיך צו מיר אנגעהויבען וועגדען מיט בקשות, איך זאל זעהן עפעס טאן פאר'ן ארימען פאלק, און יעדער איינער האט זיך פאר מיר געקלאגט, אז ער ליידעט „הונגער און קעלט."

שוואך בין איך געווען, און פון דעם שלעפען זיך מיט פערד אויף א מהלך פון זיבעציג ווירסט, בין איך געווארען שרעקליך מיד. און ווען מיר האבען זיך אפגעשטעלט אויף דער סטאנציע, האט מיין שוועסטער מיד אוועקגעליגט אויף א ווייך סאפקעלע, איך זאל זיך א ביסעל אפרוהען.

אבער נאר איידער איך האב אוספייעט דעם קאפ צוצושפארען, איז ארויינגעקומען א באוואפענטער וועכטער און זיך אוועקגעשטעלט ביי דער הרובע, מאכענדיג דעם אנשטעל, אז ער וואלעמט זיך דארטען.

— וואס דארפט איהר דא? — האט איהם מיין שוועסטער געפרעגט.

— מען האט מיר געהייסען אייך היטען, היט איך אייך, — האט ער געענטפערט.

וועז מיין שוועסטער האט דאס דערהערט, איז זי געווארען בייז און גלייך אוועקגעלאפען צום אויספראוונק מיט א טענה. זי האט מיט איהם אזוי לאנג גערעדט, ביז דער אויספראוונק האט איהר געמוזט נאכגעבען און הייסען דעם באוואפענטען וועכטער ארויסגעהן.

דערביי ווייל איך באמערקען, אז נאר אין שטאדט, אין אר־כאנגעלסק, איז שוין אויפגעהויבען געווארען די פראגע וועגען די צוויי באוואפענטע וועכטער. דער אויספראוונק האט גאנץ אפען געזאגט מיין שוועסטער, אז אין ניזשנאקסא וועלען די צוויי באוא־פענטע וועכטער אין מיין וואוינונג מיך היטען ביי טאג און ביי נאכט.

דאס האט מיין שוועסטער בשום אופן ניט געקענט דערלאזען; זאלען די באוואפענטע וועכטער שטעהן בייטאג און ביינאכט ביי דער טהיר פון מיין וואוינונג, אבער ניט אינוועניג.

אוז זי האָט דאָס אויסגעפיהרט.

דער איספּראָוניק האָט אפילו גע'טענה'ט, אז די וועכטער מוזען שטאָהן אינווענדיג, ווייל אין דרויסען איז זעהר קאַלט; אבער מיין שוועסטער האָט פּארשטאַנען, אז דאָס איז ניט מעהר ווי אז אויסרייד אוז זי האָט מיט'ן איספּראָוניק אזוי לאַנג גע'טענה'ט, ביז ער האָט איהר נאָכגעגעבען.

אויפ'ן צווייטען טאָג האָבען מיר זיך ביידע גוט אַנגעפּאַלצט אוז זיינען אַוועק איבער'ן דאָרף זוכען א וואוינונג. אוז עס איז געווען אזוי מאַרנע צו גענהן אין גאָס אַליין, ניט ארומגערינגאַלט פוז זשאַנדאַרעז. אמת טאקי, אינגאַנצען פריי בין איך נאָר אַליין ניט געווען, ווייל ווייטער א בייסל איז מיר נאָכגעגאַנגען איינער פוז די צווייי באַוואָפענטע וועכטער.

ארום אוז ארום זיינען אין דאָרף געווען א צווייי טויזענט איינוואוינער, אוז וועז איך בין אהין אריינגעפאָהרען אוז האָב דער־זעהן אזוי פיעל צווייי־גאַרענדיגע שטיבלאַך, האָב איך זיך דערפרעהט, וווייל איך בין געווען זיכער, אז איך וועל דאָ געפינען א גוטע אוז באקוועמע וואוינונג.

אויסגעלאזט האָט זיך אבער אנדערש. עס איז זעהר שווער געווען צו געפינען א וואוינונג.

אין ארכאַנגעלסקער גובערניע זיינען פּראַז זעהר א סך וועל־דער אוז די רעגיערונג, צו וועמען זיי באַלאַנגען, גיט אַוועק היבשע טהיילען פאר די פּויערים פאר זעהר א ביליגען פּרייז. א דאַנק דעם האָבען אייניגע פּויערים ניט נאָר איין שטיבעל, נאָר צווייי. פוז דרויסען קוקען די שטיבלאַך אוים זעהר פיין, אבער אינווענדיג זיינען זיי זעהר אָפּגעלאזט, אוז וועז מען קומט אריין אין זיי, דוכט זיך אויס, אז די בעלי־בתים זיינען אמאל געווען פּארמעגליכע מענשען, אבער איצטער זיינען זיי פּארארימט געוואָרען. די וועגט זיינען פּארקלעפּט מיט שפּאַליר, אבער ערטערווייז איז דאָס אָפּגעריסען, אָפּגעריבען אוז העננט ארונטער שטיקלאַכווייז; די שויבען זיינען אויסגעזעצט אוז דער וויגט רייסט זיך אריין אין שטוב פוז אַלע זייטען; די פאַלען זיינען אָפּגעפּאַרבט, אבער ערטערווייז צובראָכען אוז פּארשמוצט. אוז די בעלי־בתים אַליין וואוינען גאָר ניט אין די נעראָמע דירות, נאָר אין קלייגע שמוציגע שטיבעלאַך.

איר אוז מיין שוועסטער האָבען זיך לאַנג ארומגערעהט איבער די נאָסען אוז אַלץ ניט געקענט געפינען קיין פּאסיגע וואוינונג פּאר

מיר. קוים מיט צרות האבען מיר געפונען א צוויי־נאַרעניג שטיבעל, וואו מען האט אונז אנגעבאטען א דירה פון דריי חדרים מיט א קיך פאר פופצהן רובל א חודש. קיין נחת האבען מיר פון דער דירה ניט געהאט, ווייל אלעס איז דארטען געווען אפגעלאזען, און ווען מען האט אייגנעהייצט דעם אויוועז, איז דארטען געווען אזא טשאד, אז מען האט געקענט דערשטיקט ווערען.

אזוי שנעל ווי מיר האבען זיך באזעצט אין אונזער נייער דירה, האבען זיך אהין אריבערגעקליבען די צוויי וועכטער. זיי האבען פארנומען דעם הינטערשטען גאַרען און געהאט אן ארבייט אכטונג צו געבען אויף מיר, איך זאל ניט אנטלויפען. די פויערים פונ׳ם דארף האבען געקוקט אויף זיי קרום, און ניט איינמאל איז מיר אויסגעקומען צו הערען אזא באמערקונג אויף זייער חשבון: „פארוואס קומט זיי פינף און צוואנציג רובל א חודש? אזעל־כע פוסט און פאסניקעס! לעבען זיך ווי די קאטערס; עסען, טרינקען און ווארימען זיך אויפ׳ן אויוועז."

פון דער וואוינונג זיינען מיר ניט געווען צופריעדען, ווייל דארטען איז געווען שרעקליך קאלט און זהר אומהיימליך. דערפאר אבער זיינען מיר געווען צופריעדען פון דעם, וואס מען קען אין דארף קריגען אלעס זהר ביליג — אלערליי פראדוקטען, פיש און אויך פלייש פון פארשיידענערליי חיות. בלויז אין גוטע מילך איז דארט געווען א מאנגעל, ווייל די בהמות האבען ניט געהאט וואו זיך צו פאשען, און איבער דעם איז געווען איינגעפיהרט צו נעמען קעל־בעלאר פון צוויי וואכען און זיי קויען.

זומער טרעפט דארטען זהר זעלטען, אז עס זאל אין דרויסען זיין שהון דריי טעג נאכאנאנד. די איינוואוינער ארום און ארום גיבען זיך אפ מיט יאגד, כאפען פיש און פיהרען געהילץ פון די וועלדער און חוץ דעם קאכען זיי זאלץ און שיקען ארויס הונדערטער פודען קיין ארכאנגעלסק, און פון דארטען שיקט מען עס אוועק איבער׳ן ים.

איבער דעם וואס איך בין אזא לאנגע צייט געווען אינגאנצען אפגעריסען פונ׳ם לעבען, איז געווען ניט מעהר ווי נאטירליך, אז איך זאל האבען א שטארקען פארלאנג עפעס צו טאן און מיט עפעס זיך מאכען ניצליך. האב איך זיך אנגעהויבען צוקוקען צו דעם לעבען אין דארף, און ווען איך האב דערזהען, אז די קוישעלאר, אין וועלכע מען פאקט די זאלץ אוועקצושיקען ווייט, ווערען נע־

בראכט פון ארכאנגעלסק און קאסטען זעהר טייער, איז מיר אייגענגעלאפען, אז עס וואלט געווען א גלייכע זאך, אז די איינוואוינער פונ׳ם דארף זאלען זיך אליין אויסלערנען די מלאכה צו פלעכטען קוישעלאך.

איך אליין האב זיך דאך ניט געטארט מישען אין קיין געזעלשאפטליכע זאכען, האב איך, דורך אנדערע, געעפענט א קליין פאבריקעל, וואו מען זאל מאכען די נויטיגע קוישעלאך. דאס געלט דאך דאס האב איך געדארפט געבען.

געעפענט דאס פאבריקעל און געקראגען די נויטיגע מאטעריאלען, האבען מיר ארבעטער א בעל־מלאכה, וואס איז געווען א ספעציאליסט צו פלעכטען קוישעלאך, און דאן האב איך אנגעהויבען געהן פון שטוב צו שטוב און אלעמען איינגערעדט צו געהן אין פאבריקעל און זיך אויסלערנען די מלאכה.

אבער מיין ארבייט איז געווען אומזיסט. מעהר ווי פינף בעלנים, אלע קליינע אינגלאך, האב איך אין דארף ניט געפונען און איבער דעם האבען מיר דאס פאבריקעל געמוזט צומאכען.

נאכדעם האב איך געפרואווט ארגאניזירען א קאאפעראטיוו געזעלשאפט צו מאכען טעפ פון ליים, אבער דאס האט זיך מיר אויך ניט איינגעגעבען: די פאליציי אין דארף איז צו מיר גע־ווארען שטרענגער און די וועכטער האבען אנגעהויבען סטראשען די פויערים, אז אויב זיי וועלען ריידען מיט מיר, וועט מען זיי ארעסטירען, אדער נאך ערגער — מען וועט זיי שיסען.

דאך האב איך פון צייט צו צייט געפונען געלעגענהייטען צו פארברייגען א ביסל מיט די איינוואוינער פונ׳ם דארף און ריידען מיט זיי וועגען פארשיעדענע זאכען. די מעהרסטע פון זיי זיינען געווען אויפגעקלעהרטע און האבען געקענט ליענען און שרייבען און ביי אייניגע האב איך אין הויז געזעהן קליינע ביכער־שראנקען, וואו מען האט געקענט געפינען די ווערק פון באריהמטע רוסישע שרייבער און אויך געבונדענע זשורנאלען.

„ניט איינמאל טרעפט, אז עס קומט דיר אן א גרויסער חשק ארייצוקוקען אין א בוך, זעצסטו זיך אוועק און הויבסט אן לייענען און אזוי פארליענסטו זיך ביז צוויי א זייגער בייגאכט" — אזוי האט מיר אמאל געזאגט אייגער פון די איינוואוינער, וועז איך האב זיך מיט איהם צורעדט וועגען ביכער.

אין דארף איז אויך געווען א לעזעצימער. אבער אין ביכער

איז דאָרט געווען א מאנגעל, און דערצו איז נאָך דער אויסוואהל געווען ניט אזא גערעטענער. איך האָב זעהר געוואָלט ארויסהעלפען אין דעם און קרינגען מעהר ביכער, אָבער דאָס איז פאר מיר געווען זעהר שווער, ווייל די איינוואוינער האָבען מורא געהאט צו זיין צו היימיש מיט מיר.

פונדעסטוועגען פלעגען אייניגע דאָך געפינען געלעגענהייטען זיך צו טרעפען מיט מיר, און דאן האָב איך זיך איבערצייגט, אז איך דארף דא געפינען זיך גאנץ אינטערעסאנטע מענשען, וואס גארען נאָך בילדונג און וויסען וואס עס טוט זיך אויף דער וועלט. אזוי האָט זיך אייגער פון די איינוואוינער געווענדעט צו מיר מיט א בקשה, אז איך זאל איהם געבען עטליכע ביכער; ער פאָהרט אוועק אויפ'ן מורמאן כאפען פיש, ווייל ער דארטען אין די פרייע שטונדען לייענען און אויך געבען אנדערע לייענען.

ניט נאָר אויף די ארטיגע איינוואוינער, וואס האָבען זיך פון צייט צו צייט מיט מיר געטראָפען, האָט די פאָליציי געהאלטען אויג, נאָר אויך אויף די, וואס זיינען פון אנדערע ערטער גע־קומען זיך זעהן מיט מיר. און דאָך האָט עס מיר ניט געשטערט זיך צו טרעפען מיט אייניגע פאָליטישע פארשיקטע, וואס זיינען געקומען צו מיר פון ארכאנגעלסק — מיט די צוויי אדוואָקאטען באלוועסקי און פערעווערזעוו, מיט דעם פריוואט דאצענט פון פעטערבורגער אוניווערזיטעט גאָלדשטיין, מיט דעם יאראָסלאוער לאנדבאזיצער קלאפישטשעוו און מיט נאָך אנדערע.

עס איז געווען ענוג, אז אימיצער זאל צו מיר קומען צו גאסט און זיצען א ביסעל, איז נאָכדעם באלד אויסגעווארען דער אוריאדניק און מיר גענומען שטעלען פראגען, ווער ער איז און וואס ער איז. פארלייקענען זייערע נעמען האָב איך ניט גע־דארפט און איך האָב אלע מאל געזאגט דעם אמת. נאָר איינמאל, ווען דער אוריאדניק איז צוגעשטאנען צו מיר מיט צופיעל פראגען, בין איך געווארען אין כעס און געענטפערט:

— געווען ביי מיר מאקארוו, דער הויפט אין גובערנאטארס קאנצעלאריע (אפיס), און זיינע באקאנטע.

געזאגט האָב איך דאָס, ווייל איך האָב זיך גלאט געוואָלט אפטשעפען פונ'ם אוריאדניק, ער זאל מיר ניט דרעהען קיין מוח. אָבער ווען ער האָט דאָס דערהערט, איז ער געבליבען שטעהן ווי א פריטשמעליטער און מעהר דאָס מויל ניט געקענט עפענען. ביי

איהם איז אויסגעקומען, אז אויב אזעלכע „גרויסע מענשען" קומען צו מיר מיט א וויזיט, מוז איך אודאי זיין ניט אבי ווער... ערשט שפעטער האט ער אויסגעפונען, אז איך האב איהם אפגענארט און ער האט דערפאר געהאט טענות צו מיר.

דער גובערנאטאר איז געווען שטארק אויפגעטראגען אויף מיר; ער האט ניט געוואלט לויידען, וואס ס'קומען צו מיר אזוי פיעל מענשען פון ארכאנגעלסק, און איינמאל האט ער מיר געסטראשעט, אז אויב עס וועט ווייטער אזוי אנגעהן, וועט ער מיך פון ניאנאקסא פארשיקען אזוי ווייט, אז אפילו קיין פויגעל קען אהין ניט צוקומען.

איך האב זיך אבער פארט ניט געקענט אפזאגען פון די ווייזיטען, ווייל עס איז מיר געווען זעהר אנגענעם זיך צו טרעפען מיט די מענשען, וועלכע האבען די ערשטע באגריסט מיין באפרייאונג פון שליסעלבורגער פעסטונג.

און זיי זיינען צו מיר געווען אזוי גוט! וועו מען האט מיך געבראכט אין דער ארכאנגעלסקער טורמע, האבען זיי דארטען געוואלט מאכען א דעמאנסטראציע פאר מיר. דערנאך האבען זיי מיר צוגעשיקט צוויי גרויסע בריעף מיט עטליכע הונדערט חתימות, און אין די בריעף האבען זיי מיך באגריסט אלס א מיטגליעד פון דער „נארדנאיא וואליא" און אויסגעדריקט די האפנונג, אז רוסלאנד וועט אינגיכען זייז פריי, און מעהר פוז אלעם האט מיך געריהרט דאס, וואס דער ערשטער אויפ'ן בריעף איז געווען דער אונטערשריפט פון א יונגען פויער, וואס האט געשטאמט פונ'ם דארף וויאזמינא, פעטראוסקער אויעזד, סאראטאווער גובערניע, וואו איך האב נאך אינ'ם יאהר 1878 געארבייט אלס א פעלדשערין. און אנגעפיהרט א רעוואלוציאנערע אגיטאציע. איך האב דאן געהיילט זיין פאטער, און ער אליין איז נאך געווען א קליין אינגעל און איז געגאנגען אין דער שקאלע, וואס איך און מיין שוועסטער יעווגעניא האבען דארט געמאכט; שפעטער, וועו ער איז אויסגעוואקסען, איז ער אווענק פון דארף, געווארען אן ארבייטער, זיך אנגעשלאסען אן דער רעוואלוציאנערער באוועגונג, אנטייל גענומען אין א סטרייק און איז פארשיקט געווארען קיין ארכאנגעלסק — און איצט האט ער זיך צו מיר געוועגדעט וויא א רעוואלוציאנער, וויא א אינגערער חבר צו אן עלטערען.

אויף די צוויי וואריאנט באגריסונגען האב איך געענטפערט מיט א בריעף, וואס איז דערנאך אין 1909, אפגעדרוקט געווארען

אין דעם באנד פון מיינע געזאמעלטע לידער. יאקובאוויטש האט דעם בריף א נאמען געגעבען: „א ליד אין פּראָזע."

דאס איז דער בריף:

„טייערע חברים! איך האב געקראָגען אייער באגריסונג און איך דאנק אייך זעהר דערפאר. זאגען, אז דאס איז פאר מיר א גרויסע פרייד, וואלט געווען זעהר וועניג געזאגט. אייער באגריסונג רופט ביי מיר ארויס א שטראָם פון געמישטע געפיהלען — פרייד און טרויער. עס איז א פרייד צו זעהן אייער מוט, אייער באגייסטערונג און אייער גרויסע צאהל... עס איז א פרייד צוזאמען מיט אייך צו האָפען אויף א בעסערע צוקונפט... עס ווערט אבער אומעטיג אויפ'ן הארצען, ווען מען דערמאָנט זיך אָן דעם, וואס מען האט פריהער איבערגעלעבט און אָן די פרייגד, וואס זייגען אומגעקומען... ווען צו אונז וואלט צוגעקומען כאטש איין פונק פון אייער מיטגעפיהל, כאטש איין אָפּנאָנץ פון אייער באגייסטערונג, וואלט אונז ניט געווען אזוי שווער די צרות אריבערצוטראָגען! אבער מיר זיינען געווען אָפּגעריסען פון דער גאנצער וועלט און פון אלעם, וואס איז אונז געווען ליעב און טייער, און דערפאר האבען מיר אזוי שרעקליך געליטען...

„אפטמאל האט מיר מיין פאנטאזיע געשיהדערט די בילד פון דעם באוואוסטען רוסישען מאהלער ווערעשטשאגין: אויפ'ן שפיץ פון דער שיפקע, אין א גרויסען שנעע־שטורם, שטעהט א סאלדאט אויפ'ן פאָסט, אינגאנצען פארגעסען פון זיינע חברים... ער שטעהט און באוואכט די פאזיציע, פון וואנען אלע זיינען זיך צולאָפען... ער ווארט, אז אן אנדער סאלדאט זאל קומען איהם פארבייטען... אבער קיינער קומט ניט... און קיינער וועט ניט קומען!... און די זאוואַרוכע הערט ניט אויף... דער שנעע פאלט און פאלט... און פארשיט ביסלעכווייז דעם פארגעסענעם סאלדאט... אט גרייכט איהם שוין דער שנעע ביז די קני... אט גרייכט ער שוין ביז'ן גארטעל... און אט — ביז צום קאפ... דער סאלדאט איז שוין אינגאנצען פארשאטען... מען זעהט שוין אן ניט מעהר ווי די שפיץ פון זיין ביקס, און דאס איז א צייכען דאַרויף, אז ער האט זיין פליכט געטאן... מעהר קען ער שוין גאר ניט טאן...

„אט אזוי האבען מיר געלעבט יאהרען און יאהרען און די איינזאמקייט אין טורמע האט אלץ מעהר און מעהר, פונקט ווי דער שנעע־שטורם איז ווערעשטשאגין'ס בילד, פארשאטען אונז־

רע האָפענונגען און אָפּגעמאַכט פונ׳ם זכרון די אלע זאַכען, וואָס זיינען אונז געלעגען אין זינען... מיר האָבען אויך געווארט, אז אַנדערע זאָלען קומען אונז בייטען. מיר האָבען ארויסגעקוקט אויף נייע חברים, אויף נייע כוחות... אָבער מיר האָבען זיך אויף קיינעם ניט דערוואַרט. מיר זיינען אלט געוואָרען, אונזער לעבען האָט זיך אלץ וווייטער און וווייטער אוועקגערוקט פון אונז — און קיינער איז אלץ ניט געקומען אונז בייטען!

„דערפאר האָט זיך אונז געדוכט, אז אלעס איז שטיל, אז אלעס איז אָפּגעשטאַרבען... אז אויף דער פרייהייט איז דיזעלבע פוסטקייט ווי אין טורמע...

„אָבער — ניין! מיר זיינען געווען אָפּגעריסען פונ׳ם לעבען, אָבער דאָס לעבען האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט און איז וווייטער גענגען, און אויסגעקומען איז אזוי, אז דאָס, וואָס ס׳איז פריהער געווען א קלייַן ריטשקעלע, איז דערנאָך געוואָרען א גרויסער טייך... אָבער די וועגט פון דער טורמע זיינען געווען דיק, זיי האָבען צו אונז גאָר ניט צוגעלאָזט און מיר זיינען וווי די טויטע שטיינער געלעגען ביים ברעג און דער שטראָם האָט אונז ניט געקענט מיטשלעפּען"...

דריטער קאפיטעל.

מיין שטימונג.

אס פאר א שטימונג האָב איך נעהאט אין דעם פאר־ווארפענעם דאָרף ניאַנאָקסא? לפּנים האָט אלעס אויסגעזעהן גוט און פיין. איך האָב זיך איינגע־אַרדענט אין דער נייער קוואַרטיר און גרושא רי־בינא, די מיידעל, וועלכע האָט פריהער געדינט ביי די באלוועגסקים, האָט אכטונג געגעבען אויף מיר און ארויסגעוויזען א סך געטריישאפט. מיין שוועסטער אלגא איז צוועקגעפאָהרען, און כדי איך זאל ניט בלײַ־בען עלענד, איז צו מיר פון פּעטערבורג געקומען מיין שוועסטער לידיא און וועז לידיא איז צוועקגעפאָהרען, איז צו מיר געקומען מיין שוועסטער יעוגעניא. לידאַטשקא האָט געשריבען דעם ברו־דער, אז איך בין מוטהיג און פרעהליך. איך אליין האָב טאקע געפרואווט מאכען אַזא אנשטעל און ווי וויים איך האָב נאָר גע־קענט, האָב איך געמיטליך געפּלוידערט און געלאכט; אָבער אין דער אמת'ן האָב איך זיך געפיהלט זעהר ניט גוט, וויל זינט איך בין ארויס פון דער פעסטונג, האָב איך זיך אין ערגעץ קיין אָרט ניט געקענט געפינען און מיר האָט זיך אלץ געדוכט, אז איך האָב פארלאָרען דעם באָדען פון אונטער די פים. מען האָט מיך אלץ געטריסט, אז דאָס וועט איבערגעהן, אָבער עס איז ניט איבער־געגאנגען.

נאָר אין פעטראָפּאַוולאָווסקער פעסטונג האָב איך מיט שרעק אנגעהויבען באמערקען, אז איך האָב מיט אמאל אינגאנצען פאר־לאָרען דעם זכרון. וויפיעל איך האָב זיך ניט געבראכען דעם קאָפּ זיך צו דערמאָנען דעם נאמען פון דער הויפטשטאָדט אין דער שוויץ און אין וואס פאר א לאנד עס געפינט זיך די שטאָדט קאָפּענהאגען, האָב איך ניט געקענט. די אלע זאכען, וואס איך האָב אויסגעשטודירט אין פארלויף פון אזוי פיעל יאהרען אין

שלימעלבורגער פעסטונג, זיינען מיר אינגאנצען ארוים פונ׳ם קאפ. איך האב זיך געשעהמט. עס איז מיר געווען א גרויסער וועהטאג, און פאר בזיון האב איך זיך באהאלטען פאר מענשען. עס איז מיר געווען א שאנדע צו ווייזען דאס פנים פאר לייטען, וויל וואס הייסט עפעס א מענש זיצט אפ אין געפענגנים צוואנציג יאהר און אנטוויקעלט זיך גארניט גייסטיג? ! פארגעסט אלעס, וואס ער האט אמאל געקענט, אין דער צייט, וועו אויף דער פרייהייט זיינען מענשען ניט געשטאנען אויף איין ארט און האבען זיך אנטוויקעלט. איך האב זיך שיער אויפגענעסען א לעבעדיגע. „גאט מיינער! — האב איך זיך געטראכט, — געשיקט זיך, אז די אלע וויסענשאפטען, וואס איך האב אין געפענגנים געלערנט — כעמיע, פיזיק, אסטראנאמיע, באטאניק, און די אלע אנדערע זאכען — געשיקט זיך, אז איך וועל זיך דאס שוין קיינמאל ניט דערמאנען?"

עס איז מיר געווען אזא פארדרוס, אז איך האב געמיינט די נאל וועט אין מיר פלאצען. אלעס פארגעסען! אפילו די געגנראפיע פון איראפא, וואס איך האב אזוי גוט געקענט.

אין יענער צייט איז מיר איינגעפאלען, אז דאס איז ניט מעהר ווי אן איבערגענגס־מאמענט און אז דאס איז דערפאר, וואס אין מיין לעבען איז פארגעקומען אזא גרויסע ענדערונג; פון ביכער האב איך געוואוסט, אז איבער אזא זאך פארלירט מען אמאל דעם זכרון אויף א שטיק צייט; אבער אפילו דאס האב איך אויך פארגעסען.

וועו מען האט מיך ארויסגעלאזט פון דער שלימעלבורגער פעסטונג און ארייננעזעצט אין דער פעטראפאוולאווסקער, האב איך זיך דארטען געכאפט, אז די ראיה איז ביי מיר מיט אמאל נעהמען זעהר קאליע; איך זעה זעהר שלעכט און וועו איך נעם עפעס אין דער האנט ארויס, פיהל איך ניט וואס דאס איז און עס איז מיר שווער דאס צו זעהן. איך האב דארטען איינמאל געגומען אין דער האנט ארויס א נאדעל און א פינגערהוט, האב איך זיי ניט געפיהלט און געמוזט צולייגען נאהענט צו די אויגען, זעהן וואס דאס איז.

אין קלייד האב איך ניט געקענט וויסען וועלכע זייט עס איז די רעכטע און וועלכע די לינקע, און וועו מען האט מיר דאס ערשטע מאל געגעבען א מאנטעל, האב איך איהם אנגעטאן אויף דער לינקער זייט, און וועו מען האט מיר געגעבען א קלייד, בין

איך געבליבען שטעהן א צוטומעלטע, ווייל איך האָב פשוט ניט געוואוסט ווי אזוי מען טוט עס אן...

אין ארכאנגעלסק איז שוין אזוי ניט געווען. די אויגען האבען מיר געדיענט, די חושים אויך, אבער דער זכרון איז אינגאנצען פארשוואונדען, און דאס האט מיך אריינגעטריבען אין א שרעקלעכער פארצווייפלונג, ווייל זאגען דעם אמת, אז איך געדענק גארניט, האָב איך זיך נעשעהמט, און חוץ דעם האָב איך מורא געהאט, מען זאל נאָר ניט באמערקען, אז איך האָב פארלאָרען דעם זכרון.

אין אלגעמיין האָב איך מורא געהאט פאר מענשען, און נאָר איידער איך בין ארויס פון דער שליסעלבורגער פעסטונג, איז מיר ניט איין מאל איינגעפאלען, אז עס וועט זיין שרעקליך, וועו איך וועל זיך טרעפען מיט מענשען, ובפרט נאָר מיט אזעלכע, וועמען איך געדענק נאָר פון פריהער אלס יונגע, מוטיגע און געבענשלוסטיגע.

נאָר דאן האָב איך געהאלטען אין איין קלערען וועגען דעם ווי שווער עס וועט מיר זיין זיך צו טרעפען מיט מיינע אלטע פרייַנד, ווייל איך האָב אזוי געוואלט, אז מיינע פריהערדיגע חברים זאלען מיך געדענקען אזא, ווי איך בין געווען אין יענע יאָהרען, וועו איך האָב צוזאמען מיט זיי אנגעפיהרט דעם קאמף פאר פרייהייט אין רוסלאנד; איך האָב אזוי געוואלט, אז זיי זאלען בלייבען אין מיין זכרון אזוי יונג און אזוי מוטיג, ווי זיי זיינען געווען אין יענער צייט; איך האָב ניט געוואלט שטעלען קיין מצבה אויף דער פארגאנגענהייט, און דערפאר האָב איך זיך ניט געוואלט זעהן מיט די פריהערדיגע חברים.

מיין חבר ספאנדאני האט זיך אלץ געריסען צו קומען צו מיר, אבער איך האָב איהם אלץ אפגעהאלטען, און דער סוף איז געווען — ער איז געשטארבען און מיך האט ער טאקע ניט געזעהן. באקאנטע האבען מיר דערנאָך דערצעהלט, אז פארן טויט האט ער געזאגט, אז וועו ער וואלט מיך געזעהן נאָך שליסעלבורג, וואלט ער געהאט אייניע פון די גרעסטע פארגעניגענס אין זיין לעבען. אבער איך בין געווען זיכער, אז וועו מען לעבט איבער אזוי פיעל און מען זעהט זיך נאכדעם ווי מען איז צוואנציג יאָהר געווען צושיידט, קען מען קיין פארגעניגען ניט האבען.

א סך חברים האבען זיך צו מיר געוועגדעט מיט בקשות, איך זאל זיי ערלויבען צו קומען, אבער איך האָב זיי ניט ערלויבט. עס

איז מיר אזוי אויך געווען שווער צו לעבען אויף דער וועלט און איך האָב ניט געקענט נעמען אויף זיך קיין נייע צרות. עס איז מיר שטענדיג געווען שרעקלעך אומעטיג אויפ'ן הארצען און איך האָב מיט קיינעם ניט געקענט ריידען וועגען דעם.

כאָטש מיינע שוועסטער זיינען געווען מיט מיר, בין איך דאָך געווען אליין, עלענד און איינזאם, פארשלאָסען אין זיך.

פאר קריסטמאס איז מיין שוועסטער יעווגעניא אוועקגעפאָהרען, און ערב ניי־יאָהר איז צו מיר געקומען מיין אלטע פרייַנדין, אלעקסאנדרא איוואנאוונא מאַראָזאָ. ארום עלף א זייגער אויף דער נאכט איז צום גאניק צוגעפאָהרען א בריטשקע; א פרוי, איינגעהילט אין א שווערען פוטער, איז אריין אין פאָדער־שטיבעל און באלד האָט זיך דערהערט א קלינגעלדיגע שטימע:

„ווערָאטשקא, דו דערקענסט מיך?"

די שטימע איז מיר געווען באקאַנט, כאָטש איך האָב זי דאָס לעצטע מאל געהערט נאָר אין 1878, מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צוריק. דאָס פנים איהרס האָב איך אָבער ניט געקענט זעהן, ווייל עס איז געווען איינגעהילט אין שאלען. ערשט וועז זי האָט פון זיך ארונטערגעווארפען די שווערע ווינטערדיגע קלייַדער, האָב איך זי דערקענט — זי, די טייערע סאשעטשקא! *)

אין יענער צייט האָב איך שוין געהאט געוואוינט אויף א נייער קוואַרטיר. אין דער ערשטער האָב איך מעהר ווי איין מאָנאט ניט געקענט פארבלייבען; איך האָב גלייך אָנגעהויבען זוכען אן אנדערע, און איינמאל, וועז איך האָב געשפאַצירט איבער'ן דאָרף, האָב איך דערזעהן א קליין שטיבעלע, א נייעס. קיין פענסטער זיינען נאָך דאָרטען ניט געווען; קיין אויוועגס, קיין טהירען און קיין טרעפ אויך ניט. איך בין קוים מיט צרות ארויפגעקראָכען אהין, קלעטערענדיג אויף א ברעט. דער בעל־הבית און זיין עלטערער זוהן זיינען געווען פוהרלייט און אין דערזעלבער צייט האָבען זיי אויך געקענט סטאלעריי. וועז זיי האָבען דערהערט, אז איך האָב חשק צו דינגען דאָס שטיבעל, אויב עס וועט נאָר זיין פאַרטיג אין צייט, האָבען זיי מיר צוגעזאגט, אז אין א מאָנאט ארום וועל איך זיך שוין קענען איבערקלייבען אהין. דערביי האָבען זיי מיר פאר־

*) איך האָב זי נאָך געקענט אין יענער צייט, וועז איהר טויזעלשער נאָמען איז געווען קארנילאָוא.

שפּראַכען, אז אַלעס וועט זיין געמאַכט אַזוי גוט, אז עס וועט זיין אַ פאַרגעניגען דאַרט צו וואוינען; דעם פּאַל וועלען זיי אָפּפאַרבען אין די וועגט וועלען זיי באַקלעפּען מיט שפּאַליר.

און ווירקליך, פונקט אין אַ מאַגאַט אַרום, דעם צוואַנציגסטען סעפּטעמבער, איז אַלעס געווען פּאַרטיג, און איך האָב אָפּגעמאַכט צו צאָהלען רובל אַ חודש ווינטער־צייט און זעקס רובל — זומער־צייט.

א שפּאַס איז אַרויסגעקומען מיט דעם שפּאַליר צו באַקלעפּען די וועגט. דער בעל־הבית האָט מיר געגעבען די פּריווילעגיע אַליין אויסצוקלייבען דעם שהנסטען שפּאַליר, און אַזוי ווי איך האָב אין טורמע עטליכע און צוואַנציג יאָהר שטענדיג געזעהן גרויע, אָנגעכמורעטע וועגט, איז מיר איינגעפאַלען, אז איצט וואָלט געווען זעהר גוט, ווען די וועט אין מיין שטיבעל זאָלען זיין ליכטיגע. בין איך אַוועק מיט'ן בעל־הבית אין אַ קראָם און דאַרטען האָב איך אויסגעקליבען ליכטיגע שפּאַליר מיט רויטע קווייטלאַך און גרינע בלעטלאַך. מעהר ווי אַ שטיקעל פון דעם שפּאַליר האָט מען מיר ניט געווייזען און מיר האָט זיך אויסגעוויזען, אז דאָס וועט זיין זעהר שעהן און דער עיקר — ליכטיג.

ווי גרויס איז אָבער געווען מיין שרעק, ווען מען האָט אויסגעקלעפּט די וועגט אוו איך האָב דערזעהן אַזוי פיעל רויטע קווייטלאַך און גרינע בלעטלאַך! עס האָט מיר אַזש אָנגעהויבען שווינדלען אין די אויגען.

מען האָט דאָן אין שפּאַס געלאַכט פון מיר און איך אַליין האָב אויך געלאַכט.

וועו מיין אַלטע פריינדין אַלעקסאַנדרא איוואַנאַוונא מאַראַ איז צו מיר געקומען אין ניאָנאָקסא, בין איך געווען שרעקליך נידערגעשלאָגען און פּאַרטרויערט. א וואַך פּאַר איהר קומען איז מיין שוועסטער יעווגעניא אַווקגעפּאַהרען; איך בין געבליבען אייגע אַליין; עפּעס אַזא מאַדנע, שווערע בענקעניש האָט ניט אויפגעהערט צו נאָגען דאָס האַרץ. און וועו איך האָב זיך דערמאַנט, אז איך בין דאָ, אין דעם קאַלטען, פראָסטיגען געגענד אייגע אַליין, עלענד און איינזאַם, אָהן פריינד און אָהן חברים, איז אויף מיר מיט אמאָל א פּחד אַרויפגעפאַלען.

די ערשטע פיער וואָכען, וועו מיינע שוועסטער זיינען געווען, איז מיר געווען היימליכער. אויב איך האָב נאָר געוואָלט, האָב איך

געהאט מיט וועמען צו רעדען, און וועז עס איז מיר שווער געווען צו רעדען, האב איך זיך געקענט פארשליסען אין מיין צימער און עפעם טאן, אדער גלאט אזוי זיצען און טראכטען. אבי אווענקצו־הרג'ענען די צייט, פלעג איך איבערזעצען פון פראנצויזיש פאבר'ס ארטיקלען וועגען ענטאמאלאגיע; אויסגעשריבען דעם זשורנאל „קאסמאפאליס" און איבערזעצט פון דייטש פאנטאן'ס עראינערונ־גען וועגען דער רעוואלוציע פון 48טען יאהר אין בערלין; גע־צייכענט פאר זיך אליין לאנדקארטעם און א ביסעל שפאצירט.

יעווגעניא פיגנער

אין דרויסען איז געווען מורא'דיג קאלט, די פרעסט האבען גע־ברענט, אז ס'איז געווען א רחמנות א הונט ארויסצולאזען; דער אטהעם פלענט אזש ווערען פארכאפט פון דער קרירה, און איך האב ניט געקענט פארשטעהן, ווי אזוי די פרויען פון'ם דארף טראגען אזוי געדולדיג אריבער די קעלט און געהן ארום אין גאס אהן פעלצען,

בלויז מיט שאלען אויף די אקסלען. ערשט שפּעטער האָב איך אויסגעפונען אז בלויז די מאנסביל־ען טראָגען פּוטערנע פּעלצען אוו די פּרויען באַגעהען זיך אָהן דעם.

חוץ מיינע אייגענע שוועסטער, זיינען דעם מאנאט ביי מיר געווען אייניגע נעסט. דאָס איז געווען פּונקט דאָן, וועו די רוסישע קייסערינע האָט געבאַרען א זוהן אוו לכבוד דעם זיינען א סך פּאָליטישע פּארשיקטע באפּרייט געוואָרען; זיי האָבען זיך אומגעקערט אהיים פּוו אלעקסאַנדראָווסק, קעמי, קאלי אוו פּוו אַנדערע פּארוואַרפּענע געגענדען, אוו אזוי ווי זיי האָבען אלע געוואוסט, אז איך געפּין זיך אין ניאַנאקסא, זיינען זיי געקומען זיך זהען מיט מיר. צווישען די באַזוכער זיינען געווען פּארשידענערליי קלאסען מענשען — פּויערים, ארבייטער, לעהרער, סטודענטען אוו סטאַטיסטיקער פּוו אלע עקען רוסלאַנד.

זיי האָבען אויף מיר א זעהר גוטען אייגדרוק געמאכט, ווייל זיי זיינען אלע געווען יונגע, מוטיגע, לעבענסלוסטיגע, גרייט זיך אַרייגצוואוואַרפען אין א נייעם קאמפּף; דאָס לעבען אין די קאלטע, פּארוואַרפּענע געגענדען, וואוהין מען האָט זיי פּארשיקט, האָט ניט אפּגעקילט זייער שטרעבען צו פּרייהייט; פּאר אייניגע איז דאָס נייע לעבען אין די פּארוואַרפּענע געגענדען געווען א מין שולע אוו א סך פּשוט'ע, ניט־געבילדעטע מענשען האָבען זיך דאָרטען גייסטיג זעהר פּיין ענטוויקעלט.

באַזונדערס שטאַרק איז מיר געפּאלען געוואַרען א פּויער פּוו קאלוגער גובערניע. איך האָב גאָר אַנגעקוואלען פּוו דעם ווי ער האָט זיך געהאלטען אוו פּוו דעם ווי ער האָט געערדט. „אין אונזער געגענד, — האָט ער געזאגט, — זיינען די מענשען פינסטערע, ניט קיין אויפּגעקלעהרטע. איידער מען האָט מיך פּארשיקט, בין איך ניט געווען קיין גראַמאַטנער. ערשט דא האָב איך דאָס ערשטע מאל אין מיין לעבען דערזעהן ליכט. עס איז נאָר א שאָד, וואָס מען שיקט מיך אפ אהיים אזוי שנעל; וועו איך וואלט דא געווען כאטש נאָך איין יאָהר, וואלט איך געוואַרען נאָך מעהר אויפּגעקלעהרט אוו דאָן וואלט מיר געווען גאָר ליכטיג אין די אויגען."

עס איז געווען אזוי אַנגענעם צו הערען ווי פּשוט, איינפאָך אוו אפּענהערציג דער פּויער רעדט!

און נאך איינער פון די פארשיקטע איז מיר שטארק געפעלען געווארען. דאס איז געווען א „סטארשינא" פון א דארף, א יונגער־מאן פון א יאהר פינף און דרייסיג. פארשיקט האט מען איהם דערפאר ווייל ער האט זיך איינגעריסען מיט די העכערע בעאמטע, באשיצענדיג די אינטערעסען פון די פויערים. א נוטען איינדרוק האבען אויך געמאכט די מאסקווער ארבייטער; זיי זיינען אלע געווען זעהר ערנסטע, אינטעליגענטע מענשען, מיט זייער אינטעליגענץ זיינען זיי געשטאנען ניט נידעריגער פון א סך סטודענטען.

די מעהרסטע פון זיי זיינען געווען זעהר לייכט אננעטאן; און אזוי ווי אין דרויסען איז געווען מורא'דיג קאלט, האב איך זעהר מורא געהאט, זיי זאלען נאך ניט פארפרארען ווערען איידער זיי וועלען זיך דערשלעפען צום באהן אין ארכאנגעלסק. אייניגע האב איך אננעבאטען נעלט, ווייל איך האב געווואוסט, אז זיי נויטיגען זיך זעהר שטארק אין דעם. אבער זיי האבען ביי מיר אפילו קיין גראשען ניט געוואלט נעמען. אין דער שרעקליכער קעלט האבען זיי זיך אין לייכטע קליידער גענלעפט איבער די פארשנעטע וועגען ביז ארכאנגעלסק. אייניגע זיינען געפאהרען מיט פערד און אנדערע זיינען געגאנגען צו־פוס, ווייל די רעגיערונג האט זיי ניט געוואלט געבען אויף הוצאות.

אין פארלויף פון איין מאנאט צייט זיינען ביי מיר נעווען צו גאסט עטליכע צעהנדליג אזעלכע יונגע־לייט. מיין שוועסטער האט זיי מכבד געווען מיט טהע און פארבייסענס; זיי האבען דערצעהלט פארוואס מען האט זיי פארשיקט און וואס זיי האבען איבערגעלעבט אין די פארוואלפענע געגענדען; און דערנאך האבען מיר זיך געזעגענט וויי אלטע גוטע פרייגד, און זיי זיינען אוועק צוריק אהיים, אין אלע טהיילען פון דער גרויסער רוסלאנד.

רייזענדיג מיט זיי און קוקענדיג אויף זיי, האב איך ווירקליך געהאט נחת און ווידער אננעהויבען גלויבען נאך שטארקער אין דער צוקונפט פון אונזער פאטערלאנד.

דערנאך איז מיר געוואלען שרעקליך און אומעטיג.

מיינע שוועסטער זיינען אוועקגעפאהרען, קיין פארשיקטע זיינען מעהר ניט געקומען, און איך בין נעבליבען איינע אליין אין א קאלטען, פארוואלפענעם געגענד, זעקס וויאלסט פון וויסען ים. בלויז פון די ווינטען, וואס האבען פון וויסען ים נעבלאזען, האבען די נערוועז געקאנט ווערען אזוי צושרויפט, אז מען האט פון

זינען געקענט ארונטער. ביינאכט איז געווען ניט אויסצוהאלטען פון זיי; א פחד פלעגט פאלען, וועז זיי האבען געגומען בלאזען פון אלע זייטען; די וועגט האבען זיך אזש געטרייסלט, אוז עם איז געווען אונמעגליך צו שלאפען; די שויבען פון די פענסטער האבען געבראזעט, די פארהאנגען זיינען זיך צופלויגען, די סטעליע האט זיך געהוידעט, אוז עס האט זיך געדאכט, אז אט־אט וועט דער ווינט א ריס טהאן דאס שטיבעל אוז וועט עס אריינשארען אין ווייסען ים ארײן. ביי איין וואגט איז אין דרויכען געווען צוגעקלאפט א שטיק אייזען, אוז אלע מאל, וועז דער ווינט האט זיך שטארק צו־יושעט, האט דאס שטיק אייזען געסקריפעט ווי א זענעל־בוים אויף א שיף, אוז דאז פלעג איך זיך פארשטעלען שיפען אוז א ים, וואס רייסט זיך פון די ברענעם אוז ווי מיך איינשלינגען.

אין דער צייט פון שטורם־ווינט, איז די קעלט ביי מיר אין שטיבעל געווען אזוי זרויס, אז מען האט נעקאגט דערפארען וועז־רען. בייטאג פלעג איך מוזען אנטאן א פוטערנעם פעלץ אוז זיך אוועקלענגען אין בעט; אוז כדי עם זאל מיר זיין ווארעמער, האט די דיענסט אוועקגעשטעלט לעבען מיר א זודינגען סאמאוואר.

האלטען א בוך אין האנט האב איך ניט געקענט; אין אלגע־מיין האב איך נארניט געקאגט טאז, ווייל די קעלט אין שטיבעל איז געווען שרעקליך. דערצו בין איך נאך דאז געווען קראנק אוז עם איז מיר פשוט געווען שווער אריבערצוטראגען דעם קאלטען קלימאט אין אזא פארוואלרפענעם געגענד.

וואוהין צו געהן אוז מיט וועמען א וואלרט צו רעידען האב איך ניט געהאט, סיידען מיט דעם ארימען פינף־יעהריגען אינגעלע, וואס פלעגט יעדען פריהמארגען קומען צו מיר בעטען א נדבה. איך פלעג איהם אלע מאל אויפנעמען פאר א גאסט, איהם מכבד געווען מיט טהע אוז מיט בולקע, אוז ער האט מיר מיט שטאלץ דערצעהלט, אז ער „האלט אויס די מאמע" דערמיט וואס ער בע־טעלט אין די הייזער.

איינמאל האב איהם געזאגט:

— ווייסטו וואס, אינגעלע, בלייב ביי מיר. צו וואס דארפסטו ארומגעהן בעטלען אין די הייזער? דו האסט דען ליעב צו בעט־לען?

— ניין, — האט דאס אינגעלע געענטפערט.

— נו, דערפאר זאג איך דאך טאקע: בלייב ביי מיר, וועסטו פארשפארען צו גיהן בעטלען איבער די הייזער. איך וועל דיר אויפנייען א רויט העמדעל, דיר קויפען א פאר שיהנע שטיוועלאך און דו וועסט האבען אלעס, וואס דו וועסט וועלען.

— דאס וואלט געווען גוט — האט דאס אינגעלע געענטפערט.

— אבער וואס וועט זיין מיט דער מאמע'ן...

— די מאמע וועט ארבייטען און פארדינען... באלד אליין, אנשטאט ארומצוגיהן מיט א טארבע איבער די הייזער, וועסטו זיין דא, ביי מיר. איך וועל מיט דיר לערנען און דערנאך וועל איך דיך אריינגיבען אין א שקאלע. בלייב דא!

— אבער וואס וועט זיין מיט דער מאמע'ן? — האט ער אלץ נאהאלטען אין איין טאנה'ן.

— צו וואס טויג דיר א מאמע? — האב איך איהם גע־שטעלט א פראגע.

דאס קינד האט א ווייל געשוויגען, דערנאך האט ער אויפ־גיהויבען דאס קעפעלע און געענטפערט אזוי:

— צו וואס איך דארף א מאמע? וויל ביינאכט לעגען מיר זיך שלאפען אין איין בעטל און מיר נעמען זיך ארום!

און אט דער ענטפער האט אויף מיר גיעמאכט א גוואלדיגען אינדרוק און גיעטראפען פונקט דארט, וואו ס'האט מיך וועה גע־טאן. ער האט וועמען ארומצונעמען; ער האט א מאמע, וואס נעמט איהם ארום; איהם איז גוט, וויל מען האט איהם ליעב און מען צערטלט איהם. מיר אבער איז ניט גוט, וויל איך בין עלענד און איינזאם, און האב אפילו ניט מיט וועמען א וואָרט אויסצוריידען. מיר האט זיך אויסגעוויזען, אז איך האב ניט קיין צוקונפט און קען ניט האבען קיין צוקונפט. אלעס איז אוים און איך אליין וועל זיך מוטשען אזוי לאנג ביז עס וועט פון מיר אויך וועלען אוים.

אין אזא שטימונג האט מיך אין ניאנאקסא גיטראפען מיין אלטע פריינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא.

א קורצע צייט נאכדעם ווי מען האט מיך פארשיקט אין דעם פארוואלפענעם דארף, האט מיר מיין שוועסטער אלגא, איינמאל אין א פארנאכט, אנגעזאגט א טרויעריגע בשורה, וואס זי האט פאר מיר א לאנגע צייט באהאלטען.

— ווערטשקא, — האָט זי צו מיר געזאָגט, — דיין נוטער חבר יאַנאָוויטש האָט זיך אין יאקוטסק דערשאָסען. ניט געקענט לעבען מעהר.

וועז איך האָב דאָס דערהערט, בין איך אומגעפאַלען אויף דער ערד אוז זיך שטאַרק צואוויינט.

— אוז מאַרטינאָוו, דיין חבר, וואָס איז מיט דיר אין איין צייט געווען פארשפּאַרט אין שליסעלבורגער פעסטונג, האָט זיך אויך דערשאָסען אין יאקוטסק, — האָט מיר מיין שוועסטער ווייטער געזאָגט, ווי זי וואָלט מיט איין מאָל געוואָלט פּטור ווערען פון אַלע שלעכטע בישורות, וואָס זי האָט פאר מיר געהאַט.

אין די אויגען האָט מיר אַנגעהויבען שווינדלען אוז איך האָב זיך נאָר שטאַרקער צואוויינט, אוז מיין שוועסטער האָט ווייטער נערעדט:

— אויך פאַליוואַנאָוו, וועלכער איז מיט דיר אין איין צייט געווען פארשפּאַרט אין שליסעלבורגער פעסטונג, האָט זיך דערשאָסען... ניט אין יאקוטסק, נאָר אין אויסלאַנד.*)

א נידערגעשלאָגענע בין איך געלעגען אויף דער ערד, שטאַרק געכליפּעט אוז אַלץ געפרעגט איין זאָך:

— פארוואָס? צו וואָס?

אוז שפּעטער, וועז איך בין געבליבען אַליין, האָב איך ווידער אַמאָל איבערגעלעבט דעם גאַנצען פיין אוז דעם גאַנצען שוידער פון דעם, וואָס מיינע ליעבע חברים זיינען באַגאַנגען זעלבסטמאָרד נאָכדעם ווי מען האָט זיי אַרויסגעלאָזט פון שליסעלבורגער פעסטונג. מיר האָט זיך דאָס אין אַנפאַנג ניט געלעגט אויפֿן שכל: ווי קען דאָס א מענש באַגעהן זעלבסטמאָרד ווען ער איז פריי, ניט פארשפּאַרט אין קיין טורמע?!

ערשט שפּעטער, וועז איך בין געבליבען אַליין אוז עלענד, האָב איך אַנגעהויבען צו פארשטעהן ווי אזוי מען קען זיך נעמען דאָס לעבען אפילו דאָז, וועז מען איז ניט פארשפּאַרט אין קיין

*) נאָך ביז היינטיגען טאָג איז ניט אינגאַנצען קלאָר פאַרוואָס פאַליוואַנאָוו האָט געמאַכט א סוף צו זיין לעבען דוקא דאָז, וועז ער איז שוין געווען א פרייער מענש. וואָס מען ווייסט וַאָ איז, אַז ער האָט זיך דערשאָסען אין א מאָמענט, וועז מיטגליעדער פון דער „באַיעוואַיאַ אַרגאַניזאַציע" האָבען מיט אַזעלכ'ן אַפּגעהאלטען א זיצונג וועגען נייע מעראָריסטישע אַנפאלען אין רוסלאַנד. — א י ב ע ר ז ע צ ע ר.

טורמע... איך האָב שוין מעהר ניט געפרעגט: „פארוואָס?" ווייל ס'איז פאר מיר גענוג קלאָר, אז וועז א מענש פינסטערט אָפּ אזוי פיעל יאהרען אין שליסעלבורגער פעסטונג, איז זיין לעבען אויס־געשפיעלט, ער קען זיך מעהר צו קיין זאך ניט צופאסען אוז עס בלייבט פאר איהם ניט קיין אנדער אויסוועג ווי זיך אריינצושיסען א קויל אין קאָפּ...

אזא שטימונג האָב איך דאז געהאט.

פיערטער קאפיטל.

אויפרעגענדע ידיעות.

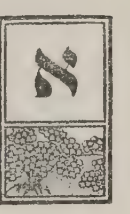

אין די ערשטע מאנאטען פון׳ם יאהר 1905, ווען מען האט געפיהלט ווי עס בלאזען פון ערגעץ נייע ווינטען און עס איז געווען קלאר, אז א נייע איבערקערעניש האלט אין קומען, האב איך זיך אין דעם פארווארפענעם דארף ניאנאקסא געפיהלט אזוי שלעכט, אז דאם גאנצע לעבען איז מיר געווען נמאס.

ווען איך בין ארויס פון שליסעלבורגער פעסטונג, האבען מיינע אלטע פרייגד מיך באגריסט. זייער מיינונג איז געווען, אז איך ווער באפרייט פון געפענגניש אין א גוטער צייט, ווען די שטימונג אין דער געזעלשאפט איז א געהויבענע און מען ווארט אויף עפעם נייעס.

נאר אין יאהר 1901, ווען מען האט צו אונז אין דער שליסעלבורגער פעסטונג געבראכט קארפאוויטש׳ן, וועלכער האט געשאסען באגאליעפאוו׳ן, דעם מיניסטער פון פאלקסבילדונג, האבען מיר אפגענומען א גוטען גרוס וועגען דער רעוואלוציאנערער באוועגונג אין רוסלאנד. איידער מען האט צו אונז געבראכט קארפאוויטש׳ן זיינען צוועק יאהרען און מיר האבען גארניט געוואוסט וואס ס׳קומט פאר אין רוסלאנד, וויל מען האט קיין נייע ארעסטאנטען ניט געבראכט. פאר אונז איז קארפאוויטש געווען די ערשטע שוואלב, וואס האט געבראכט עפעס נייעס, דער ערשטער פארטרעטער פון א נייעם דור, וואס איז אויסגעוואקסען נאך אונז. דערפאר האבען מיר זיך אזוי דערפרעהט איבער איהם, דערפאר האבען מיר אזוי געגארט צו הערען, וואס ער האט צו דערצעהלען.

צוקומען צו איהם האבען מיר ניט געקענט, וויל **צווייי יאהר** נאכאנאנד האט מען איהם געהאלטען אפגעזונדערט פון אונז; מען האט איהם אפילו ניט ערלויבט צו שפאצירען מיט נאך אייניעם פון אונזערע חברים, כדי ער זאל קיינעם גארניט קענען דערצעהלען.

מיר האבען זיך אבער דאך געגעבען אן עצה און געפונען מיטלען זיך צו פארבינדען מיט איהם; קלאפענדיג מיט די פינגער אין די וועגט פון זיין קאמער, האבען מיר איהם, אויף אונזער אייגענער טורמע־שפראך, געשטעלט פראגען און ער האט אויסגעקלאפט די ענטפערס. פאפיר האט מען שוין אין ינגער צייט געגעבען. האט קארפאוויטש געקענט אנשרייבען אלעס, וואס ער האט געוואוסט וועגען דער סאציאליסטישער און רעוואלוציאנערער באוועגונג אין רוסלאנד און אין אנדערע לענדער. און קארפאוויטש האט ווירקליך געוואוסט זעהר א סך; ער האט א שטיק צייט געלעבט אין אויסלאנד און איז געווען גוט באקאנט מיט די וויכטיגסטע פאסירונגען, וואס זיינען דארטען פארגעקומען; אלס א סטודענט, וואס איז אויסגעשלאסען געווארען פון'ם אוניווערזיטעט דערפאר, וואס ער האט זיך באטייליגט אין סטודענטישע אומרוהען, האט ער געוואוסט אלעס, וואס אינטערעסירט די שטודירענדע רעוואלוציאנערע יוגנד ווארג, און אלס א רעוואלוציאנער האט ער אונז געקענט איבערגעבען א סך אינטערעסאנטע אינצעלהייטען פון דער סאציאליסטישער באוועגונג אין רוסלאנד. אן אומערשעפליכער קוואל פון ידיעות איז ער פאר אונז געווען, קארפאוויטש; ער האט קיין זאך ניט איבערטריבען און מיר האבען געשלונגען יעדע איינצעלהייט, וואס ער האט אונז איבערגעגעבען. אויף דעם שפאציר, וואו מ'פלעגט איהם פיהרען אייגעם אליין אונטער א וואך, פלעגט ער שטילערהייט, וועג די זשאנדארען האבען זיך פארקוקט, אריינגראבען אין דער ערד דאס באשריבענע פאפיר. מיר האבען שוין געוואוסט וואו דאס צו זוכען. דערנאך האט א חבר דאס ארויסגענומען פון דער ערד, איבערגעלייענט און אוועקגעגעבען אן אנדערען, און אזוי איז דאס שוין געגאנגען פון האנט צו האנט.

אויף אזא אופן האבען מיר זיך דערוואוסט, אז אין דער צייט, וואס מיר זיינען געווען פארשפארט אין דער שליסעלבורגער פעסטונג, איז אין רוסלאנד אויסגעוואקסען א גרויסע און שטארקע סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי, מיט א פעסטען באדען צווישען דעם ארבייטער־קלאס, וואס איז געשאפען געווארען פאר דער צייט, וואס מיר זיינען געווען אינגאנצען אפגעריסען פון'ם לעבען. פאר די צוואנציג יאהר, וואס זיינען אוועק פון'ם ערשטען מארטש, 1881, ביז 1901, האט די רוסישע אינדוסטריע געמאכט א ריעזיגען שריט פאראויס; עס האבען זיך אויסגעבויט א סך אייזענבאהנען, עס

האבען זיך געעפענט אהן א שיעור פאבריקען און עס איז אויס־
געוואקסען אן ארמעע פון מיליאנען ארבייטער. און דאס זיינען
ניט געווען קיין פויערים, וואס מען האט נאר־וואס צוגענומען פון
דער סאכע, ווי די ארבייטער אין די זיבעציגער יאהרען, מיט וועמען
אונזערע פראפאגאנדיסטען זיינען געשטאנען אין נאהענטער פאר־
בינדונג; די מעהרסטע פון זיי זיינען שוין געווען אינגאנצען אפ־
געריסען פון'ם דארף, זיינען געבאראן און ערצויגען געווארען אין
שטאדט און האבען שוין געהאט אין זיך די אייגענשאפטען פון אן
אייראפעאישען ארבייטער־קלאס. די באפעלקערונג אין רוסלאנד איז
געווארען אויפגעקלעהרטער און עס האט זיך באוויזען א לעזער פון
פאלק און גלייכצייטיג אויך — א רייכע, פאפולערע ליטעראטור
פאר'ן פאלק.

די בורזשואזיע איז געווארען גרעסער אין צאהל און רייכער
אין קאפיטאל; די פארערונגען זיינען געווארען גרעסער; עס זיינען
צוגעקומען א סך גימנאזיעס און אוניווערזיטעטען; א סך יונגע
מענשען האבען זיך מיט מעהר חשק א נעם געטאן צום לערנען,
און וואס גרעסער עס איז געווארען די צאהל פון געבילדעטע און
אויפגעקלעהרטע מענשען, אלץ גרעסער איז געווארען די אומצו־
פריעדענקייט מיט די אלטע, אפגעלעבטע פאליטישע און געזעל־
שאפטליכע פארמען אין רוסלאנד.

די ארבייטער זיינען געווארען קלאסענבאוואוסט און אנגע־
הויבען פארשטעהן, אז זיי זיינען א גרויסע מאכט; אין קאמף
מיט קאפיטאל פאר א בעסער לעבען, האבען זיי זיך אנגעשטויסען
אן די שטארונגען פון דער פאליטישער ארדנונג. דער עקאנאמישער
קאמף האט זיי אריינגעפיהרט אין פאליטיק און זיי האבען אנגע־
הויבען ארויסשטעלען פארערונגען פאר בירגערליכער און פאלי־
טישער פרייהייט.

די רעוואלוציאנערע יונגווארג, וועלכע האט זיך אין אונזער
צייט אלץ געשפארט צו די פויערים, איז איצטער געגאנגען האנט
אין האנט מיט די ארבייטער, און אין אלע גרויסע שטעדט איז
געווען לעבעריג און עס האט זיך געקאכט און געטומלט. אין דעם
מערב־טייל פון רוסלאנד איז אויסגעוואקסען דער „בונד", וואס
האט פארשפרייט זיין אייגפלום איבער שטעדט און שטעדטלאך און
אריינגעקראגען טויזענטער מיטגליעדער. אין גאנץ רוסלאנד האט
זיך געוודערט; די באווענגונג, וואס האט זיך אנגעהויבען אין די

נייצינגער יאהרען, האט זיך בריט צואוואקסען; די יונגווארג און די ארבייטער אין אלע גרויסע שטעדט זיינען ארוים אין גאס; אומעטום האבען זיך דערהערט די קלאנגען פון רעוואלוציאנערע ליעדער און עס האבען אנגעהויבען פלאטערען רויטע פאהנען...

„אין פינף יאהר ארום וועט אין רוסלאנד אויסברעכען א רעוואלוציע," אזוי האט קארפאוויטש געזאגט, וועו מען האט איהם געבראכט צו אונז, אין דער שליסעלבורגער פעסטונג.

ער האט נביאות געזאגט און מיר האבען דאנרויף ארויסגעקוקט.

דעם 15טען יולי, 1904, האט מען מיט א באמבע דער'הרג'עט דעם מיניסטער פלעווע, וועלכער האט א שטיק צייט געהאלטען גאנץ רוסלאנד אין זיינע אייזערנע לאפעס. אבער זיצענדיג אין שליסעלבורגער פעסטונג, האבען מיר וועגען דעם ניט געוואוסט, פונקט ווי מיר האבען ניט געוואוסט וועו עס האט אויסגעבראכען די מלחמה צווישען רוסלאנד און יאפאן.

דורך א צופאל האבען מיר אויסגעפונען, אז עס איז א מלחמה צווישען רוסלאנד און יאפאן, און געווען איז דאס אזוי: מיר האבען געקראגען א נומער פון דער ענגלישער וואכענשריפט „נאלעדוש", אוו דארטען האבען מיר איבערגעלעזען א נאטיץ, אז לעבען וולאדיוואסטאק איז א גרויסער וואלפיש ארויף אויף א מינע און איז צוריסען געוואָרען אויף שטיקער. א מינע! ווי קומט איצט א מינע לעבען וולאדיוואסטאק? ניט אנדערש, נאר עס איז א מלחמה מיט יאפאן!...

דערנאר האב איך באקומען א בריעף פון דער היים. אין דעם בריעף האט מען מיר געשריבען, אז מיינער א קרוב איז אוועק קיין מאנדזשוריען אלס א מילעטערישער דאקטאר. דאן איז שוין פאר אונז געווען קלאר, אז עס איז א מלחמה צווישען רוסלאנד און יאפאן.

מיר האבען זעהר געוואלט וויסען ווער עס כאפט מפלות, און אזוי ווי קיין צייטונגען האבען מיר ניט געהאט, האבען מיר זיך געגעבען אז'ן עצה: מיר האבען געקוקט אויף די זשאנדארען און אלע מאל, וועו מיר האבען געזעהן, אז די פנימ'ער זיינען ביי זיי פארזארגט אוו אנגעכמורעט, איז דאס פאר אונז געווען דער בעסטער סימן, אז די רוסישע ארמעע כאפט מפלות.

אויף די שפאציערען האבען מיר אנגעהויבען ריידען וועגען דעם, אוו וועו די זשאנדארען האבען דאס דערהערט, זיינען זיי געוואָרען

אומרוהיג און האבען גלייך געמעלדעט די העכערע בעאמטע, אז מיר ווייסען שוין וועגען דער מלחמה מיט יאפאן. און וועז די אד־מיניסטראציע האט דאס דערהערט, איז געווארען א גערודער, ווייל אין שליסעלבורגער פעסטונג האבען מיר ניט געטארט וויסען וואס עס טוט זיך אויף דער פרייער וועלט. מען האט פאר אונז אלצדינג געהאלטען בסוד; מיר האבען אפילו ניט געטארט וויסען וועז עס בייטעז זיך מיניסטארען אין קאבינעט און וועז עס וועלען באשטימט נייע בעאמטע אין פאליציי־דעפארטמענט.

כדי אראפצואוואַרפען פון זיך דאס אחריות, האט דער אויפ־זיהער פון שליסעלבורגער פעסטונג דאז צוגענומען ביי מיר דעם בריף, וואס איך האב באקומען פון דער היים. דערמיט האט ער געוואלט באווייזען, אז ניט ער איז שולדיג אין דעם, וואס מיר האבען זיך דערוואוכט וועגען דער מלחמה, נאר דער פאליציי־דע־פארטמענט, וואס האט דורכגעלאזען אזא בריף.

אין יענער צייט בין איך איינמאל, א פארטראכטע, געזעסען אין מיין קאמער. מיט אמאל דערהער איך ווי מארשאוו קלאפט עפעס אויס צו מיר דורך דער וואנט. איך געה צו און הער ווי ער קלאפט אויס אזעלכע ווערטער:

„מיטצו־כיטא וועט אונז באפרייען"... „מיטצו־כיטא וועט אונז באפרייען."

אין אנפאנג האב איך ניט פארשטאנען וואס ער מיינט. אבער באלד האב איך זיך געכאפט, וואס ס'באדייטען די ווערטער „מיט־צו־כיטא" און איך האב זיך פונאנדערגעלאכט: ער, דער אפטי־מיסט מארשאוו, איז געווען זיכער, אז די מלחמה וועט בריינגען דערצו, אז מען זאל אונז באפרייען, ווייל דער יאפאנעזישער מי־קאדא וועט ארויס דער זיעגער.

וועז מען האט מיד ארויסגעלאזט פון שליסעלבורגער פעסטונג און פארשפארט אין דער פעטראפאוולאווסקער, זיינען מיינע שוועס־טער און ברידער געקומען מיך באזוכען. דאז האב איך ביי זיי געוואלט אויסגעפינען וואס ס'הערט זיך אין רוסלאנד און ווי די באפעלקערונג איז געשטימט. איך האב זיי געשטעלט אייניג פראגען, און פון די ענטפערס איז אויסגעקומען, אז מען קען ניט ערווארטען קיין איבערקערעניש; זיי האבען מיר דערצעהלט, אז אין רוסלאנד איז איצט שטיל און רוהיג, אז עס האלט נאך ווייט פון א קאנסטיטוציע און אז די אמנעסטיע, וואס מען האט גע־

געבען אַ דאַנק דעם, וואָס די קיסר'ינע האָט געבאָרען אַ זוהן, באַ־ציהט זיך ניט אויף די, וואָס זיינען פֿאַרשפּאַרט אין שליסעלבורגער פּעסטונג.

ביים ערשטען וויזיט, וואָס מיינע שוועסטער און ברידער האָבען מיר געמאַכט אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פּעסטונג, זיינען קיין זשאַנדאַרען ניט געווען. מיר זיינען געזעסען אין אייגעם פּון די צימערען, וואו עס האָט געוואוינט דער אויפזעהער וועריאַווקין, אַן אָפּיצער, וואָס האָט אַמאָל געלערנט אין אָקאַדעמיע מיט מיין חבר פֿאָכיטאַנאָוו, וועלכער איז ארונטער פּון זינען אין שליסעלבורגער פּעסטונג, און אויך צוזאַמען מיט מיין חבר ראַגאַטשאָוו'ן, וועמען מען האָט באַשטראָפט מיט'ן טויט. אויפ'ן טיש איז שוין פֿאר אונז געווען צוגעגרייט טהעע און איינגעמאַכטס. מיר האָבען געקענט זיצען וויי ביי זיך אין דער היים און רייַדען אַזוי לאַנג ווי מיר ווילען און וואָס מיר ווילען. אָבער וועו איך האָב דערזעהן, אַז אין דעם קלייגעם צימער זיינען פֿאַראַן דרייַ טירען, בין איך געוואָרען אומ־רוהיג, ווייל מיר האָט זיך אַלץ אויסגעוויזען, אַז אימיצער הערט זיך אונטער. אַלע מאָל בין איך צוגעלאָפּען צו אַן אַנדער טיר און זי געעפענט, — נעמיינט, אַז אָט־אָט וועל איך דאַרטען געפינען אַ שפּיאָן. אָבער איך האָב דאַרטען קיינעם ניט געפונען און מיינע שוועסטער און ברידער האָבען געלאַכט פון מיר.

רייַדענדיג מיט זיי וועגען דער איצטיגער לאַגע אין רוסלאַנד, האָב איך זעהר נעוואָלט, אַז זיי זאָלען באַשטעטיגען דאָס, וואָס קאַראָוויטש האָט נביאות געוואָגט. אָבער פון זייערע רייד איז אויסגעקומען, אַז עס האָלט נאָך זעהר ווייט פון אַ רעוואָלוציע. דאָס איז געווען דערפאַר, וואָס זיי זיינען געשטאַנען ווייט פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און האָבען ניט געוואוסט וואָס עס קומט פאַר אין די קעמפענדע רייהען.

בלויז איינמאָל האָט זיך איינער פון מיינע קרובים ארויסגע־כאָפּט מיט אַזא באַמערקונג:

— איהר קענט זיך קוים פֿאָרשטעלען ווי די רעוואָלוציאָ־נערע באַוועגונג האָט זיך צוואוואקסען; דאָרט, וואו עס זיינען פֿריהער געווען אייגצעלנע און צעהנדליגער, זיינען איצט פֿאַראַן הונטערטער און טויזענטער. די שטודירענדע יונגוואָרג און די אַר־בייטער אין אַלע שטעדט און שטעדטלאַך זיינען אויפגערעגט. אומע־טום קומען פֿאַר סטרייקס און דעמאָנסטראַציעס. איינער פון די

פּראָקוראָרעז, וואָס האָט געפֿיהרט די קלאָגע געגען רעוואָלוציאָנערען און פּאַרנומען דעם אָמט פון גובערנאַטאָר אין אופּא, איז דער־הרג'עט געוואָרען דערפּאַר, וואָס ער האָט פּאַרפּאַלגט די אַרבייטער, און דער אַנגעזעהענסטער רעוואָלוציאָנערער טוער איז איצט נער־שוני.

דעם נאָמען גערשוני, וואָס איך האָב דאָן דאָס ערשטע מאָל נעהערט, האָב איך געפונען אויסגעקריצט אויף דעם אייזערנעם טישעל אין מיין קאַמער, און דאָן בין איך געוואָהר געוואָרען, אַז ער איז איינמאָל געווען פֿאַרשפּאַרט אין שלעסעלבורגער פעסטונג און מיר האָבען וועגען דעם ניט געוואוסט; מען האָט איהם נע־האָלטען וויט פון אונז, אין דער אָלטער היסטאָרישער טורמע.

אָט די שנעל־אַנגעכאָפּטע ידיעות האָב איך אויסגעפונען נאָך אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פעסטונג. מעהר האָט מען מיר נאָרניט דערצעהלט. ערשט וועז איך בין געקומען קיין ארכאַנגעלסק און דערנאָך אינ'ם דאָרף ניאָנאָקסא, האָב איך זיך דערוואוסט נאָך און נאָך זאכען וועגען דער לאָגע אין רוסלאַנד. פון די אָלע זאכען, וואָס איך האָב געהערט אין ארכאַנגעלסק וועגען די פּאָליטישע פּאַרשיק־טע, פון דעם אופן ווי זיי האָבען זיך באַצויגען צו מיר און פון דעם זעלטענעם מוט, וואָס זיי האָבען ארויסגעוויזען, אומקערענדיג זיך צוריק קיין רוסלאַנד — פון דעם אָלעם איז געווען קלאָר, אַז אין לאַנד בלאָזען נייע ווינטען און אַז די באָפּעלקערונג איז צו־רודערט. מען האָט געזעהן, אַז פון אומעטום רייסען זיך כחות, אַז פון אומעטום שפּאַרען זיך שטורמדיגע כוואָליעס, אָבער זיי זיינען דערווייל נאָך צואוואָרפען און עס איז ניטאָ וועג עס זאָל זיי פּאַר־אייניגען.

נאָך פון דער ארכאַנגעלסקער טורמע האָב איך אין א בריף צו מיינע שוועסטער געשריבען, אַז רוסלאַנד שטעלט זיך מיר איצט פּאָר ווי א מין גרויסער יונגער ריזע, וואָס איז ארויסגעוואקסען פון די קליידער; אָלעם איז ענג אויף איהם און וועז ער ניט נאָר א הויב א האַנד, אַדער א דרעה מיט די אַקסלען, צורייסט זיך ערגעץ א נאָט און אָלעם פּלאַצט אויף איהם. די מלחמה מיט יאַפּאַן האָט נאָך שטאַרקער געמאכט די אומצופֿריעדענקייט, וואָס האָט זיך אַנגעזאַמלט אין פאַרלויף פון צעהנדליגער יאָהרען. פון אָלע זייטען זיינען אַנגעקומען ידיעות ווי די רוסישע ארמעע כאַפּט מפּלות אויף אָלע פראָנטען; נאָנץ רוסלאַנד איז געווען אויפגע־

בראכט; מען האָט געוואוסט, אז די ארמעע ווייזט ארויס העל־דישקייט, אָבער זי קען נאָר ניט אויפטאָן, ווייל מען שטעלט ניט צו ענוג געוועהר; מען באזארגט ניט די סאָלדאטען מיט ענוג עסענ־ווארג; די קאָמאנדירען זיינען טויגענ־יכטסטען און אומעטום האלטען זיך אין איין מעהרען כאבארניקעם און הויט־שינדער.

פון סאמע אָנפאָנג אָן איז די באפעלקערונג געווען גענגען דער מלחמה. דאָן האָט פלעווע זיך ערלויבט צו זאָגען, אז דער גרויסער רוסלאנד וועט ניט שאדען, אויב מען וועט איהר אָפצאָפען א ביסעל בלוט, און עס איז אויסגעקומען אזוי, אז פון איין זייט איז נע־שטאנען די רעגיערונג און פון דער אנדערער זייט — דער רוסישער סאָלדאט און דאָס גאנצע רוסישע פאָלק. די טרויעריגע ידיעות פון די שלאכטען אויפ'ן ים און אויף דער יבשה, די אָפענע דעמאָנ־סטראציעס אין גאס, די טעראָריסטישע אָנפאָלען, די מאניפעסטען פון דער רעגיערונג, וועלכע איז שטענדיג געווען אין דער מורא און נעציטערט פאר אן אויפשטאנד — אָט די אלע זאכען האָבען ביי אלעמען שטייף אָנגענעמען די נערווען, און אין דער לופט האָט זיך נעפיהלט, אז עפעס נייעס האלט אין קומען.

די ערשטע טעג אין נאָוועמבער איז אין פעטערבורג פאָרנע־קומען א צוזאמענפאָהר פון נעזעלשאפטליכע טוער, און דאָרטען האָט מען נעזאלט אויסאָרבייטען א נאנצע רייהע פונדאמענטאלע פאָדערונגען צו דער רעגיערונג. אן ערלויבניש אָפצוהאלטען אזא קאָנפערענץ איז נעגעבען נעווארען, און דאָס האָט נעהייסען, אז די רעגיערונג גיט איהר הסכמה, אז פארטרעטער פונ'ם פאָלק זאלען האָבען דאָס רעכט זיך צונויפצוקומען און שאפען נעזעצען. צו דער קאָנפערענץ האָט מען פון אלע עקען אין רוסלאנד צוגעשיקט טע־לעגראמען און באגריסונגען. אויך פון ארכאנגעלסק האָבען די פא־לימישע פארשיקטע צוגעשיקט א באגריסונג, און דעם 12טען דע־צעמבער, נאָך דער קאָנפערענץ, האָט די רעגיערונג ארויסגעלאָזט אן „אוקאז" מיט א פארשפרעכונג איינצופיהרען רעפארמען אין לאנד.

דעם 9טען יאנואר, 1905, זיינען די ארבייטער אין פעטער־בורג ארויס אין גאס און זיך אוועקגעלאָזט צום צאר מיט א פא־דערונג פאר פאָליטישע פרייהייט. און וועז מען האָט זיי באגעגענט מיט א האגל פון קוילען און דערטרונקען זייערע פאָדערונגען אין א טייך בלוט, איז גאנץ רוסלאנד אויפגעציטערט געווארען.

אין יענער צייט האָט מיין שוועסטער אָלגאַ אין איהרע בריעף צו מיר באשריבען אָלעס, וואָס ס'איז פּאַרגעקומען אין פּעטערבורג; זי האָט מיר אויך צוגעשיקט א פּאָטאָגראַפֿישע בילד פון גאַפּאָנ'ען, אָנגעטאָן אין גלח'ישע קלײדער. און וועז איך האָב געלעזען די בריעף און געקוקט אויף דער בילד, האָט מיר אזוי באַנג געטאָן פּאַרוואָס איך האָב דאָן אויך ניט געקענט זיין אויף די גאַסען פון פּעטערבורג.

א לאַנגע צייט בין איך געווען אונטער'ן אייַנדרוק פון דער גרויסער געשעהענישׂ אין פּעטערבורג, און שפּעטער, וועז די פּירסטין מאַריא מיכאַילאָוונא דאַנדוקאָוואַ־קאַרסאַקאָוואַ איז געקומען צו מיר, האָב איך זיך מיט איהר צוערשט וועגען דעם, און דערביי האָב איך געזאָגט: „וועז איך וואָלט דאָמאָלט געווען אין פּעטערבורג, וואָלט איך געשטאַנען אין איין רייהע מיט גאַפּאָנ'ען." — „ניין, — האָט זי מיר געענטפֿערט, — איהר וואָלט מיט איהם אין איין רייהע ניט געשטאַנען." — „פּאַרוואָס דענקט איהר אזוי?" — האָב איך געפֿרעגט. — „דערפֿאַר, וואָס איהר זייט אַן אויפֿריכטיגער מענש און גאַפּאָן איז א ליגנער און האָט ליעב ככוד," — האָט די פּירסטין געענטפֿערט.

מיר האָט דאָס שטאַרק פּאַרדראָסען פּאַרוואָס זי האָט וועגען גאַפּאָנ'ען אזא שלעכטע מיינונג און איך האָב זי געפֿרעגט וואָס זי האָט צו איהם. דאָן האָט זי מיר דערצעהלט, אז זי קען איהם זעהר גוט; אין דעם ליטווישען שלאָס, וואוהין זי פלעגט קומען באזוכען די ארעסטאַנטען, איז גאַפּאָן געווען דער גלח אין קלויסטער און, לויט איהר מיינונג, איז ער ניט געווען ענוג פֿרום און האָט שטאַרק פּאַרנאכלעסיגט זיינע פליכטען אלס גייסטליכער. קיין אַנדערע פאקטען געגען איהם האָט זי ניט געקענט אָנגעבען, בין איך מיר געבליבען ביי מיין מיינונג, אז גאַפּאָן איז אַן אויסערגעווענליכער מענש, וואָס האָט איז זיך א זעלטענע פעהיגקייט צו באגייסטערען און מיטשלעפּען א מאסע.

זיין שפּעטערדיגע אויפֿפֿירונג, זיין פּאָליטישע ניט אויסגעהאלטענקייט און אויך דער פאקט, וואָס ער האָט דערנאָך פּאַרראַטען די באַוועגונג, בייטען דאָך ניט די מיינונג, אז ער איז דאָך געווען א זעלטענער מענש.

דעם 4טען פעברואר איז אין מאסקווא פּאַרגעקומען א טעראָריסטישער אקט, וואָס האָט געצויגען גרויס אויפֿמערקזאמקייט —

די סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען האבען מיט א באמבע צוריסען אויף שטיקער דעם גרויספירסט סערגעי אלעקסאנדראוויטש.

דעם 18טען פעברואר איז ארוים א מאניפעסט וועגען א רע־פארמע אין דער מלוכה־ארדנונג.

דעם 16טען אפריל — אן „אוקאז" וועגען גלויבענס־פרייהייט.

און איך געדענק נאך אזוי ווי היינט, ווי איינמאל, וועז איך בין צוזאמען מיט מיין פריינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מאראז געזעסען ביים פענסטער אין קליינעם שטיבעלע און געלעזען דעם „אוקאז" וועגען גלויבענס־פרייהייט, איז זי געווארען מלא גדולה און אויסגעשריגען מיט פרייד:

— איך גיה שוין אננעמען דעם לוטעראנישען גלויבען!

— און איך אויך! — האב איך זיך אנגערופען, און מיר האבען ביידע געלאכט פון זיך אליין ווי גייציג מיר זיינען אראפ־צואוואַרפען פון זיך די משא פון דעם הערשענדען פראוואסלאווענעם גלויבען.

— ווייסטו נאר וואס, — בין איך געפאלען אויף א נייעם געדאנק, — לאמיר טאן דאס זעלבע, וואס דער הייליגער וולאדי־מיר — אויספראווען אלע גלויבענס און דערנאך באשלוסען צו וועלכען גלויבען מיר זאלען צושטעהן.

מיר האבען אננעהויבען אויסרעכענען אלערליי גלויבענס אין דער וועלט, אבער מיר האבען אין קיין איינעם פון זיי פאר זיך קיין ארט ניט געפונען.

— אפשר וואלטען מיר נאר געווארען „שטונדיסטען"? — האב איך געמאכט א פארשלאג.

— ניין, דאס טויג אויך ניט פאר אונז, — האט מיין פריינ־דין געענטפערט.

עס איז אויסגעקומען אזוי, אז מיר קענען פאר זיך קיין ארט ניט געפינען אין קיין רעליגיאן, און מיר זיינען געקומען צום באש־לוס, אז מיר, אינטעליגענטען, זיינען אוועק זעהר ווייט, און דאס אייניציג, וואס מיר קענען טאן אין אזא פאל, איז — בלייבען אין דער רעליגיאן, צו וועלכער מען האט אונז צוגעשריבען.

יעדען טאג האבען די צייטונגען געבראכט אן אנדער וויכטיג ידיעה פון׳ם ווייטען מזרח און אויך פון דער אינערליכער פאליטיק אין רוסלאנד גופא.

און פונקט דאן, וועז רוסלאנד איז געשטאנען אויף דער שוועל

פון אזעלכע וויכטיגע פאסירונגען; פונקט דאן, וען עס האט גע־האלטען דערביי, אז עס זאל ענטשיידט ווערען דער שיקזאל פון אונזער פאטערלאנד, בין איך געווען פארוואנדערט אין א ווילדען, פוסטען געגענד, וואו אלעס ארום און ארום איז געווען שטיל און טויט — א געגענד, וואוהין עס האט זיך ניט געקענט דערשלאגען אפילו דאס ווידער־קול פון דעם, וואס ס'קומט פאר אין די גרויסע שטעדט פון רוסלאנד...

פינפטער קאפיטעל.

די פירסטין מאריע מיכאילאוונע דאדוקאוו־קארסאקאוו.

עם 22טען יאנואר איז צו מיר, אין דעם ווייטען פאר־ווארפענעם דארף ניאנאקסא, אין ארכאנגעלסקער גובערניע, געקומען די אלטיטשקע רוסישע פירסטין מאריע מיכאילאוונע דאדוקאוו־קארסאקאוו. אזש פון פעטערבורג האט זי זיך געשלעפט אזא ווייטען וועג, כדי צו האבען א מעגליכקייט מיך צו בארוהיגען און מיר זאגען א טרייסטווארט.

דער אנפאנג פון מיין באקאנטשאפט מיט איהר איז געווען נאך אין שליסעלבורגער פעסטונג, און די גאנצע געשיכטע, ווי אזוי זי האט זיך צוגעשלאגען צו אונז און ווי אזוי זי איז מיט מיר באפריינדעט געווארען, איז זעהר אינטערעסאנט. *)

נאכדעם ווי איך בין ארויס פון שליסעלבורג, האט מיך מאריע מיכאילאוונא באזוכט אין פעטראפאולאווסקער פעסטונג, און דער־נאך האבען מיר זיך די גאנצע צייט געשריבען בריעף איינע דער אנדערער, און אין די בריעף צו מיר האט זי ניט איין מאל אויסגע־דריקט דעם וואונש צו קומען אין דעם פאר־וואלטפענעם דארף ניא־נאקסא, זיך זעהן מיט מיר.

איך בין געווען געגען דעם, ווייל עס איז ביי מיר נאר קיין צווייפעל ניט געווען, אז פאר איהר, פאר דער 76־יעהריגער זקנה, וועט זיין שווער צו פאהרען מיט'ן באהן אזא ווייטען וועג ווי פון פעטערבורג קיין ארכאנגעלסק און דערנאך ערשט זיך שלעפען מיט פערד 70 ווערסט קיין ניאנאקסא. און גלאט — ווי וועט זי קענען זיין ביי מיר אין דעם קלייענעם שטיבעלע, וואו דער ווינט בלאזט פון אלע זייטען און די וועגט האלטען זיך אין אירן טרייסלען? !

---

*) וועגען דעם האט איך שוין געהערט אין א באזונדער קאפיטעל, אינ'ם צווייטען באנד פון מיינע מעמוארען. — וו. ו.

עס האָט מיר אַבער נאָרניט געהאָלפֿען, אוֹן דעם 22טען יאַנואַר, 1905, איז זי דאָך געקומען צו מיר אין דעם ווייטען, פֿאַרוואָרפֿענעם דאָרף, אין אַרכאַנגעלסקער גובערניע.

איידער זי איז געקומען צו מיר, האָט זי זיך אָפּגעשטעלט ביים גובערנאַטאָרס ווייב אין אַרכאַנגעלסק, אוֹן יענע האָט זי אויפגענומען מיט גרויס פֿאַראַד, פֿונקט אַזוי ווי מען פֿלעגט אָפֿט אויפנעמען די פּרויען פֿון די „דעקאַבריסטען", ווען זיי זיינען געקומען צו זייערע מענער אין סיביר.

אָבער אַזייגער אויף דער נאָכט איז מאַדיא מיכאַילאָוונאַ אָנגעקומען צו מיר, אוֹן ווען איך האָב זי דערזען, האָב איך מיינע אייגענע אויגען ניט געגלויבט; זי איז געווען אַזוי פּריש אוֹן מונטער, גלייך ווי זי וואָלט בלויז א קורצע, זעהר קורצע, רייזע געמאַכט. פֿונדעסטוועגען האָט זי מיר באַלד דערצעהלט, אז פֿאַרן אוועקפֿאָהרען האָט זי געבעטען איהרע קרובים, אז אויב זי וועט ביי מיר שטאַרבען, זאָל מען זי באַערדיגען אינ'ם פֿאַרוואָרפֿענעם דאָרף אוֹן ניט פֿיהרען איהר טויטען קערפּער קיין פּעטערבורג...

ווען איך האָב דאָס דערהערט, איז אויף מיר א פּחד געפֿאַלען; די נערוועז זיינען ביי מיר געווען צורודערט, איך האָב זיך אַליין שטאַרק געגויטיגט איז רוה, מען האָט אויף מיר אַליין געדאַרפט אַכטונג געבען אוֹן מיך צוזעהן, אוֹן — אָט קומט גאָר צו מיר א מענש, וואָס ריכט זיך אויפֿן טויט!

צום גליק אַבער איז די שרעק געווען אומזיסט; די גאַנצע צייט וואָס מאַריא מיכאַילאָוונאַ האָט מיט מיר פֿאַרבראַכט אין ניאַנאַקסא, איז זי געווען פּריש אוֹן געזונט אוֹן פֿול מיט ענערגיע. אפילו א יונגער, געזונטער מענש האָט איהר געמעגט מקנא זיין.

צוויי שטונדען נאָכדעם ווי זי איז געקומען צו פֿאַהרען, דער זייגער האָט שוין געהאַלטען צעהן ביינאַכט, האָט זי זיך ערשט אוועקגעזעצט לעזען די הייליגע שריפטען; זיעבען אַזייגער אין דער פֿריה איז זי אויפגעשטאַנען אוֹן נאָך אידער זי האָט אויסגעטרונקען א גלאָז טהע, איז זי אוועק אין קלויסטער; דאָרטען האָט זי תפילה געטאָן צו גאָט, זיך באַקענט מיט'ן גלח, אוֹן אין פֿאַרלויף פֿון זעקס וואָכען צייט האָט זי קיין אייז טאָג ניט פֿאַרפֿעהלט צו געהן אין קלויסטער.

אין יענער צייט האָב איך געקראָגען א סך בריעף פֿון פּאָליטישע פֿאַרשיקטע; איך האָב די אַלע בריעף פֿאַרגעלעזען פֿאַר

דער פירסטין מאריא מיכאילאוונא און זי האָט זיך אויף יעדען איינעם פון זיי אַבגערופען מיט איהר ווארים הארץ. איין בריף איז געווען פונ'ב ווייטען צפון, פון עפּים א דערפיל, וואָס געפינט זיך ווייט, אויף דעם קאלסקער האלבען־אינזל. דער שרייבער פון דעם בריף האָט געשילדערט ווי שווער עס איז צו לעבען דאר־טען, איז דעם פּארוואַרפענעם געגענד, וואו עס געפינען זיך א סך בערען, און וואו מען קען אפילו ניט קריגען קיין בוך צו לייענען.

— ווייסט איהר גאר וואָס — האָט זיך מאריא מיכאילאוונא אַנגערופען נאָכדעם ווי זי האָט אויסגעהערט דעם בריף, — אפשר וואָלט איך גאר צוגעפאָהרען אהין? מעגליך, אז עס וועט זיך מיר איינגעבען צו פּארלייכטערען דאָס לעבען פון די אומגליקליכע מענ־שען, וואָס זיינען פּארשיקט געווארען אהין!

די גוטע, טייערע מאריא מיכאילאוונא! אויף אלעס איז זי געווען גרייט! פּאר קיין שטערונג האָט זי זיך ניט אַבגעשטעלט!

איינמאל האָב איך איהר דערצעהלט וועגען דער לאָגע פון די פּאליטישע פּארשיקטע און אויך פון די קרימינעלע פּארבּרעכער, וואָס שלעפען זיך מיט'ן עטאפּ, אפּגעריסענע און אפּגעשליסענע, און לעגען זיך אוועק אפּרוהען אין א פויערשע שטיבעלע, וואו מען קען זיך אפילו מיט קיין גלעזעל טהע ניט אַנווארימען... און וועז זי האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך אַנגעהויבען קאָכען און ער־גערען.

— דאָס טאָר מען ניט דערלאָזען! איך בין זיכער, אז אין פּעטערבורג וויסט מען ניט וועגען דעם. און וועז מען וועט זיך דאָס דערווייסען, וועט ווערען א טומעל און מען וועט מאכען א סוף דערצו. איך וועל אַנשרייבען א בריף צו מיינע פרייַנד אינ'ם רעגירונגס־ראט און וועל אויך בעטען דעם מיטראָפּאָליט אַנטאָני, ער זאל עפּים טאָן וועגען דעם.

און כאטש זי איז געווען אזוי אלט און שוואך און זיך גע־מוזט קרעפּטיגען אלע ציווי שטונדען מיט א גלאָז מילך, מיט א פּלעצלע, אדער מיט אן איי, האָט זי דאָך געפונען צייט, צווישען איין תפילה און דער אַנדערער, צו קלאפען אין אלע טירען און פונ־אַנדערשיקען בריף צו אַהן א שיעור הויכגעשטעלטע פּערזאָנען, אז זיי זאלען האָבען גאָט אין הארצען און זעהן עפּים טאָן פאר די אומגליקליכע מענשען, וואָס ווערען געשלעפּט מיט'ן עטאפּ מיילען און מיילען.

מיט בריעף און רייד האָט זי זיך ניט באַנוגענט; זי האָט אַליין געגעבען געלד און געפֿעלט ביי דער גלח׳טע, אז זי זאָל אַנפֿאירן מיט טהע און געבען עסען די אַלע מענשען, וואָס שטעלען זיך אפֿ אין ניאַנאקסא, אויפֿן וועג צו די וויטערע געגנדען, וואוהין זיי וועלען פֿארשיקט.

זי האָט געפֿאַנעוועט צו גרינדען א סך טהע־הייזער און אכסניות פֿאר די פֿארשיקטע, וואָס מען שלעפּט ארום איבער אַלע דערפֿער. אַבער די פֿאַליציי איז אויך ניט געשלאָפען, און אין דער זעלבער צייט וואָס זי, די גוטע, נאַיוועע פּירסטין, האָט געטרויעט וועגען כובות פֿאר די פֿארשיקטע, האָט מען שוין אַנגענומען מיטלען געגען דעם.

און איינמאָל, וועו מען האָט געבראַכט צו אונז אינ׳ם פֿאר־וואַרפענעם דאַרף א סך פֿארשיקטע, וואָס מען האָט באַלד געפֿארפט אוועקפֿירען וויטער. און די גלח׳טע איז זיי ארויסגעקומען אנטקעגען מיט בולקעס און טהע, האָט די פֿאַליציי זי פֿארטריבען און זי נאָר גוט אויסגעזידעלט.

מעהר האָט מען זיי שוין אַווי ניט אויפגענומען. און מען האָט געפֿארפט זהן, ווי די פּירסטין מאריא מיכאַילאוונא האָט זיך איבער דעם נעע־גערט! זי האָט איינפֿאַך איינגעלעגט די וועלט און בשום אופן ניט געקענט פֿארשטעהן ווי אַזוי מען קען זיי אַזוי ברוטאַל און קוקען ווי אויף א פֿארברעכען דאַרוף וואָס מען דער־בארימט זיך אויף הונגעריגע מענשען און מען גיט זיי עסען און טרינקען! און וואר פֿאַרוועהרט דאָס? דער זעלבער פּריסטאוו, וועלכער שטעהט פֿאר איהר אויסגעצוינגען ווי א סטרונע און רופט זי „אייער מאיעסטעט"!

אַליין אן אמת׳ע קריסטין, וואָס האלט פון דעם כלל, אז א מענש טאָר זיך ניט שטעלען אנטקעגען וועו מען טוט איהם שלעכטס, האָט זי זיך דאָך געבייזערט אויפֿן פּריסטאוו, און כאָטש זי האָט ניט ליעב געהאט אונטערצושטרייכען דעם פּאקט, אז זי איז א פּירסטין, האָט זי דאָס מאָל געפונען פֿאר נייטיג צו דערמאנען דעם פּריסטאוו, אז מיט איהר דאַרף ער ווייסען ווי זיך צו באַגעהן, אז זי מוז ער פֿאלגען, ווייל זי איז א מענש מיט א גרויסען טיטול און שטאַמט פון די נאָר „הויכע פּענסטער"...

עס האָט איהר אבער נאָר ניט געהאָלפֿען, ווייל כאָטש די הויפּע רעגירונגס־באַאַמטע אין פּעטערבורג האָבען זיך צו איהר בא־

צויגען מיט גרויס דרך ארץ, כאטש איהר ברודער איז געווען שני למלך אין קאווקאז, האט מען זי דאך ניט געלאזט פארלייכטערען דאס לעבען פון די פאליטישע פארשיקטע.

איך אליין — ווי איך האב שוין איין מאל דערצעהלט — בין געווען זעהר פארזיכטיג און זיך קיינמאל ניט אריינגעלאזט מיט איהר אין קיין געשפרעך וועגען רעליגיאן און געטליכקייט. אבער מיין פרוינדין, אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא, האט ניט גע־קענט זיין אזוי פארזיכטיג ווי איך; זי האט זיך מיט דער פירסטין יא אריינגעלאזט אין אזעלכע געשפרעכען, און דאן פלעגט ווערען א היציגע דעבאטע. אויסער די פארשידענערליי דאגמאטישע פונקטען, האט מען מעהרסטענטיילס דעבאטירט וועגען דעם צי מען מעג זיך באנוצען מיט גוואלד־מיטלען אלס א פראטעסט געגען שלעכטס. מאריא מיכאילאוונא איז, פארשטעהט זיך, געווען געגען דעם, און מיין פרוינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא איז געווען פאר דעם, און דערביי האט זי אנגענעבען זעהר קלוגע ארגומענטען און ארויסגעוויזען א סך שארפזין.

זיי זיינען ביידע געווען זעהר קלוג. און איך בין זיך מודה ומתודה, אז עס איז מיר געווען זעהר אנגענעם זיך צוצוהערען צו זייערע דעבאטעס און אליין זיך ניט אריינמישען, ווי עס פאסט, געווהנליך, פאר א גאסטפרוינדליכער באלעבאסטע. מעהרסטענ־טיילס האבען זיך די דעבאטעס געענדיגט זעהר קאמיש, ווייל מא־ריא מיכאילאוונא פלעגט אלעמאל ווערען מיעד און צוטומעלט און דאן פלעגט זי פארגלאצען די אויגען און זאגען אזוי: „איין זאך בעט איך ביי דיר, גרויסער גאט, ווייז מיר אן ווען צו רעדען און ווען צו שווייגען"... און זאגען פלעגט זי דאס אזוי שעהן און מיט אזא ליעבליכען שמייכעל, אז עס האט זיך אזש געגלוסט זי א קוש צו טאן דערפאר.

פון דעם וואס איך האב זיך מיט איהר קיינמאל ניט געשפארט וועגען רעליגיאן, האט זי געדרונגען, אז איך שטים איין מיט איהר, און ווען זי איז געקומען צוריק קיין פעטערבורג, האט זי געזאגט, אז ווען ניט מיין פרוינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא, וואלט זי מיך זיכער געמאכט פאר א פרומער קריסטין...

זי האט זיך, א פנים, אין מיר שטארק געגארט און זיך פאר־געשטעלט אונמעגליכע זאכען; אויף דעם גרונד פון מיין טאלע־ראנטער באציהונג צו איהרע מיינונגען, האט זי געמיינט, אז זי

איז שוין מיט מיר פֿאַרטיג, און וועט מיין ברודער ניקאָלאַי ניקאָ־לאַיעוויטש פֿיגנער איז געקומען אין פּאָליציי־דעפּאַרטמענט בע־טען מען זאָל מיר ערלויבען אַרויסנעמען א פּאַספּאָרט אַוועקצו־פֿאָהרען קיין אויסלאַנד, האָט מען דאָרטען אויף איהם מוזל און אויערען אויפגעשטעלט, און איינער פון די באַאַמטע האָט איהם געשטעלט אזא פראגע:

— א פּאַספּאָרט נאָר צו פֿאָהרען קיין אויסלאַנד? וואָס הייסט דאָס? די פּירסטין מאריא מיכאילאַוונא האָט דאָך נאָר דערצעהלט, אז אייער שוועסטער ווילל אריין אין א מאַנאַסטיר און וועלען א נאָנע!...

וועט מיין ברודער האָט דאָס דערהערט, איז ער געבליבן שטעהן א צוטומעלטער. ער האָט זיינע אייגענע אויערען ניט גע־גלויבט.

עס איז קלאָר, אז ניט דער איינפאַכער חשק מיך צו זעהן האָט געטריבען די פּירסטין מאריא מיכאילאַוונא צו מאַכען אזא וויטע רייזע און זיך שלעפּען קיין ארכאנגעלסק. זי האָט אלץ גע־האָפט, אז ענדליך וועט זיך איהר איינגעבען מיך צו מאַכען פּאַר אן אמת פּרומער קריסטין. און וועט איהר שטאַרקע געגנערין, אלעקסאַנדרא איוואַנאַוונא מאראז איז אַוועקגעפֿאָהרען, און זי איז געבליבען אליין מיט מיר, האָט זי זיך א נעם געטאָן צו דער אר־בייט נאָר אויף אן אנדער מין אופן. ליגענריג אויפ'ן בעט א בלא־סע, א שוואַכע, האָט זי מיט מיר אלץ גערעדט וועגען דעם וואָס זי אליין איז שוין אלט און קראנק; אין גיכען וועט זי אודאי שטאַר־בען און זי האָט ניט קיין יורש'טע, ווער עס זאָל איבערנעמען איהר ארבייט... עס איז פּשוט געווען א רחמנות צו קוקען אויף איהר. עס האָט פּשוט געריסען דאָס הארץ צוצוזעהן ווי א מענש, וואָס האָט אַוועקגענעבען א לעבען פּאַר א אידעע, וווּיסט אז דער טויט איז שוין נאָהענט, און עס איז נישטא קיינער, וואָס זאָל איבערנע־מען די אידעע... און דערצו איז נאָך געווען עפּעס אזא מאַדנער וועהטאָג אויך: דו האָסט דרך ארץ פּאַר דעם מענשען, דו האָסט איהם ליעב, און דאָך איז ער דיר פרעמד, דאָך איז ער פון דיר ווייט, ווילל ער איז נאָר פון א נאנץ אנדער וועלט...

דער גרויסער תהום וואָס איז געלעגען צווישען אונז ביידען, האָט זיך שארף געווארפען אין די אויגען די נאנצע צייט, פונ'ם סאמע אנפאנג אן פון אונזער באקאַנטשאפט. ניט איין מאָל האָט

מיך שטארק פארדראסען אויף זיך אליין פאר וואס איך געפעל איהר אזוי שטארק. אבער כ'האב זיך נארניט געקענט העלפען. עפעס ווי אויף צו להכעים האט זי פון מיר געהאלטען א וועלט, און עס איז איהר געגאנגען אין לעבען, אז איך זאל וועלען איהר גייסטיגע יורש'טע.

זי אליין האט אפטמאל געזאגט, אז אין מיר געפינט זי עפעס א מין גייסטיגע עהנליכקייט מיט זיך און דאריבער האט זי פעסט באשלאסען, אז זי מוז מיך איבערריידען און זעהן, אז איך זאל וועלען פרום, כדי איך זאל נאך איהר טויט איבערנעמען די נעטליכע ארבייט, וואס זי האט געטאן.

עס איז אוממעגליך פאר איהר געווען צו פארשטעהן, אז פונקט אזוי ווי זי קען ניט געהן אין מיינע וועגען, אזוי קען איך ניט געהן אין איהרע וועגען. און אט אזוי האבען מיר זיך צושוידט ליעבענדיג און אכטענדיג איינע די אנדערע, אבער גייסטיג ווייט און פרעמד איינע פון דער אנדערער...

זעקסטער קאפיטעל.

ביי די ברעגען פונ׳ם ים.

עס מיין פריינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא איז נעקומען צו מיר, האב איך געהאט אזא מאדנע נעדריקטע שטימונג, אז עס איז מיר שרעקליך שווער געווען אריבערצוטראגען די געזעלשאפט פון מענשען. איך האב אליין נעוואלט זיין אליין מיט זיך; און אין דערזעלבער צייט האב איך דוקא ניט געטארט זיין אליין און עס איז פאר מיר געווען נויטיג צו האבען לעבען זיך כאטש איין מענשען, מיט וועמען איך זאל קענען אויסריידען א ווארט און זיך אליין באפרייען פון דער גענדריקטער שטימונג.

אין שליסעלבורגער פעסטונג האב איך אויך געליטען פון אזא קראנקהייט; עס זיינען געווען מאמענטען, וועו איך האב געפיהלט, אז עס איז מיר פשוט שווער אויסצוריידען א ווארט מיט א מענשען. דאן האט מיין חבר׳טע לודמילא וואלקענשטיין מיט גוטע רייד אזוי געווירקט אויף מיר, ביז איך בין געווארען אנדערש. און דאס זעלבע האט איצט געטאן מיין פריינדין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא.

אליין א שטילע און זעהר א קלוגע, האט זי זיך די ערשטע צייט געהאלטען פון דער ווייטענס; אלע מאל, וועו זי האט באמערקט, ווי איך ווער שטארק נערווועז ריידענדיג מיט איהר, איז זי זיך שטילערהייט אוועק אין אן אנדער צימער און זיך דארט אוועקגעזעצט, איבערלאזענדיג מיך אליין. און דאס איז מיר אזוי גענעלען געווארען, אז איך האב זי אנגעהויבען ליעב האבען נאר מעהר ווי פריהער; איך האב זיך איינפאר אנגעהויבען נויטיגען אין איהר געזעלשאפט, און דאן איז ביי אונז אווק א לעבען ווי ביי אמת׳ע גוטע פריינדינס, וואס קענען ניט אויסקומען אייגע אהן דער אנדערער.

צוזאמען האבען מיר יעדען פריהמארגען געארבייט אויף אן איבערזעצונג פון אן ענגלישען בוך, צוזאמען האבען מיר א פאר שטונדען אין טאג געזעגט האלץ פאר'ן בעל הבית, און נאך מיטאג זיינען מיר גאנץ אפט געפאהרען אויף א שליטען אנקוקען דעם געגענד ארום און ארום.

מיר איז דער געגענד שטארק געפעלען געווארען, און דאם איז געווען ניט מעהר ווי נאטירליך, וויל נאכדעם ווי מען זיצט אפ פארשפארט אין א געפענגניש צוויי און צוואנציג יאהר, שעפט מען התפעלות פון אלעם, וואם מען זעהט אויף דער פרייהייט; איך האב אנגעקוואלען פון דעם וועג, וואם איז באדעקט מיט שנעע און וואו ביי די זייטען וואהרפט זיך דורך א בוימעלע דא און דארטען; מיר זיינען געפעלען געווארען די בריקלאך און אויך די פארפראענע טייכלאך, וואם זיינען אינגאנצען געווען באדעקט מיט אייז. פון אלעם האב איך געשעפט נחת.

ביכער, זשורנאלען, צייטונגען האבען אויסגעפילט אונזערע אוועגטען. מעהרסטענסטיילס האט אלעקסאנדרא איוואנאוונא פארגעלעזען אין דער הויך, און איך האב געהערט, און איהר שטימע איז געווען אזא זיסע, אזא קלינגענדיגע, אז עס איז אייגפאך געווען א פארגעניגען צו הערען.

נאכ'ן לעזען, ארום צעהן אזייגער אויף דער נאכט, פלעגען מיר געהן אביסעל שפאצירען און קוקען מיט פארגעניגען אויף דעם שעהנעם אויסגעשטערענטען הימעל.

פון יאנואר אן האט דער וועטער אנגעהויבען וועכען מילדער; פונ'ם ים האבען שוין מעהר ניט געבלאזען אזעלכע בייזע ווינטען, און שפעטער איז געווארען אזוי וואהרים, אז איך האב יעדען טאג געמוזט עפענען די פענסטער. דאך איז פאר מיר געווען שווער זיך צוצוגעווואוינען צו דעם קלימאט און אלע מאל האב איך זיך געהאלטען אין איין פארקיהלען.

אין יענער צייט האב איך שטארק געליטען פון שלאפלאזיגקייט; גאנצע נעכט האב איך זיך געווארפען פון איין זייט אויף דער אנדערער און אלץ ניט געקענט איינשלאפען. דאך איז קיינעם נאר ניט איינגעפאלען, אז מען דארף מיך קורירען; אלע מיינע פרייונד האבען אלץ געהאפט, אז מיט דער צייט וועלען זיך ביי מיר די נערוועז בארוהיגען און איך וועל מעהר פון קיין שלאפלאזיגקייט ניט ליידען. זיי האבען זיך אבער ניט בארוהיגט.

וועז דער שנעע איז ערטערווייז צוגאנגען געוואָרען, האָב איך מיט אלעקסאנדרא איוואנאוונא מאראז אננעהויבען געהן גאנץ אפט צום ים. זעקס וועלסט האָט מען געדארפט געהן צופוס ביז מען איז אהין געקומען. די ברענען פונ׳ם ווייסען ים אין יענעם געגענד זיינען געווען פלאכע, דער הימעל — בלאס, מיט אן עט־וואָס באלויכטענעם קאליר איבערגעצויגען אוז די וואסער פונ׳ם ים איז געווען וויים־גרויליך אוז זיך ניט אויסגעצייכענט מיט קיין באַ־זונדערער שעהנקייט.

אבער מיט צוועלף וועלסט ווייטער פון ניאנאקסא, ביים דארף „סיוזמא", וואוהין איך בין איינמאל צוגעפאהרען מיט מיין פרייונ־דין אלעקסאנדרא איוואנאוונא מאראז, איז דער ים אוז דער גאנ־צער געגענד געווען זעהר שעהן; אלעס ארום אוז ארום איז געווען ווילד אוז עפעס אזוי מאדנע אננעכמורעט; די ברענען — הויכע, צודרעהטע אוז אפגעריסענע, זיינען געווען באדעקט מיט סאסנא בוימער; דער ים איז געווען טונקעל, כמעט שוואַרץ, אוז דאָס האָט געמאכט א שטארקען אייגדרוק.

שפאציירענדיג אין יענעם נענענד ביים ברעג, האָבען מיר ליעב געהאט זיך צוצוקוקען ווי די וואסער פונ׳ם ים פארכאפט אלץ מעהר אוז הויך דער יבשה אוז אנטלויפט דערנאך צוריק, איבער־לאזענדיג פארשידענערליי ים־פלאנצונגען.

אזוי פיעל איז דארטען געווען פון דעם מין פלאנצונגען, אז דער פריוואט דאצענט גאלדשטיין, א גוטער כעמיקער, וועלכער איז אין די אקטאבער טעג דער׳הרג׳עט געוואָרען פון שוואַרץ־מאה׳־ניקעס אין ארכאנגעלסק, האָט פארטראכט ארויסצוקריגען פון זיי יאד. אבער דאָס האָט זיך איהם ניט איינגעגעבען.

שפאציירענדיג צום ים, פלעג איך אפטמאל פארגעסען אוז מיי־נען, אז איך בין טאקי א פרייער מענש. אבער אויפ׳ן וועג צוריק האָב איך אלע מאל דערקענט די טריט פון דעם „אוריאדניק", וואָס איז אונז נאכגענאנגען. ער האָט זיך אבער געפוילט נאכצוגעהן ביז׳ן ברעג, און מעהרסטענטיילס האָט ער זיך באהאלטען צווישען די קוסטעס אוז געוואַרט ביז מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק.

אין אלגעמיין האָבען די וועכטער פון מיר די אויגען ניט אראפגענומען, אוז וועז איך האָב זיך פון דער אלטער וואוינונג אי־בערגעצויגען אין אן אנדער שטיבעל, האָבען זיי ביי דעם זעלבען

בעל הבית פאר זיך אויך געדונגען א צימער, פונקט אנטקעגען מיינע פענסטער. אזוי אז זיי האבען מיך אלע מאל געקענט זעהן.

אלע מאל, ווען מיר האבען געדונגען א שליטען, זיך דורכצוי־פאהרען אביסעל, האבען די וועכטער אויך דאס זעלבע געטאן, און ביינאכט האבען זיי קיינמאל ניט אויסגעלאשען דעם לאמפּ, ווייל שלאפען פלעגען זיי אלע מאל נאך דער רייהע — א פאר שטונדען איינער, און א פאר שטונדען דער צווייטער.

מען האט אלץ מורא געהאט, איך זאל ניט אנטלויפען קיין אויסלאנד, און ביי מיר זיינען די נערוועז געווען אזוי צורודערט און צושרויפט, אז עס האט מיר גאר ניט געקענט איינפאלען אונ־טערצונעמען אזא ריזיקאלישען שריט, כאטש עס איז מיר שווער געווען אריבערצוטראגען דעם קלימאט און די אנדערע שווערי־קייי־טען אין ארכאנגעלסק.

איינמאל האט מען מיר טאקע אנגעבאטען צו אנטלויפען אויף א שיף קיין ענגלאנד, און דאס וואלט טאקע ניט געווען שווער אויך. אבער ווי האב איך געקענט פועל'ן ביי זיך איבערצולאזען מיין היים, מיין פאטערלאנד, וואס איז ביי מיר אלע מאל געווען אזוי טייער?

די גאנצע צייט האב איך זיך געהאלטען אזוי, אז מען האט קיינמאל ניט געדארפט געפינען קיין אויסרייד זיך צו טשעפען צו מיר, און דוקא דאס האט די צווויי אוריאדניקעס שטארק פאר־דראסען, ווייל עס איז אויסגעקומען אזוי, אז זייער ארבייט איז אינגאנצען איבערוויג. דאן זיינען זיי געפאלען אויף א שכל און האבען אנגעהויבען אויסטראכטען זאכען, וואס זיינען ניט געשטוי־גען און ניט געפלויגען.

אזוי האבען זיי איינמאל אוועקגעשיקט א מסירה'לע צום אר־כאנגעלסקען ארכיערי, אז דער גלח פון ניאנאסקא האט אין קלויס־טער, ביי דער תפלה פאר דעם קיסר און זיין פאמיליע, אויך דער־מאנט מיין נאמען און דעם נאמען פון דער פירסטין מאריא מי־כאילאוונא דאנדוקאוא־קארסאקאווא. דער ארכיערעי האט דאס דערהערט, האט ער גלייך געשיקט רופען דעם גלח צו זיך, און איהם געמאכט מיט דער בלאטע צוגלייך. דער גלח אליין האט דערנאך דערצעהלט, אז דער ארכיערעי האט איהם קיין ווארט ניט גענלאזט אויסרייד־ען, איהם געזידעלט מיט די ערגסטע ווערטער, און אנגע־

זאגט מיט'ן הארבען וואלט, אז ער זאל מיט מיר קיינמאל ניט רעדען און זיך גאר ניט אנקעהרען מיט מיר...

איינמאל זיינען מיר, צוזאמען מיט נאך עטליכע מענשען פון'ם דארף, אוועק וועיט אויף אן אפגעזונדערטען, פארוואלרפענעם פלאץ, וואוהין א סך פרומע לייט פלענען קומען בעטען גאט, גע־וויסע צייטען אין יאהר. פונקט דאן, וועז מיר זיינען אהין גע־גאנגען, איז דארטען קיינער ניט געווען, און שפאנענדיג אזוי אי־בער די בלאטעס, האבען מיר אין א גרויסען וואלד, אין א פאר־וואלפען ווינקעל, דערזעהן א באשיידענעם הילצערנעם קלויסטער און אויך א קליינע אכסניה, זעהר א ציכטיגע און א זויבערע. ארום און ארום איז אלעס נעווען אזוי שעהן! בוימער און בוימער. קיין שטיבעלאך האט מען אין ערגעץ ניט נעזעהן, בלויז א קליין ביידעל פאר א וועכטער. פון אלע זייטען האט זיך נעטראגען א זיסע, אנגענעמע שטילקייט און אויף דעם גרינעם וואלד, וואס האט זיך אוועקגעצויגען וויית־וויית, האט זיך געשפרייט א בלאהער הימעל און די שפיצען פון די בוימער זיינען געווען באשטראהלט פון א העלער, ליכטיגער זון. א פארוואלרפענער וויגקעל — און דאך פול מיט בוימער... און אין וואס פאר א גרויסען צענטער איך בין דער־נאך ניט געווען — אין פאריז און אין אנדערע שטעדט — האב איך אלע מאל, אויף דער וואנט פון מיין צימער אויפגעהאנגען א בילד פון א געווייסען רוסישען מאהלער — א בילד, וואס האט דער־מאנט אן יענעם שהנעם, פארוואלרפענעם וויגקעל אין ניאנאסא. און מיר איז שטענדיג נעווען אזוי אנגענעהם צו קוקען אויף אט דעם בילד; א ים פון צארטע און אומעטיגע געפיהלען האט זיך ביי מיר אין הארצען צושטראמט יעדער מאל ווען איך האב דאס בילד גע־זעהן און זיך דערמאנט אן דעם באשיידענעם קלויסטערל און אן דער זיסער שטילקייט, וואס האט דארטען געהערשט אין אלע ווינ־קעלאך.

אן אנדערש מאל זיינען מיר אוועק צום שהנעם טייך „ריאושמא", וואס זעהט אוים ווי א וואסער־שטראם אויף א בארג אין דער שווייץ. דארטען זיינען מיר צוגענאנגען צו דעם קליינעם ישוב, וואו איינער עפעס א מאדנער מענש, אויף וועמען מען האט געזאגט אז ער איז פון די העלדען אין דער סעוואסטאפאלער מלחמה, האט זיך באזעצט נאך מיט פינף און דרייסיג יאהר צוריק. זיין נאמען געדענק איך שוין ניט. איך געדענק אבער, אז ער האט זיך

אונטערגענומען צו מאכען א גן־ערדן פון דעם בלוטיגען געגענד ארום און ארום, און ער האָט דאָרויף קיין גאָלט ניט געזאָלעוועט. זיין אויפנאבע אין לעבען איז געווען צו ארבייטען אזוי לאנג ביז פון די בלאטעם וועט ווערען א פרוכטבארער באדען, און עם זאָלען דאָרטען וואקסען עפּל, באָרען און ווינשעל. האָט ער ביי דער רעגירונג אפגעדונגען צוויי טויזענט אקער בלאטעם, געדונגען הונ־דערטער פויערים, וועלכע האָבען שוער געאָרבייט. אָבער די אר־בייט האָט קיין מאָל קיין רעזולטאטען ניט געבראכט. די בוימער וואָס מען האָט דאָרטען פאָרפלאנצט זיינען פאָרפאָרען געוואָרען פון די שטארקע פרעסט. צעהנדליגער יאָהרען האָט דער מענש גע־ארבייט און אוועקגעגעבען זיין לעבען פאר א זאָך, וואָס האָט ניט געקענט פאָרווירקליכט ווערען.

שפּאציערענדיג איבער די איינזאמע צימערען, וואו קיינער האָט ניט געוואוינט, האָב איך געכאפּט א קוק אין קיך, און דאָרטען האָב איך, צו מיין גרויסער איבערראשונג, דערזעהן איינעם פון מיינע וועכטער.

— ווי קומט איהר אהער? — בין איך געוואָרען אין כעס.

— איך שדכ'ן זיך צו דער קעכין — האָט ער געענטפערט, געפינענדיג א תירוץ באלד אויפ'ן אָרט.

זיבעטער קאפיטעל.

פון ניאנאקסא קיין כריסטאפאראוקא.

אך אין מאנאט מארטש איז אויפגעהויבען געוואָרען די פראגע וועגען דעם, אז מען זאל מיך פון דעם פאר־וואַרפענעם דאַרף ניאנאקסא אָפשיקען צוריק אין קאזאנער גובערניע און מיר געבען די ערלויבניש זיך צו באזעצען אין פריצישען הויפעל פון מיין טאנטע ע. וו. קופריאנאווא.

עטליכע מאל האָט מען וועגען דעם געשריבען אין פאַליציי־דעפארטמענט, אבער ס'איז קיין ענטפער ניט אָנגע־קומען. ערשט אין יוני איז די ערלויבניש, ענדליך, גענעבען ge־וואָרען, און דאָן האבען מיר זיך געלאזט אין וועג אריין.

נעפאהרען אהיים פון ארכאנגעלסק בין איך ניט אליין, נאר מיט א גאנצער קאמפאניע פרייגד. חוץ אלעקסאנדרא איוואנאוו־נא מאראָ, וועלכע האָט אויף מיר אויפגעפאסט א שטיק צייט, ווי אן אמת'ע געטרייע פרייגדין, זיינען מיט אונז געווען אויך איהרע זיהן, וועלכע זיינען ספעציעל צוליב דעם געקומען צו פאָה־רען פון מאסקווע. ס'איז אויך געווען מיין שוועסטער לידיא — און אלע האבען זיך געסטארעט, אז איך זאל אויפ'ן וועג האבען אלע נויטיגע באקוועמליכקייטען. די איינציגע ניט־געבעטענע פאסא־זשירען זיינען געווען די צוויי פריסטאוום פון ארכאנגעלסק. זיי האבען זיך אָנגעטאָן אין ציווילע קלייַדער און געהאט די אויפגאבע מיך צו באגלייטען אהיים, און דערצו האָב איך זיי נאָך געדארפט מיטנעמען אויף מיין חשבון.

וועז די פאליטישע פארשיקטע אין ארכאנגעלסק האבען זיך דערוואוסט, אז מען שיקט מיך אָף אהיים, האבען זיי באשלאסען זיך צו געזעגענען מיט מיר, מאבענדיג א דעמאנסטראציע. דאָס מאל האָט זיך מיר ניט איינגעגעבען זיי אָפצורייַדען דערפון; זיי האבען ge'טענה'ט, אז ס'איז געווג, וואָס זיי האבען מיך נעפאלנט

און ניט געמאכט קיין דעמאנסטראציע וועז איך בין געקומען; ווי־ לעז זיי מיך איצט כאטש באגלייטען, ווייל וואר ווייסט צי זיי וועי־ לען נאך אמאל האבען די געלעגענהייט מיך צו זעהן.

דער גובערנאטאר האט זיך אבער, א פנים, דערוואוסט וועגען דעם פלאן, האט ער געענדערט דעם מארשרוט און אונטער א שטרענגער וואך פון עטליכע באוואפענטע „סטראזשניקעס" אונז ארויסגעשיקט אויפ'ן דארף ריקאסיכא, מיר זאלען זיך דארטען זע־ צען אויף א שיף און אריבערשווימען די צפון'דיגע דווינא און ביים אנדערען ברעג זיך אוועקזעצען אין באהן און פאהרעז ווייטער, אבי מיר זאלען זיך ניט דארפען אפשטעלען אין ארכאנגעלסק.

אבער די פאליטישע פארשיקטע האבען דאס פארואוים ge־ זעהן און אזוי לאנג געדרעהט ביז עס האט זיך זיי איינגענעבען אפצונארען דעם גובערנאטאר און טאן דאס וואס זיי געפעלט.

געקומען קיין ריקאסיכא, זיינען מיר אלע צופוס אוועק צום ברעג, וואו א שיף האט שוין געווארט אויף אונז, און ביי דער שיף עטליכע פאליציאנטען, דער גובערנאטאר, זיין סעקרעטער און אויך דער איספראווניק.

מיר האבען געמיינט, אז מעהר ווארט אויף אונז קיינער ניט. ווי גרוים איז אבער געווען אונזער איבערראשונג וועז מיר האבען דערזעהן ווי נאך א שיף שווימט צו צום ברעג און פון אינוועניג גיט זיך א שפאר ארוים א מחנה פון מענער און פרויען, און אלע לאזען זיך געהן צו אונז. דאס זיינען געווען די פאליטישע־פאר־ שיקטע פון ארכאנגעלסק — אדוואקאטען און סטודענטען, אינטע־ ליגענטען און ארבייטער, זייערע פרויען, לעהרערינס, פעלדשערינס, און נאך אהן א שיעור מענשען: זיי אלע האבען ספעציעל געדונ־ גען א נאנצע שיף און געקומען אין ריקאסיכא מיך באגלייטען ביז צום באהן.

וועז די מחנה פאליציאנטען האבען דערזעהן אזא גרויסע מחנה, האבען זיי זיך דערשראקען. די פארשיקטע האבען זיך מיט פרייד א לאז געטאן צו מיר; מיט אייניגע האב איך זיך ביי די הענט באגריסט און מיט אנדערע האב איך זיך ווי מיט אלטע גוטע פרייגד צוקושט. איינער פון די פארשיקטע, א געניטער פאטא־ גראפער, האט מיט זיך געהאט אן אפאראט, און באלד זיינען שוין אלע געזעסען ארום מיר, איך אין מיטען און מען האט אונז פאטא־ גראפירט אויף א גרויסער בילד.

דער גובערנאטאר האט זיך געקאכט, די פאליציי האט זיך געערגערט, אבער מיר זיינען געווען גרעסער אין צאהל, און זיי האבען דעריבער געמוזט שווייגען. דער איספראווניק און דעם גובערנאטאר׳ס סעקרעטער האבען אונז געזומען יאגען, מיר זאלען וואס גיכער ארויס אויף דער שיף. אבער אזוי שנעל וויי מיר זיינען ארויס זיינען די פאליטישע פארשיקטע אריין אין זייער שיף און זיך געלאזט נאך אונז. באלד האט זיך דאס ארטעז, איבער זייערע קעפ, א הויב געטאן א רויטע פאהן, און עס האבען זיך דערהערט טענער פון דער רוסישער מארסעליעזע. אונזער שיף איז געווען א גרעסערע, און אויפ׳ן באפעהל פונ׳ם גובערנאטאר האט מען זי געלאזט ליפען וואס שנעלער. אבער די שיף פון די פאליטישע פארשיקטע איז ניט אפגעשטאנען: די ארבייטער אינוועניג האבען געוואוסט וואס דא געהט אן, האבען זיי געזומען ווארפען נאך און נאך קוילען אין די אויוועגס און זייער שיף איז אווענק מיט אזא שנעלקייט, אז ס׳איז געווען א פארגעניגען צו קוקען ווי זי געהט.

צוגעקומען צום ברעג, זיינען אלע חברים ארויס. די פאליציי האט זיך ווידער אנגעהויבען קאכען. אבער עס האט איהר גארניט געהאלפען. אלע מיינע פרייגד האבען זיך אויסגעשטעלט אין לאנגע רייהען און אווענק מיט אונז צוזאמען צום וואקזאל. דעם גובערנאטארס סעקרעטער האט שיער דעם שלאק ניט באקומען; אין אנפאנג האט ער געבעטען די פאליטישע פארשיקטע, זיי זאלען זיך פאנאנדערגעהן און אונז לאזען אליין; און וועז ער האט דערזעהן, אז דאס בעטען העלפט ניט, האט ער אנגעהויבען סטראשען, אז ער וועט זיי אלעמען פארשיקען אין די וויטסטע. פארוואלפענסטע געגנדען אין ארכאנגעלסקער גובערניע. אבער די פארשיקטע האבען איהם געהערט זוי דעם פאריאהריגען שנעע און זיינען אונז נאכגענאנגען ביז צום וואקזאל.

דער פיהרער פון דער דעמאנסטראציע איז געווען דער פעטערבורגער פריוואט־דאצענט גאלדשטיין, און וועז דעם גובערנאטארס סעקרעטאר האט דאס דערזעהן, האט ער איהם אווענק־רופען אין א זייט און איהם געזומען בעטען, אז ער זאל אייניהאלטען דעם עולם. דאן איז גאלדשטיין איינגענאנגען אויף א פשרה און עס איז געבליבען, אז אויפ׳ן וואקזאל זאלען זיי זיך פונאנדערגעהן, ניט ווארטענדיג ביז אונזער צוג וועט אווענק.

אט אזוי האט זיך נעענדיגט די אננענעמע חבר'שע און ברידערליכע שמחה.

פון ארכאנגעלסק האבען די פאליטישע פארשיקטע אוועקגעשיקט א טעלעגראמע צו די חברים אין וואשינגטא, אז איך פאהר. און אויף דער נאכט, וועו מיר זיינען צונעפאהרען צו דער סטאנציע, בין איך געווארען אומרוהיג, וויל ס'איז ביי מיר נאר קיין צווייפעל ניט געווען, אז די חברים אין וואשינגטא וועלען מיר אודאי געבען א קבלת פנים, און עס וועט ווידער ארויסקומען אן אומאנגענעמלעכקייט מיט דער פאליציי.

עס האט אבער קיינער אויף אונז דארט ניט געווארט. דער וואקזאל איז געווען פוסט. און איך האב דערנאך געהאט פון וואס צו לאכען... וואכרים עס איז ווירקליך אויסגעקומען זעהר קאמיש: א מענש ריכט זיך אויף א גרויסען קבלת פנים, און וועו ער קומט, דערזעהט ער, אז קיינער וואכט נאר ניט אויף איהם...

ערשט שפעטער האט זיך ארויסגעוויזען, אז די פאליציי איז ארכאנגעלסק האט די טעלעגראמע פארהאלטען און זי ניט געלאזט ארויסשיקען קיין וואשינגטא.

וועו מיר זיינען געקומען קיין יאראסלאוועל, האבען מיר געדארפט וואכטען אויף א שיף, וואס זאל אונז פיהרען איבער דער וואלגא, און דארטען האב איך געהאט נייע באנגענישען; עס זיינען געקומען צו מיר די פאליטישע פארשיקטע, וואס זיינען דאן געווען אין שטארט: פון מאסקווע איז געקומען אלעקסאנדרא איוואנאונא'ס מאן און אויך מיין אלטע פרייגדין וואכא דמיטראוונא לעבעדעווא; פון פעטערבורג איז געקומען די פירסטין מאריא מיכאילאוונא דאנדוקאוואוו־קארסאקאוואוא. זי האט זיך מיט מיר געזעצט און איז אוועקגעפאהרען צוריק, און פון דאן אן האב איך זי מעהר קיינמאל ניט געזעהן.

אין דער באגלייטונג פון אזוי פיעל נוטע פרייגד בין איך ארויף אויף דער שיף „די ברידער דעריוגין", און דארטען האב איך גלייך געהאט א צוזאמענשטויס מיט די צווייי איבערגעטאנענע פרים־טאוום, וועלכע האבען מיך באגלייט; זיי האבען געוואלט ניט אכ־דערש נאר פארנעמען א פלאץ פאר זיך אין ערשטען קלאס, אין איין רייהע מיט מיר. און איך האב דאס דוקא ניט געוואלט; און איך האב מיינס אויסגעפיהרט. דער קאפיטאן פון דער שיף האט זיך דערוואוסט וואר איך בין, האט ער זיך שטארק דערפרעהט איבער

מיר, און וועז ער האט דערזעהן ווי איך ריים זיך אַרום מיט די צוויי איבערגעטאַנענע פּאַליציייסקע, האט ער גענאַגט, אז אויב איך וויל, וועט ער זיך אפּשטעלען ביי א ברעג און וועט זיי ביידע אַרויסווארפען.

דעם גאַנצען וועג, פון יאַראַסלאַוועל ביז טעטיושי, האבען די איבערגעטאַנענע שומרים מיינע קיין נחת ניט געהאט; די צוויי

לעבעדיעוע

זיהן פון מיין פרייַנדין אלעקסאַנדרא איוואַנאַוונא מאַראַז, ביידע יונגע און לעבענסלוסטיגע סטודענטען, האבען זיך געהאלטען אין אייַן טשעפּען צו זיי; וואו זיי זיינען געשטאַנען און וואו זיי זיינען געגאַנגען, האבען זיי, די צוויי יונגע סטודענטען, אַנגעשטעלט אפּאַראַטען און זיי פאַטאַגראַפּירט אין פּאַרשיידענערליי פּאָזעס; זיי האבען אלעמען דערצעהלט וועג די צוויי חברה־לייט זיינען, וואס

פאר א ראלע זיי שפיעלען, און קיין אנדער נאמען ווי „שפיקעם“ (שפיאנען) האבען זיי ביי זיי ניט נעהאט.

עס איז דערנאנגען אזוי ווייט, אז די צוויי איבערגעטאנענע פריכטאוום האבען זיך געשעהמט דאס פנים צו ווייזען און זיך אלץ נעקלאגט דארויף פארוואס מען קוקט אויף זיי אזוי קרום, גלייך זיי וואלטען נאר קיין מענשען ניט געווען.

אכטער קאפיטעל.

די ערוואכונג.

עס איז בין ארוים פון שליסעלבורגער פעסטונג האט קיין זאך אויף מיר ניט געמאכט אזא שטארקען אייג־דרוק ווי וואסער און הימעל. קיין וואונדער איז דאס ניט געווען, ווייל פאר די עטליכע און צוואנציג יאהר, וואס איך בין געווען אפגעריסען פון דער וועלט, האב איך ניט געזעהן קיין טייך און קיין הימעל. אויפ'ן וועג קיין ארכאנגעלסק זיינען מיר דורכ־געפאהרען צוויי גרויסע טייכען — די וואלגא און די צפונ'דיגע דווינא. אין געפענגנים האב איך געזעהן וואסער בלויז ביי דער פאמפע. דא אבער אין די צוויי גרויסע טייכען, איז געווען א סך וואסער, זעהר א סך; וואו דאס אויג האט זיך נאר אפגעשטעלט, האט עס געזעהן וואסער און וואסער; און דאס האט מיד ווי א כשוף געצויגען צו זיך, און איך געדענק נאך דעם מאמענט וועז מען האט מיד אין א קליין שיפעלע געפיהרט איבער דער וואלגא, האב איך די גאנצע צייט די אויגען ניט געקענט אפרייסען פון וואסער און געטראכט האב איך, אז עס וואלט געווען אזוי גוט פאעמלאך און רוהיג זיך ארונטערלאזען אלץ נידעריגער און נידעריגער, ביז צום סאמע אפגרונד, און דארטען בלייבען.

עטליכע טעג איידער איך בין ארוים פון שליסעלבורג, האט מאראזאוו מיר איבערגעגעבען א ליעד, וואס ער האט אנגעשריבען לכבוד מיין באפרייאונג. אין דער ליעד האט ער געשילדערט די פרייד, וואס איך וועל איבערלעבען וועז איך וועל דערזעהן די אומענדליכע וויינטקייט, אז אויסגשטערענטען הימעל, גרינע וועלדער און בריייטע לאנקעס.

דאז בין איך געווארען בייז אויף מארזאוו'ן און ס'האט מיך שטארק פארדראסען פארוואס ער האט אנגעשריבען אזא ליעד. וואריים אין יענער צייט האב איך זיך געפיהלט זעהר ניט גוט;

איך האָב מורא געהאַט פאַר'ן לעבעז אוז זיך געשראָקעז פאַר מענ־
שעז: עס האַט מיר געריסעז דאָס האַרץ קוקענדיג אויף זיך אוז
עס האַט מיר אויך געריסעז דאָס האַרץ קוקענדיג אויף מיינע
חברים; מיר איז געווען שווער זיך צו שיידעז מיט זיי, אוז ס'האַט
מיר וועה געטאַז כאַרוואַס זיי בלייבעז ווייטער פאַרשפאַרט אין
געפענגניס. דאַז האָב איך ניט געטראַכט אוז ניט געקענט טראַכטעז
וועגעז אומענדליכע וווייטקייטעז, אויסנעשטערענטע הימלעז, גרינע
וועלדער אוז בריייטע לאַנקעס. אוז ענטפערענדיג מאַראַזאוו'ן, האָב
איך מיט כעס געזאַגט:

„דיין לייד קלעפט זיך ווי אַז ארבעס צו דער וואַנט; מיר
געפעלט זי ניט."

אַבער וועז איך בין ארוים פוז דער פעסטונג, האָב איך ג־
זעהז, אַז מאַראַזאוו איז געווען גערעכט. די שעהנקייט פוז דער
נאַטור האַט מיר נלייך פאַרכאַפט, דאָס איז געווען דער ערשטער
אנגענעמער איינדרוק, וואַס איך האָב געהאַט פוז דער פרייער
וועלט.

פוּנקט פאַרקעהרט אַבער איז געווען דער איינדרוק, וואַס
מענשעז האָבעז אויף מיר געמאַכט; אין זייער געזעלשאַפט האָב
איך זיך געפיהלט זעהר ניט גוט; די נאַהענטקייט מיט זיי האַט מיך
אויפגערעגט; עס איז געווען גענוג, אַז איך זאָל וויסעז, אַז אין
א צווייטעז צימער געפינט זיך א מענש, אוז איך בין שוין געווען
אומרוהיג, אוז אין ערגעץ פאַר זיך קיין אָרט ניט געקענט געפינעז.

פוּנקט ווי א פויגעלע, וואַס איז פאַרשפאַרט אין א שטייג,
הויבט זיך אַז צאַפלעז וועז עס דערזעהט נאַהענט א פערערעל, אַזוי
האָב איך זיך געצאַפלט אוז שרעקליך געציטערט, וועז איך האָב
דערפיהלט די נאַהענטקייט פוז מענשעז.

אין ארכאַנגעלסק — ווי איך האָב שוין דערצעהלט אינ'ם ער־
שטעז קאַפיטעל — האַט מעז מיך ניט באַפרייט, נאָר ווידער אַרייג־
געזעצט אין טורמע. דאָרטעז האַט מעז מיר געהאַלטעז פאַרשפאַרט
א חודש צייט, אוז דער גובערנאַטאָר באַנטינג האַט אַלץ געטאַנה'ט,
אַז פאַר מיר איז דאָס א סך בעסער... „עס האַט שוין ניט איין מאָל
געטראַפעז, — האַט ער פאַרזיכערט מיין שוועסטער, — אַז מענשעז
זיינעז געשטאַרבעז פוז דעם, וואַס זיי זיינעז מיט איין מאָל אינ־
גאַנצעז באַפרייט געווארעז."

די קאַמער, וואו מעז האַט מיך פאַרשפאַרט, איז געווען אינ־

נאנצען אפגעזונדערט. ארום און ארום איז נעווען אזוי שטיל און טויט, ווי אין די ערנסטע צייטען אין שליסעלבורגער פעסטונג. און אט דער חודש פון שטילקייט האט נאך מעהר צורודערט מיינע קראנקע נערוועז.

איין טרייסט האב איך דאך געהאט — דאס גרויסע פענסטער אין מזרח־זייט. יעדען פריהמארגען האב איך זיך אוועקגעשטעלט אוז מיט פארנענינגען געקוקט ווי די זון געהט אויף. דער נאנצער האריזאנט האט געברענט אין א פלאקער פון נאלד און פורפור; אוז פון דארט, וואו די זון האט זיך נעדארפט ווייזען, פון ווייט־ווייט אין דער הייד, האבען זיך נעצוינגען פאסען, ווי אין דורכזיכטיגע שלייערס איינגעהילט, וואס אמאל זיינען זיי געווארען אלץ בלאסער אוז בלאסער, ביז זיי זיינען זיך אינגאנצען צוגאנגען איבער דעם העל־בלויען הימעל.

אין ערגעץ, אפילו אין דער שהנער שווייץ מיט איהרע רייכע פארבען, האב איך דערנאך קיינמאל ניט געזעהן אזא שהנעם זון־אויפנאנג, ווי אין דעם קאלטען ארכאנגעלסק, שטאהענדיג לעבען די אייזערנע גראטעס אין אן אייזאמען קאמער.

מיט עטליכע מאנאט שפעטער, וועז מ'האט מיך געבראכט אינ'ם דארף ניאנאקסא, בין איך איינמאל אוועק ווייט אין פעלד, צווישען די שנעע־באדעקטע לאנקעס, וואס האבען זיך ווייט געשפרייט ביי די ברעגעז פונ'ם ווייסען ים, אוז דארטען האב איך אויך געפיהלט ווי אלעס ארום אוז ארום ציהט מיך צו זיך, ווי מיט א כשוף. צוזאמען מיט מיין קוזינע נאטאשא קופריאנאווא, וועלכע איז געקומען צו מיר מיט איהר מוטער פון דעם ווייטען קאזאן, בין איך געגאנגען אוז פארגאפט געקוקט אויף אלעס. ווייטער מיט דריי ווארסט פון דארט איז אלעס ארום געווען פוסט; קיין איין לעבעדיגען מענשען האט כיעז דארטען ניט געזעהן; דער שנעע איז געווען באנאסען מיט זונען־שיין אוז פון ערגיץ האט זיך ניט געהערט קיין שארף, וואס זאל צורודערען די שטילקייט. הינטער די פיס האט פראסטיג געסקריפעט אוז עס איז געווען עפעס אזוי אנגענעם צו רעידען מיט נאטאשא'ן, וועלכע איז שוין געווען א גרויסע, כאטש זי האט אין מיין זכרין נאך אלץ געלעבט אלס א קליינע, זיבען־יאהריגע מיידעלע, ווי איך האב זי איבערגעלאזען מיט אזוי פיעל יאהרען צוריק.

אוז אין די קאלטע ווינטער־נעכט, וועז איך האב שטארק ג

ליטעז פון שלאפלאזיגקייט, בין איך צעהן א זייגער ארויסגע־
גאנגען שפאצירען איז גאס צוואמען מיט מיין פריינדין אלעקסאנ־
דרא איוואנאוונא מארא, וועלכע האט אויף מיר אכטונג געגעבען,
ווי א געטרייע מאמע אויף איהר קינד, און ס'איז געווען אזוי
אנגענעם צו קוקען אויף דעם אויסגעשטערענטען הימל.

זומער, וועז דער מאי איז געקומען, זיינען מיר אויך צעהן
א זייגער אויף דער נאכט געגאנגען שפאצירען. אבער דאז האט
מען שוין אויפ'ן הימל קיין שטערען ניט געזעהן און איז דרויסען
איז געווען ליכטיג אזוי ווי בייטאג. טאקע נאר אויפ'ן קאלטען
צפון קען מען זעהן אזעלכע נעכט. אין מערב־זייט האט דער הימל
געבראנט מיט אלע אפשפיגלונגען פון גלע און שארף־רויטע פארבען,
און באלד, טאקע לעבען זיי — א בלוט־רויטער מארגענשטערז, וואס
זאגט שוין אז באצייטענס, אז שפעטער וועט אויפגעהן די זון פון
דעם מארגענדיגען טאג.

די שנעאיגע פעלדער, די אויסגעשטערנטע הימלען, די ווייסע
נעכט, דער מארגענשטערן — אלעס איז דארטען געווען אזוי שעהן,
אז כ'איז פשוט געווען א פארגעניגען צו קוקען. און דאך האב איך
נאד אלץ ניט געקענט אפטרייסלען פון זיך דעם שווערען געמיט,
וואס האט מיין נשמה געדריקט; איך האב נאך אלץ געפיהלט אויף
זיך די טורמע. אין דאס לעבען איז געווען ווייט פון מיר.

און אזוי איז אווענט א נאנץ היבשע צייט, און דער חוש פון
לעבען איז אלץ געשלאפען אין מיר. אויפגעכאפט האט ער זיך
דאז, וועז מען האט מיך אין א שיף געפיהרט איבער דער וואלגא
צוריק אהיים. א טאג נאכדעם ווי איך האב זיך אויפגעזיצט אויף
דער שיף, בין איך אין דער פריה ארויף אויפ'ן דעק, און ווי ווייט
דאס אויג האט נאר געקענט גרייכען, האב איך געזעהן א קלארען,
בלויען הימל מיט זילבערנע וואלקנדלאך און א ברייטע, מעכטיגע
וואלגא, אט די זעלבע וואלגא, וואס איז מיר פון קליינערהייט
שטענדיג געווען איינגעבאקען אין הארצען; און וועז איך האב מיט
דער גאנצער ברוסט איינגעאטעמט אין זיך די קיהלע לופט פון דעם
שעהנעם, גרויסען טייך, איז מיר א ווארימער סקרוך דורכגעלאפען
איבער'ן גאנצען קערפער, און איך האב דאס ערשטע מאל מיט אלע
חושים דערפיהלט אז: „איך בין פרוי!" דאס איז געווען א
שטארקער, שטורמדיגער געפיהל, וואס ניט זיך מיט אמאל א ריים
ארויס פון הארצען. דאס איז געווען די ערשטע ערוואכונג.

פונקט אזא געפיהל האָב איך איבערגעלעבט א סך שפעטער, וועז איך בין אין פּאריז געזעסען אין דער „גראנד אָפּעראַ" אוז גע־הערט ווי די ארטיסטין מאדאם ליטווין זינגט טשאיקאווסקי׳ס רא־מאנס, „א, וואלד, א, לעבען! אך, די זון אוז דער פרישער גערוך פון בעריאזעס." דאָס איז ניט געווען קיין געזאנג, נאָר א מוזיקא־לישער אויסגעשריי. מיט דער שטורמדיגער פרייד פון ערוואכונג, מיט דער ווילדער שמחה פון א נשמה, וואָס וואַרפט פון זיך ארונטער אלעס, האָט דער מוזיקאלישער אויסגעשריי אפּגעקלונגען אין די הערצער פון אלע צוהערער; א זיסער שוידער איז מיר דאז אריבער איבער'ן לייב, אוז איך האָב זיך דערמאָנט אָן יענעם מאָמענט, וואָס איך האָב מיט אמאל דערפיהלט, וועז מען האָט מיך אין א שיף געפיהרט איבער דער וואלגא, וואָס איז מיר נאָך פון קינדווייז אָן געווען איינגעבאקען טיף אין הארצען.

... א קורצע צייט איידער איך בין ארוים פון שליסעלבורגער פעסטונג, האָט מיר איינער פון די זשאנדארען געבראכט א פויגעל מיט א צובראכענעם פליגעל אוז מיך געבעטען, איך זאל איהם אויסהיילען אוז גאנץ מאכען. דער פויגעל האָט זיך אין פארלויף פון עטליכע טעג אזוי צוגעוואוינט צו מיר, אז ער האָט ביי מיר פון דער האָנט געקליבען ברעקלאך אוז געגעסען. מיט אמאל אבער האָב איך באמערקט אז ענדערונג: דער פויגעל האָט אויפגעהערט עסען אוז זיך אנגעהויבען האלטען פון דער ווייטענם. שטונדען לאנג פלעגט ער זיצען בייס פענסטער אוז ארויסקוקען אין דרויסען, ניט ריהרענדיג זיך פונ׳ם ארט. עס זיינען פארבייגעפלויגען פויגעלאך אוז טייבעלאך, אוז דער פויגעל האָט אלץ געקוקט, ביז ער האָט איינמאל גאָר פלוצלונג א מאך געטאָן מיט די פליגעל אוז איז אוועק, אויפהויבענדיג זיך אלץ העכער אוז העכער אוז אוועקפלי־ענדיג אלץ ווייטער אוז ווייטער.

דאָסזעלבע איז געווען מיט מיר. איך בין ארוים פון שליסעל־בורגער פעסטונג מיט געלימטע פליגעל, ניט געקענט פליהען מעהר, אוז וועז איך האָב ווידער דערזעהן די וואלגא, וואָס איך האָב געדענקט נאָר פון יענע יאָהרען, וועז איך בין נאָך א קינד געווען, וועז איך האָב ווידער דערזעהן אזא ברייטקייט אוז אזא גוואלדיגע קרעפטיגקייט, האָבען זיך מיינע געלימטע פליגעל ווי־דער א הויב געטאָן אוז איך האָב ווידער דערפיהלט, אז איך קען פליהען.

ניינטער קאפיטעל.

צוריק אין דער היים.

פארטאג זיינען מיר אנגעקומען קיין טעטיושי. די פאמיליע מאראז איז געפאהרען ווייטער, און איך מיט מיין שוועסטער לידיא און די צוויי איבערגעטאנענע פאליציייסקע, זיינען ארויס אויפ'ן ברעג. דארטען האט שוין מיין קוזינע, נאטאשא קופריאנאווא, געווארט אויף אונז מיט א קארעטע, און מיר האבען נאך געדארפט פאהרען פינף און צוואנציג ווירסט אנצוקומען צו זיי אין דארף — קיין כריסטאפארווקא.

וועז איך האב זיך ארויסגעזעצט אין דער קארעטע מיט מיין טאנטע, איז צוגעלאפען אייניער פון די צוויי פאליציייסקע און געפאדערט, אז מען זאל איהם אויך ארויסלאזען אינוועניג; ער מוז זיצען לעבען מיר; ער טאר מיך ניט אפלאזען פון אויג אפילו א מינוט!

דערהערט אזא זאך, בין איך געווארען אין כעס און אנגעהויבען שרייען. אבער ער האט זיך פאר מיינע געשרייען ניט איבערגעשראקען און געזאגט, אז ער קען זיך גארניט העלפען; ער האט א באפעהל אכטונג צו געבען אויף מיר ביי טאג און ביי נאכט, און דאס מיינט, אז אפילו דאז, וועז איך וועל שלאפען, וועט ער ניט אפטרעטען פון מיין צימער! פון בייטאג איז שוין אפגערעדט; ער און זיין חבר וועלען שטענדיג זיין לעבען מיר און וועלען מיך קיינמאל, אפילו אויף קיין מינוט, ניט אפלאזען אליין פון דאנען אהין!

און נאר א זאך:

איך מוז רעידען נאר רוסיש, קיין אנדער שפראך טאר איך ניט רעידען, ווייל זיי פארשטעהען ניט!

אזא באפעהל האט ער, און ער מוז דעם באפעהל דורכפיהרען פינקטליך.

וועז איך האב דאס דערהערט, בין איך נעוואָרען אזוי בייז, אז עס איז אונמעגליך נעווען מיך איינצונעמען.

— פיהרט מיך שוין צוריק קיין ארכאנגעלסק! — האב איך אנגעהויבען שרייען. — שוין זאלט איהר מיך פיהרען צוריק!... איך וועל אייך ניט ארייגלאזען צו זיך אין שלאף־צימער! אוז אויב איהר וועט ארייננעהן, וועל איך כאפען מיין רעגענשירם אוז וועל אייך צוהאקען דעם קאפ!

— בארוהיג זיך, וועראטשקא! — האט מיין טאנטע גע־פרואווט מיך איינעמען. — מיר וועלען דאס ניט דערלאזען. ער וועט ניט ארייגקומען צו דיר אין צימער... קאליא*) איז איצט אין דארף, אין יואסילעווקע. מיר וועלען איהם גלייך לאזען וויסען, אוז ער וועט ניט דערלאזען אזא סקאנדאל. מארגען וועל איך מיט איהם צופאהרען צום גובערנאטאר אין קאזאן, אוז אויב דער גובערנאטאר וועט נארניט טאן, וועלען מיר קלאפען א טעלעגראמע קיין פעטערבורג — אוז אלעס וועט זיך איינארדנען.

אבער איך האב זיך בשום אופן ניט געקענט בארוהיגען. אזוי פיעל אריבערגעטראגען, אזוי פיעל יאהרען געליטטען; וועז־זשע וועט שוין נעמען א סוף?! ביז וואנען איז דער שיעור?! אלע מאל זאגט מען צו, אז אט באלד וועט שוין זיין אנדערש, בעסער וויי פריהער, אוז אז עס קומט צו עפעס, איז נאר ערגער. פון שלי־סעלבורגער פעסטונג האט מען מיך ארויסגעלאזט, אוז באלד פאר־שפארט אין פעטראפאוולאווסקער; ארויס פון פעטראפאוולאוו־סקער — האט מען מיך אוועקגעשיקט אין דעם קאלטען ארכאנ־געלסק, נעהאלטען אין א געפענגניש, פארשיקט אין א פארוואלפע־נעם דארף; אוז איצט, וועז מען האט מיך שוין, ענדליך, געבראכט צוריק אהיים — איז ווידער דאס זעלבע, אדער נאך ערגער. אנ־שטאט צו זיין אונטער'ן אויפזיכט פון דער פאליציי, וועט מען מיר אריינשפארען אין הויז אריין צווויי באוואפענטע שומרים, זיי זאלען אויף מיר אכטונג נעבען בייטאג אוז ביינאכט!

וועז־זשע וועט דאס שוין נעמען א סוף?

אט דאס הייסט נעקומען צוריק אהיים, וואו מען איז אויס־נעוואקסען אוז וואו מען האט אייגענע? אנשטאט דעם, וואס איך

*) „קאליא" איז ניקאלאי פיגנער, וועלכער איז געשטארבען מיט א פאר יאהר צוריק.

פיהל׳ ווי צו ווייניען פֿאר פֿרייד פון דעם, וואָס איך זעה ווידער די ערטער, וואו איך האָב מיינע קינדער־יאָהרען פֿאַרבראַכט; די ער־טער, וואו מיין מאַמע האָט געלעבט און מיין גוטע אלטע ניאַניע האָט אויפֿגעפֿאסט אויף מיר — אנשטאָט דעם, דאַרף איך נאָר שרייען אויף די אָגענטען פון׳ם פֿאָליציי־דעפֿארטמענט, וועלכע האָבען שוין נייע פֿלענער מיר צו פֿאַראומערען דאָס לעבען.

עס האָט מיר אָבער גאָרניט געהאָלפֿען. איך האָב קיין אַנדער ברירה ניט געהאָט און געמוזט לאָזען דעם פֿאָליציייסקע זיך אַוועק־זעצען לעבען מיר אין דער קאַרעטע.

וואָס פֿאַר א שרעקליכער פֿריהמאָרגען עס איז דאָן געווען! די אלע גוטע האָפֿנונגען, וואָס האָבען שוין א ביסעל געהאָט אַנ־געווארימט די נשמה, זיינען אַוועק מיט׳ן רויך. עס איז מיר נעווען א שרעקליכער פֿאַרדרום און א גרויסער וועהטאָג. איך האָב גע־פֿיהלט, אז הענט און פֿיס זיינען מיר ווידער געבונדען, אז איך בין אלץ ניט פֿריי און אז איך וועל שוין מעהר קיינמאָל אין מיין לעבען ניט זיין פֿריי...

די זון האָט געהאָלטען ביים אויפֿגעהן, און וועו מיר האָבען אַנגעהויבען פֿאהרען אין דער קאַרעטע, האָב איך, א נידערגע־שלאָגענע און א צובראָכענע, געקוקט אויף די פֿלאָכע, אומענדליך־בריייטע לאַנקעס, וואָס ציהען זיך איבער׳ן גאַנצען וועג — לאַנקעס, וואָס איך האָב געוזהן נאָך צוריק מיט פינף און צוואַנציג יאָהר, און קוקענדיג אויף זיי האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אז איצט זעהען זיי אוים נאָך ארימער, נאָך איינגעטריקענטער, גלייך מען וואָלט פון זיי ארויסגענומען דאָס גאַנצע ביסעל זאפט, וואָס זיי האָבען פריהער פֿארמאָגט... ארום און ארום אלץ פלאָכע ערד און אלעס איז אזוי פֿארטריקענט, ארים, נעבעכדיג און פֿארכמורעט; די קאַרעטע שלעפט זיך און פון הינטער די רעדער זעצט ארויס א געדיכטער שטויב; פון אויבען קוקט אראָפּ א ברוג׳ער הימעל און די שטראָה־לען פון דער זון באקען און וואַרימען ניט.

אומעטיג.

און אט דאָס הייסט געקומען צוריק אהיים! אין דער טייערער, ליעבער היים, פון וואַנען איך בין געווען אפֿגעריסען אזוי פיעל יאָהרען און וואוהין איך האָב די גאַנצע צייט אזוי געבענקט!

פון איין זייט האָב איך געפיהלט א טיעפּע באַלײדיגונג און א כעס, און פון דער אַנדער זייט — אן ענטוישונג און אן אומעט,

וואס די היים איז אזוי נעבעכדיג, נאר נעבעכדיגער און ארימער ווי מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; און דאס איז אין אזא צייט, וועו עס וואלט זיך אזוי שטארק געווואלט, אז די היים זאל זיין אנדערש, בעסער, שענער און בליהענדער.

אין כריסטאפארוואקא האט שוין אויף מיר געווארט מיין גוטע, ליעבע טאנטע גאלאווינא, וועלכע האט מיך נאך מיט יאהרען צוריק געלערנט ווי אזוי צו לעבען אין שלעכטע אומשטענדען. מיר זיינען אריין אין גאסט־צימער און איך האב זיך א וואלף געטאן צו איהר אויפ'ן האלז... אבער אזוי שנעל ווי מיר האבען זיך ביידע אוועקגעזעצט און געוואלט אנהויבען עפעס ריידען וועגען די יאהרען, וואס זיינען אוועק, איז אריינגעקומען איינער פון די באוואפענטע וועכטער און זיך אוועקגעזעצט לעבען מיר.

די צונג איז ווי צוגעקלעפט געווארען צום גומען און איך האב ניט געקענט ארויסריידען קיין איין וואר...

די גאנצע פרייד פון דער לאנג־ערווארטעטער באגעגעניש איז צושטערט געווארען.

וועו מיר האבען געזעהן, אז עס איז ניט אויסצוהאלטען פון די באוואפענטע וועכטער, אז זיי לאזען מיך ניט אטהעמען פריי, האבען מיר אוועקגעשיקט א שליח צו מיין ברודער ניקאלאי, וועלכער האט געוואוינט אויף זיין מאיאנטעק, אינ'ם דארף וואסילעווקא, זיבען ווייארסט פון כריסטאפארוואקא. וועו ער האט דאס דערהערט, איז ער גלייך געקומען צו לויפען, און אזוי ווי ער איז בטבע געווען זעהר א היציגער, האט ער זיך אזוי צושריען אויף די צוויי באוואפענטע וועכטער, אז זיי זיינען געבליבען שטעהן פארציטערטע. פאר איהם האבען די צוויי וועכטער געהאט גרוים דרך ארץ און טאקע מורא געהאט אויך, ווייל זיי האבען געוואוסט, אז ער איז דער ערשטער זינגער אין דער קייזערליכער אפערא, דער סאליסט פון זיין קייזערליכער מאיעסטעט. פריהער פון אלץ האט ער זיי מיט'ן הארבען וואלט געזאגט, אז זיי זאלען זיך אינגאנצען ארוים־שלאגען פונ'ם קאפ דעם גראנק, אז זיי וועלען זיין ביי מיר אין צימער און וועלען אכטונג געבען אויף מיר ב י י ט א ג און ב י י־נ א כ ט; דערנאך האט ער זיי פארטריבען אין קיך אריין און אנגעזאגט, אז זיי זאלען זיך ניט דערוועגען אריינקומען אין דעם צימער, וואו איך געפין זיך; זאלען זיי וואלטען ביז דער גובער־

נאטאר אלײן וועט ערקלערען ווי אזוי זיי דארפען מיך באוואכען.

מיט איין טאג שפעטער, אין דער פריה, איז מיין ברודער אוועקגעפאהרען צום גובערנאטאר אין קאזאן רײדען מיט איהם וועגען דעם, אוז חוץ דעם האט ער אוועקגעשיקט א גרויסע טעלע־גראמע פון הונדערט ווערטער צום מיניסטער טרעפאוו.

דערמיט האט ער זיך נאך ניט באגנוגענט; ער איז אליין אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג, זיך זעהן מיט טרעפאוו'ן, אוז ווען ער האט איהם דערצעהלט אלעם וועגען וואס עם האנדעלט זיך דא, האט טרעפאוו זיך צולאכט:

— נו, זיינען דאס א פאר אידיאטען! — האט ער געזאגט, רײדענדיג וועגען די צוויי געהיימע אגענטען, וואס דארפען מיך באוואכען. — אבער דאך דארפט איהר זיך אזוי ניט ערגערען, ניקאלאי ניקאלאיעוויטש. וואס קען מען טאן, אז פאר אזעלכע אר־בייטען נעמען זיך ניט קיין חכמים, נאר די גרעסטע טפשים...

דאן איז געווארען קלאר, אז שולדיג אין אלעם איז בלויז די נארישקייט פון די צוויי באוואפענטע וועלכע פארשטעהען יעדען באפעהל אינ'ם בוכשטעבליכען זין פון ווארט. דערנאך האט זיך אלעם איינגעארדענט; די צוויי וועכטער האבען זיך באזעצט אין א שטיבעל, אקעגען דעם הויז, וואו איך האב געוואוינט.

אלע מאל, וועו איך בין געגאנגען שפאצירען, זיינען זיי מיר נאכגעגאנגען שטילערהייט, באהאלטענדיג זיך צווישען די קוסטעם, און ביים „סטאראסטא" פון דעם דארף האבען זיי גע'פועל'ט, אז וועו איך וועל זיך ווייזען אין גאס, זאל מען קיין קינד ניט ארויס־לאזען אין דרויסען און די דערוואקסענע זאלען אויך זיין פאר־שפארט אין די שטיבלאך. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז וועו איך בין געגאנגען אין גאס, האט אלעם אויסגעקוקט טויט און אפגע־שטארבען, ווי אין א מדבר.

פריהער פון אלץ האב איך געוואלט זיין אויף מיין מאמעס קבר, און צולויב דעם האב איך געדארפט צופאהרען אין אונזער אלטען מאיאנטעק, וואס האט זיך געפונען אינ'ם דארף ניקאפאר־ראווא, ניט ווייט פון כריסטאפארוקא.

די וועכטער זיינען געווען געגען דעם. זיי האבען געזאגט, אז זיי וועלען מיך אין ערגעץ ניט לאזען פאהרען, ווייל לויט דעם באפעהל, וואס זיי האבען, טאר איך זיך ניט ריהרען פון אָרט.

איך האב זיי אבער ניט געהערט.

עס וועט אייך גאָרניט העלפֿען, — האָב איך געזאָגט. — איך פּאָהר.

מען האָט איינגעשפּאַנט דריי פערד און איך בין צוועקגע־פּאָהרען.

די וועכטער האָבען דאָס דערזעהן, האָבען זיי געכאַפּט א בריטשקע און זיינען מיר נאָכגעפּאָהרען. קיין שטערונגען האָבען זיי מיר אָבער מעהר ניט געמאַכט, און פון דאַן אָן האָבען זיי זיך איינגעוועהנט, אז יעדער מאָל, וועז איך פּאָהר אַרויס קיין ניקיפּאַ־ראָווא זעהן מיינע שוועסטער, דערפֿען זיי זיך באַגנוגענען מיט דעם וואָס זיי באַגליטען מיך, אָבער קיין שטערונגען דערפֿען זיי ניט מאַכען.

ווייטער פון ניקיפּאַראָווקא בין איך ניט אַרויסגעפּאָהרען די אָלע זעקס חדשים, וואָס איך האָב פּאַרברַאַכט אין כריסטאָפּאַראָוו־קא. דער חשק צוצוקומען נעהענטער צום לעבען איז אין מיר געווען זעהר גרויס; איך וואָלט געוואָלט זעהן וואָס אין דערפֿ טוט זיך, ווי מענשען לעבען דאָרט, ווי זיי קוקען אויף דער וועלט און ווי זיי נעמען אויף די וויכטיגע פּאָליטישע פּאַסירונגען, וואָס קומען פּאָר אין די גרויסע שטעדט; אָבער די צוויי וועכטער האָבען מיך די גאַנצע צייט געהאַלטען אויפֿן אויג און קיינעם צו מיר ניט צוגעלאָזט גאָר נאָהענט.

ארום און ארום איז דאָס קלייַנע דערפֿעל כריסטאָפּאַראָווקא באַשטאַנען פון א פּינף און צוואַנציג שטיבלאָך. די פּויערים, אָלע געווען זעהר אַרים, ווייל נאָך מיט פּערציג יאָהר צוריק, וועז מען האָט זיי באַפרייט פון דער „פּאַנשטשינא", האָבען זיי אָליין ניט געוואָלט נעהמען די אָלע חלקים ערד, וואָס מען האָט זיי געוואָלט געבען, און געזומען בלויז א פערטעל. פון דעם אָליין איז לייכט זיך פּאַרשטעלען וויי אַרים זיי זיינען געווען. די שטיבעלאָך זיי־ערע זיינען געווען קלייניקע, נידעריגע, נעבעכדיגע, מיט שטרויענע דעכער. און אויב מען האָט שוין יא דערזעהן ערגעץ א בלעכענעם דאַך, אָדער אויב מען האָט שוין יא געזעהן אין גאָס א פּויערטע אָנגעטאָן פייַנער און שענער, האָט זיך אָלע מאָל ארויסגעוויזען, אז דער מאַן, אָדער אַן אַנדערער פון דער פאַמיליע, איז שוין מעהר ניט קיין פּויער, נאָר ער ארבייט אין א פאַבריק, אין פּערמער גובערניע. קוקענדיג אויף די אָפּגעלאָזענע שטיבעלאָך, האָט מען

גלייך געקענט זעהן, אז די ערד גיט ניט ארויס געגוג תבואה און די בעלי־בתים מוזען אוועקגעהן ערגעץ אנדערשוואו זוכען צו פאר־דיענען א שטיקעל ברויט.

דאס אוועקגעהן פון דארף זוכען פרנסה אין שטאדט, איז אין יענער צייט וועגן א נייע ערשיינונג. פריהער, דאס הייסט, אין יענער צייט וועז איך בין נאך געווען אין דארף, האבען די פויערים גארניט געוואוסט פון פערמער גובערניע און פון די פאבריקען, וואס געפינען זיך דארטען. שפעטער אבער איז די לאגע אין דארף וואס אמאל געווארען אלץ ערגער און ערגער; די תבואה אויף די פעלדער איז אין פארלויף פון צוואנציג יאהר אלץ ניט געווען גע־ראטען און די מורא פאר א הונגער איז שטענדיג געהאנגען איבער'ן קאפ.

דער בעסטער מאהלצייט איז געווען ברויט מיט טהע. ביי אלע מענשען זיינען די פנימ'ער געווען איינגעדארט און איינגע־קווארט; קיין איין שעהן קינד האט מען אין דארף ניט געקענט זעהן; אויף אלעמען איז געווען א רחמנות צו קוקען — אלץ איינ־געפאלענע באקען און אויסגעלאשענע אויגען; צווישען דער יונג־ווארג זיינען שטארק געווען פארשפרייט וועגערישע קראנקהייטען. אין אלגעמיין איז דער איינדרוק געווען אזא, אז מען האט געקענט מיינען, אז דאס גאנצע דארף שטעהט אויפ'ן שוועל פון אונטערגאנג.

פאר דער גאנצער צייט, וואס איך בין געווען אין דארף, האב איך בלויז איין מאל נעהאט א גוטע מינוט. איך האב געשפאצירט אין נאס און בין מיר גלאט אזוי צוגעגאנגען צו א שטיבעלע; גע־וואלט זעהן ווער עס וואוינט דארט און ווי אזוי מען לעבט דארט. ביי אן אפענעם פענסטער איז געזעסען א יונגע פרוי מיט צוויי קלייגע קינדער. ביי דער יונגער פרוי איז דאס פנים געווען זעהר לעבענסווירדיג און דער אויסדרוק איז געווען א צופריעדענער און א רוהיגער. די קינדערלאך זיינען אויך געווען גאנץ שעהנע, און וועז איך האב דערזעהן ווי זיי עסען אייער און טרינקען מילך, כאטש עס איז א תענית, בין איך ווירקליך איבערראשט געווארען.

מיר איז געווען אינטערעסאנט אויסצוגעפינען ווער די פרוי איז, בין איך צוגעגאנגען נעהענטער און פארפיהרט א געשפרעך מיט איהר. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז זי איז געקומען אהער „אויף א דאטשע" פון פערם, וואו איהר מאן ארבייט אין נאדעזש־דינסקער זאוואד און קרינט פופציג רובעל א חודש.

„פאר'ן בונט, — האָט די פרוי געזאָגט, — האָט מיין מאן געקראָגען פינף און פערציג רובל אַ חודש. דערנאָך האָט מען איהם אָנגעהויבען צאָהלען פופציג."

„וואָס פאר אַ בונט?" — האָב איך געפרעגט.

„דעם סטרייק מיין איך, — האָט מיר די פרוי ערקלערט: — „מיט אַ האַלב יאָהר צוריק האָבען זיך אַלע ארבייטער אין זאוואָד דאָרטען צונויפגערעדט, צעטלאָך צוגעשיקט איינער צום אַנדערען, געשריבענע און געדרוקטע. דערנאָך האָבען זיי געפאָדערט, מען זאָל זיי אָנהויבען צאָהלען מעהר געלד, און אויב ניט, וועלען זיי דעם גאַנצען זאוואָד אויף שטיקלאָך צוטראָגען."

פון דעם וואָס זי האָט מיר ווייטער דערצעהלט, האָב איך אויסגעפונען, אַז די אַדמיניסטראַציע פונ'ם זאוואָד האָט איינגעשטימט צו העבערען די שכירות פון די ארבייטער, אָבער ניט אַזוי פיעל ווי זיי פאָדערען. די פיהרער פונ'ם סטרייק, צוויי אויפגעקלערטע ארבייטער, האָבען געזאָגט, אַז מען זאָל ניט איינגעהן אויף קיין פשרות, אָבער די מעהרסטע ארבייטער זיינען געווען פאר־הייראָטע מענשען אוז זיי האָבען געשטימט דערפאר, אַז מען זאָל יא אָננעמען דעם פאַרשלאָג פון די פאַבריקאַנטען. עס איז געבליבען אַזוי ווי די מאיאריטעט האָט געוואָלט, און דאָן זיינען די צוויי פיהרער פונ'ם סטרייק אינגאַנצען אַוועק פון דער פאַבריק.

— מען האָט זיי אַרויסגעשטופט? — האָב איך געפרעגט.

— ניין, זיי זיינען אַליין אַוועק, — האָט מיר די פרוי ענטפערט. — זיי האָבען דאָרטען מעהר ניט געוואָלט ארבייטען.

אין דער סביבה פון אַרימקייט און אומעט, אין דער אָטמאָספערע פון טעמפּקייט, גראָבקייט און צופוילטקייט, האָט דאָס צופרידענע פּנים פון דער יונגער פרוי, דער דאָרפישער מאָדאָנא מיט די צוויי זאָטע, געזונטע קינדערלאָך, געמאַכט זעהר א גוטען און שטאַרקען אייַנדרוק.

ניט נאָר מאטעריעל, נאָר אויך גייסטיג, איז אונזער געגענד געווען זעהר אַרים. די רעגיערונגס־בעאַמטע האָבען ניט דערלאָזט, אַז די פּוירערס זאָלען זיך אויסבילדען און וועלט אויפגעקלערט. קיין ביכער האָט מען צו זיי ניט צוגעלאָזט, און וועז מיין שוועסטער האָט געבעטען, אַז מען זאָל איהר ערלויבען עפענען אין דאָרף א ביבליאָטעק אויף איהר מאָנס נאָמען, האָט מען גמאַכט אזוי פיעל שטערונגען, ביז עס איז דערפון גאָרניט געוואָרען.

אויף אלעם איז געווען דער שטעמפעל פון שקלאפעריי און צוגעשלאגנקייט. פון די אינטעליגענטערע מענשען אין כריסטא־פארוואוקא איז קיינער צו מיר ניט געקומען, ווייל זיי האבען מורא געהאט פאר דער פאליציי. און איינמאל בין איך צוגעפאהרען צו דער לעהרערין, ריידען מיט איהר אביסעל, האט מען זי דערפאר אפגעזאגט פון דער שטעלע, כאטש זי איז געווען א לעהרערין אין דארף 29 יאהר צייט.

מיינע קרובים, וועלכע האבען דעם גאנצען געגענד געקענט דורך און דורך, האבען מיר דערצעהלט, אז אין דער „זעמסטוואָ" איז נישטא קיין איין מענש, וואס זאל ארבייטען ענערגיש פאר פאלקס־בילדונג. דער טעטיושער אויפזוד איז אלע מאל געווען א פארשלאפענער. אין 1905 האט מען דארטען געקענט געפינען ניט מעהר ווי 65 שוהלעס, און פון זיי זיינען 26 געווען זעמסקע, און די איבעריגע זיינען געשטאנען אונטער'ן אויפזיכט פון דער קירכע, און דארטען האבען די לעהרער געקראגען ניט מעהר ווי 10 רובל א חודש! זיי האבען אלע געהונגערט, ארומגעגאנגען אפגעריסען און אפגעשלייסען, זיך געבאדען אין חובות און געהאט אזא באגריף פון בילדונג, פונקט ווי א האלב־אינטעליגענטע קעכין אין א פיינער פאמיליע. פון דעם איז שוין ניט שווער זיך פארצושטעלען וואס פאר אן ערציהונג זיי האבען געקענט געבען די קינדער.

איך אליין האב זיך זעהר שטארק אינטערעסירט מיט די שוהלעס און דאריבער בין איך געווען צופרידען פון יעדער גלעגענהייט זיי צו באזוכען. איינמאל בין איך אריינגעקומען אין א שוהלע פונקט דאן, ווען מען האט מיט די קינדער גלעלערנט די הייליגע שריפטען. א איינגל האט דערצעהלט, אדער בעסער געזאגט, זיך געמוטשעט צו דערצעהלען וואס ווי בייא ווארט די געשיכטע ווי אזוי א מענש פאלט אריין אין דער נעץ פונ'ם יצר הרע, און ארויסגעקומען איז דאס בייא איהם אזוי:

„אמאל איז געווען א גן־עדן; אין גן־עדן איז געווען א גארטען; אין גארטען איז געווען א בוים; אויפ'ן בוים האט געוואקסען אן עפעל." און אזוי ווייטער, און אזוי ווייטער.

א צווייטען מאל האט איינער פון די תלמידים, לויט מיין בקשה, געדארפט זאגען אויף אויסוועניג קריאוו'ס א פאבעל. נו, נו! האט ער געגעבען א זאג! עס איז געווען א שרעק צו הערען!

קריֶאוו׳ס פֿאבעל איז ביי איהם ארויסגעקומען פֿונקט אין דעם זעלבען טאָן ווי א גלח זאגט א תפלה „גאָט, האָב רחמנות.“ און ווען איך האָב געבעטען, אז די שיֶלער זאָלען עפּעס פּאַרֶלעזען, האָבען זיי אָנגעהויבען לעזען פון א ביכעל אזוי שרעקליך, אז איך האָב זיך געמוזט פּאַרשטעקען די אויערען. זיי האָבען זיך אין ערגעץ ניט אָפּגעשטעלט און ניט געהאָט דעם מינדסטען באַגריף וואו מען דאַרף זיך אָפּשטעלען און וואו מען דאַרף ענדערען דעם טאָן. בלויז צוויי פון די עלטערע תלמידים האָבען געלעזען נישט־קשה און די איבעריגע האָבען געשלונגען די ווערטער און זיי אזוי צוקאַליעטשעט, אז עס איז פשוט געווען א שרעק.

עס איז מעהר ווי זיכער, אז אין שרייבען זיינען זיי אויך ניט געווען בעסער. די לעהרערין אֶליין האָט מיר איינמאָל אָנגעשריבען א קליין צעטעלע, זיינען דאַרט געווען דריי שרעקליכע גרייזען. און ווי אזוי האָבען די שיֶלער געקענט לעזען גוט, אז די לעהרערינס אֶליין האָבען געלעזען שלעכט? ביי איינער א יונגער פּויערטע, וועלכע האָט אין ניכען געזאָלט ווערען א לעהרערין אין דאַרף, האָב איך געבעטען, אז זי זאָל פּאַר מיר לייענען א צייטונג, און וועז זי האָט אָנגעהויבען לייענען, האָב איך זעהר וועניג נחת געהאָט דערפון; זי האָט ניט געוואוסט וואו זיך אָפּצושטעלען, ניט געהאָט דעם מינדעסטען באַגריף ווי אזוי צונויפצושטעלען די ווערטער און מען האָט בשום אופן ניט געקענט דערגעהן קיין טאָלק וואָס זי לייענט און וועגען וואָס זי לייענט. הערענדיג ווי זי לייענט, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז יעדער וואָרט איז א שטיין, וואָס פאַלט מיר אין קאָפּ אריין, און איך האָב אֶליין ניט געוואוסט וואָס פּאַר א תירוץ מען געפינט אז זי זאָל שוין אויפהערען לייענען.

פּאַר מיר איז דאָס ווירקליך געווען א נייעס. איך האָב זיך קיינמאָל ניט פּאַרגעשטעלט, אז די שקאָלעס אין רוסלאַנד זיינען אַוועקגעשטעלט אזוי שלעכט און אז עס איז מעגליך אזא זאַך, אז א לעהרערין זאָל זיין אזוי בעזגראָמאָטנע.

איינמאָל, אין א קאָלטער אָסיענדיגער נאַכט, איז די לעהרערין פון דער שקאָלע, וואָס איז געשטאַנען אונטער'ן אויפזיכט פון דער קירכע, געבליבען ביי די קופּריאַנאָוס אין הויז, און אזוי ווי מיר איז געווען זעהר אינטערעסאַנט צו זעהן וואָס פּאַר א מענש זי איז און ווי געבילדעט זי איז, האָב איך מיט איהר פּאַרפיהרט א געשפּרעך וועגען בילדונג, און איך בין ווירקליך איבערראַשט

געוואָרען, וועט אך האָב דערזעהן ווי זי קען קיין צוויי ווערטער ניט צונויפבינדען און ענטפערט אויף יעדער פראַגע „קורץ און שארף," ווי א סאָלדאט — „יאָ׳ס" און „ניין׳ס"... דאָן האָב איך איהר אויף א פרייַנדליכען אופן געגעבען צו פארשטעהן, אז כאָטש זי איז א לעהרערין, דארף זי נאָך אלייַן א סך לערנען און לייַענען. איך האָב איהר אויך אַוועקגענעבען א פאָר צעהנדליג ביכער פאר דער שולע און גראַטען, אז צוואָמען מיט נאָך אַנדערע לעהרערינם זאל זי בשותפות אויסשרייבען די צייטונג „סין אָטיעטשעסטוואָ", וואָם קאָסט איינאָנצען דריי רובעל א יאָהר, און דעם זשורנאל „אַבראַזאַוואַניע". שפּעטער, וועט איך בין שוין געווען אין ניזשני נאָווגראָד, האָב איך פון איהר געקראָגען א בריעף, וואָם האָט ביי מיר ארויסגערופען א סך געלעכטער. אין דעם בריעף האָט זי מיר גע־דאַנקט פאר די גוטע עצות, וואָם איך האָב איהר געגעבען, און דערבייַ האָט זי פאַראייַנוועגם געמאַכט א באַמערקונג, אז „די עצות זיינען ניט געווען ארויסגעווארפען"; די לעהרערינם האָבען בשותפות טאָקע אויסגעשריבען א זשורנאל, אָבער ניט דעם זשור־נאל „בילדונג", ווי איך האָב איהר געהייסען, נאָר דעם זשורנאל „דער פּיקהאלץ" (דיאטעל)... דאָם איז געווען א הומאָריסטיש בלע־טל, וואָם די צענזור האָט שפּעטער פארמאַכט, און דאָן איז דער רעדאַקטאָר געפאלען אויף א שכל און אנשטאָט דעם „פּיקהאלץ", האָט ער ארויסגעגעבען דעם „שנאבעל", און געהייסען האָט עס, אז מען האָט דעם גאָנצען פויגעל אזוי באריסען, אז מעהר ווי דער שנאבעל איז פון איהם ניט געבליבען.

די זעמסקי לעהרערין, וואָם האָט באַזוכט די קופריאַנאָווס, האָט מען מיר פאַרגעשטעלט אלס אן אינטעליגענטע מיידעל, וואָם קען עפּעם אויפטאָן אין דארף, האָב איך איהר אַוועקגענעבען א צוויי הונדערט פאַרשיעדענערליי ביכער, בעלעטריסטיק, געשיכטע און אַנדערע. איך האָב זי געבעטען, אז זי זאל די ביכער פאר־שפּרייטען צווישען די גראַמאָטנע פויערים און זעהן, אז זיי זאלען זיך פאַראינטערעסירען אין לייענען.

מיט דריי מאָנאָטען שפּעטער האָב איך געבעטען, זי זאל מיר די צוויי הונדערט ביכער אָפּגעבען צוריק, און וועט זי האָט זיי מיר אָפּגעשיקט, האָב איך גלייך דערקענט, אז זי האָט זיי די גאַנצע צייט געהאלטען אונטער'ן קישען און קיינעם ניט געגעבען לייענען. אין 1905, זומער־צייט, איז אין מאָסקווא אָפּגעהאלטען גע־

וואלען א צוזאמענפאהר פון זעמסקי טויר, און מיינער א קאזין, דער ריכטער וו. פ. קופריאנאוו, א לאנד־באזיצער אין טעטיושי, איז דארטען אויך געווען א דעלעגאט. וועז ער איז געקומען צוריק פון מאסקווא, האט ער געוואלט באקענען די באפעלקערונג מיט די פראגען, וואס זיינען באהאנדעלט געוואלען אויף דעם צוזאמענפאהר, און צולעב דעם האט ער פארגעשלאגען דער זעמסקער פארוואלטונג, אז מען זאל צונויפרופען א פארזאמלונג פון פויערים אין אויעזד און זיי אפגעבען א קלאלען באריכט וועגען דעם, וואס עס איז פארגעקומען אויף דעם מאסקווער צוזאמענפאהר.

אין דער לופט האט זיך שוין דאן געפיהלט דאס אנקומען פון א נייער צייט און עס איז געווען קלאר פאר יעדען איינעם, אז איצט מוז מען צוגרייטען די מאסען צו די נייע אידעען. די פאר־וואלטונג פון דער זעמסטוואָ האט דאריבער אנגענומען מיין קאזינס פארשלאג און עס איז באשלאסען געווארען אנצושרייבען בריעף אין אלע וואלאכטען, אז זיי זאלען צושיקען צו דער פארזאמלונג אויפגעקלערטע און פארשטענדיגע פויערים, וועלכע זאלען דערנאך קענען איבערגעבען אין דארף אלעס, וואס זיי האבען געהערט און וואס זיי האבען ארויסגעטראגען פון די דעבאטען אויף דער פאר־זאמלונג.

דאן האב איך זיך געוועגדעט צו דער זעמסקער לעהרערין, אז זי זאל מיר אנווייזען וועמען פון איהרע געוועזענע שילער מען קען איינלאדען צו דער געפלאנטער פארזאמלונג. איך בין געווען זיכער, אז זי וועט מיר געבען די נויטיגע אינפארמאציע וועגען דעם, וויל עס איז שוין ניין אוז צוואנציג יאהר זינט זי איז א לעהרערין אין דארף. ווי איבערראשט בין איך אבער געווארען, וועז זי האט מיר געענטפערט, אז אזעלכע פויערים זיינען גאר ניטא... דאס האט מיך שטארק פארדראסען און איך האב איהר אנגעהויבען זאגען מוסר:

— דאס איז ניט שעהן! — האב איך איהר געזאגט. — שוין 29 יאהר זינט איהר זייט א לעהרערין אין דארף, און פאר דער גאנצער צייט האט איהר ניט ארויסגעגעבען אפילו קיין צעהן פויערים, וואס זאלען זיין אויפגעקלערט! וואס דען דארף טאן א לעהרערין, אויב ניט פארשפרייטען בילדונג?

א פארשעהמטע איז די לעהרערין געבליבען שטעהן אין גרויס

פארלעגענהייט, דערנאך האט זי פארקנייטשט דעם שטערן און זיך דערמאנט, אז זי האט יא אזעלכע געוועזענע שילער.

ניין און צוואנציג יאהר האט א מענש געלערנט מיט קינדער טאג איין, טאג אוים, און זיך קיינמאל ניט פארטראכט וועגען דעם ווי נויטיג עס איז צוצוגרייטען די קינדער צום לעבען און ווי וויכטיג עס איז, אז זיי זאלען זיין געבילדעט און אויפגעקלערט. און אפשר האט זי זיך וועגען דעם ניט געקענט פארטראכטען, ווייל זי אליין האט זיך אינגאנצען ניט אינטערעסירט מיט דעם גאנג פונ׳ם לעבען אין דער מלוכה.

עס איז געווען א רחמנות אויף די קינדער, און עס איז אויך געווען א רחמנות אויף די לעהרערינס, וועלכע זיינען געווען אזוי ארים אין גייסט, וועלכע האבען ניט געקענט, אדער פשוט קיין מוט ניט געהאט צו פארזאמלען די קינדער מיט אזא בילדונג, אז זיי זאלען קענען זיין ניצליכע מענשען אין דער געזעלשאפט.

די גאנצע באפעלקערונג אין די דערפער איז גייסטיג געווען פארשלאפען; זי האט זיך ניט אינטערעסירט מיט קיין בילדונג און ניט אנגעהויבען וויסען ווי נויטיג עס איז פאר א מענשען צו זיין געבילדעט און אויפגעקלערט.

אומזיסט האט מען געקויפט ביכער פאר דערוואקסענע, ווען מען האט אינ׳ם דארף ניקיפארווקא געגרינדעט א ביבליאטעק; אינ׳ם יאהר 1905 זיינען אין דער ביבליאטעק געווען ניט מעהר ווי א פינף און זעכציג לעזער, אי דאם בלויז קינדער פון שקאלעס און א פאר בעאמטע פונ׳ם דארף.

אומזיסט האט מען אויסגעשריבען צייטונגען פאר דער ביבליאטעק; קיינער האט די צייטונגען ניט געלעזען.

צעהנטער קאפיטעל.

אייגדרוקען און פאקטען.

ער אלגעמיינער אייגדרוק איז געווען, אז די דערפער שטעהען גייסטיג אויף דער זעלבער מדרגה, וואס זיי זיינען געשטאנען אינ'ם יאהר 1878, וועו מיר, „נא־ראדאוואלצעם", האבען דארטען אנגעפיהרט א רע־וואלוציאנערע פראפאגאנדע. אין דעם דארף, וואו איך בין אריינגעפאלען, איז ניט געווען אפילו קיין סימן פון קיין צוגרייטונגס־ארבייט און עס איז שווער געווען צו געפינען עטליכע געצעהלטע פויערים, וואס זאלען קענען איבערלייענען עפים אין א בוך אדער אין א צייטונג, און אי־בערדערצעהלען דאס, וואס זיי האבען איבערגעלייענט. אלעס איז אין די דערפער געווען פארגליווערט, קאלט און פארפראָרען, ניט קוקענ־דיג דארויף, וואס אין די גרויסע שטעדט איז אנגענאנגען א גאנץ לעבעדינע באווענונג; ארבייטער האבען געסטרייקט, די רעגיערונג האט ארויסגענעבען א מאניפעסט און אין די גאסען האט מען גע־מארשירט מיט רויטע פאהנען.

דאס דארף איז געווען ווייט פון פאלִיטיק; קיין צייטונגען האט מען דארטען ניט געקראָגען און די פויערים האבען ניט אנ־געהויבען וויסען וועגען דעם, אז די רעגיערונג האט ארויסגעגעבען א מאניפעסט. אין די שטעדט האט אלעס געקאָכט מיט באווענונג. אפילו אזא טויטע, פארשלאפענע שטאָדט ווי קאזאן האט זיך אויך אויסגעפוצט מיט רויטע פאהנען און מיט גאסען־דעמאָנסטראציעס לכבוד דעם מאניפעסט און לכבוד דער פרייהייט, וואס מען האט געווואונען.

די פרייד אין קאזאן, פונקט ווי אין אנדערע שטעדט, האט אבער לאנג ניט אנגעהאלטען; די ארגאניזירטע שווארץ־מאה'ניקעס האבען זיך מיט רציחה ארויפגעווארפען אויף דער פריעדליכער באפעלקערונג, וואס האט געהאט מוט אפען אויסצודריקען פרייד

מיט'ן אקטאבער־מאניפעסט; א סך מענשען זיינען פארוואונדעט געוואָרען און א סך זיינען דער'הרג'עט געוואָרען; און די קלאָנגען וועגען דעם האָבען זיך פארטראָגען אין די דערפער, אָבער אזוי צודרעהט, אזוי צופלאָנטערט, אז ס'איז געווען קלאָר, אז די פויע־רים וויסען ניט און הויבען ניט אָן צו וויסען פארוואָס מען האָט זיך געפרעהט און פארוואָס מען האָט זיך געשלאָגען.

דאָס דאָרף איז אלץ געבליבען פארגליווערט און האָט ניט געהאט קיין קלאָרען באגריף וועגען דער וויכטיגער פאָליטישער גע־שעהניש, וואָס איז פארגעקומען אין לאנד. ערשט שפעטער, וען ס'זיינען ארויס די „אוקאזען" וועגען שאפען א מעגליכקייט פאר פויערים צו קריגען מעהר ערד, האָט זיך דאָס דאָרף אנגעהויבען באוועגען. ס'איז געוואָרען לעבעדיג אין אלע דערפער. אָבער אָט די גאנצע לעבעדיגקייט האָט ניט געהאט די מינדסטע שייכות מיט אידעאלען, אָדער מיט רעוואלוציאָנערע שטרעבונגען. זי האָט זיך ניט אנגעקאָהרט מיט די פראָגראָמען פון די סאָציאליסטישע פאר־טייען, ניט געהאט אין זיך אפילו קיין אנצוהערעניש אויף סאָציא־ליזירונג, אָדער נאָציאָנאליזירונג פון ערד און איז געווען זעהר וויט פון דעם וואָס מען רופט אָן סאָלידאריטעט און אחדות פון איין קלאָס מיט אלע איינע אינטערעסען. פארקאָהרט, אין אָט דער גאנצער לעבעדיגקייט, אין אָט דער גאנצער באווגונג האָט זיך גאָר געפיהלט דער שארף אויסגעשפראָכענער גייסט פון אינדיווידוא־ליזם, און מען האָט געזעהן ווי איינער איז גרייט דעם אנדערען איינצושלינגען אבי פארכאפען פאר זיך נאָר אביסעל ערד. און טאָמער האָבען פויערים פון דאָרף געוואָלט אפקויפען די ערד ביים פריץ פון אָן אנדער דאָרף, האָבען די פויערים געשריען און געמאכט גוואלדען: „זאלען זיי נאָר פרובירען קומען אהער, וועלען מיר זיי די ביינער צוברעכען!"

אין אלגעמיין האָט זיך דאָן אין דער שטימונג פון ס'דאָרף געפיהלט דער אפקלאנג פון יענער צייט, וען מען האָט אפגעשאפט די „פאנשטשינע" און די פויערים האָבען געדענקט, אז מען דאָרף זיי אוועקגעבען די גאנצע ערד. אויך איצט זיינען זיי געווען אונ־טער דעם זעלבען איינדרוק; זיי האָבען געמיינט אז ענדליך איז געקומען די צייט, וען מען וועט צווישען זיי צוטיילען די ערד, וואָס מען האָט פריהער ניט צוטיילט. אלע האָבען געטראכט בלויז וועגען

זיך און וועגען זייער דאָרף, אָבער וועגען כּלל האָט קיינער ניט גע־טראַכט. אַזא זאַך איז גאָר קיינעם אין זינען ניט געלעגען.

די באַוועגונג איז, אַלזאָ, ניט געווען קיין רעוואָלוציאָנערע. איר האָב דאָן גערעדט מיט א סך פּויערים אין דאָרף, און אַלע האָ־בען גע'טענה'ט איינס און דאָס זעלבע:

„מיר ווילען אַלעס מיט גוטען און ניט מיט בייזען..." אָדער: „ווער עס ווילּ אונז נאָר פּאַרקויפען ערד אויף אויסצואַהלען, דעם וועלען מיר קיין מאָל ניט פּאַרגעסען און וועלען שטענדיג גאָט בע־טען פּאַר איהם."

פון אַלע זייטען האָט מען צו די פּריצים געשיקט שלוחים, זיי זאָלען פּאַרקויפען ערד; און טאָמער איז א פּריץ געווען ערגעץ ווייט, האָט מען צו איהם געשיקט „פּוסגעהער" מיט בקשות. בלויז אין אייניגע דערפער זיינען פּאַרגעקומען בונטען, אָבער אין אַלגע־מיין איז די באַוועגונג געווען א פּריעדליכע. און אַזוי האָט זי זיך געוואַרפען פון דאָרף צו דאָרף, און דאָן האָבען די פּריצים טאַקע פּאַרקויפט א סך ערד צו די פּויערים.

א סך ארויסגעהאַלפען אין דעם האָט די באַנק, וואָס איז ספּע־ציעל געגרינדעט געוואָרען צו גיבען הלואות די פּויערים צו קויפען ערד. ביי זיך אין הארצען זיינען די פּויערים געווען זיכער, אז די באַנק וועט שפּעטער ביי זיי דאָס געלט ניט מאָהנען און ס'וועט אויסקומען אזוי, אז די ערד וועט סיי ווי סיי בלייבען ביי זיי אין די הענט.*)

וועו מען האָט אָנגעפאַנגען רעדען וועגען דער גאָסודאַרסט־וועגער דומא און מען האָט געזאָגט די פּויערים, אז די דומא וועט אויפּנעמען די ערד־פראָגע און וועט אפשר באשלּיסען, אז די מלוכה זאָל אָפּקויפען די ערד ביי די פּריצים און זי פּאַרטיילען צווי־שען די פּויערים, זיינען זיי ניט געווען צופּרידען דערפון. „אויב אזוי, — האָבען זיי ג'טענה'ט — וועט דאָך אויסקומען, אז די אָפּמאכען וואָס מיר האָבען געשלאָסען מיט דער באַנק וועלען בטול ווערען, און דאָס טויג ניט. דערווייל איז אזוי אויך גוט." און זיי

*) ענטוישט האָבען זיי זיך ערשט מיט צעהן־צוועלף יאהר שפּע־טער; די ערד פּאר וועלכער זיי האָבען ניט באצאָהלט איבער דעם וואָס די תבואה אויף די פעלדער איז ניט געווען געראָטען, האָט די באַנק אָפּגע־נומען צוריק.

האָבען געהאלטען אין איין שיקען שלוחים צו די פריצים און זיך אלץ געוועגדעט מיט בקשות צו דער באנק.

אין אלגעמיין האָבען זיך די פּויערים באצויגען זעהר גלייכגילטיג צו דער דומא. און וועז מען האָט מיט זיי אָנגעהויבען רעידען וועגען דעם, האָבען זיי פּאַרדרעהט מיט די נעז און געזאָגט: „וועד דאַרף זי? מיר האָבען ביז איצט געלעבט אָהן א דומא, און וועלען ווייטער לעבען אָהן איהר. קיין ישועות וועט זי פאר אונז ניט ברענגען... עס וועט ווידער ווערען א פּלאָנטער און קיין טאָלק וועט אלץ ניט זיין... ווּאַרים ווער וועלען דען זיין די דעפוטאטען? דרעהקעפּ מיט גלאטע צינגעלאך און זיי וועלען פאר אונז גאָר ניט טאָן.“ און פונקט אזוי ווי די זעמסטוואָ איז פאר די פּויערים געווען פרעמד, אזוי איז פאר זיי געווען די דומא אויך.

מיט וויפיעל פּויערים איך האָב ניט גערעדט, האָב איך פון קיינעם ניט געהערט קיין איין וואָרט, וואָס זאָל באווייזען אז ער האָט א געפיהל פאר געזעלשאפטליכער, פּאָליטישער טהעטיגקייט און איז גרייט עפּעס צו טאָן דערפאר, אז אנדערע זאָלען אויך האָבען א טובה דערפון. קיינעם פון זיי האָט זיך נאָר ניט געלעגט אויפ'ן שכל, אז אויב זיין אייגענע לאגע וועט זיך פּאַרבעסערען, וועט דערפאר קומען א דאנק נאָך טויזענדער אנדערע פּויערים, ניט נאָר אין כריסטאָפאָראָווקא, נאָר אויך אין זובאָרעווקא און נאזימאָווקא און אין נאָר אנדערע דערפער און דערפלאָך.

און דאָס אינטערעסאַנטסטע דערביי איז אָט וואָס: שפּעטער, וועז מען האָט שוין צונויפגערופען די ערשטע דומא און מען האָט גלייך אָנגעהויבען רעדען וועגען דעם, אז מען וועט זי פונאנדערטרייבען, האָבען די פּויערים זיך אָנגעהויבען קאָכען: „דאָס וועלען זיי זיך ניט דערוועגען צו טאָן! — האָבען זיי געזאָגט. — אויב מען וועט צוטרייבען די דומא, וועט גאנץ רוסלאנד מאכען א בונט!“ רוסלאנד! פאר איהם, פאר דעם פּויער, וואָס האָט זיך מעהר פון אלעמען געקאָכט, איז דאָס געווען א באזונדער מיז שטאַרקע און מעכטיגע זאך, וואָס געפינט זיך ערגעץ ווייט-ווייט; ניט כריסטאָפאָראָווקא, ניט ניקיפאָראָוא, ניט וואסיליעווקא, ניט נאזימאָווקא און ניט די אלע אנדערע דערפער, וואָס געפינען זיך דאָ ניט ווייט...

מען וואָלט אפשר יא געווען געקענט צוקלאָפען די גראָבע שאָלעכץ פון גלייכגילטיגקייט און פּאַרשלאָפענקייט; אָבער דאָ-

רויף האָט מען געדארפט א סך ארבייטען און אָנפיהרען זעהר א שטארקע פראָפאָגאנדע. און איך בין מעהר ווי זיכער, אז וועז מען וואָלט דאמאָלסט געמענט פריי אָפהאָלטען פארזאמלונגען און רייד־דען וואָס מען וויל; וועז די וואהלען אין דער דומא וואָלטען פאר־געקומען אונטער בעסערע, פרייערע אומשטענדען, וואָלטען די פוי־ערים אין די דערפער געוואָרען מעהר פאָליטיש ערצויגען.

איינמאָל, אין א קאָלטען ווינטער־טאָג, וועז דאָס נאנצע דאָרף איז געווען פארשאָטען אין שנעע, איז צו מיר געקומען א דעפוטא־ציע פון דריי פויערים. אָנגעטאָן אין שווערע פעלצען מיט גרויסע פוטערנע קאָלנערס, הויכע און בריים־פליציגע האָבען זיי אויס־געקוקט ווי אמת'ע רוסישע ריעזען. אין יעדען ריהר זייערען האָט זיך געפיהלט גבורה און שטארקייט. וועז די מוחות וואָלטען נאָר געארבייט ביי אזעלכע שטארקע ריעזען, וואָלטען זיי וועלטען גע־קענט איבערקעהרען!...

געקומען זיינען זיי צו מיר אויסגעפינען אייניגע נויטיגע ידיעות וועגען מיינע שוועסטער, וועלכע האָבען געהאט ערד אין דאָרף און זיינען אליין ניט געווען אין דער הייַם. איך האָב זיי געזאָגט אלעס, וואָס איך וויים וועגען דעם, און דערנאָך וועז זיי זיינען שוין געווען גרייט אוועקצוגעהן, האָב איך אָנגעהויבען רע־דען וועגען פאָליטיק און וועגען פארטייען, וועגען רוסלאנד און וע־גען אויסלאנד, וועגען ארבייטער און וועגען פויערים; און דאָז האָב איך געזעהן, אז זיי פארשטעהען ניט א וואָרט פון דעם, וואָס איך רייד און קוקען אויף מיר ווי אויף א מאָדנעם מענשען, וואָס פלוידערט גלאט אין דער וועלט אריין.

איך האָב אזוי געוואָלט, אז זיי זאָלען וועלען אויפגעקלעהרט און מעהר פארשטעהן אין פאָליטיק, האָב איך איינמאָל אויסגע־קליבען א פארשטענדיגען פויער און האָב איהם געגעבען עטליכע נומערען פון דער „דאָנסקאיא ריעטש", אָנגעשריבען אין א זעהר פאָפולערע שפראָך. שפעטער האָט ער זיי מיר אָפגעגעבען צוריק און דערביי געמאָכט אזא באמערקונג:

„איך פארשטעה ניט פארוואָס דאָס איז. איך האָב פרובירט פארטייען אָט די בלעטלאָך צווישען די פויערים, האָט קיינער פון זיי ניט געוואָלט נעמען... זיי זאָגען, אז אזעלכע בלעטלאָך זיינען אפשר גוט פאר די שטאָדטישע, אָבער ניט פאר די פויערים אין דאָרף."

דאן האָב איך געגומען די נומערען און אָנגעהויבען פֿאַרלעזען אוּן פֿאַרטייטשען דעם פֿויער וואָס ס׳איז מיר נאָר געקומען אוּנטער דער האַנט. דאַרטען האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַלגעמיינער שטימרעכט אוּן וועגען שטייערן. ערשט דאַן האָט דער פֿויער גענפענט די אויגען, אויף זיין פּנים האָט זיך א בריייטער שמייכעל פֿאַרשפּרייט אוּן ער האָט געזאָגט: „אָט אזוי! איצט פֿאַרשטעה איך וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך.“

איך האָב מיט איהם נערעדט אזוי לאַנג, אז איך בין אזש הייזעריג געוואָרען רירעדיג; ווי ווייט איך האָב נאָר געקענט, האָב איך איהם געגעבען צו פֿאַרשטעהן זאַכען, וואָס זיינען פֿאַר איהם ניט געווען קלאָר, אוּן ער איז מיר דערפֿאַר געווען אזוי דאַנקבאַר, אז דאָס פּנים האָט ביי איהם אזש געשיינט פֿאַר פֿרייד. פֿאַר׳ן אוועקגעהן האָט ער מיך געבעטען, אז איך זאָל אַריינקומען צו איהם; ער וויל, אז אַנדערע פֿויערים זאָלען אויך הערען וואָס איך האָב צו זאָגען. צום באַדויערען אָבער, האָב איך צו קיין סך מענשען אין דאַרף ניט געטאָרט רירעדן, ווייל די פֿאַליציי האָט געהאַלטען אַן אויג אויף מיר.

אוּן באַרעכענט! כאָטש איך בין געשטאַנען אונטער׳ן אויפֿזיכט פּוּן דער פֿאַליציי אוּן צוויי ספּעציעלע שומרים וואָס האָבען מיך פּוּן אויג ניט אָפּגעלאָזט, האָב איך דאָך געפּונען א מעגליכקייט צו געפּינען איינעם, וואָס זאָל זיך אזוי אויפֿמערקזאָם צוהערען צו דעם וואָס איך זאָג. אוּן מיט עלף יאָהר שפּעטער בין איך געשטאַנען נאָך אונטער א שטרענגערען אויפֿזיכט. איך בין געוואָרומגערינגעלט מיט שפּיאָנען פּוּן אלע זייטען אוּן האָב מיט קיינעם קיין וואָרט ניט געקענט אויסרירדען. דאַן בין איך צופעליג אַריינגעקומען צו א באַקאַנטען פֿויער אין שטיבעל אוּן דערזעהן ווי די וועגט זיינען באַקלעפּט מיט די צייטונגען, וואָס מיין שוועסטער האָט אמאָל פֿאר איהם אויסגעשריבען. אויף איין צייטונג האָב איך באַמערקט דאָס וואָרט „סוואָבאָדא“ (פֿרייהייט) מיט גרעסערע אותיות, האָב איך א שאָקעל געטאָן מיט׳ן קאָפּ אוּן מיט א טאָן פּוּן מוסר געזאָגט: „אָט וואו די פֿרייהייט שפּאַרט יעצט אַן!“

— אוּן דאָס איז דאָס איינציגע פּלאַץ, וואו זי איז געבליבען! — האָט מיר דער פֿויער געענטפֿערט.

אָבער כאָטש אונזער געגענד איז געווען אזא פֿאַרוואָרפֿענער

און אזוי אפגעשטאנען פון געזעלשאפטליכער און פאליטישער טהעטיגקייט, האבען זיך אהין, עפעס ווי דורך א נס דאך פארטראגען די נייע אידעען און די נייע באגריפען, וואס זיינען געווארען ציימיג אין די גרויסע רוסישע צענטערן. זיי האבען זיך דערטראגען אהין, פונקט ווי די זריעה וואס די פייגעלאך פארטראגען אין די ווייטע לענדער דורך דעם ביסעלע ערה, וואס קלעפט זיך אן אן זיי־ערע לאפקעלאך.

און איך בין ווירקליך געווען איבערראשט ווען איך האב איינמאל דערזעהן אין א צייטונג, אז די פויערים פון אונזער גע־גענד, דאס הייסט, פון טעטיושער אויעזד, האבען ארויסגעשטעלט פאר דער גאסודארסטוועגער דומא א גאנצע רייהע פאדערונגען, צוויישען וועלכע עס האט זיך זאגאר געפונען אזא פארערונג ווי באפרייאונג פאר די פאליטישע ארעסטירטע.

נאך גרעסער איז געווען מיין איבערראשונג ווען איך האב זיך דערוואוסט, אז אין מיין דארף, אין ניקיפארווא, האבען די פויערים, דורך זייער דעפוטאט אין דער דומא, אויך ארויסגעשטעלט אזעלכע פאדערונגען. גלייך נאכדעם איז געקומען פאליציי אויסגעפינען ווער עס איז געווען דער איניציאטאר פון די אויסגע־ארבייטע פאדערונגען, אבער מען האט גארניט געקענט אויסגע־פינען, ווייל די פוירים זיינען געפאלען אויף א שכל און האבען ארויפגעווארפען די גאנצע שולד אויף דעם וואלאסטנאי שרייבער, וואס איז געשטארבען.

א באקאנטער פויער האט איינמאל מיט מיר פארפיהרט א געשפרעך וועגען די נייע ווינטען וואס האבען אנגעהויבען בלאזען, און דערביי האט ער געזאגט:

— פארשטעהט איהר מיר, ווארא ניקאלאיעוונא, מיר האבען זעהר מורא, אז פאר דער פעטיציע אין דער דומא זאל מען אונז, די אויפגעקלערטע פויערים פון דארף, נאך ניט פארשיקען קיין סי־ביר. מען וועט אונז זיכער פארשיקען. דער פרימטאוו איז צוגע־שטאנען צו אונז; ער ווייל אלץ וויסען ווער עס האט אונז אויפ־געקלערט. טאמער וועט זיך עפעס מאכען, זאלט איהר אונז ניט פארלאזען. מיר האבען זעהר מורא, אז אונזערע פאמיליעס זאלען נאך ניט בלייבען אהן ברויט.

— אך, גאט אין הימעל, — האט דער פויער געזופצט. — מיר וועט מען פארשיקען און מיין טאכטער וועט בלייבען אהן בילדונג.

„און ווי אלט איז אייער טאכטער?" — האב איך געפרעגט, באַרוהיגענדיג איהם, אז ער זאל גאר קיין מורא ניט האבען, ווייל פאר אזא זאך ווי שיקען א פעטיציע אין דער דומא, באשטראפט מען ניט מיט סיביר.

ער האט זיך אבער אלץ ניט געקענט באַרוהיגען, און ווען ער האט מיר געזאגט ווי אלט זיין טאכטער איז, האב איך זיך ניט וויילענדיג צולאכט, ווייל עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז זי איז א קינד פון צוויי יאהר.

די מורא פאר סיביר איז געווען אומזיסט. מען האט די פויערים פון אונזער דארף ניט געטשעפעט. און וואס שייך דער צוויי־יאהריגער טאכטער, איז זי אונטערגעוואקסען און איז אריין אין דער זעמסקער שקאלע. צום באדויערן אבער האב איך זיך שפעטער דערוואוסט, אז איהר פאטער, וועלכער האט זיך אזוי שטארק געזארגט פאר איהר „בילדונג" ווען זי איז אלט געווען צוויי יאהר, האט זי ניט געלאזט ענדיגען די שקאלע. „געניג בילדונג פאר איהר!" — האט ער געזאגט.

מיר אליין איז אבער געווען זעהר אינטערעסאנט אויסצוגעפינען ווי אזוי די פויערים פון אונזער דארף האבען זיך דאך דערטראכט ארויסצושטעלען אין דער דומא אזעלכע פאדערונגען דורך זייער ערוועהלטען דעפוטאט, האב איך אייניגאל אומיסטעו פאר־פיהרט א געשפרעך וועגען דעם מיט דעם האלץ־האקער, וואס האט געארבייט ביי אונז, ווייל איך האב געוואוסט, אז ער איז אויך געווען אויף דער פארזאמלונג, וואו די פאדערונגען זיינען אויסגעארבייט געווארען.

— ווייסט איהר וואס ס'איז אזוינס אמנעסטיע? — האב איך איהם געפרעגט.

האט ער זיך אנגעהויבען דרעהען אין אלע זייטען און ניט גע־וואוסט וואס צו ענטפערן. אבער וועז איך האב איהם געגעבען צו פארשטעהן וואס דאס איז, האט ער מיר פאדטאקעווען:

— יא, יא, דאס וויל מיר.

דאס זעלבע איז געווען וועז איך האב איהם געשטעלט די פראגע: וואס איז אזוינס דער „גאסודארסטוועני סאווועט". ער האט דאס געוואוסט, אבער עס האבען איהם פשוט אויסגעפעהלט די נויטיגע ווערטער צו ערקלערען.

— ווי אזוי זשע איז אייך אייניגעפאלען אויסצוארבייטען אוז

אוועקשיקען אין דער דומא אזעלכע פאדערונגען? — האב איך איהם געפרעגט.

דער אלץ־האקער האט מיר א קוק געטאן גלייך אין די אויגען.

— וואס פארשטעהט איהר דא ניט, וועג ניקאלאיעוונא! וועז מיר זיינען איינמאל געקומען צו אייך ריידען וועגען דער ערד, וואס באלאנגט צו אייערע שוועסטער, האט איהר דאך אליין אונז געזאגט, אז איבער גאנץ רוסלאנד שיקט מען איצטער אזעלכע פאדערונגען אין דער דומא, און אז וואס מעהר אזעלכע פאדערונגען מען וועט שיקען, אלץ בעסער וועט דאס זיין פאר אונז.

ערשט דאן האב איך זיך דערמאנט אן די דריי פויערים־ריעזען, וועלכע זיינען געווען ביי מיר אין כריסטאפארווקא, און עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז אייגער פון זיי איז געווען דער האלץ־האקער.

זיין ענטפער איז פאר מיר ווירקליך געווען א פרייד. עס איז מיר געפעלען, וואס זיי האבען אזא פעטיציע אוועקגעשיקט און עס איז מיר אויך געפעלען, וואס זיי האבען מיך ניט אויסגענעבען. ערשט דאן האב איך איינגעזעהן, אז עס האט זיך מיר אומזיסט אויסגעווייזען, אז זיי פארשטעהען ניט וואס איך רעד צו זיי.

די גאנצע געשיכטע מיט דער פעטיציע אין דער דומא האט זיך איינגעשטילט, און עס איז זעהר מעגליך, אז די פאליציי האט וועגען דעם געמאכט אזא טאראם, ווייל זי האט מיך געוואלט כאפען ביי דער האנט און מיך ווידער פארשפארען אין טורמע.

מיט עטליכע טעג שפעטער איז צו מיר ווידער געקומען דער פויער, וואס האט זיך אזוי געשראקען, אז זיין טאכטער זאל ניט בלייבען אהן ביזדונג, און קוקענדיג אויף מיר מיט עפּים אזעלכע מאדנע, אונפארשטענדליכע בליקען האט ער געזאגט:

— איצט, וועג ניקאלאיעוונא, וועל איך שוין האנדלען אנדערש. אינגאנצען אנדערש.

— ווי אזוי אנדערש? — האב איך איהם נייניעריג געפרעגט.

— דאס קען איך אייך ניט זאגען. — האט ער געענטפערט.

וויפיעל איך האב איהם ניט געבעטען, ער זאל מיר זאגען ווי אזוי ער וועט איצט האנדלען, האט ער אלץ ניט געוואלט. און מיר איז דאן איינגעפאלען, אז ער טראגט זיך ארום מיט א שלעכטען געדאנק. אפשר האט ער גאר באשלאסען איבערצוגעהן אין שונא'ס לאגער?

מיט א צייט שפעטער האָט ער איבערגעלעזען די רעדע, וואָס איך האָב געהאלטען אין געריכט, איידער מען האָט מיך פאר־משפט צום טויט. די רעדע האָט ביי איהם ארויסגערופען א וועלט מיט באַגייסטערונג. ער האָט מיר וואַרים די האַנט געדריקט. אָבער דעם „נייעם וועג", וואָס ער האָט זיך אויסגעקליבען, האָט ער מיר אלץ ניט געזאָגט.

עס זיינען אוועק ניין יאָהר און איך האָב זיך מיט איהם ווי־דער געטראָפען אין ניקיפאראָוא, און וועז איך האָב זיך מיט איהם צוערעדט, האָט ער מיך ווידער איבערראשט מיט א נייעם.

— וועראַ ניקאלאיעוונא, — האָט ער געזאָגט, — פאר די אלע יאָהרען וואָס מיר האָבען זיך ניט געזעהן, האָב איך געוואַנדערט איבער דער גרויסער וועלט; א סך געזעהן, א סך געהערט, מיט פארשידענערליי מענשען זיך געטראָפען, און איצט האָב איך באַ־שלאָסען צו וועלען אן א י ב ע ר ־ מ ע נ ש. מיט די עלענבוי־גענס אין דער בריט וועל איך זיך דורכשפּאַרען מיין וועג אין לע־בען. קיין רחמנות וועל איך מעהר ניט האָבען אויף אָט די אלע לומפּען. זיי פּאַרדיענען דאָס ניט. וואָס מען טוט זיי איז נאָר אלץ וועניג... ער, וועראַ ניקאלאיעוונא! דאָס גאַנצע לעבען אייערס האָט איהר אַוועקגעגעבען! און פאר וועמען? פאר אָט די כלבים? פאר אָט די בהמות?

— וואָס טוט זיך מיט אייך? — האָב איך זיך געוואונ־דערט. — ווי קומען צו אייך אזעלכע גערַאנקען? און וואָס איז אייך עפּים אין מיטען דערינען אָנגעקומען א חשק צו וועלען אז א י ב ע ר ־ מ ע נ ש?

— איך האָב א ראַמאַן איבערגעלעזען. — האָט ער געענט־וועלט. — און דאָרטען איז דאָ איינער אן א י ב ע ר ־ מענש...

מיט וואָס ביי אָט דעם פּויער האָט זיך אויסגערויקט דער באַ־גריף וועגען אן איבער־מענש, וויים איך ניט. אָבער פּונקט אין יע־נער צייט האָט מען מיר איבערגעגעבען, אז ער האָט אָנגעהויבען באַהאַנדלען זעהר שלעכט זיין אלטע מוטער און זיין טאָכטער האָט ער אַרויסגענומען פון דער שקאָלע און אַרויפגעוואָרפען אויף איהרע פּליצעס די גאַנצע ארבייט אין הויז.

דאָס איז געווען אין 1915, וועז איך האָב זיך אומגעקערט צו־ריק פון אויסלאַנד, און נאָך דער רעוואָלוציע, וועז עס זיינען גע־גרינדעט געוואָרען די ערד־קאָמיטעטען און מען האָט דערנאָך די ערד־

נאציאנאליזירט, האָט מען מיר דערצעהלט, אז ער, דער פּריש נע־
באָקענער איבער־מענש, האָט אָנגעהויבען שפּיעלען א גרויסע ראָלע
און איז געוואָרען דער הויפּט מאכער אין ניקיפּאָוואָ.

איינמאל איז צו מיר געקומען א יונגער פּויער פון א יאָהר
23. ער האָט זיך געשלעפּט צוואנציג ווירסט צופוס ביז ער איז
געקומען צו מיר. מיך האָט דאָס געוואונדערט. אן איינפאכער
פּויער און דאָך האָט ער געהערט וועגען שליסעלבורגער פעסטונג
און וועגען די מענשען, וואָס זיינען דאָרטען געווען פּאָרשפּאָרט.

כדי איך זאל זעהן, אז ער איז ניט אבי ווער, האָט ער מיר
געוויזען א גרויסע פּאטאָגראפישע בילד פון איניגע טויער פון דער
„נאָראָדנאיא וואָליא". די בילד האָט ער געקויפט אין קא־
זאן פּאר פינף קאָפּיקעס. „אָט איז זשעליאבאָוו", האָט ער אָנגע־
וויזען מיט'ן פינגער. „אָט איז סאָפּיע פּעראָווסקאיא און אָט זיינט
איהר". דערנאָך האָט ער מיך געמומען איבערפּרעגען ווי אזוי מיר
האָבען געלעבט אין שליסעלבורגער פעסטונג, און וועו איך האָב
איהם דערצעהלט אייניגע זאכען, האָט ער א זיפּץ געטאָן און גע־
זאגט: „אָט וואָס איהר האָט אריבערגעטראָגען פּאר אייער אי־
דעאל! און מיר וואָס? מיר זיינען גאָרנישט. מיר האָבען אלץ
מורא פּאר אונזער פעל, און וועו מיר דערזעהען א פּאליציעסקע,
הויבען מיר אן ציטערען!" און דאָ האָט ער מיר דערצעהלט וועגען
א צוזאמענשטויס, וואָס איז פּאָרגעקומען ביי איהם אין דאָרף.

דער פּויער האָט געמאכט א נאנץ גוטען איינדרוק און עס
האָט געשיינט, אז ער איז פון די אויפגעקלערטע. ער האָט מי־
דערצעהלט, אז ביי זיי אין דאָרף איז קיין ביבליאָטעק נישטא, און
דאָך איז ער ניט דער אייניציגער אויפגעקלערטער פּויער דאָרטען;
עס זיינען פּאראָן אודאי נאָך פּופציג אזעלכע ווי ער. אין אלגע־
מיין איז געווען נאָנץ אנגענעם צו רעדען מיט איהם.

דער גוטער איינדרוק איז אבער פּאָרשטערט געוואָרען, ווייל
ביים געזעגענען זיך מיט מיר, האָט ער מיך געבעטען, איך זאל
איהם געבען געלד צו קויפען א קוה.

מיט א שטיק צייט שפּעטער, וועו איך בין געווען אין אויס־
לאנד, האָב איך זיך דאָרטען געטראָפען מיט דעם רוסישען היס־
טאריקער שישקא, און צוריידענדיג זיך מיט איהם וועגען דער

פסיכאלאגיע פון פויערים, האָב איך איהם דערצעהלט דעם פאל מיט דעם פויער, וואָס האָט בייַ מיר געבעטען געלד אויף א קוה. שישקא'ן האָט דאָס שטארק פארדראָסען און ער האָט אָנגעהויבען שרייען: „איך וואלט איהם אָנגענומען פאר'ן קארק און וואלט איהם ארויסגעוואָרפען!"

איך האָב אָבער געהאָט אַן אַנדער מיינונג וועגען דעם. איך בין געווען זיכער, אַז דער פויער איז געערכט; אַז ער האָט טאקי געמיינט, וואָס ער האָט געזאָגט; אָבער וואָס האָט ער זיך געקענט העלפען, אַז ער איז פאָרט אויף צרות, אַז ער איז אָרים ווי דער טויט און האָט א קליינע, דריי־יאָהריגע מיידעלע, וואָס דארף טרינקען מילך! ער אליין האָט מיר דערצעהלט ווי דאָס קינד בעט זיך בייַ איהם: „טאַטע, קויף א קוה. כאָטש א קליין קיהכעל!" קיין געלד אויף א קוה האָב איך איהם ניט געגעבען.

אין כריסטאָפאראָווקא — ווי מיר האָט זיך אויסגעוויזען — איז אלעס געווען שטיל און רוהיג. אָבער פון דעם ארומיגען געגענד האָבען זיך אלע אָפטער און שטארקער געטראָגען קלאָנגען וועגען שטורמדיגע צייטען.

מען האָט דערצעהלט, אַז אויף דעם מאיאָנטעק פון דעם פּריץ טערענין, אויף דער גרענעץ פון טעטיושער און בואינסקער אויעזדען, זיינען פאָרגעקומען „אגראַרנע בונטען"; די פויערים האָבען פאר־שפּארט דעם פּריץ אין זיין הויף און מיט גוואלד איהם געצוואונגען, ער זאל זיי אוועקגעבען א טייל פון זיין ערד.

ביים פּריץ קריוואשעאין האָבען די פויערים אליין אראָפּגע־נומען די תבואה פון זיינע פעלדער און זי אוועקגעפיהרט צו זיך אין די שיירעס. די פּאליציי האָט גראָטען דעם פּריץ זיך ניט צו שטעלען אקעגען און בעסער אָנגעבען אין געריכט.

אין ליודאָנאָווקא האָט דער גובערנאָטאָר ארויסגעשיקט א רא־טע סאלדאָטען, וויל אויף דעם מאיאָנטעק פון דעם פּריץ צעלשערט האָבען די פויערים צוגענומען ערד און מיט'ן האָרבען וואָרט גע־לאָזט וויסען, אַז זיי וועלען די ערד בשום אופן ניט אָפּגעבען.

אין טעטיושי איז די מורא געהאָנגען איבער'ן קאָפּ, וויל די ארבייטער האָבען געוואָרענט, אַז אויב מען וועט זיי ניט גיבען די ארבייט בייַ דער וואלנא און מען וועט נעמען וויאָטיטשען אויף

זייער ארט, וועלען זיי באפאלען די הייזער פון די פאדריאדטשיקעס. דער איספראוניק האט זיך געמוזט אריינמישען און מאכען א פשרה.

ביים האפען אין טעטיושי איז פארנעקומען א סטרייק. די ארבייטער האבען געפאדערט, מען זאל זיי צאהלען העכערע שכירות, און מען האט זיי געמוזט נאכגיבען.

אט די אלע און עהנליכע פאקטען זיינען אין דער אמת'ן געווען ניט אזוי גרויס, אבער אויף דער שטילער און רוהיגער באפעלקערונג האבען זיי געמאכט א שטארקען איינדרוק; מען האט גזוזהן, אז דער ניי־סט, וועלכען לעאניד אנדרעיעוו רעדט אין זיין ערצעהלונג „סאשקא זשעגיליאוו", שפאנט מיט שטילע טריט איבער דער רוסישער ערד און פארשפרייט בונטען און אומרוהען, און דרינגט אריין אין די פארוואהרפענסטעווינקעלאך.

דער קאנטראסט צווישען דארף און שטאדט איז ארוים שארף אין דער צייט פון די אקטאבער־אומרוהען, וועו מען האט ארוים־געגעבען דעם מאניפעסט וועגען פרייהייט. אין דארף האט מען ניט געפיהלט, אז די אייזענבאהנען זיינען לאנד האבען זיך אפגעשטעלט, ווייל עס זיינען דארטען קיין אייזענבאהנען ניט געווען; אין דארף האט מען ניט געקענט זוהן קיין מארשירענדע סטודענטען אוו ארבייטער; מען האט ניט געפיהלט דאס אנקומען פון דעם שטורם; מען האט זיך ניט געקאכט, מען האט זיך ניט געטומעלט; עס האט זיך דארט ניט געפיהלט קיין פאראייניגונג פון כוחות, וואס שטרעבען צו איין ציעל און ארבייטען פאר איין אידעאל.

וועו מען האט ארויסגענעבען דעם מאניפעסט וועגען א קאנסטיטוציע, האט זיך אין שטאדט ביי אלעמען א פרייד ארויסגעריסען פון הארצען. „לעבען זאל די פרייהייט!" האט מען אין אלע גאסען געשריגען. די צייטונגען האבען אלעמען די גרויסע בשורה אנגעזאגט; מענשען האבען אין די הייזער ניט געקענט איינזיצען, מען איז געלאפען איינער צום אנדערען זיך טיילען מיט דער גרויסער פרייד, מען האט זיך געקושט אין די גאסען.

און אין דארף איז דאמאלט געווען שטיל און פוסט. קיינער האט זיך ניט געטומעלט און אין גאס האט מען ניט געקענט זוהן אפילו קיין סימן פון פרייד.

וועו מיין שוועסטער איז נעקומען צו מיר פון ניזשני־נאווגאראד אוו דערצעהלט וואס ס'האט זיך דארטען אפגעטאן אין די

פרייהייטס־טעג, האָב איך ניט אויפגעהערט טראכטען וועגען דעם אוֹן מיר האָט זיך פאַרגעשטעלט, אז עס זיינען פאַרגעקומען פונקט אזעלכע סצענעס ווי אין פאַריז אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע: מאַסען מענשען מארשירען איבער די גאַסען, הונדערטער אוֹן טויזענטער מענער אוֹן פרויען באַגריסען מיט פרייד די פרייהייט...

אוֹן אין אזא צייט בין איך געווען אין דאַרף!

„באבושקא"

ווען איך האָב אין א בריף צו יעקאַטערינא ברעשקאָווסקאיא איבערגעגעבען, וואָס איך פיהל, זיצענדיג אין דאַרף אין אזא צייט, האָט זי צו מיין שווּעסטער געזאָגט: „פיהרט ווערַאטשקא'ן ארויס פון דאַרטען. פיהרט זי ארויס וואָס שנעלער, ווייל זי האָט שוין פיינט געקראַגען דאָס דאַרף." *)

*) די ברעשקאָווסקאיא האָט דאן אונלענגאל אָנגעפיהרט א פראָפאַגאַנדע אין טעטיושער אויפזוד אוֹן געוואויגט ביי מיינער א חבר'טע, אויגע א זנאַמענסקאיא, מיט וועמען איך האָב צוזאַמען געלערנט אין אינס-

אַבער דאָס איז ניט געווען ריכטיג. איך האָב דאָס דאָרף ניט פּיינטן געקראָגען. עס איז ניט מעהר, איך האָב איינגעזעהן, אַז עס איז נישטאָ אזא זאַך ווי א י י ן רוסלאַנד, נאָר א סך פּאַרשיעדענע רוסלאַנדס; אייניגע געהען פּאַראוים און אַנדערע בלייבען הינטער־שטעליג, אייניגע זיינען באַוועגליך און אַנדערע ניט, און אַז עס וועט נאָך געדויערן זעהר א סך ביז רוסלאַנד וועט ווירקליך זיין איינע און וועט שטרעבען צו איין גרויסען ציעל, צו איין הויכען אידעאל.

טיטוס. אין יענער ציים האָב איך די ברעשקאָווסקאַיאַ געזעהן דאָס ערש־טע מאָל, ווייל ווען איך בין אין 1876 געקומען קיין רוסלאַנד פון בער־נער אוניווערסיטעט, איז זי שוין געזעסען אין טורמע, און נאָכ'ן פּראָ־צעס פון די 193 האָט מען זי פּאַרשיקט קיין סיביר. אָבער ווען מענשען הערען אַ סך איינער פון'ם אַנדערען, ווערען זיי באַפריינדעט ביי דער ערש־טער באַקאַנטשאַפט. מיר האָבען פּאַרבראַכט א פּאָר שטונדען זעהר אינטע־רעסאַנט. די „באַבושקא" פון דער רוסישער רעוואָלוציע האָט גערעדט ווענען דער פילאָסאָפישער באַגרינדונג פון דער פּראָגראַמע פון די סאָ־ציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען, און איך האָב גערעדט ווענען דעם ווי שווער עס איז מיר איצט צו זיין אין דאָרף.

עלפטער קאפיטעל.

דאָס אַריבערפאָרעז קיין ניוזשני.

ז שוועד מיר איז געווען אויפ'ן הארצען אייזער מיין שוועסטער יעווגעניא איז געקומען צו מיר קיין כריס־טאָפאַראָווקא, קען מען זעהן פון דעם ניט דערענ־דיגטען און ניט אוועקגעשיקטען בריעף, וואָס איך האָב דאָן אָנגעשריבען צו מיין פרייַנד מיכאָאיל אשענבערענער. דעם בריעף האָב איך אָנגעשריבען דעם 16טען סעפטעמבער, 1905. צופעליג איז ער ניט פאַרלאָרען געוואָרען און איך גיב דאָ איבער אָן אויסצוג פון אים.

„מיר איז דאָ אזוי ניט צום הארצען, אז עס טוט מיר שוין באַנג, וואָס איך האָב נאָר דערלאָזט דערצו, אז מען זאָל זיך סטאַרען מיד אַריבערצובערענגען אהער פון ארכאַנגעלסק. וועז נאָר ניט דער שלעכטער וועטער אין ניאַנאָקסא — דאָס האָט ער מיך פון דאָרטען פאַרטריבען! מיין לעבען איז דאָ פוסט, וויי! דאָ האָב איך זיך נאָך מעהר איבערצייגט וי אָפגעוועהנט אַך בין שוין פון דעם געוועהנליכען לעבען. איך פיהל זיך דאָ אזוי איינזאָם און עלענד, אז עס איז א שרעק. דאָרטען איז ניט געווען אזוי. דאָרטען האָב איך געקענט זאָגען: „קומט צו מיר!" — און מען איז געקומען. פון אלע זייטען איז מען צו מיר געגאַנגען, צי איך האָב יא געוופען, צי ניין; די אלע, וואָס האָבען זיך אומגעקערט צוריק פון די גע־גענדען, וואו זיי זיינען געווען פאַרשיקט, האָבען מיך אויסגעזוכט, זיינען געקומען זיך זעהן מיט מיר, וויי! ניאַנאָקסא איז געווען אן ארט, וואו פאַרשיקטע שטעלען זיך אָפ. אויך פון ארכאַנגעלסק איז מען צו מיר געקומען. קיינמאָל אין מיין לעבען האָב איך זיך ניט געפיהלט אזוי עלענד און איינזאָם ווי דאָ — סיידען אפשר איידער

מען האָט מיך אַרעסטירט.*) פון דער צייט וועט איך בין געווען אין שליסעלבורגער פּעסטונג איז שוין אָפּגערעדט! ווי האָט דאָרטען געקענט זיין אַ פּראָגע וועגען עלענד און אייגזאַמקייט, וועט אונטען זיינען געווען די חבֿרים נאָוואַרוסקי און לוקאַשעוויטש, און פון ביידע זייטען מאַראַזאָוו און אַנטאַנאָוו. און חוץ דעם האָב איך אין אַלגעמיין אַלעס פאַרלאָרען אין לעבען. ניטאָ קיין אויפגאָבע, ניטאָ קיין ציעל, און אָהן דעם איז דאָס לעבען שרעקליך פּוסט! די ערשטע צייט איז מיר אַלץ אויסגעקומען צו הערען, אַז איך דאַרף זיך שעצען גלייקליך דערמיט וואָס איך בין אַרויס פון טורמע אין אַזא צייט, וען, עס פיהלט זיך דאָס בלאָזען פון נייע ווינטען. איך אַליין האָב אויך געמיינט, אַז איך דאַרף זיך שעצען גלייקליך דערמיט. אָבער איך האָב זיך אָפּגענאַרט; אַלע האָפענונגען מיינע זיינען פאַרשוואונדען. אין דעם פּלאַץ, וואו איך וואוין, פיהלט זיך גאָר ניט דער דופק פון דעם נייעם לעבען. און חוץ דעם, וועט עס זאָלען שוין אָפילו פאַרווירקליכט ווערען די אַלע טרוימען, מיט וועלכע דער רוסישער מענש טראָגט זיך אַרום, וואָלטען מיר דען אויפגעלעבט? אויף מיין עהרען־וואָרט, איך וויים אַליין ניט פאַר־וואָס דאָס איז, אָבער איך מוז זאָגען, אַז איך פיהל זיך דאָ אַ סך ערגער ווי אין דער שליסעלבורגער פעסטונג."

א דאנק דעם מאניפעסט פון'ם 17טען אָקטאָבער, זיינען פון שליסעלבורגער פעסטונג באפרייט געווארען מיינע אלטע חברים, און דאָס איז פאַר מיר ווירקליך נעווען א גרויסע פרייד; איך האָב געפיהלט פונקט אזוי ווי א שווערער בארג וואלט אראָפּ פון מיינע פּלייצעס און מיין געוויסען האָט מיך מעהר ניט געדארפט פּלאָגען וואָס איך בין פריי און זיי ניט.

פון שליסעלבורג האָט מען מיינע אלטע פרייַנד אריבערגע־פיהרט אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פעסטונג און דאָרטען האָבען זיי זיך געפרעהט מיט די פרעהליכע נייעס וועגען די „פרייהייטס־טעג". דערנאָך האָט מען זיי איינגענצען ארויסגעלאָזט פריי אוז זיי זיינען זיך צופאָהרען, יעדער איינער אין זיין היים.

מיר האָט דער פּאָליציי־דעפּארטמענט אין אָנפאָנג אָנגעבאָטען א פּאספּאָרט, ארויסצופאָהרען קיין אויסלאַנד, אָבער באלד האָט

*) אָסיען צייט זיינען זיך אלע מיינע אויגענע צופאָהרען אין די שטעדט, וואו זיי האָבען געוואוינט און איך בין געבליבען אליין.

ער חרטה געהאט און מיר געגעבען די ערלויבניש ארויסצופאהרען פון כריסטאפארווקא קיין ניקיפארווא און זיך באזעצען ביי מיין ברודער אויף זיין מאיאנטעק, און אויב איך וויל, זאל איך ארויס־פאהרען קיין ניזשני־נאווגאראד און זיך באזעצען ביי מיין שווע־טער יעווגעניא.

אין שטאדט אריין האט מיך דאן געצויגען מעהר ווי אין דארף, און איך האב באשלאסען צו פאהרען קיין ניזשני־נאווגאראד.

די צוויי באוואפענטע וועכטער האט מען פון מיר צוגענומען, און דאן האב איך ווירקליך פרייער אפגעאטעמט. דאס ערשטע מאל נאך שליסעלבורג בין איך געפאהרען אהן „באגלייטער".

אויפ'ן וועג קיין ניזשני־נאווגאראד, האב איך זיך, צוזאמען מיט מיין שוועסטער, אפגעשטעלט אין קאזאן, און דארטען בין איך אריין צו דעם באריהמטען פראפעסאר דארקשעוויטש, ער זאל אונטערזוכען מיינע נערוון, ווייל מיר האט זיך אלץ אויסגעוויזען, אז זיי זיינען אזוי צושרויפט און צורודערט, אז איך וועל בשום אופן ניט קענען אריבערטראגען דאס ראשיגע און טומעלדיגע לעבען אין שטאדט.

דער פראפעסאר האט מיך גוט אויסגעהערט און דערנאך האט ער געזאגט, אז איך דארף זיך באזעצען אין שטאדט, אז איך דארף זיך צוגעווענען צום לעבען און ניט אנטלויפען פון דעם. אבער ארויסמישען זיך אין לעבען — דאס דארף איך ניט. אקטיוו טאר איך ניט זיין; איך דארף בלויז שטעהן פון דערווייטענס און זיך באגנוגענען דערמיט וואס איך זעה ווי אנדערע ארבייטן. און אויב איך וועל טאן דאס וואס ער הייסט, פארזיכערט ער מיך, אז אין פינף יאהר ארום, וועל איך זיין אינגאנצען געזונד.

„אויך שרייבען טארט איהר ניט, — האט מיר דער פראפע־סאר אנגעזאגט. — עס קען זיין, אז די געזעלשאפט וועט טאקע א סך פארלירען אויבער דעם וואס איהר וועט אי צ ט ניט שרייבען אייערע מעמוארען, אבער איהר מוזט פאלגען און ניט שרייבען אי צ ט"...

אויסגעהערט דעם פראפעסאר, בין איך צוזאמען מיט מיין שוועסטער אוועקגעפאהרען קיין ניזשני־נאווגאראד.

מיין שוועסטער איז געווען פאראנטוואָרטליך פאר מיר צום פאליציי־דעפארטמענט, ווייל וועז מען האט צוגענומען פון מיר די

צוויי באַוואָפענטע וועכטער, האָט מען מיך איבערגענעבען אין איהרע הענט און אויף איהר אָחריות. איז, ווי אויף צו לחכעיס, האָט זיך גראָד געדאַרפט מאַכען אַזוי, אַז אויפֿן וועג קיין ניזשני־נאָווגאָראָד זאָל זי מיך פֿאַרלירען...

געשעהן איז דאָס אַזוי: אויף אייניר פון די סטאַנציעס, פֿאַר ניזשני־נאָווגאָראָד, בין איך אַרונטער אויפֿן וואָקזאָל געבען א טרונק וואַסער און דאַרטען האָב איך דערזעהן ווי א יונגע מאַמע וויקעלט א קליין קינד. דאָס קינד איז געווען זעהר א שעהנס, האָב איך זיך אָנגעהויבען שפּיעלען מיט דעם, און אַזוי ווי איך בין בכלל געווען אָפּגעוועהנט פון אַזא זאַך ווי פֿאַהרען אַליין מיט'ן באַהן וועכטער, האָב איך פּשוט ניט געוואוסט ווי צו זיין פֿינקטליך אין אַזא פֿאַל, און וועז מען האָט געגעבען דעם לעצטען קלונג, האָב איך ניט געוואוסט, אַז דאָס האָט א שייכות צו מיר אויך, האָב איך זיך ווייטער געשפּיעלט מיט'ן קינד, און וועז איך בין דערנאָך אַרויס אויף דער פּלאַטפֿאָרמע, איז שוין דער באַהן ניט געווען.

אין גרויס פֿאַרלעגנהייט בין איך געבליבען שטעהן און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. וואַרטען אויף אַן אַנדער צוג, וואָס געהט קיין ניזשני, האָב איך געדאַרפט ניט מעהר און ניט וועניגער ווי פּיער און צוואַנציג שטונדען. אין קעשענע האָב איך געהאַט ניט מעהר ווי דריי רובעל, אין דרויסען איז געווען זעהר וואַרים, און אויב פֿאַהרען קיין ניזשני מיט א שליטען, וועל איך זיך דאַרפען שלעפען אין דער קעלט ניט וועניגער ווי א פערציג ווייַרסט.

וואָס זשע טוט מען?

און דא דערצעהלט מען נאָר, אַז חוץ דעם וואָס דער וועג איז א שלעכטער, איז דאַרטען גלאַט א מורא צו פֿאַהרען; מען קען מיך נאָר דער'הרג'ענען אויפֿן וועג!

דאָך האָב איך באַשלאָסען, אַז וואָס ס'וועט זיין, זאָל זיין — איך פֿאַהר.

ביים וואָקזאָל זיינען געשטאַנען א סך שליטענס, בין איך צו־געגאַנגען צו אייניעם פון די אָנטרייבער און איהם אָנגעבאָטען דריי רובעל, ער זאָל מיך אָפּפיהרען קיין ניזשני־נאָווגאָראָד. באַלד איז אַרום מיר געווארען א טומעל; א צעהנדליג בעלי־ענלות האָבען מיך אַרומגערינגעלט און יעדער איינער פון זיי האָט געוואָלט זיין דער גליקליכער און כאָפּען דאָס דרייערעל. זיי האָבען זיך ניט גע־

קענט איינטייל'ען מיט דעם גרויסען „גליק" און עס איז געבליבען, מען זאל וואַרפען גורל. יעדער איינער האָט אין א פוטערנער קוטש־מע אַרײַנגעלענט א מטבע, און דער רעזולטאַט פון דעם גורל איז געווען, אז „געוואונען" האָט מיך א קליין אָנטרייבערל, א אינגעל פון א יאָהר עלף־צוועלף. און ווען איך האָב דאָס דערזעהן, האָב איך פּראָטעסטירט; איך ווייל ניט פאָהרען אזא ווייטען וועג מיט א אינגעל, א שנעק, וואָס קען נאָך פּאַרבלאָנדזשעט ווערען און וועלכער ווייסט אודאי ניט ווי אזוי זיך צו ספּראַווען מיט א פערד.

האָט מען ווידער אַמאל געוואַרפען גורל, און דאָס מאל האָב איך שוין געהאַט מעהר מזל; „געוואונען" האָט מיך א פיינער, יונגער פויער, דער זוהן פון ד'ארפישען „סטאַראָסטא".

אין דרויסען איז געווען א שטאַרקער פראָסט, אייניר פון יענע פרעסט, וואָס שטעלען זיך אָפּ אין די ערשטע טעג פון יאַנואַר. פאָהרען האָב איך געדאַרפט לאַנג און קאַלט איז מיר געווען אזוי שטאַרק, אז עס האָט מיר אזש געקלאַפּט א צאָהן אָן א צאָהן.

— אפשר האָט איהר א קאַלדרע? — האָב איך געפרעגט דעם אָנטרייבער.

— אודאי האָב איך א קאַלדרע! — האָט ער געענטפערט, און איז אַוועק אָהיים זי ברענגען.

כדי מיין שוועסטער זאל ניט זיין אומרוהיג, האָב איך געבעטען דעם הויפּט פון דער סטאַנציע, אז אויב ער וועט פון איהר קריגען א טעלעגראַמע מיט אן אָנפראַגע וועגען מיר, זאל ער זי באַרוהיגען.

מיט א פּאָר מינוטען שפּעטער איז מיין אָנטרייבער געקומען, און ווען איך האָב דערזעהן די „קאַלדרע", וואָס ער האָט געבראַכט, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען; דאָס איז ניט געווען קיין קאַלדרע, נאר א קאַלדרעכעל, מיט וואָס מען וויקעלט איין א קינד. איך האָב אָבער קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט, האָב איך זיך אַרײַנגעזעצט אין שליטען, וואָס איז געווען פול מיט שטרוי, און מיר האָבען זיך געלאָזט פאָהרען.

געווען איז דאָס אַרום דריי א זייגער בייטאָג, די זון האָט נעשיינט און אַרום אַרום איז אלעס געווען באדעקט מיט שנעע. אין אָנפאַנג איז דער וועג געווען א גלייכער, א גלאַטער, אָבער וואָס ווייטער איז ער געוואָרען אלץ ערגער און ערגער. עטליכע מאל בין איך פונ'ם שליטען ארויסגעפאלען און בין שיער ניט

דער'הרג'עט געוואלט, בין איך געפאלען אויף א פלאץ און האב זיך אוועקגעזעצט לעבען אנטרייבער און די גאנצע צייט זיך אנ־ געהאלטען אן איהם.

ארום עלף א זייגער ביינאכט האט מיך דער אנטרייבער, קוים מיט צרות געבראכט אהיים, צו מיין שוועסטער אין הויז. עס איז פשוט געווען מיט נסים, וואס איך בין ניט פארפראָרען געוואָרען.

צוועלפטער קאפיטעל.

אין ניזשני.

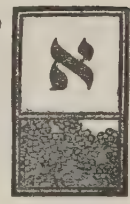

ין ניזשני־נאוגראד האָב איך פארבראכט דריי און א האַלב מאָנאַט, און די מענשען, וואָס האָבען זיך ארום מיר געדרעהט, זיינען אַלע געווען פון די, וואָס „האָבען זיך גערַאטעוועט פון דער עזונקענער שיף". אזוי האָב איך געראפען די פאַליטישע, וואָס זיינען געקומען צוריק פון סיביר, וואו זיי זיינען געווען פארשיקט אויף יאָהרען און יאָהרען. צו אָט דער גרופע האָבען באַלאַנגט די סאָציאַליסטען, ביי וועמען איך האָב זיך באזעצט. זיי אַליין, און אויך זייערע באַקאַנטע, האָבען שוין ניט געמומען קיין אַנטייל אין דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג אין דער שטורמדיגער צייט פון 1906־1905, און זיך באַגנוגענט מיט אַנדער ארבייט אויפ'ן קולטורעלען געביט; זיי זיינען אַלע געווען מיטגליעדער אין דער „געזעלשאפט צו פארשפרייטען פאַלקסבילדונג אין ניזשני־נאָווגאָראָדער גובערניע."

דער צענטער פאַר דער טעטיגקייט פון דער דאָזיגער געזעלשאפט איז געווען דאָס פאַלקס־הויז, וואָס פיאָדאָר שאַליאַפין און מאַקסים גאָרקי האָבען דאָרטען געגרינדעט אין דער צייט וועו וולאַדימיר קאָראָלענקא און נ. פ. אַנענסקי האָבען געוואוינט אין ניזשני. סאָושין איז געווען א מיטגליעד פון דער פארוואַלטונג און מיין שוועסטער יעוגעניא האָט אָהן געלט געארבייט אין דער ביבליאָטעק, וואָס האָט זיך געפונען אין פאַלקס־הויז.

אין דער ביבליאָטעק זיינען געווען פינף און דרייסיג אָפּטיילונגען פון ביכער, און דאָס האָט געהייסען זעהר א סך, און אין די רעוואָלוציאָנערע טעג פון 1905 האָט דאָס פאַלקס־הויז געשפיעלט זעהר א גרויסע ראָלע, וויל דאָרטען זיינען אָפּגעהאַלטען געוואָרען די וויכטיגסטע מיטינגען.

נאָר פאַר די אָקטאָבער־טעג, זומער־צייט, האָט מען אויסער

דער שטאדט אפגעהאלטען מאסען־פארזאמלונגען, וואו עס פלעגען אויפטרעטען רעדנער פון רעוואלוציאנערע פארטייען, און פון אלע עקען שטאדט פלעגען קומען אהן א שיעור מענשען — ארבייטער, סוחרים און אינטעליגענטען. אלע האבען געוואלט הערען ווי די רעדנער רייסען זיך ארום איינער מיט'ן אנדערען. ניט אלע מאל איז אלעס אריבער בשלום. איינמאל האט א מחנה שוואַרץ־מאה'־ניקעס באפאלען א פארזאמלונג, און דערנאך האט מען אין שטאדט גע'הרג'עט, געשלאגען יעדען איינעם, וואס האט געהאט דאס אומ־גליק אויסצוזעהן ווי א רעוואלוציאנער. א סך מענשען האט מען דאן דער'הרג'עט אויף טויט. דעם אפטייקער גאינצע האט מען אויף שטיקער צוריסען.

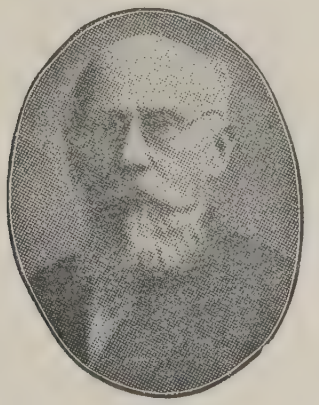

סאזשין

און ניט נאר אויסער דער שטאדט האט מען אפגעהאלטען גרויסע מאסען־פארזאמלונגען, צו וועלכע עס פלעגען קומען טויזענט מענשען און אמאל מעהר; אויך אין צענטער פון שטאדט פלעגט מען אפהאלטען אזעלכע פארזאמלונגען, וואו רעוואלוציאנערע רעד־נער האבען אנגעפיהרט א שטארקע אגיטאציע און געהאלטען אין איין פיהרען פאלעמיקעס איינע מיט די אנדערע.

נאך דעם אלגעמיינעם סטרייק און דעם אקטאבער־מאניפעסט איז די באוועגונג אין ניזשני געוואָרען נאך לעבעדיגער; אין די „פרייהייטס־טעג" האט מען איבער די גאסען געמארשירט מיט

רויטע פאהנען אוז געזונגען רעוואלוציאנערע ליעדער, אוז דאז איז דאס פאלקס־הויז געווארען דער צענטער פון דער גאנצער באווע־גונג; פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט האט מען דארטען געהאלטען רעדעס, אוז ווי מען האט מיר שפעטער איבער־געגעבען, זיינען אין פארלויף פון איין מאנאט צייט דארטען איבער־געווען ניט וועניגער ווי הונדערט אוז צוואנציג טויזענט מענשען.

וו. קאראלענקא

ניט נאר אין פאלקס־הויז, נאר אויך אין אנדערע פלעצעו האט מען אפגעהאלטען פארזאמלונגען — אין סוחר'ישען קלוב, אין געזעלשאפטליכען; אומעטום, וואו מען האט נאר געקענט. אויף די גרויסע פארזאמלונגען האט מען אלע מאל אלס פארזיצענדער אויסגעקליבען א נייטראלען מענשען, וועלכער קען אנהאלטען דאס גלייכגעוויכט וועו צווישען רעדנער פון צוויי פארטייען הויבען זיך אן רייסען צווישען זיך, אוז אזא מענש איז געווען

דער אַדוואָקאַט יאַשטשין, אַ מיטגלידע פון דער פּאַרטיי „פּאָלקס־פרייהייט."

ער איז ווירקליך געווען אַ מאַדים צו פיהרען אַ פּאַרזאַמלונג, וואו עס טרעטען אויף רעדנער פון פּאַרשידענע פּאַרטייען; ער האָט אָבער געקענט אייניצווימען און געוואוסט ווי אזוי ניט צו דערלאָזען, אַז די רייסערייען זאָלען וועלן צו שארף. נאָר קונציג האָט ער די דאָזיגע פעהיגקייט זיינע ארויסגעוויזען אין דער צייט וועלן די סאָציאָליסטען האָבען זיך פאראייניגט מיט אַנדערע ראַדיקאָלע אַרגאַניזאַציעס, כדי צוזאַמען אָנצופיהרען אַ קאַמף געגען די שווארץ־מאה'ניקעס. זיי, די שווארץ־מאה'ניקעס, האָבען זיך אַרגאַניזירט אין אַ פּאַרבאַנד אונטער'ן נאָמען „דער פּאַרבאַנד פון מינינ'ען," ארויסגעגעבען אַן אייגענע צייטונג און אָפּגעהאָלטען פּאַרזאַמלונגען אויפֿן מאַניעוש.

אָפּט מאָל פּלעגען זיי נעמען זייערע וויסע פּאָהנען און באַדעסווייז קומען אין פּאָלקס־הויז, ארויסשטעלען זייערע רעדנער, און דאָן האָבען די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען געמוזט ארויסשטעלען די בעסטע רעדנער צו פּאָלעמיזירען מיט די פּאַרטרעטער פון די שווארץ־מאה'ניקעס. אין פּאָלקס־הויז פּלעגט זיך דאָן אָפּשפּיגלען אזא סצענע: די שווארץ־מאה'ניקעס מיט די וויסע פּאָהנען פּלעגען זיך אויסשטעלען אין דער רעכטער זייט, לעבען דעם פּאַרזיצענדער, און די סאָציאָליסטען מיט די רויטע פּאָהנען — אין דער לינקער זייט.

דערביי האָט זיך ניט איין מאָל געטראָפען אזא פאַל: אין מיטען דערינען, נאָכדעם ווי עטליכע גוטע סאָציאָליסטישע אַרטאַרס האָבען אָפּגעהאָלטען זייערע רעדעס, שפּרינגט ארויס איינער פון דער מאַסע, בעט א וואָרט און, אונטער א שטורם פון אָפּלאָדיסמענטען, שרייט ער אויס, אז ערשט איצט האָבען זיך ביי איהם די אויגען געעפענט; אז ער האָט מעהר מיט דער וויסער פּאָהן גאָר ניט וואָס צו טאָן און געהט איבער צו דער רויטער.

די מורא פּאַר אַן ערנסטען צוזאַמענשטויס מיט די שווארץ־מאה'ניקעס האָט ארויסגערופען די נויטיגקייט צו גרינדען א זעלבסט־שוץ, און דאָן האָבען די סאָציאָליסטען־רעוואָלוציאָנערען אויסגעקליבען א „באיעוואיא דרוזשינא", וואָס איז געווען באַוואָפענט מיט באַמבעם און זי האָט באַוואָכט די פּאַרזאַמלונגען אין פּאָלקס־הויז און די דעמאָנסטראַציעס אין גאַס. א דאַנק דער „בא־

יעוואיא דרוזשינא" האבען די שוואַרץ־מאה'ניקעס מורא געהאט צו מאכען אן אנפאל.

עס פארשטעהט זיך, אז די פאליציי האט געקוקט זעהר קרום אויף דעם פאלקס־הויז, וואס שאליאפין און גארקי האבען געגרינ־דעט, און אין מאנאט יאנואר, 1906, וועט איך בין געקומען קיין ניזשני־נאווגאראד, איז דאס שוין געווען פארמאכט. אין איינעם פון די אווענטען, וועו עס איז דארטען אפגעהאלטען געווארען א גרויסע פארזאמלונג, האבען קאזאקען ארומגערינגעלט די געביידע,

מאקסים גארקי

אין איין אויגענבליק איז די עלעקטריק אויסגעלאשען געווארען; דער צושראקענער עולם האט זיך א לאז געטאן צו די טירען, יעדער איינער איז געלאפען וואוהין די אויגען האבען איהם נאר גע־טראגען, און באלד האט זיך די פאליציי ארויסגעריסען אינווענ־ניג און געמאכט א פאגראם. דאס געפעם האט מען צובראכען, די שאפעם האט מען צוהאקט, די ביכער און אויך די בילדער פון

אלע רוסישע באריהמטע שרייבער האָט מען צוריסען. פון אלעם האָט מען געמאכט א תל.

דערנאָך האָט מען דאָס פאלקס־הויז פארמאכט און פון דער גאנצער געוואלשאפט, וואס האָט געטאָן ווירקליך גוטע ארבייט פאר דער געוואלשאפט, איז גארניט געבליבען.

פריהלינגס־צייט, וועו איך בין שוין געווען אין ניזשני־נאָוו־גאראָד, איז די געוואלשאפט ווידער געוואָרען טעטיג. דער גובער־

פיאָדאָר שאַליאַפין

נאטאָר פרעדריקס האָט ערלויבט מען זאל די געביידע פארריכטען אינוועניג. אָבער מען האָט דאָרויף געמוזט אויסגעבען זעהר א סך געלט, ווייל די קאָזאקען האָבען דאָרטען פריהער געמאכט אזא פאגראָם, אז אלעס איז געווען צובראָכען און צולאָמעט.

ווען מען האָט דער געוועלשאפט געגעבען די ערלויבניש אָפּ־צוהאלטען א פּארזאמלונג, בין איך אויך געקומען אהין. איינגע־לאדען זיינען געווען א דריי הונדערט מיטגלידער, אבער געקומען זיינען ניט מעהר ווי דרייסיג. די פּארזאמלונג איז געווען זעהר א נעבעדריגע, און רעידענדיג וועגען דעם אין וואס פּאר א לאנע די געוועלשאפט געפינט זיך איצט, איז ארויסגעבראכט געווארען דער פּאקט, אז חוץ חובות פּארמאָגט זי גאָרניט און אז עס וועט נאָך דאָרפען געדויערען עטליכע יאָהר ביז זי וועט קענען טאָן די ניצליכע ארבייט, וואס פּריהער.

דער צווייטער בילדונגס־צענטער אין ניזשני־נאָווגאָראָד איז געווען דער פּאלקס־אוניווערזיטעט. געגרינדעט האָט איהם דר. גראציאנאָוו, וועלכער איז אין 1878 געווען פּארמישט אין דעם גרויסען פּאליטישען „פּראָצעס פון די 193." קיין אנטייל אין דער רעוואלוציאנערער באוועגונג האָט ער שוין ניט געהאט און זיך אפּגעגעבען בלויז מיט בילדונגס־ארבייט.

אין דעם פּאלקס־אוניווערזיטעט האָט מען גאנץ אָפּט געקענט הערען זעהר א גוטע לעקציע. א בילעט צו א לעקציע האָט געקאָסט ניט מעהר ווי פינף קאָפּיקעס און צוטיילט די בילעטען האָט מען אלע מאל צווישען די מיטגלידער פון די פּראָפּעסיאָנעלע פּאר־אייגען.

זעהר אָפּט פלעגען פון מאָסקווא קומען פּראָפּעסאָרען האלטען לעקציעס אין ניזשני־נאָווגאָראָדער פּאלקס־אוניווערזיטעט. און ביז היינטיגען טאָג געדענקט מען נאָך אין ניזשני די לעקציעס פון מ. בארשוואי, דעם פּריוואט־דאָצענט פון יורידישען פאקולטעט אין מאָסקווא. ער איז געווען א וואונדערבארער רעדנער און אלע מאל, וועז ער האָט געהאלטען א לעקציע, פלעגט דער אוניווערזיטעט זייז געפּאקט מיט טויזענטער סטודענטען. יעדען שבת און זונטאג פלעגט ער קומען קיין ניזשני־נאָווגאָראָד האלטען א לעקציע אין פּאלקס־אוניווערזיטעט וועגען ארבייטער־פראגען. הערען זיינע א לעקציע איז ווירקליך געווען א גרויסער פּארגעניגען, ספּעציעל פּאר די וואס זיינען שוין א ביסעל באקאנט מיט דער פראגע.

פּראָפּעסאָר גערנעט, אויך פון מאסקווער אוניווערזיטעט, האָט אין ניזשני־נאָווגאָראָד געהאלטען א לעקציע וועגען שטראָף־גע־זעצען אין היינטיגע צייטען און אין דער צוקונפט, און דער עולם האָט פּאר איהם דערנאָך געמאכט א שטורמריגע אָוואציע. עס

זיינען קיין ניזשני אויך געקומען אנדערע גוטע פראָפעסאָרען און אלע מאל איז דער פאלקס־אוניווערזיטעט געווען געפאקט. מען האָט געזוהן ווי דער עולם רייסט זיך ממש צו בילדונג.

נאָך דעם אויפשטאנד פון 1905 איז די ניזשני־נאָווגאָראָדער טורמע געווען געפאקט מיט פאליטישע ארעסטאנטען. דאָרטען האָט מען געקענט געפינען א סך אינטעליגענטען, ארבייטער און פוי־ערים, און כדי מען זאל זיי קענען צושטעלען די נויטיגע הילף, האָט מען געגרינדעט אן אומלענאלען „רויטען קרייץ", אין וועלכען עם זיינען אריין פאָרטרעטער פון פאליטישע פארטייען און אויך זייטיגע מענשען, וועלכע האָבען סימפאטיזירט מיט דער הילפס־ארבייט. צווישען די לעצטע איז אויך געווען מיין שוועסטער יעווגעניא, די מאדאם סאזשינא, וועלכע איז נאָך אין 1880 גע־שטעלט געווארען צום גריכט צוזאמען מיט קוויאטקאָווסקי'ן און זיך אומגעקערט צוריק פון סיביר ערשט אין 1896. מיט איהר צוזאמען פלעג איך אויך געהן אויף די פארזאמלונגען פון דעם אומלענאלען „רויטען קרייץ" און דאָרטען האָב איך דאָס ערשטע מאל דערזוהן ווי פאָרטיי־מענשען באציהען זיך מיט אומצוטרויען איינער צום אנדערען. די סאציאליסטען־רעוואלוציאָנערען האָבען חושד געווען די סאציאל־דעמאָקראָטען, אז זיי צוטיילען ניט ריכ־טיג דאָס געזאמלטע געלט צווישען די ארעסטירטע; אז זיי האָבען מעהר אין זינען די חברים פון זייער פאָרטיי און קימערען זיך ניט פאר די חברים פון אנדערע פארטייען, און דאָס זעלבע פארקעהרט, די סאציאל־דעמאָקראָטען האָבען חושד געווען די סאציאליסטען־רעוואלוציאָנערען, אז זיי זאמלען באזונדער געלט פאר זייערע מענשען און קימערען זיך ניט פאר די חברים פון אנדערע פאר־טייען.

נאָכדעם האָב איך פון אקאטוי באקומען א בריף פון קאר־פאוויטש'ן. אין דעם בריף האָט ער מיך, אגב, געבעטען, אז איך זאל זוהן זאמלען א ביסעל געלט צו העלפען די וואס זיינען פאר־שיקט אויף קאטארגע, און דאָס איז שוין געווען א גרונד, אז אין

דער ארגאניזאציע זאל זיך גרינדען א באזונדער גרופע, וואס זאל זארגען פאר די חברים, וואס זיינען פארשיקט געווארען קיין סיביר.

וועז מען האט די גרופע געגרינדעט, האט מען מיך אויך איינגעלאדעז.

עס פארשטעהט זיך, אז מען האט ניט געקענט ערווארטען, אז אין ניזשני זאל מען זאמלען א סך געלט, אבער די גרופע האט זיך דערמיט ניט גערעכענט, אוז אנשטאט נעמען אויף זיך די אויפגאבע פריהער פון אלץ צו העלפען די חברים אין אקאטוי אוז דערנאך, וועז מען וועט האבען מעהר געלט, העלפען אויך די אנדערע חברים, וואס זיינען פארשפארט אין די קאטארזשנע טורמעס אין סיביר, האט זי גלייך אויסגעארבייט א פלאן פון אזא ברייטער טעטיגקייט, וואס איז געווען איבער איהרע כחות.

מען האט באשלאסען צו העלפען אי די קאטארזשניקעס, אי די פארשיקטע; מאכען א סטאטאסטישע אויספארשונג, קלייבען ידיעות וועגען דער לאגע פון די פארשיקטע אוז צולייעב דעם מאכען אז אנקעטע, אוז טאמער איז דאס נאך ניט גענוג, זאל מען נאך אפדרוקען אייניגע מאטעריאלען וועגען דער לאגע פון די פארשיקטע אין סיביר אין אלגעמיין...

מיינע טענות, אז וועז מען פארמעסט זיך צו גרויס, קען מען גארניט אויפטאז, האבען ניט גענאלפען, אוז די גרופע האט באשלאסען זיך צו נעמען פאר דעם אויסגעארבייטען פלאז.

עס פארשטעהט זיך, אז ביים פלאז איז מען געבליבען; די גרופע האט לאנג ניט עקזיסטירט, אוז ווי מען האט מיר איבערגעגעבען שפעטער, וועז איך בין שוין ניט געווען אין ניזשני, האט די גרופע ניט פארווירקליכט אפילו קיין איין פונקט פון דעם גרויסען פלאז, וואס זי האט אויסגעארבייט.

מעהר פון אלעם האט מיך דאמאלט אינטערעסירט דער יונגער דור, אוז איך בין זיך מודה, אז צו דער יונגווארג, צו די נייע רעוואלוציאנערע טוער, האט מיך געצויגען מעהר ווי צו די עלטערע, וועלכע האבען זיך גראטעווועט פון דער געזונקענער שיף אוז גטראגען אויף זייערע פלייצעס יאהרען פון ליידען אין סיביר אוז אויף קאטארגע. אוז אזוי ווי די פארטיי פון די סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען האט אין זיך געהאט געמיינשאפטליכעם מיט דער אמאליגער „נארדנאיא וואליא", בין איך צוגעשטאנען צו זיי. איך בין ניט געווען די איינציגע, אויך אנדערע אמאליגע „נארא־

דאוואלצעם" און „זעמלעוואלצעם" זיינען צו זיי צוגעשטאנען — נאטאנסאן און זיין פרוי, אבא קארבא און נאך אייניגע, וואס זיינען ניט אוועק פון דער באווגונג.

אין יענער צייט האט אין ניזשני עקזיסטירט א גאנץ היבשער קאמיטעט פון סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען. דער פיהרער און די נשמה פון דעם קאמיטעט איז געווען דער ענערגישער ניקאלאי אלעקסעיעוויטש אוליאנאוו. זיין מוטער, א נאהענטע פרײנדין פון מיין גוטער חבר'טע אלעקסאנדרא איוואנאוונא מארא, פלעגט ארײנקומען צו די סאזשינס, זי האט זיך באטיילינט אין דער גע־זעלשאפט, וואס פארשפרייט בילדונג אין ניזשני־נאווגארדער גו־בערניע, זי האט זיך אויך באטיילינט אין דעם „רויטען־קרייץ", האב איך זיך באקענט מיט איהר און אויך מיט איהר זוהן, און ער האט מיך איינמאל איינגעלאדען אויף א פארזאמלונג פון די סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען.

דאס ערשטע מאל זיינען אויף דער פארזאמלונג געווען ניט מעהר ווי א דרייסיג מענשען; געריידט האט מען וועגען שיקען דעלעגאטען אויף א צוזאמענפאהר. עס איז געווען ניט אינטע־רעסאנט.

דאס צווייטע מאל בין איך געווען אויף א פארזאמלונג פון לעהרער, ס. ר.'ען. אבער מעהר ווי א פיער־פינף לעהרער זיינען ניט געווען, און די רעפעראטען, וואס מען האט געלעזען וועגען דער טעטיגקייט פון די לעהרער אין אויעזד, זיינען געווען לאנגוויליג און אומבאדייטענדע. דאס האט געמאכט דעם איינדרוק פון א קול־טורעלער אנפאנגס־ארבייט, פונקט ווי מיט 25־30 יאהר צוריק. אזוי האט איין לעהרער דערצעהלט ווי צו איהם קומען שטילערהייט צוויי־דריי פויערים און ער לייענט פאר זיי אומלעגאל ביכלאך. הערענדיג ווי ער רעדט, האט מען געהאט דעם איינדרוק, אז די קולטורעלע באדירפנישען פון דער באפעלקערונג זיינען ניט גע־ווארען גרעסער און די ארבייט אין די דערפער האט זיך די גאנצע צייט ניט גאריהרט פון אָרט.

נאך אט דעם רעפעראט, וואס האט אין זיך ניט געהאט קיין ברעקעל אינהאלט, האט א דארפישע לעהרערין, איינפאך און מיט באגייסטערונג, דערצעהלט וועגען איהר טעטיגקייט. דער פונדא־מענט פון איהר ארבייט איז געווען דער מאניפעסט פון 17טען אקטאבער, וואס זי האט גערארפט גיבען צו פארשטעהן די פויערים.

איינפאך און אויפריכטיג האָט זי זיך מודה געווען ווי זי האָט זיך שטאַרק דערשראָקען וועז די פּויערים פונ׳ם דאָרף האָבען זי איינ־ געלאָדען אויף זייערער א פּאַרזאַמלונג. אין יענער צייט, נאָכ׳ן מאַניפעסט, האָט א כוואַליע פון פּאַנראָמען זיך צופּלייצט איבער אַלע שטעדט און דערפער; אין דעם דאָרף, וואו די שקאַלע איז געווען, האָבען די שוואַרץ־מאה׳ניקעס אָנגעפיהרט א שטאַרקע אַגי־ טאַציע, און די לעהרערין האָט מורא געהאַט, מען זאָל זי נאָך ניט שלאָגען. דאָך איז זי אַוועק אויף דער פּאַרזאַמלונג און ערקלערט די פּויערים וואָס דער מאַניפעסט מיינט און וואָס פּאַר א באַדיי־ טונג ער האָט. כדי עס זאָל איהר קיין שלעכטס ניט געשעהן, האָבען די פּויערים אָרום דער פּאַרזאַמלונג אַוועקגעשטעלט א שטאַרקע וואַך.

די פּראָגע וועגען קאָאָפּעראַציע איז דאָן אין דאָרף געווען זעהר אַן אָנגעוואָהנטאָגטע און אַלע האָבען זיך מיט איהר שטאַרק אינטערעסירט. אין אַזוי דאָרף האָט זיך דער „סטאַרשינאַ" אַזוי פּאַראינטערעסירט מיט דער פּראָגע, אַז ער האָט גאָר קיינמאָל ניט אויפגעהערט רעידען וועגען דעם.

די פּאָליציי האָט געהאָט אַן אויג אויף דער לעהרערין, וואָס האָט פּאַר די פּויערים אין דאָרף ערקלערט די פונקטען פון דעם מאַניפעסט, און כדי זי צו מאַכען אומשעדליך, האָט מען זי אַוועק־ געשיקט אין א קליין פּאַרוואַרפען דערפעל, וואו זי האָט גאָרניט געקענט טאָן.

דער פיהרער פון דער גרופּע סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען, ניקאָלאַי־ אַלעקסעיעוויטש אוליאַנאָוו, איז געווען א מענש מיט אונטערנעמונגס־פעהיגקייטען און מיט א מאַסע ענערגיע, האָט ער אין ניזשני נעגרינדעט א קליינעם ביכער־פּאַרלאַג „דער פּאַרזייער". געלט דאַרויף האָט געגעבען דר. גראָציאַנאָוו. אונטער׳ן נאָמען „ניצליכע ידיעות" האָט דער פּאַרלאַג ארויסגעגעבען א גאַנצע רייהע ליפּלעטס וועגען פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פּראָגען. אָנגעשריבען זיינען זיי געווען פּאָפּולער, קלאָר און איינפאך און זיינען ווירקליך געווען ניצליך. מען האָט אויך ארויסגעגעבען אייניגע בראָשורען, וואָס האָבען באַהאַנדעלט די וויכטיגסטע פּראָגען פון טאָג. אייניע פון די בראָשורען איז ווירקליך געווען אַזוי גוט און באַלערנט אָנ־ געשריבען, אַז נאָך דער רעוואָלוציע פון 1917 האָט מען זי ווידער ארויסגעגעבען; אין איהר האָט מען געפונען א גאַנץ באַדייטענדע

סטאטיסטיק וועגען דער ערד־פראגע און זעהר א סך אינטערע־סאנטע און וויכטיגע ידיעות.

מען האט אויך געפֿאנעווען ארויסצוגעבען א גאנצע רייהע אנדערע בראשורען און צוליעב דעם האט מען געגרינדעט א ספע־ציעלע ליטעראריש גרופע. אויסער אוליאנאוו'ן זיינען אין דער גרופע אריין: לעוו פֿאוולאוויטש ניקאפֿאראוו, טאלסטאי'ס אן אל־טער תלמיד, דער יונגער אדוואקאט זאלאטניצקי, קאוואלסקי און איך.

פון די בראשורען, וואס דער פֿאר־אג האט ארויסגעגעבען, קען מען דערמאנען: „דער פראלעטאריאט און דאס האַרעפֿאשנע פוי־ערטום," פון וויקטאר טשערנאוו; „די אגראר־פראגע," פון זא־לאטניצקי; „אונזערע אונווערזיטעטען," פון דר. גראציאנאוו; „דער פריהלינג פון פעלקער" (איבערזעצט פון פראנצויזיש); „א ווערטער־בוך ביים לעזען ביכער און צייטונגען"; „א לוח פאר פויערים"; „א לוח פאר ארבייטער"; „ביים ביכל" — א פע־ריאדישע אויסגאבע פון א ביבליאגראפישען כאראקטער, און נאך אנדערע בראשורען.

אין 1906, פריהלינגס־צייט, איז אין ניזשני געגרינדעט גע־ווארען א ביכער־געשעפט, אונטער'ן נאמען „די נייע צייט," וואו מען האט זעהר ענערגיש פאַרקויפט די בראשורען פון דער „דאנ־סקאיא רעטש" און „מאלאדאיא ראסיא," און נאכדעם ווי איך בין אוועקגעפאהרען, האט אנגעהויבען אויסגעהן א צייטונג „דער פאלקס־געדאנק," וועלכע האט געגעבען א סך ידיעות וועגען דער באוועגונג אין די דערפער. אין דער צייטונג האט מען געפונען די רעזאלוציעס, וואס די פויערים אין די דערפער האבען אנגענומען צו שיקען אין דער דומא, מען האט דארטען אויך געפונען בא־ריכטען וועגען רעגיערונגס־אנגעלעגענהייטען און וועגען דעם וואס ס'קומט פאר אין דער דומא.

אין די וואהלען צו דער צווייטער דומא האט זיך די ניזשני־נאווגאראדער ארגאניזאציע שטארק באטייליגט, און א דאנק דעם זיינען ערוועהלט געווארען די צוויי דעפוטאטען, דר. דאלגאפֿאלאוו און דער אדוואקאט פאקעיעוו.

איבער דעם וואס די נערוועז זיינען ביי מיר געווען זעהר שטארק צורודערט און די דאקטוירים האבען מיר אנגעזאגט מיט'ן הארבען ווארט, אז אויב איך וויל געזונט ווערען, זאל איך זיך אין

קיין שום ארבייט אקטיוו ניט באטייליגען, האָב איך געמוזט איינ־צוימען דעם געפיהל, וואָס האָט מיך געצויגען צו דער רעוואָלוציאָ־נערער יונגוואַרג און איך האָב זיך ניט געקענט באַקענען נעהענטער מיט דער טעטיגקייט פון דעם ניזשני־נאָווגאָראָדער קאָמיטעט. איך האָב געהערט וועגען פּויערשע ברודערשאפטען אין די דערפער, און דאָס האָט מיך זעהר שטאַרק אינטערעסירט; איך האָב געוואוסט, אז אין נאָוועמבער, 1905, איז אין ניזשני אָפּגעהאַלטען געוואָרען א פּויערס־צוזאַמענפאָהר, וואָס האָט אָפּגעהאַלטען זיצונגען אין געזעלשאפטליכען קלוב און אָנגענומען די אַגראַר־פּראָגראַם פון די סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען. שפּעטער, אין 1906, זומער־צייט, וואָן איך בין שוין אין ניזשני ניט געווען, האָט זיך אָרגאַניזירט דער צווייטער צוזאַמענפאָהר, וואָס האָט אָפּגעהאַלטען זיינע זי־צונגען אויף א דאַטשע. אויף יענעם צוזאַמענפאָהר איז געווען די „באבושקא" ברעשקאָווסקאיא, וועלכע איז אהין געקומען פאַר־שטעלט אלס אן אַלטיטשקע, וואָס בעטעלט נדבות. דאָן איז אויפ־גענומען געוואָרען די פּראָגע וועגען אן אויפשטאַנד, און די פּויערעס זיינען געווען געגען דעם. שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אז אין פּריהלינג איז געגרינדעט געוואָרען א „שווימענדיגע" רעוואָ־לוציאָנערע אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט פאַרשפּרייט איהר טעטיג־קייט איבער דער גאַנצער לענג און בריים פון דער וואָלגא. די רעוואָלוציאָנערען דאָסקינסקי, מוראָמסקי, סאָפּטשינסקי און ליולי־כאָווסקי פלעגען אָרומפאָהרען אויף שיפלאָך, האַלטען רעדעס און פאַרשפּרייטען פּראָקלאַמאַציעס.

מיין לעבען אין ניזשני, ווי דער צושטאַנד פון די נערוועז און דער אָנזאָג פון די דאָקטוירים האָט געפּאָדערט, איז אין אַלגעמיין געווען רוהיג און איינטאָניג. פון צייט צו צייט פלעגען צו מיר קומען מיינע חברים, מיט וועלכע איך בין געווען פאַרשפּאַרט אין שליסעלבורגער פעסטונג, און אויך אַלטע פרייַנד פון פּעטערבורג און פון מאָסקווא. איינער נאָכ'ן אַנדערען זיינען צו מיר געקומען: מאָראָזאָוו, לאָפּאָטין, דערנאָך נאָוואָרוסקי און סערגעי איוואָנאָוו.

פון די אַלטע פרייַנד איז די ערשטע געקומען צו מיר אנא פּאָוולאָוונא קאָרבא, א מיטגליעד פון „אוספּאַלניטעלני קאָמי־טעט". ניט קוקענדיג אויף די ענדערונגען, וואָס זיינען פאָרגע־קומען אין איהר פּנים פאַר די אַלע יאָהרען, וואָס איך האָב זי ניט געזעהן, האָב איך דאָך דערקענט די אמאַליגע לעבע ניוטא, וואָס

איך האָב געדענקט נאָך פון 1881, די זעלבע ניוטא, וואָס האָט שטענדיג אַרויסגערופען אין מיר א באַזונדער מין צערטלעכקייט מיט איהר אידעאַלישטישען קוק אויף רעוואָלוציאָנערער טעטיגקייט און אויף וועמען איך פלעג אלע מאל זאָגען, אז אין דער צייט וואָס מיר טוען ארבייט, טוט זי תפלה אר־ביי טענדיג.

דערנאָך זיינען פון פעטערבורג צו מיר געקומען מיינע אלטע פרייַנד, מאַרק און וואריא נאַטאַנסאָן, וועמען איך האָב ניט גע־

אַנא קאַרבאַ

זעהן נאָך מעהר יאָהרען ווי אַנא קאַרבא. וואריא איז געווען מיינע אן אלטע חבר'טע; מיט איהר האָב איך צוואַמען געלערנט אין אוניווערזיטעט, אין צוריך, און דאָס לעצטע מאל וואָס איך האָב זי געזעהן איז געווען נאָך אין 1877, וועז מען האָט זי ג'משפט צוזאַמען מיט סאָפיע באַרדינא און מיט מיין שוועסטער לידיא, און מיט מארק'ן האָב איך זיך דאָס לעצטע מאל געזעהן נאָך אין 1877, וועז מען האָט איהם ארעסטירט אין פעטערבורג און דערנאָך פאר־שיקט קיין סיביר. אין זייער אויסערליכען אויסזעהן האָב איך אויך

קיין נאָר גרויסע ענדערונגען ניט באמערקט, און עס איז מיר ווירקליך געווען אָנגענעם צו געפינען אין זיי די זעלבע ענערגישע און באַגייסטערטע רעוואָלוציאָנערע טוער ווי מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק.

אָט דער לעצטער וויזיט איז ניט אַריבער גלאַט; די פּאָליציי האָט זיי, קענטיג, נאָכגעשפּיאָנירט נאָך אין פּעטערבורג, און ווען זיי, די נאָטאָנזאָנס, זיינען געקומען קיין מאָסקווא צוזאַמען מיט מיין פרײַנדין אָלעקסאַנדרא איוואַנאָוונא מאַראָז, האָט מען זיי אָפּ־געשטעלט און געמאַכט אַן אָביסק ביי דער מאַראָז, און נאָכדעם ווי זיי זיינען פון מיר אַוועקגעפאָהרען האָב איך איינמאָל דער־זען ווי אין דרויסען, ביים טויער, דרעהט זיך אַרום עפּעס א פּאַר־דעכטיגער חברה־מאַן. איך האָב גלייך פּאַרשטאַנען, אז די פּאָ־ליציי האָט מיך נאָך אין זינען, און איך האָב ווירקליך געטראָפען. מיט א פּאָר טעג שפּעטער נאָכדעם ווי די נאָטאָנזאָנס זיינען אַוועק־געפאָהרען, האָט מען ביי מיר געמאַכט אַן אָביסק. מען האָט ביי מיר צוגענומען טויזענט עקזעמפּלאַרען פון דער בראָשורע „וואָס איז סאָציאָליזם“ — א זאַך, וואָס איך האָב איבערזעצט פון ענגליש; אייניגע פּאָטאָגראָפיעס און אויך א סך בריעף פון חברים און פריינד. צווישען די דאָקומענטען, וואָס זיינען געלעגען ביי מיר אויפ'ן טיש, זיינען געווען א סך אזעלכע, וואָס האָבען בשום אופן ניט געטאָרט אריינפאַלען אין די הענט פון דער פּאָליציי, ווייל דאָן וואָלטען א סך מענשען געליטען איבער דעם. אָבער צום גליק איז דער פּריסטאַוו געווען עפּעס ניט קיין געוועהנלעכער, און וועו ער האָט געזעהן ווי איך בין געוואָרען צומישט, האָט ער זיך אַוועקגע־שטעלט מיט דער פּלייצע צו מיר און א וואונק געטאָן מיט'ן אויג, ווי אייגער רעדט: „אייל זיך צו און באַהאַלט דאָס וואָס מען דאַרף.“ איך האָב אָבער ניט געוואוסט וואו צו באַהאַלטען די אַלע פּאַפּירען, און דאָן איז מיר מיין שוועסטער יעוגעניא געקומען צו הילף; זי איז צוגענאָנגען צום טיש מיט א פּאַרטוך און אריינגע־שאַרט אַהין די אַלע דאָקומענטען, וואָס האָבען צו דער פּאָליציי אין די הענט ניט געטאָרט אריינפאַלען, און דערנאָך איז זי אַוועק אין צווייטען צימער, וואו מען האָט שוין פריהער געמאַכט אַן אָביסק, און דאָרט האָט זי אַלע דאָקומענטען אריינגעלעגט אין א גרויסען שופלאָד.

נאָכ'ן אָביסק האָט מען מיין שוועסטער ארעסטירט. דערביי

האָט מען איהר געזאָגט, אז דאָס איז א ספּעציעלער באָפעהל פון פּעטערבורג.

מען האָט זי אוועקגעפיהרט אין טורמע און דאָרטען האָט מען זי אָפּגעהאַלטען א דריי־פיער טעג, און דערנאָך האָט מען זי ארויס־געלאָזט.

אין אָפּריל איז אין דרויסען געוואָרען וואַרים; די זון האָט גע־שיינט ווי אין פריהלינג, ריטשקעלאָך האָבען געשטראָמט איבער די גאַסען, דאָס פייפעריי פון די פאַבריקען האָט מיט מעהר פּאַר־נעם און ברייטקייט זיך געגומען טראָגען איבער דער שטאָדט און פון דער וווייטענס האָט מען געקענט זעהן ווי די גרויסע, שעהנע וואַלגע האָט פון זיך אַרונטערגעוואָרפען די שווערע ווינטערדיגע שאַלעכץ און זיך צושטראָמט וויט און ברייט. דאָן האָט עס מיך נאָך מעהר אָנגעהויבען ציהען צו דער אומענדליכער וווייטקייט, וואו דער האָריזאָנט איז ברייט און דאָס אויג שלאָגט זיך ניט אָן אָן די שטיינערנע קאַסטענס — אָן די הייזער. איך האָב געוואָלט זעהן די וווייטקייט פון די הימלען און שווימען איבער דעם גרויסען שטראָם פון דער וואַלגא.

האָב איך באשלאָסען צו פאַרלאָזען די שטאָדט און אוועקפאָה־רען אין דאָרף, צו מיין ברודער אויפ'ן מאיאָנטעק.

געמיינט האָב איך, אז איך בין שוין אינגאַנצען א פרייער מענש; אָז עס איז שוין פאר מיר ניט נויטיג צו בעטען א ספּעציעלע ערלויבעניש אוועקצופאָהרען און עס וועט זיין גענוג שפּעטער צו לאָזען וויסען דעם גובערנאַטאָר, אז איך געפין זיך דאָרטען און דאָרטען.

איך האָב אָבער געהאַט א גרויסען טעות.

וועז איך בין צוזאַמען מיט מיין שוועסטער געקומען קיין קאַזאַן, האָט די פאַליציי מיך פאַרהאַלטען, און פונ'ם פאַליציי־דעפּאַרטמענט איז שוין געווען צוגעגרייט א נייער באָפעהל: איך מוז זיך באַזעצען אינ'ם דאָרף ניקיפאָראָוא, ניט ארויספאָהרען פון דאָרטען אין ערגיץ, און, פונקט ווי פריהער, וועלען צוויי באַוואַ־פענטע וועכטער שטענדיג האַלטען אָן אויג אויף מיר.

דרייצהנטער קאפיטל.

מיט וועניג געלד צווישען א סך ארימע לייט.

אם איז געווען א יאהר און א האלב נאכדעם ווי איך בין ארויס פון שליסעלבורגער פעסטונג און אנגעהויבען זיך איינגעוועהנען צו דעם נ י י ע ם לעבען.

מיר איז געווען זעהר שווער זיך צוצוגעוועהנען צו דעם. נאר איידער מען האט מיך באפרייט, האב איך אנדערטהאלבען יאהר צייט געהאלטען אין איין קלערען וועגען דעם ווי אזוי איך וועל לעבען און מיט וואס איך וועל אויספילען דאס לעבען וועז איך וועל ארויס פריי.

פון דעם מאמענט, וואס מען האט מיר אנגעזאגט די בשורה, אז איך וועל ניט דארפען זיצען אייביג אין דער שליסעלבורגער פעסטונג, אז מען וועט מיך פון דארטען ארויסלאזען וועז עם וועט זיך ענדיגען דער טערמין פון צוואנציג יאהר, האבען די געדאנקען אין מיין מוח ניט אויפגעהערט ארבייטען, און וואס מעהר איך האב געקלערט וועגען דעם, אלץ מעהר איז ביי מיר אויסגעקומען, אז עס לוינט זיך ניט ארויסצוגעהן פריי, ווייל איך וויים ניט און הויב שוין ניט אן צו וויסען ווי אזוי צו לעבען אויף דער וועלט אלס א פרייער מענש.

דעם 29טען סעפטעמבער, 1904, האט זיך געענדיגט דער צוואנציג־יעהריגער טערמין און איך האב פארלאזט דעם „טויטען־אינזעל". דער פראצעס צו וועלען פון טויט לעבעדיג האט זיך אנגעהויבען...

אין אינדיען איז אינגעפיהרט, אז וועז א מאן שטארבט, נעמט מען זיין ווייב אוז מען פארברענט זי לעבעדיגערהייט. אבער איידער מען פארברענט זי, גרייט מען זי צו צום טויט. זי געזעלגענט זיך מיט דער וועלט, זי פועלט ביי זיך, אז זי דארף מעהר ניט לעבען, די געפיהלען שטארבען אפ ביי איהר אוז איהר נשמה

וועלט איינגעוויינט אין א געוויסער רוהיגקייט, און דאן צולעצט מען א פייער און מען פארברענט זי.

אבער שטעלט אייך פאר אוא זאך:

די פרוי האט זיך שוין צוגעגרייט צום טויט, דאס פייער ברענט שוין ארום איהר, מיט'ן לעבען האט זי שוין אלע חשבונות געשלאסען, זי האט שוין נע'פועל'ט ביי זיך, אז איצט איז איהר סוף און אלעס איז געענדיגט — און אין מיטען דערינען גיט מען זי א שלעפ ארונטער פונ'ם פייער און מען זאגט איהר, אז זי מוז לעבען...

דאס זעלבע איז געווען מיט מיר, ווען מען האט מיך ארויס־געלאזט פון שליסעלבורגער פעסטונג.

און פארגעסט ניט, אז מיך האט מען געהאלטען אויפ'ן פייער ניט קיין מינוטען, ניט קיין שטונדען און ניט קיין טעג, נאר מעהר ווי צוויי צעהנדלינג יאהר.

עס איז שווער, שרעקליך שווער, לעבעדיג צו ווערען נאכדעם ווי מען איז אזוי לאנג געווען טויט... „עס איז גוט צו ש ט א ר־ב ע ן, אבער עס איז זעהר שלעכט א פ צ ו ש ט א ר ב ע ן", האט אמאל געזאגט דער רוסישער דיכטער נעקראסאוו. עס איז נוט אויפצולעבען, — וואלט איך געזאגט, — עס איז אבער זעהר שלעכט צו ווערען פון טויט לעבעדיג...

נאכ'ן 29טען סעפטעמבער זיינען אוועק אנדערטהאלבען יאהר און איך האב זיך נאך אלץ ניט געקענט צופאסען צום נייעם לעבען. איך האב זיך נעפיהלט שלעכט אי קערפערליך, אי גייסטיג און אלץ ניט אויפגעהערט זיך צו ברעכען דעם קאפ איבער דער פראגע: ווי אזוי לעבט מען? מיט וואס לעבט מען? און: צו וואס טויג דאס נאנצע לעבען?

און דא האט זיך נאך אין מיטען דערינען ווידער ארייננעמישט די פאליציי און מיר נאך מעהר פארואמערט דאס לעבען.

די ניזשני־נאווגארדער געהיים־פאליציי האט מיך, א פנים, די נאנצע צייט פון אויג ניט אפגעלאזט, און פונ'ם פאליציי־דעפארט־מענט איז אנגעקומען א פאפיר, אז איך בין אין אין עהיים געפאהרען קיין פעטערבורג און קיין מאסקווא צוליב רעוואלוציאנערע אגי־טאציע, און אז דערפאר האב איך מעהר קיין רעכט ניט צו וואוי־נען אין ניזשני־נאווגארד און מוז אוועקפאהרען אין טעטיושער אויעזד און זיך באזעצען אויף דעם מאיאנטאק פון מיין ברודער

און דאַרטען וועלען צוויי באַוואָפענטע וועכטער שטענדיג אכטונג געבען אויף מיר.

די אלע מעשיות, וואָס מען האָט דערצעהלט וועגען מיר זיין־ נען געווען אויסגעטראכטע פון אַנהויב ביז׳ן סוף; איך בין ניט געפאַהרען אין געהיים קיין פעטערבורג, איך בין ניט געווען אין מאָסקווא און קיין רעוואָלוציאָנערע אָגיטאַציע האָב איך ניט אָנ־ געפיהרט, ווייל איך האָב פשוט קיין כח ניט געהאט.

ווי האָב איך נאָר געקענט קלערען וועגען אַנפיהרען א רעוואָ־ לוציאָנערע אָגיטאַציע, אז איך האָב נאָר די נאַנצע צייט געזוכט פאַר זיך אן אַנהאלט אין דעם נייעם לעבען און אלץ ניט געקענט געפינען; מיר האָט זיך אלץ אויסגעוויזען, אז איך בין איצט אינ־ נאַנצען איבעריג אויף דער וועלט, פרעמד און אָפּגערִיסען פון אלעם און פון אלעמען.

אנדערטהאלבען יאָהר זיינען צווישן און איך האָב אלץ ניט געפונען פאַר זיך קיין אַנהאלט אין דעם נייעם לעבען. מיר איז געווען שרעקליך אומעטיג אויפ׳ן הארצען און איך האָב זיך גע־ פיהלט עלענד און איינזאם אויף דער נאַנצער וועלט.

קיין וואונדער איז דאָס ניט געווען, ווייל פאַר די פינף און צוואַנציג יאָהר, וואָס איך בין געווען אָפּגערִיסען פון דער נאַנצער וועלט, איז דאָס לעבען ניט געשטאַנען אויף איין אָרט. ניט נאָר די עקאָנאָמישע באַדינגונגען אין לאַנד האָבען זיך געביטען, נאָר אויך די גייסטיגע. עס איז אויסגעוואָקסען א נייער דור, וואָס האָט זיך דרייסט און מוטיג גערִיסען צום קאַמף. דער נייער דור האָט געהאט א נייעם באַדעזן אונטער די פיס, און אלעס, די געפיהלען און די שטרעבונגען, זיינען ביי זיי געווען נייי, ניט אזוי ווי ביי אונז... און עס איז געווען ניט מעהר ווי נאַטירליך, אז אין אזא נייער אטמאָספערע, זאָל איך זיך פיהלען ווי עפּיס א מין ווידער־ קול פון אן אלטער צייט, אַדער ווי אן אלטע מטבע, וואָס ווערט באַטראַכט אלס אן אַנטיק... די אלטע מטבע האָלט אויס אלע כלים, אין וואָג אוז אין מאָס, אָבער צוויישען די נייע מטבעות, וואָס גלאַנצען אזוי שעהן, פארלירט זי זיך... אמת טאקי, ביי זיך אין הארצען באַגריס איך דאָס נייע לעבען... אָבער ווי קום א י ך צו דעם? וואָס טהו א י ך דא? איך בין א בלאָט פון אן אל־ טען ספר, וואו עס זיינען פאַרשריבען די געשעהענישען און פּא־ סירונגען פון דער צייט וואָס איז שוין לאַנג אַוועק... נייגיעריגע

מענשען געהען צו און הויבען אן מישען די בלעטער זעהר פארזיכ־טיג, זיי זאלען זיי נאר, חלילה, ניט צורייסען... זיי גיבען א כאפ א קוק דא, א קוק דארטען, לעזען איבער א פאר שורות, און — נ'יא! אן אלטער דאקומענט... א דאקומענט פון אמאליגע צייטען, וואס וועלען זיך שוין מעהר ניט אומקערען...

פריהער איז געווען אנדערש. די אומשטענדען פון מיין לע־בען האבען זיך אלץ צונויפגעלעגט אזוי, אז איך האב זיך געקענט ארויסרעכענען אין א געוויסען כלל. אזוי איז געווען אין די קינדער־יאהרען וועו איך האב ארום זיך געהאט א סך שוועסטער און ברי־דער און קרובים; אזוי איז אויך געווען אין אינסטיטוט, וואו איך האב געהאט א סך חבר'טעס; דאס זעלבע איז אויך געווען וועו איך בין אלט געוואָרען 19 יאהר און בין אוועקגעפאהרען קיין צו־ריך לערנען אין אוניווערסיטעט; דארטען האב איך געהאט א סך חברים און פריינד, וועלכע האבען געשטרעבט צו איין געזעלשאפט־ליכען אידעאל און געארבייט פאר איהם. און שפעטער, וועו איך בין אריין אין דער רעוואלוציאנערער באוועגונג, בין איך דאך גע־ווים געווען איינע פון א כלל; מיר האבען געהאט א גהייימע אר־גאניזאציע, וואס האט אונז אלעמען פארבונדען, מיר זיינען געווען פארפליכטעט אוועקצוגעבען אלע אונזערע כוחות און אלעס וואס מיר פארמאגען „פאר'ן פאלק" און „פאר דער פרייהייט".

דערנאך — די שליסעלבורגער פעסטונג. דארטען בין איך אויך געווען ארומגערינגעלט מיט חברים, און כאטש מיר זיינען געווען אפגעזונדערט איינע פון די אנדערע, זיינען מיר דאך שטי־לערהייט געווען פאראייניגט.

עס איז אויסגעקומען אזוי, אז אלע מאל בין איך געווען איינע פון א כלל.

אבער איצט? איצט וועו מען האט מיך ארויסגעוואָרפען פון דער שליסעלבורגער פעסטונג, וואו מען האט מיך געהאלטען פאר־שפארט גאנצע צוואנציג יאהר, וואו די ליעבע צו מענשען: צום פאטערלאנד, צו דער אייגענער פאמיליע, וויי אויך צו די פאמיליעס פון נאהענטע חברים, איז אין דער נשמה אינגאנצען פאר'סם'ט געוואָרען — איצט בין איך געבליבען אהן גאר ניט, אינגאנצען ארויסגעשטויסען פונ'ם לעבען און פון דער גאנצער וועלט.

קיין כלל, קיין געזעלשאפט... ניטא ביי וואס אנצוטשעפען די דינע פעדימלאך, וואס ציהען זיך נאר פונ'ם אייגענעם לעבען...

ניטא קיין ציעל, ניטא קיין תכלית, ניטא נאָך וואָס זיך צו יאָגען.
און ווידער אמאָל דיזעלבע פראָגע:
„ווי אזוי לעבט מען? מיט וואָס לעבט מען?" און: „צי לוינט זיך בכלל צו לעבען?"

פונ'ם לעבען, פונ'ם אמת'ען לעבען, בין איך שוין לאָנג געווען ארויסגעשטופט! אזוי לאָנג, אז איך האָב זיך שוין אליין ניט געקענט דערמאָנען וועז דאָס איז געווען! פון דער שליסעלבורגער פעסטונג האָט מען מיך ארויסגעווארפען נעגען מיין אייגענעם ווילען, פונקט אזוי ווי מען האָט מיך אהין ארייגעווארפען... און א מענש איז דאָך ניט קיין פילקע, וואָס מען קען ווארפען אהין און אהער... א ציעל אין לעבען... וואו נעמט מען ערגיץ א ציעל אין לעבען?

אפילו אין שליסעלבורגער פעסטונג האָב איך דאָך געהאַט א ציעל, א שטרעבונג, א אידעאל. אנדערע מענשען, זייטיגע, האָט זיך געקענט דוכטען, אז אונזער שטרעבונג איז א פאַנטאזיע, א טרוים... אָבער דאָס גאַנצע לעבען אונזערס דאָרטען איז געווען א פאַנטאזיע און א טרוים.

צוויישען די פאַרשטיקטע וועלט פון דער פעסטונג, וואו עטליכע דורות האָבען זיך געפילאגט און געמוטשעט, האָבען מיר געשטרעבט צו א הויכען אידעאל. דער ציעל איז געווען די האַרמאָניע פונ'ם לעבען, דער עיקר פון אלע עיקרים, די האַרמאָניע פונ'ם טויט — מיט'ן לעבען.

איצט אָבער, אויף דער „פרייער וועלט", איז פון דעם אלעם נאָר נישט געבליבען; די פריהערדיגע האַרמאָניע איז געווען צושטערט, קיין באַשטימטער ציעל איז ניט געווען... מען האָט געדאַרפט עפּים באשאפען, אָדער בעסער געזאָגט — אָנהויבען אלעס אויף ס'נייי...

אָבער ווי אזוי טהוט מען דאָס? קיין פאַרבינדונג מיט דער וועלט האָב איך מעהר ניט, פונ'ם לעבען בין איך אפגעריסען. „א שעפעלע אהן א טשערעדע", — ווי אוספענסקי וואלט געזאָגט. אז אָדער, וואָס צאפעלט זיך ערגיץ אייגער אליין.

און מיר איז געווען שרעקליך שווער אזוי צו לעבען! איך האָב געמוזט האָבען פאר זיך עפעס א ציעל, איך האָב געמוזט האָבען אין לעבען שטערונגען, וואָס מען דארף באזייטיגען אָנטוענדיג זיך א

כוח, איך האָב געפיהלט, אז איך מוז האָבען א פּאַרבינדונג מיט מענשען, מיט מיין פּאַטערלאַנד און מיט דער גאַנצער וועלט.

אָבער ווי אזוי? וואָס טוט מען פּאַרט, אז איך זאָל זיך קענען אריינפּאַסען אינ'ם נייעם לעבען? דער חשק צו לעבען איז גרוים, אָבער די כוחות זיינען זעהר קליין.

און פונקט דאָן וועז די שטימונג איז ביי מיר געווען אזא געדריקטע און איך האָב ניט אויפגעהערט קלערען וואָס איך זאָל טאָן, כדי ניט צו בלייבען אין א זייט, אינגאַנצען אַרויסגעשטויסען פונ'ם לעבען — פונקט דאָן האָט זיך די פאַליציי ווידער אריינגעמישט און מיט געוואַלד מיך געצוואונגען צו פאַרלאָזען די היים, פון וועלכער איך בין אזוי פיעל יאָהרען געווען אָפּגעריסען, און זיך באזעצען אין א פּאַרוואַרפען דערפעל, ערגיץ אין א ווייסטען געגענד, וואָס איז ווייט פון שטאָדט.

וועז איך וואָלט טאקי געווען געפאָהרען קיין פּעטערבורג שטילערהייט, וואָלט מיך ניט געאַרט וואָס מען באשטראָפט מיך דערפאר. אָבער דאָס איז דאָך געווען א ליגען! איך בין אין פּעטערבורג ניט געווען און קיין שום רעוואָלוציאָנערע אגיטאַציע דאָרטען ניט אָנגעפיהרט.

וואָס זשע האָט מען צו מיר? פאַר וואָס פּאַראומערט מען מיר אַלץ דאָס לעבען?

אָבער וואָס קען איך זיך העלפען? ניט פאַלגען? וועט מען מיך אַוועקפיהרען מיט געוואַלד, מען וועט מיך דערנידערשיסען און באַליידיגען, און דאָן וועט דער פּאַרדרוס זיין נאָך גרעסער.

האָב איך געשוויגען און זיך געלאָזט אַוועקפיהרען אין דעם פּאַרוואַרפענעם דערפעל.

געווען איז דאָס אין אָנפאָנג אפריל; אין שטאָדט האָט מען נאָך דאָן ניט געזעהן אפילו קיין סימן פון פריהלינג, און וועז איך בין געקומען אין דאָרף, בין איך ווירקליך איבערראַשט געוואָרען פון דעם שעהנעם פריהלינג, וואָס האָט זיך דאָרטען געפיהלט אויף שריט און טריט.

באַזעצט האָב איך זיך ביי מיין ברודער, אין זיין וואונדערבאר שעהנעם מאַיאָנטעק, וואו אַלעם ארום איז געווען איינגעטונקען אין גרינס. יעדען פריהמאָרגען בין איך אַרויסגעגאַנגען אויפ'ן גאַניק,

וואס איז ארום און ארום, ביי די שטאכעטען, געווען באוואקסען מיט ווילדע ווייגטרויבען־בוימלאך, און דאָרטען האָט זיך פאר מיר א שפרייט געטאָן א שעהנער פרייער הימעל, און איך האָב אריינ־געזאפט אין זיך די פרישקייט פון דעם פארווארפענעם גאָרטען און זיך געווארימט אקעגען די שטראהלען פון דער זון.

ווי גוט דאָרטען איז געווען! איך האָב ליעב געהאט צו הערען ווי די בלעטער פון די בוימער שושקען זיך און ווי די פויגעלאך, די גליקליכע באשעפענישען, וואס קוועלען שטענדיג אָן פון גאָט'ס ווילט, פישטשען אזוי פרעהלאך און פליהען ארום פון צווייג צו צווייג און פון בוים צו בוים.

אלעס איז אזוי שעהן. אזוי אויסערגעווענלי־ך שעהן! דער ערשטער שעהנער פריהלינג פאר מיר אויף דער „פרייער ווילט". א פריהלינג אין רחבות, אין ברייטקייט, אין זיסער, אנגענעמער פריצ'ישער ברייטקייט... און אזוי שטיל, אזוי געמיטליך, אז עס איז אינפאך א פארגענינגען!

געקומען אין דערפעל בין איך אן אויפגערעגטע און א בייזע. איך בין געווען אין כעס אויף דורנאוואָ'ן, דעם הויפט פון דער פאליציי, און אזוי ווי איהם אליין האָב איך גאר ניט געקענט טאָן, האָב איך אויסגעלאזט דעם כעס צו מיין שוועסטער, וועלכע האָט מיך באגליט...

דער כעס איז מיר אבער באלד אפגענאנגען. די געמיטליכ־קייט, די שטילקייט און די ברייטקייט ארום און ארום האָט אויף מיר געווירקט אזוי גוט, אז איך בין גאר אינגאנצען אן אנדערע געווארען. איך האָב געוואלט זיין אין כעס אויף דורנאוואָ'ן און האָב ניט געקענט... איך האָב געוואלט זיין ביין אויף איהם און עס איז ניט געגאנגען...

ווי קען מען זיין בייז, ווען ארום און ארום איז אלעס אזוי שעהן?!

אבער וואס טוט מען פארט, אז איך זאל זיך ניט פיהלען אזוי עלענד, איך זאל ניט זיין אזוי אפגעריסען פון דער ווילט, פון דעם נייעם לעבען?

אנפיללען דאָס לעבען קען מען מיט טעטינקייט, מיט ארבייט. אבער דערביי מוז מען זיך קהל'ען צווישען מענשען, און דאָס איז מיר איצטער שווער, ווייל די עטליכע און צוואנציג יאָהר אין גע־פענגניש האָבען מיך אזוי צושרויפט, אז איך קען ניט אריבער־

טראָגען די געזעלשאפט פון מענשען... עפעס בין איך ביי זיך אליין געוואָרען אזוי ציטערדיג, אז מיר דוכט זיך אלץ, אז מיט אן איבערריג וואָרט קען מען מיך אוועקבלאזען. ביי זיך אין הארצען פיהל איך א שטארקען באגעהר צו זיין צוויישען מענשען, און אין דער זעלבער צייט קען איך זיי ניט אריבערטראגען. די גלוואנהייט צו זיין שטענדיג איינע אליין האט זיך מיר אזוי טיף איינגעגעסען אין די ביינער, אז עס איז אוממעגליך געווען פטור צו ווערען פון איהר. איך האב ניט געקענט רולדען דאם קול פון א מענשען, איך האב ניט געקענט הערען קיין שארך, עס האט מיך געצויגען צו שטילקייט, צו טויטער שטילקייט.

א סך מאל האב איך געפרואווט זיך אנצוטאן א כח און דוקא זיין וואם מעהר צוויישען מענשען. אבער מיר איז דאם אנגעקומען שרעקליך שווער. און נאך ביז היינטיגען טאג איז מיר שווער לאנג צו פארברענגען אין א געזעלשאפט פון מענשען; בלויז אין שטילקייט געפין איך זיך אליין.

און חוץ דעם איינעם געפיהל, וואם האט מיך געטריבען צו איינזאמקייט און שטילקייט, האט די פאליציי מיך אויך ניט צוגעלאזט נאהענט צו מענשען. מען האט אויף מיר שטענדיג געהאלטען אן אויג; פון יעדען שפאן וואם איך מאך האט די פאליציי געדארפט וויסען, און עס האט קיין איין מאל ניט געטראפען, אז איך זאל געהן שפאצירען און א באוואפענטער וועכטער זאל מיר ניט נאכגעהן. און ניט נאר אויף מיר האט מען געהאלטען אן אויג, אויך אויף די מענשען, וואם האבען זיך אנגענומען מיט מוט און זיינען געקומען צו מיר צו גאסט, נאכדעם ווי מען האט מיך געבראכט צורק אהיים, האט מען געקוקט מיט חשד און פארשריבען זייערע נעמען אין א בוך, און דערפאר האט מען טאקע מורא געהאט צו מיר צו קומען.

מען האט זיך איינפאך געהיט פאר מיר. מען האט מיך אויסגעמיידט, כדי ניט ארויפצוציהען אויף זיך קיין חשד און ווערען טריף ביי דער פאליציי. נו, צו וואם זשע האב איך זיך געקענט נעמען און וועמעם לעבען האב איך זיך געקענט איינמישען? איך האב קיין זאך ניט געטארט טאן. אלעס איז פאר מיר געווען פארבאטען. אפילו דאם רעכט זיך אפצוגעבען מיט מיין פראפעסיע און פראקטיצירען מעדיצין האט מען ביי מיר צוגענומען;

איך האָב ניט געטאָרט זיין קיין דאָקטאָר, כאָטש איך האָב געהאַט א דיפּלאָם דאַרויף. אָלע רעכט האָט מען ביי מיר צוגענומען.

אָבער עפּעס האָב איך דאָך געמוזט טאָן! איז מיר אײַנגע־פאַלען זיך אָפּצוגעבען מיט צדקה — העלפען די מענשען, וואָס נויטיגען זיך אין מאַטעריעלער הילף.

א ביספל ערפאַהרונג אין דעם האָב איך געהאַט, ווייל נאָר אין ניאָנאָקסא, אין דעם פּאַרוואָרפענעם דאָרף אין אַרכאַנגעלסקער גו־בערניע, האָבען זיך אַרימע מענשען, אָלמנות און יתומים און גלאַט נידערגעשלאָגענע און געקריוודעטע, גאַנץ אָפּט געוועדעט צו מיר, איך זאָל זיי העלפען מיט געלט, און איך האָב זיי טאַקע געהאָלפען, וויפּיל איך האָב נאָר געקענט. איך וויים ניט פּאַרוואָס — אָבער עפּעס וווי פון זיך האָט זיך דאַרטען פּאַרשפּרייט א קלאַנג, אז איך בין א פּרינצעסין, וואָס האָט זיך מיט עפּעס פּאַרזינדיגט ביים קיסר איז הויף און אז דערפּאַר האָט מען מיך אויף א קורצער צייט פּאַרשיקט אין אזא ווייטען געגענד. אויף דעם חשבון זיינען א סך אַרימע מענשען געקומען צו מיר בעטען נדבות, און אזוי ווי איך האָב געהאַט ביי זיך א ביספל געלט, האָב איך געטיילט, וויפּיל עס איז נאָר געווען מעגליך. די פּאָליציי האָט מיר דאָרט אין דעם ניט געשטערט.

אין 1906, פּריהלינגס־צייט, זיינען ביי אונז אין דאָרף, און אויך אין די אַרומיגע דערפער, געווען א סך נויטבאַדערפטיגע, ווייל אין קאָזאַנער גובערניע איז מיט א יאָהר צוריק די תבואה אויף די פעלדער ניט געווען גערָאטען. דאָן האָט די רעדאַקציע פון א געוויסען זשורנאל מיר צוגעשיקט 800 רובל, איך זאָל זיי צוטיילען צווישען די אַרימע פּויערים, און א פּילאַנטראָפּישע גע־זעלשאפט האָט מיר צוגעשיקט נאָך עטליכע הונדערט רובל, איך זאָל זיי צוטיילען צווישען די פּויערים, וואָס דאַרפען קויפען פערד און האָבען קיין געלט ניט.

עס איז אויסגעקומען אזוי, אז איך האָב מיט אמאָל געקראָגען הונדערטערם אויף צדקה, אַרויסצוהעלפען אַרימע מענשען. און פון דאָן אז האָט זיך פּאַר מיר אָנגעהויבען א צעטל פון צרות און אָפּקומענישען. פון דאָן אז איז אַוועק א גאַנצע רייהע פון אונ־אָנגענעמע באַגעגענישען, וואָס האָבען געבראַכט ענטוישונג און אַרויסגערופען דעם פּאַרדרוסיגען באַוואוסטזיין, אז דאָס וואָס איך טו טויג ניט, אז איבער דעם הויבען די פּויערים אָן קוקען אויף

מיר מיט אנדערע אויגען און אז עס קען נאָך קומען דערצו אז איך אליין זאל איבער דעם פארליגען דאָס וויכטיגסטע — די ליעבע, וואָס איך האָב שטענדיג געפיהלט צו די ארימע רוסישע פויערים.

פון סאָמע אנפאנג אָן בין איך באגאנגען פעהלערען... און איצט, וועו איך דערצעהל וואָס איך האָב דאן געטאָן, בין איך דערמיט אויסגען צו באווייזען וואָס א מענש דארף נישט טאָן...

דער גרעסטער פעהלער איז באשטאנען אין דעם, וואָס איך האָב געהאנדעלט ניט אזוי וויי מיט יאָהרען צוריק, וועו איך האָב זיך באזעצט אין דאָרף מיט אן אויפגאבע צוצוקומען נאָהענט צום פויער און איהם אויפקלערען וואָס ער דארף טאָן כדי צו פארבעסערען זיין אייגענע לאגע. דאָן האָב איך צולויעב דעם אליין געלעבט ארים, אין א פויערשע שטיבעלע, און זיך ניט פארגונען צו עסען בעסער און לעבען ברייטער ווי דער געווענהליכער פויער. איצט אבער איז געווען אינגאנצען אנדערש; איך האָב זיך אויפגעהאלטען ביי מיין ברודער אין הויז, אויף א רייכען, פריצ'ישען מאיאנטעק, וואָס איז ארומגערינגעלט מיט גרינם און מיט א סך תבואה. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז איך בין די „פריצה", וואָס לעבט אין ראָסקאָש, אין דער צייט וועו ארום און ארום גיפינעו זיך קלייניע, דושנע שטיבעלאָך, מיט שטרויענע דעכער, און דארטען וואוינען ארימע פויערים, וועלכע האָבען ניט וואָס צו עסען; עס איז אויסגעקומען אזוי, אז איך בין צו זיי ניט קיין אייגענער מענש, א נאָהענטער, א פרייגד, נאָר פארקערט — א פרעמדער, א וויטער, א שונא.

און דאָס איז דאָך געווען ניט ריכטיג!

בין איך דען געווען א „פריצה"? ביי די פויערים אין די אויגען האָב איך אפשר אויסערליך אויסגעקוקט אזוי. אבער דער מאיאנטעק איז דאָך ניט געווען מיינער; איבער די שייערען מיט תבואה בין איך ניט געווען די בעל־הבית'טע; איך האָב קיין שום דעה דארט ניט געהאט; איך האָב עס קיינעם ניט געקענט אוועקגעבען און איך האָב דארט גארניט געקענט נעמען.

און דא איז נאָך אויסגעקומען אזוי, אז פאר לייטען בין איך דאָס די צדקה־געבערין. „קומט און נעמט. איך טייל צדקה!"

וויפיעל געלט איך האָב אין מיין רשות אויף צוצוטיילען — דאָס האָט קיינער, אויסער מיר, ניט געוואוסט. אבער ביי זיך אין

האַרצען איז יעדער פּויער געווען זיכער, אַז איך, די „פּריצה,“ האָב אודאי אַן אוצר, וואָס שעפּט זיך נאָר קיינמאָל ניט אויס.

דער פּאַקט אַלייז, וואָס איך ג י ב געלט, איז אַנגענומען גע־ווארען אַלס דער בעסטער באַווייז, אַז איך ה א ב געלט. און אויב עס האָט זיך אמאָל געטראָפען, אַז איך האָב ניט געקענט גיבען אַזוי פיעל וויפיעל יענער האָט געוואָלט, איז ביי איהם נאָר קיין צווייפעל ניט געווען, אַז האָבען האָב איך ענוג, אָבער איך ווייל ניט גיבען דערפאַר וואָס איך בין א שלעכטע. און טאָמער האָב איך אמאָל אימיצען אָפּגעזאָגט, ווייל איך האָב פּאַרשטאַנען, אַז עס זיינען פּאַראַן בילכערע פּאַר איהם, איז ער מיר געווארען א שונא.

אייגער איז געווען צופּריעדען פּון דער סומע, וואָס איך האָב געגעבען, און צעהן — ניט. עס איז ניט אַווק קיין טאָג איך זאָל זיך ניט שאָפען קיין נייע שונאים, און חוץ דעם אַלעמען האָט מיר די גאַנצע צדקה־גיבעניש פּאַרשאַפט יסורים דערמיט וואָס עס איז מיר שווער געווען א פּ צ ו ז א נ ע ן.

און פּונקט אַזוי ווי די פּויערים האָבען אין מיר דערזעהן די שלעכטע זייט, אַזוי האָב איך אין זיי אויך דערזעהן די שלעכטע זייט, די ערנסטע. וואַרים איך האָב דאָך געהאָט דעם אומגליק צו שפּיעלען די ראָלע פּון דער רייכער „פּריצה,“ עס האָט דאָך גע־הייסען, אַז איך האָב געלט, האָט מען ביי מיר געבעטען און גע־בעטעלט; מען האָט מיר געזאָגט ליגען, מען האָט מיך גע'חנפ'עט און מען האָט זיך דערנידעריגט פּאַר מיר... און וועז איך האָב דאָס געזעהן, האָב איך ערשט דאַן פּאַרשטאַנען ווי פּאַסקודנע עס איז צו האָבען געלט אין דער צייט וועז אַנדערע האָבען ניט... איך האָב דערפיהלט די מיאוסע, עקעלהאַפּטע מאַכט, וואָס געלט האָט אויף א מענשען, וועלכער איז זשערנע צו פּאַרכאַפּען פּאַר זיך אויך א חלק. עס איז מיר געווען שרעקליך אומאַנגענעם וואָס איך האָב די מאַכט צו גיבען געלט און אויך די דעה וויפיעל און וועמען צו גיבען.

וועז ניט די פּוסטקייט אין לעבען, וואָלט איך זיך דאַן פּאַר קיין פּילאַנטראָפּישער ארבייט ניט געגומען. אָבער וואָס דען האָב איך געזאָלט טאָן? פּריהער, מיט א סך יאהרען צוריק, וועז איך האָב, צוואַמען מיט מיין שוועסטער, זיך באַזעצט אין א דאָרף, אין כּאַראַטאַווער גובערניע, כּדי מיר זאָלען דאָרטען קענען אָנפיהרען א רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע, האָבען מיר אָפּגעמאַכט ביי זיך,

אז דאס בעסטע איז זיך אוועקצושטעלן מיט'ן פויער אויף איין מדרגה און לעבן פונקט אזוי ווי ער, כדי מען זאל אויף אונז ניט דערפן קוקן ווי אויף פריצ'ישע טעכטער, וואס בלאזן פון זיך. מיר האבן געוואוסט, אז אויב די פויערים וועלן אויף אונז קוקן ווי אויף פריוויליגירטע, ווי אויף רייכע, וועט עס ניט טויגן.

מיר האבן ניט געוואלט, מען זאל זיך פאר אונז בויגן; מיר האבן געוואלט, אז מען זאל קוקן אויף אונז ווי אויף מענשן, וואס ברענגן נוצן מיט זייער קענטעניש, מיט זייער בילדונג, און ניט מיט זייער קעשענע. מיר האבן געוואלט, מען זאל אויף אונז קוקן ווי אויף מענשן וואס ארבייטן, אויב ניט מיט די הענט, איז מיט'ן קאפ. מיר האבן בשום אופן ניט געוואלט דערלאזן דערצו, אז מען זאל קוקן אויף אונז ווי אויף פריצים, וועלכע קענען זיך פארגינען צו באצאהלן פאר דער ארבייט, וואס אנדערע טוען פאר זיי — פריצים, וואס איז א מצוה זיי אפצונארן און ביי וועמען מען קען דורך פארשיידענערלי מיטלען ארויסשלעפן א נדבה פון א פאר גראשען.

כדי די פויערים אין דארף זאלן זיך צו אונז באציהן אייניפאר און אויפריכטיג, האבן מיר זיך געפיהרט פונקט אזוי ווי זיי און געלעבט פונקט אזוי ווי זיי. מיר האבן געוואוינט אין א פויערשער שטיבעלע. און כאטש אונזערע פריינד, די פאמיליע פון דעם פריין יערמאלאיעוו, האבן אונז געבעטן, מיר זאלן זיך באזעצן אין זייער מאיאנטק, האבן מיר דאס ניט געוואלט, כדי דערמיט ניט צו דערווייטערן די פויערים פון זיך, וויל וועז זיי וועלן זעהן, אז מיר וואוינען ווי פריצ'ישע טעכטער, וועט שוין זייער באציהונג צו אונז זיין איננאנצען אן אנדערע. אלעם האט ביי אונז געדארפט אויסזעהן ארים און איינפאך, כדי ניט רייסען די אויגן פון די פויערים. די דיענסט, וואס מיר האבן געהאלטן, אן ארימע, אלטע פויערטע, איז געווען זעהר א קליינע בריה אין דער קונסט פון קאכען פארשיידענערלי מאכלים און זי האט אונז געקארמעווט מיט וואס ס'האט זיך נאר געמאכט. ארום און ארום פלעגט ביי אונז אין יענער צייט אוועקגעהן ניט מעהר ווי צוועלף־דרייצעהן רובל א חודש, און פון דעם איז ניט שווער זיך פארצושטעלן ווי „גרויסארטיג" מיר האבן דאן געלעבט.

דערפאר אבער האט קיינער ביי אונז נארניט געבעטן און אלע פויערים זיינען געווען צופריעדען דערפון, וואס מיר פאר־

זאָרגען זיי מיט רפּואות און לערנען אומזיסט מיט זייערע קינדער. פּאַר דער גאַנצער צייט וואָס מיר האָבען דאָן געוואוינט אין דאָרף, האָט מען זיך צו אונז קיינמאָל ניט געוענדעט ווי צו קיין בעל־צדקה'ניצעס. בלויז אַיין מאָל האָט אייַנער געבעטען, מיר זאָלען איהם לייהען א ביסעל געלט. נאָר אַזוי ווי מיר האָבען איהם קיין געלט ניט געקענט לייהען, האָט ער אויף אונז קיין פּאַראיבעל ניט ועהאָט. און איך מוז זאָגען, אַז אונזערע באַציהונגען מיט די פּויערים אין דאָרף זיינען אַלע מאָל געווען גוטע און אופּריכטיגע, און סאי איך אין סאי מיין שוועסטער זיינען פּונ'ם דאָרף אוועק מיט'ן בעסטען איינדרוק.

עס איז פּשוט געווען א פּאַרגעניגען צו זעהן ווי די פּויערים רייסען זיך צו בילדונג און עס איז אויך געווען אנגענעם צו פיהלען ווי גוט זיי באַציהען זיך צו אונז, צו די מענשען, וועלכע האָבען דאָס גליק צו זיין געבילדעט.

אין די יאָהרען 79-1878 איז אין די דריי וואָלאָסטען פון פּעטראָוסקער אויעזד, וואו איך האָב געאַרבייט אלס א פעלד־שערין, קיין איין שקאָלע ניט געווען; אין דעם דאָרף וויאזמינע, וואו איך אוז מיין שוועסטער האָבען געוואוינט, האָט מען אין יענער צייט געקענט געפינען ניט מעהר ווי א צוויי־דריי מענשען, וואָס קענען א ביסעל לעזען און שרייבען. דערפּאַר אַבער איז דאָס שטרעבען צו בילדונג געווען זעהר גרויס; מען האָט אייַנפּאַר גע־זעהן ווי די פּויערים גאַרען נאָך בילדונג און ווילען וויסען וואָס ס'טוט זיך אויף דער וועלט. און אלע מאָל, וועו איך אוז מיין שוועסטער פלעגען, אויף דער נאכט, נאָך א שווערען טאָג אַרבייט, אַריינקומען מיט א ביכעל צו א פּויער אין שטיבעל, פלעגען זיך באלד צונויפקומען אלע שכנים אוז מיט דער גרעסטער אויפמערק־זאמקייט זיך צוהערען צו יעדען וואָרט, וואָס מיר האָבען געליינט, אדער אזוי געזאגט. דאָז האָבען מיר געפיהלט וואָס פּאַר אנגעלעגטע געסט מיר זיינען, ווי אלע פרעהען זיך דערמיט וואָס מיר זיינען געקומען, אוז אוועקגעהענדיג, האָבען מיר געפיהלט ווי מען באגלייט אונז מיט בליקען פון גרויס דאנקבארקייט.

נאָר א באזונדער ליעבע האָבען די פּויערים ארויסגעוויזען צו מיין שוועסטער יעווגעניא, וועלכע האָט אומזיסט געלערנט די קינדער לעזען און שרייבען, אוז קיין אנדער נאָמען ווי „אונזער גילדענע לעהרערין" האָט זי ביי זיי ניט געהאָט. און אָט די גוטע

עראינערונג פון׳ם דאָרף האָב איך מיטגענומען אין טורמע אוון זי געהאַלטען אין זכרון די אַלע יאָהרען, וואָס איך בין געווען פאַר־שפּאַרט אין דער שליסעלבורגער פעסטונג.

אוון איצט, אין 1906, נאָכדעם ווי עס זיינען אַוועק אַזוי פיעל יאָהרען, בין איך ווידער אַריינגעפאַלען אין דאָרף אוון געזומען אין נאָהענטער באַריהרונג מיט די פּויערים. אָבער וואָס פאַר א גרויס־סער אונטערשיעד עס איז פון דאַמאָלט ביז איצט!...

עס פּאַרשטעהט זיך, אז זעהר גוט האָב איך דאָס דאָרף ניט געקענט, אוון וועגען די פּויערים, אַלס א מאַסע, האָב איך אויך נעהאַט ניט אזא קלאָרען באַגריף... פּשוט ניט אוספּייעט זיי צו דער־קענען אַלזייטיג, ווייל נאָר אַלעמען האָב איך דאָך צווישען זיי גאַלעבט ניט זעהר לאַנג אוון דערצו בין איך שטענדיג געווען פאַר־נומען אוון עס איז מיר ניט אויסגעקומען זיך צו טרעפען מיט זיי צו אפט. אונזער לאַגע אין יענעם דאָרף אין סאראַטאָווער גובערניע איז געווען א ספּעציעלע. די פּויערים האָבען געקוקט אויף אונז ווי אויף א טשיקאַוואָסט. מיר האָבען זיך אינטערעסירט מיט דער מענשלישקייט זייט פון׳ם פּויער אוון דאָס אַליין האָט אונז שוין אַוועקגעשטעלט אויף א געוויסער הויך, אוון אין דער זעלבער צייט האָט דאָס אויך אויפגעהויבען הויך דעם פּויער, אַריינ־פיהרענדיג איהם אין א וועלט פון גייסטיגע אינטערעסען. צווישען אונז אוון זיי איז ניט געשטאַנען די קופּערנע קאָפּיקע אוון דער זילבערנער רובל; זיי האָבען אויף אונז ניט געדאַרפט ארבייטען אוון עס האָט ניט גהיישען, אז מיר זיינען פון די מענשען, וועמען זיי קענען זייער ארבייט פּאַרקויפען. דאָס איז גלאָט געווען א יום־טוב פון לעבען. די באַציהונג פון ביידע צדדים איז נעווען א דערהויבענע, א יום־טוב׳דיגע. „נייע מענשען זיינען צו אונז געקומען" — אזוי האָט זיך וועגען אונז אויסגעדריקט דער שרייבער פון׳ם וואַלאָסט. די „נייע מענשען" האָבען אַריינגעטראָגען א „נייעם" גייסט אין דאָרף אריין — א גייסט, וואָס איז פריהער דאַרטען געווען אינגאַנצען פרעמד. מיר זיינען געווען אַנדערש פון די, וואָס האָבען נעהאַט גלט אין קעשענע אוון די מאַכט אין דער האַנט; אויף אונז האָט מען ניט געקענט קוקען אַזוי ווי אויף דעם פּריץ, אַדער ווי אויף דעם בעאַמטען, אוון אויך ניט אַזוי ווי אויף דעם גלח, וואָס נעמט גלט דערפאַר וואָס ער דאַוונט. אוון א דאַנק דעם וואָס מיר זיינען געווען אַנדערש, האָבען די פּויערים אין דאָרף

אונז גלייך פארשטאנען אוז עס איז פאר זיי געווען קלאר, אז אלעס וואס מיר טוען צו העלפען ארימע אוז אומגליקליכע איז „דלית דושי" — פאר דער נשמה. אוז פונקט אזוי ווי די פויערים אין דארף האבען אין יענער צייט געקענט זעהן אין אונז בלויז די שעהנע זייט, אזוי האבען מיר אין זיי אויך געקענט זעהן בלויז די שעהנע זייט. דאס איז געווען נאטירליך, ווייל די לאגע איז געווען אזא, אז אנדערש האט עס ניט געקענט זיין.

דער אמת איז געווען, אז אין מיין בליק אויף די פויערים איז דארף איז געווען א סך סענטימענטאליטעט. דאס איז געווען א רעזולטאט ניט נאר פון די ספעציעלע אומשטענדען, וואס איך האב אויבען געשילדערט, נאר אויך פון דער גאנצער ענטוויקלונג, וואס איך האב דורכגעמאכט — דער איינפלוס פון דער ליטעראטור, אוז שפעטער דער איינפלוס פון דער רעוואלוציאנערער באוועגונג, וועלכע האט ארויפגעלעגט איהר אייגענעם שטעמפעל ניט נאר אויף מיין נשמה, נאר אויך אויף די נשמות פון דעם גאנצען דור, וואס האט געלעבט אין יענער צייט. דאס לעבען אין דארף אין יענער צייט האט ביי דער רוסישער אינטעליגענטער יונגווארג נאך שטארקער געמאכט די אידעאליסטישע באציהונג צום פאלק, צום פויער. וועז איך בין געקומען אין דארף האב איך געקוקט אויפ'ן פויער דורך ראזעווע בריללע, אוז אזוי האב איך אויך געקוקט-אויף איהם וועז איך בין פונ'ם דארף אוועק. ביי מיר איז דאס געווען אז אילוזיע. אבער די אילוזיע איז ביי מיר געווען זעהר טייער; זי האט מיר געגעבען מוט צו ארבייטען, זי האט ביי מיר ארויסגעפרופען די שעהנסטע געפיהלען אוז די וואס ימסטע באציהונג צו זיי, צו די ארימע, געקריוודעטע פויערים.

פאר א ביישפיעל, ווי נאאיוו איך בין דאז געווען, וועל איך דא דערצעהלען א פאל, וואס איז פארגעקומען צווישען מיר אוז דעם שרייבער גלעב איוואנאוויטש אוספענסקי, וועלכער האט קיין גלייכען ניט צו זיך אין דעם אופן ווי ער שילדערט דאס לעבען אין רוסישען דארף:

דאס איז געווען אסיען-צייט, אינ'ם יאהר 1880, וועז איך האב שוין געהאט פארלאזט דאס דארף. אין די „אטעטשעסטוועניא זאפיסקי" איז דאז ערשיינען אוספענסקי'ס אן ערצעהלונג, וואס האט איינפאך געאטעמט מיט דעם ביטערען אמת פונ'ם לעבען אין דארף. איך געדענק שוין ניט- צי דאס איז געווען די ערצעהלונג

„דאָס טשעק־ביכעלע," אַדער „א נאָטיץ־ביכעלע." איינמאָל, וועלן איך בין געווען ביי אוספֿענסקי'ן אין הויז צו גאָסט, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און מיך געפרעגט וואָס איך דענק וועגן זייַן ערצעהלונג. האָב איך זיך ניט געשעהמט און אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג... איך האָב איהם געזאָגט, אַז אַלעס וואָס ער שרייבט, איז צופיעל דורכ־געדרונגען מיט פּעסימיזם און דערפֿאַר געפֿעלט דאָס מיר ניט...

„וועלן מען לעזט אייך, — האָב איך איהם געזאָגט, — קומט אויס, אַז אין דאָרף איז אַלעס שלעכט, אַלעס פּינסטער... איהר שילדערט בלויז די שלעכטע זייטען פּונ'ם פּאָלק, און עס וועלט אייגנפֿאַך נודנע צו קוקען אויף דער גאַנצער טשערעדע קליינינקע און נישטיגע מענשעלאַך, וואָס איהר שטעלט ארויס... אויב עס איז אמת, אַז דער פּויער איז טאַקע אַזוי ווי איהר שילדערט איהם, איז דאָך אָבער אויך אמת, אַז וועלן זייַן לעבען וועט זיך ענדערען, וועט ער אויך וועלען אַנדערש... געשיקט זיך, אַז אין דאָרף, בייַם פּויער אין דער נשמה, קענט איהר ניט געפֿינען קיין איין שטריך קיין ליכטיגען? געשיקט זיך, אַז ער פֿארמאָגט גאָרניט אין זיך קיין ריהרענד־סימפּאַטישע זייטען, קיין צוציהענדע זייטען?! צו וואָס מאָהלען דאָס דאָרף אין אזעלכע פֿארבען, אַז עס זאָל זיך גאָר קיינעם ניט גלוסטען צו קומען אהין, און אַלע זאָלען זיך רייסען וואָס גיכער צו אַנטלויפֿען פון דאָרטען?"...

גלעב איוואַנאָוויטש האָט מיך נעדולדיג אויסגעהערט און אַלץ מעהר און מעהר פֿארקנייטשט דעם שטערן. דערנאָך איז ער גע־וואָרען אומעטיג, און וועגדעניג זיך צו די ארומיגע, וואָס זיינען בייַ איהם אין שטוב געזעסען, האָט ער אַנגעהויבען רויידען מיט זיין גוטמוטיג־איראָניש טאָן:

— איהר זעהט, — האָט ער געזאָגט מיט א שמייכעל, — וואָרא ניקאָלאַיעוונא איז ברוגז אויף מיר פֿאר דעם פּויער, וואָס איך האָב געמאָהלען! איהר געפֿעלט ניט מיין „מוזשיק"!... זי פֿאדערט אז אנדערש... גיב איהר א „מוזשיק," אָבער אזא, וואָס זאָל זיין זים ווי א שאָקאָלאדקע!...

אַלע האָבען זיך צולאַכט, און איך אַליין האָב אויך געלאַכט, ווייל עס איז מיר זעהר שטארק געפֿעלען געווארען אוספֿענסקי'ס ענטפֿער... דעם גאַנצען אמת פון זיינע ווערטער, דעם גאַנצען אמת פון זיין איראָניע האָב איך דאָן נאָך ניט גענוג פֿארשטאַנען. און ערשט איצט מוז איך צוגעבען, אז וועלן איך האָב מיט מיין שוועס־

טער געלעבט אין דעם דאָרף, אין סאָראָטאָווער גובערניע, האָב איך פון דאָרטען אַרויסגעטראָגען דעם אייגדרוק, אַז דער פויער איז ווירקליך זיס ווי א שאָקאָלאָדקע, און אַזא שאָקאָלאָדקע איז ער ביי מיר פאַרבליבען די גאַנצע צייט...

און מיט דעם זעלבען אייגדרוק בין איך אין 1906 געקומען אין דאָרף אַריין. געקומען און זיך געזומען פאַר אַן אַרבייט וואָס איך האָב ניט געדאַרפט טוען — אַן אַרבייט וואָס איז געווען פונקט דער היפוך פון דעם וואָס איך האָב געטאָן מיט יאָהרען צוריק. וואָרים דאָן האָב איך אַליין פאַר זיך אויסגעקליבען אַן אַרבייט, וואָס איז מיר געווען צום הַארצען און געטאָן דאָס, וואָס איך האָב געוואָלט. אי צט אָבער איז די גאַנצע לאָגע געווען אַן אַנדערע, ווייל חוץ דעם וואָס די פאַליציי האָט מיך געהאַלטען אויפֿן אויג, בין איך דאָך ניט געווען די בעל־הבית'טע פון דעם נעלט, וואָס מען האָט איבערגענעבען אין מיין רשות. עס איז אויסגעקומען אזוי, אַז ניט נאָר האָב איך ניט געקענט טאָן קיין אמת'ע טובות, נאָר נאָך געמוזט טאָן פאַלשע טובות, כדי צו מאַכען אַן אָנשטאַלט, אַז איך טו עפּעס און העלף טאָקע אַרוים אָרימע מענשען.

איך האָב געזומען א זשמעניע געלט, טאָקע ניט מעהר ווי א זשמעניע, און זיך אַוועקגעשטעלט דערמיט צווישען א מחנה אָריימע־לייט... קיין רייכע, אָדער פאַרמעגליכע מענשען זיינען אַרום מיר ניט געווען... די אַלע פויערים, מיט וועלכע עס איז מיר אויסגעקומען זיך צו טרעפען, האָבען געוואויגט אין קלייניע, נידעריגע כאַלופּקעס, מיט אייגנעפאַלענע שטרויענע דעכער און מיט שמוציגע פאַרקענס אַרום און אַרום; ערנעהרט האָבען זיי זיך מיט ברויט מיט טהעע און ווידער ברויט מיט טהעע; זייערע קינדער זיינען געווען אייגנעדאָרטע און אייגנעקוואַרטע און צווישען די דערוואַקסענע האָט מען ניט געקענט געפינען קיין איינעם, ביי וועמען דער רוקען זאָל ניט זיין געבויגען... אויף שריט און טריט האָט מען געזהען אַרימקייט, דחקות און נויט, און צווישען די מאַסען האָט מען ניט געמערקט די מינדסטע שטרעבונג צו בילדונג, צו גייסטיגער ענטוויקלונג. פיערציג יאָהר האָט דאָרטען אין יענעם געגענד, עקזיסטירט א שקאָלע, און דאָך זיינען די מהרסטע פויערים געווען בעזגראַמאָטנע און האָבען ניט געקענט לעזען אוז שרייבען... א ביבליאָטעק, אַנגעפאַקט מיט ביכער — אָבער קיינער האָט זיי ניט געלייענט... אַוועק־קורסען פאַר דערוואַקסענע — אָבער קיינער האָט

זיך מיט זיי ניט אינטעגרירט. אט אזא פנים האט געהאט דאס דאגרף, דאס היימישע דאגרף מיינס, וואו איך האב געהאט אן אויפ־גאבע צו העלפען די פויערים...

געהייסען האט עס, אז איך בין די רייכע, די פריצה. אבער אין דער אמת'ן בין איך דאך קיין פריצה ניט געווען; דאס געלט, וואס איך האב געדארפט צוטיילען, איז דאך ניט געווען מיינס. און וויל די לאגע איז געווען אזא מאדנע — איך א פאלשע רייכע פריצה און זיי אמת'ע ארימע־לייט — האט געמוזט קומען צו אזא צושטאנד, וואס פארשאפט א סך אומאנגענעמלעכקייטען. און עס איז טאקע געקומען.

אינ'ם יאהר 1906 האט די העכערע גובערנסקע אדמיניסטראציע ניט אנערקענט דעם הונגער אין קאזאנער גובערניע, און דער גובערנאטאר האט בשום אופן ניט געוואלט גיבען קיין ערלויבעניש צו עפענען בילגע, אדער אומזיסטיגע קיכען פאר די הונגעריגע.

איבער דעם וואס מען האט אזא ערלויבעניש ניט געגעבען און די נויט איז געווען זעהר גרויס, האט די פיראגאווער געזעלשאפט פון דאקטוירים אין קאזאן געגומען אויף זיך די אויפגאבע צו פאר־טיילען מעהל און זריעה צווישען די ארימע פויערים, וואס נויטיגען זיך אין דעם. אין אונזער אויעזד איז אט די גאנצע ארבייט גע־שטאנען אונטער'ן אויפזיכט פון מיין קוזינע, נאטאליא פעטראוונא קופריאנאווא. זי איז אין דעם געווען זעהר געניט, וויל אויך אין די פריהערדיגע הונגער־יאהרען האט זי זיך מיט אזא ארבייט אפ־געגעבען און דורך איהרע הענט זיינען דורכגעגאנגען צעהנדליגער און הונדערטער טויזענטער רובל, וואס מען האט געזאמעלט אין רוסלאנד, אין ענגלאנד און אויך אין אמעריקא.

געוועהנליך פלעגט זי זיך פריהער פארזארגען מיט א ליסט, אויף וועלכען עס זיינען געווען אנגעגעבען די נעמען פון די אלע פויערים אין די ארומיגע דערפער, וואס זיינען געשטאנען אונטער איהר אויפזיכט; דערנאך פלעגט זי, מיט דער הילף פון עטליכע בעלי־בתים פון די דערפער, צונויפשטעלען א צעטעל פון די, וואס נויטיגען זיך, און דאס פלעגט זי, טאקע ווידער מיט דער הילף פון די זעלבע בעלי־בתים, פארטיילען צווישען די נויטליידענדע מעהל און זריעה.

אויבער איך האָב זיך געגומען צו דער אַרבייט, האָב איך זיך צונויפגערעדט מיט מיין קוזינע נאַטאַליע פּעטראַווּנאַ, און עס איז געבליבען, אַז וועז איך וועל האָבען דאָס גאַנצע צעטעל פון די אַלע פּויערים, וואָס וואוינען אינ'ם דאָרף ניקיפּאַראַווּא, זאָל איך בייַ די שכנים אַנפרעגען וועגען דער לאַגע, אין וועלכער די אַרימע פּויערים געפינען זיך, און דאַן זאָל איך זעהן העלפען די נויטלײַדענדע; צווישען די דערוואָקסענע זאָל איך פּאַרטיילען מעהל און די קינדער זאָל איך פּאַרזאָרגען מיט הירזש אויף קאַשע.

וואָס שייך אָבער געלט אויף צו קויפען פּערד, איז געבליבען אזוי:

ערשטענס, זאָל איך ניט גיבען די גאַנצע סומע, וואָס דאָס פּערד קאָסט, נאָר בלויז א טייל. דאָס היסט, אַז אויב א פּויער קומט בעטען, אַז איך זאָל איהם גיבען געלט אויף צו קויפען א' פּערד און ער באַווייזט, אַז א טייל פון דער סומע, וואָס דאָס פּערד דאָרף קאָסטען, האָט ער, אָבער עם פּעהלט איהם נאָך א קלייניגקייט, האָב איך א רעכט איהם צו גיבען דאָס איבעריגע;

צווייטענס, זאָל איך אַרויסהעלפען מיט געלט אויף צו קויפען א פּערד בלויז אַזעלכע פּויערים, וועלכע האָבען ערשט ניט לאַנג צוריק יא געהאַט פּערד און זייער בעל־הבית'ישקייט נעפינט זיך אין אַזא לאַגע, אַז אויב מען וועט איהם אַרויסהעלפען מיט א ביסעל געלט און איהם גיבען די מעגליכקייט צו קויפען א פּערד, וועט ער קענען ברענגען זיין בעל־הבית'ישקייט צו אַזא צושטאַנד, אַז עס וועט פּאַר איהם זיין מענליך צו שטעהן אויף די פּיס און ניט אַנקומען צו קיינעם. אויב אָבער עם קומט צו געהן א פּויער, ביי וועמען די בעל־הבית'ישקייט איז שוין שרעקליך פּאַרלאָזט און עס איז קלאָר, אַז מיט די פּאַר רובעל, וואָס מען וועט איהם גיבען צו־שטייער אויף א פּערד, וועט ער שוין זיין חרוב'ע בעל־הבית'ישקייט ניט אויפבויען צוריק, זאָל איך איהם קיין געלד ניט גיבען.

אזוי איז באַשלאָסען געוואָרען, נעמענדיג אין אַכט, אַז די סומע געלט, וואָס איך האָב אין מיין רשות, איז ניט קיין גרויסע.

און אויפ'ן גרונד פון אָט דעם אויסגעארבייטען באַשלוס האָב איך זיך גענומען צו דער אַרבייט.

עס איז איבעריג צו דערצעהלען, אַז די פּויערים האָבען זיך מחנות־וויז א לאָז געטאָן צו מיר פון אַלע זייטען. און דאָס איז געווען ניט מעהר ווי נאַטירליך... איבער אַלע דערפער אַרום און

ארום האָט זיך באַלד פּארשפּרייט אַ קלאַנג, אַז אין ניקיפּאַראָווא ג י ט מ ע ן; מען גיט געלט, מען גיט וויין, מען גיט קאָרן. און וועו מען האָט דערהערט אזא זאַך, האָט מען געגומען לויפען קיין ניקיפּאַראָווא.

יעדער איינער, וואָס האָט זיך נאָר אין עפּעס געגויטיגט — און געגויטיגט האָבען זיך אַלע — האָט זיך א לאָז געטאָן צו מיר, אין דעם פּריצ'ישען מאָגאַנטאָק, וואָס איז געווען ארומגערינגעלט מיט בלויהענדע גערטנער און וואו עס זיינען געשטאַנען סקלאַדען מיט תבואה; יונגע און אַלטע, מענער און פּרויען, אַלמנות און יתומים — אַלע זיינען געקומען, מען זאָל זיי העלפען. און ניט נאָר די אָרימע פון ניקיפּאַראָווא זיינען געקומען, נאָר אויך די אָרימע פון די ארומיגע דערפער.

איך האָב באַלד דערפיהלט ווי מען שטופט זיך צו מיר פון אַלע זייטען; פון אין דער פּריה ביז אויף דער נאַכט האָט זיך די טיר ניט צוגעמאַכט און מען האָט געהאַלטען אין איין געהן צו מיר; איך האָב יעדען איינעם געמוזט אויסהערען, און דאָס אַליין איז פּאַר מיר געווען שרעקליך שווער, ווייל איך בין געווען אויסגעמאַטערט און צובראַכען, אי קערפּערליך, אי גייסטיג... מיינע נערוועז זיינען געווען צורודערט און איך האָב פּשוט ניט געקענט אויסהערען קיין לאַנגע מעשיות. די געפיהלען זיינען ביי מיר געווען פּארהאַרטעוועט, איך האָב ניט געהאַט קיין גערולה, קיין ליבע און קיין צייט אַריינצוגעהן אין דער לאַנג פון יעדען איינעם באַזונדער; איך האָב ניט געקענט אָפּטיילען איין פּאַל פון'ם אַנדערען; איך בין געווארען א מאַשין, וואָס צוטיילט קלייניע נרבות, און דאָס אַליין האָט מיך שיער פון זינען ניט ארונטערגעפיהרט.

דער פּאָקט אַליין וואָס דאָס געלט איז ניט מיינם און איך בין ניט מעהר ווי א מין אָפּאַראַט, וואָס גיט איבער פּרעמדע גוטהאַרציגקייט, איז שוין געווען גענוג, אז איך זאָל צו דער גאַנצער ארבייט ניט פיהלען קיין גאָר גרויסע ליבע. און דערצו איז נאָך צוגעקומען דער שלעכטער איינדרוק וואָס דאָס בעטען הילף האָט אויף מיר געמאַכט.

די בקשות, מיט וועלכע מען האָט זיך צו מיר געווענדעט, און די צרות, וואָס מען האָט מיר דערצעהלט, זיינען געווען פּארשידענע, און גאַנץ אָפּט האָבען זיי גארניט געהאַט קיין שייכות מיט דער אויפגאַבע, וואָס איך האָב אויף זיך גענומען — שפּייזען די

הונגעריגע ביז מען וועט אראפנעמען די תבואה פון די פעלדער. אבער ניט קוקענדיג דארויף האב איך זיי אלעמען געדארפט אויפ־נעמען, אלעמען אויסהערען, און דערנאך — אפזאגען!

און ווי שווער עס איז אפצוזאגען!

זאגסט אפ איינעם, א צווייטען... איז ער ניט צופריעדען פון דיר און דו ביזט ניט צופריעדען פון זיך און אויך פון דעם, וואס ער איז ניט צופריעדען.

און אנדערש קען דאס ניט זיין.

צווישען די בקשות, מיט וועלכע מען האט זיך צו מיר גע־וענדעט, זיינען געווען אזעלכע, וואס מען האט זיי בשום אופן ניט געקענט נאכגיבען, און זיי האבען מיר מעהר ווי אלע אנדערע בקשות פארשאפט גרויסע יסורים און זיך אזוי אייגעקריצט אין זכרון, אז איך קען זיי נאך ער היום ניט פארגעסען.

אט נעמט אזא ביישפיעל:

עס קומט צו מיר א ניקיפארוער פויער, א הויכער מאן מיט א גרויער באָרד. איך וויס, אז ער איז פון די פארמעגליכע בעלי־בתים און אז זיין זוהן ארבייט ביים פריץ און פארדיענט ניט שלעכט.

— איך בין געקומען צו אייך בעטען א טובה, — זאגט ער מיר.

— וואס פאר א טובה? — פרעג איך איהם.

— פארשטעהט איהר מיך, — גיט ער זיך א גלעט איבער דער באָרד, — איך האב געהערט, אז איהר גיט געלט צו קויפען פערד. איך אליין, פארשטעהט איהר מיך, האב צוויי פערד. איינער האט די וועלט גוטע הונדערט רובל. דער אנדערער אבער איז שוין ניט פון די גאר גוטע, און איך האב דאריבער זעהר שטארק חשק איהם אויסצובייטען אויף א בעסערען פערד. נו, דארף מען צוצאהלען א ביסעל געלט, און דאס, זעהט איהר, האב איך ניט. נו, בין איך געקומען צו אייך בעטען, אז איהר זאלט מיר גיבען געלט...

— אבער וואס רעדט איהר, איוואן מיראנאוויטש! דאס געלט איז געזאמלט געווארען פאר די הונגעריגע און פאר די וואס האבען אינגאנצען ניט קיין פערד. און איהר זאגט דאך אליין, אז איהר האט צוויי פערד.

— ווערא ניקאלאיעוונא! מאמעלע! — ווייל ער ניט חערען

וואָס איך רעד צו איהם. — טוט מיר אַ טובה. איך מוז דעם פערד אויסבייטען אויף אַ בעסערען און דאַרף צוצאָהלען דרייסיג רובעל. טוט אַ טובה און גיט מיר דאָס גלאָט!

— איך וואָלט אייך גערן געגעבען, אָבער איך קען ניט.

— אָבער מוט אַ טובה... — רעדט ער זיך וויטער זיינס. — וואָס הייסט איהר קענט ניט? איהר קענט אַלץ... נעמט אין אַכט אין וואָס פאַר אַ לאַגע איך געפין זיך איצט. וויל איך וועל לעבען, וועל איך פאַר אייך גאָט בעטען!

— אָבער איך פארזיכער אייך, אז דאָס איז אונמענליך. דאָס גלאָט איז באַשטימט פאַר די, וואָס האָבען אינגאַנצען ניט קיין פערד. א י ך האָב קיין רעכט ניט אַראָפצונעמען דערפון אפילו אַ גראָשען און אייך גיבען, וויל איהר האָט דאָך צוויי פערד. עס איז אַן עבירה די צייט וואָס איהר גיט אַוועק רייזענדיג מיט מיר וועגען דעם.

אָבער — רעד צו איהם און רעד צו דער וואָנט! ער טרעט ניט אַף און חזר'ט ווידער איבער דאָס זעלבע, וואָס ער האָט שוין ניט איין מאָל געזאָגט, און איך באַווייז איהם הונדערט און איין מאָל מיט די זעלבע ווערטער, אז איך קען איהם קיין גלאָט ניט גיבען.

ענדליך בייט ער דעם טאָן, ווערט בייז און שטעלט אזא פראָגע:

— הייסט עס, אז איהר ווען מיר טאָקע קיין גלאָט ניט גיבען?

— יאָ, עס הייסט, אז איך וועל אייך טאָקע קיין גלאָט ניט גיבען. איך קען ניט.

— וועט איהר מיך האָבען צו גערענקען!... — סטראָשעט ער מיך און גהאָט אַוועק א בייזער, גיבענדיג אַ שטאַרקען קלאַפ מיט דער טיר.

מיט עטליכע טעג שפעטער טרעפט ער מיך אין א הויז, וואו איך שטעה און רעד מיט זיין זוהן, און ער הויבט ווידער אַן צוצו־שטעהן צו מיר, איך זאָל איהם גיבען דרייסיג רובעל... ער מוז אויסבייטען דעם פערד און מוז צוצאָהלען דרייסיג רובעל...

— איך האָב דאָך אייך שוין ניט איין מאָל געזאָגט, אז איך קען אייך פון דעם גלאָט אפילו אַ גראָשען ניט גיבען. — ענטפער איך איהם.

— נו, בארגט זשע מיר דרייסיג רובעל.

— דאָס קען איך אויך ניט.
— טאָ, ניט זשע מיר כאָטש א צעהנערל.
— איך קען ניט...
— נו, זאָל זיין א דרייערל. — שרייט אויס דער אַלטער, און גיט מיר א פאָל צו די פיס...

דאָס האָט אויף מיר א שרעקליכען אײַנדרוק געמאַכט.

— וואָס טוט זיך מיט אייך, איוואַן מיראָנאָוויטש! — בין איך געוואָרען שטאַרק צוטומעלט. — ניט שעהן אזוי... זעהר ניט שעהן!

אָבער ער הערט נאָר ניט וואָס איך רעד צו אים; ער קריכט אויף די קני און הערט ניט אויף צו בעטען:

— ווערא ניקאָלאיעוונא! מאַמעלע! טוט א טובה! איך מוז בייטען דעם פערד... איך וועל שטענדיג גאָט בעטען פאַר אייך!...

דער זוהן, קענטיג א מענש מיט זעלבסט רעספעקט, כאָפט אָן דעם אַלטען טאַטען פאַר'ן קאָלנער און רייסענדיג איהם פון דער ערה, ער זאָל זיך אויפהויבען, ברומט ער מיט בעם:

— אויב דו... אויב דו וועסט דאָס... נאָך אמאָל טאָן... וועל איך דיר...

איך קען שוין מעהר אין שטוב קיין מינוט ניט זיין, און ניט געזעגענדיג זיך מיט קיינעם, לויף איך ארוים...

... אין דער פריה קומט צו מיר א פויער פון א וויטען דאָרף און בעט מיך, איך זאָל איהם ניבען געלט; עס איז ביי זיי אין דאָרף געווען א שרפה און זיין שטיבעל האָט אָפגעברענט, ווייל ער, אז איך זאָל איהם ניבען געלט אויף אויסצובויען א ניי שטיבעל.

איך הער איהם אויס און ענטפער:

— איך קען אייך נאָר ניט העלפען, ווייל מיר האָט מען דאָס געלט געגעבען צו קויפען ברויט פאַר די אָרימע, פאַר די, וואָס האָבען ניט וואָס צו עסען.

— נו, אויב אזוי, — מאַכט ער צו מיר, — טאָ, גיט זשע מיר צעהן פוד קאָרן!

— דאָס קען איך אויך ניט.

— פאַר וואָס?

— ווייל איהר זיינט א פרעמדער, ניט פון אונזער דאָרף, און איך וויים ניט ווי וויט איהר נוטיגט זיך. אייגער מוז באַ-

שטעטיגען, אז איהר נויטיגט זיך ווירקליך — דער גלח, דער לעה־רער, אדער דער פארשטעהער פונ׳ם דארף, פון וואנען איהר קומט. און אפילו דאן קענט איהר קיין צעהן פוד קארן ניט קריגען. ביי אונז גיט מען ארויס ניט מעהר ווי א פוד, אדער אנדערטהאלבען פוד א חודש אויף יעדען מענשען.

— עס איז דאך אבער אונמענליך צו געהן נאך א באשטע־טיגונג און דערנאך ווידער קומען אהער. ניין, גלויבט מיר בע־סער אויפ׳ן וואלד... איז ניט קיין צעהן פוד קארן — ניט מיר דריי פוד. ניטא קיין שטיקעל ברויט ביי אונז.

— אהן א באשטעטיגונג קען איך אייך קיין קארן ניט גיבען.

— נו, איז ניט קיין קארן, גיט זשע מיר אזוי אביסעל געלט. כאטש א צעהנערל...

— אז איך האב ניט קיין געלט אויף צו גיבען גלאט אזוי!

— וואס הייסט איהר האט ניט? וועט דאך אויסקומען, אז איך האב זיך אהער געשלעפט אומזיסט!... איז ניט קיין צעהנערל, גיט זשע מיר כאטש א דרייערל.

— איך האב ניט.

בלייבט ער שטעהן און שווייגט א ווייל.

דערנאך שטרעקט ער אויס די האנט.

— טא, שענקט זשע מיר, — בעט ער זיך, — א קלייניגע נדבה... צוואנציג קאפיקעס... אויפ׳ן וועג צוריק וועל איך האבען פאר וואס ברויט צו קויפען...

איך נעם ארויס פון מיין בייטעלע צווייי גריווינקעס (צוואנ־ציג קאפיקעס) און גיב איהם פון מיין אייגען געלט.

נאכדעם קומט אריין א יונגע פרוי, שעהן אנגעטאן, מיט א קינד אויף די הענט.

— פון וואנען זיינט איהר? — פרעג איך זי.

— איך, מיינט איהר? א היגע... איהר ווייסט וואו אונזער שטוב שטעהט. קארפ פעדאטאוו׳ס שטוב... ביי אונז אין הויף רייסען מיר גרויפען...

— דאס איז זעהר פיין. איז וואס זשע ווילט איהר?

— איך ווייל, אז איהר זאלט מיר גיבען הירזש פאר די קינ־דער. אלע געהען צו אייך, בין איך אויך געקומען.

— אבער וואס רעדט איהר? ! צו מיר געהען בלויז אַרימע, די וואס האבען ניט וואס צו עסען... די נויט טרייבט זיי צו מיר. אבער איהר זיינט דאך ניט קיין נויטבאדירפטיגע...

— נו, איז וואס, אז איך בין ניט קיין נויט באדירפטיגע? אלעמען גיט איהר, דארפט איהר מיר אויך גיבען !...

— איך זאג דאך אייך אבער, אז איך גיב בלויז די מענשען, וואס האבען ניט וואס צו עסען. דאס געלט אויף צו קויפען הירזש האבען גוטע מענשען געוואמעלט אין פעטערבורג ספע־ציעל פאר די קינדער, וואס הונגערן. אבער אייערע קינדער הונגערן דאך ניט, טאר פאר וואס זשע זאלט איהר זיך אזוי דערנידעריגען און בעטלען? איך קען אייך גאר ניט גיבען.

— אַרימע, ניט אַרימע — אלע גהען צו אייך און אלע קרי־גען, טא, פאר וואס זשע זאל איך זיין אן אויסנאם? גיט מיר אויך... מיינע קינדער זיינען ניט ערגער פאר אַנדערע, זיי ווילען אויך עסען הירזשענע קאשע.

— צי זיי ווילען יא, צי זיי ווילען ניט — איך וועל אייך קיין הירזש ניט געבען. און איהר אליין דארפט זיך שעהמען צו בעטען אין דער צייט וען איהר נויטיגט זיך ניט. אייך געבען, הייסט ארויסנעמען דעם ביסען פון מויל ביי אַנדערע. איך וועל אייך קיין הירזש ניט גיבען.

— וואס הייסט איהר וועט מיר ניט גיבען? אלעמען גיט איהר, דארפט איהר מיר אויך גיבען !

— איך זאג דאך אייך אבער, אז דאס איז בלויז פאר אַרימע. דאס איז פונקט דאס זעלבע ווי א נדבה, און איהר, — בין איך ווירקליך געווארען אין כעס, — דארפט זיך שעהמען צו בעטען א נדבה !...

ביי דער פרוי איז דאס פנים געווארען רויט ווי פייער, און א באלידיגטע און א בייזע האט זי זיך אויסגערהט מיט דער פלייצע צו מיר און איז אוועק.

איך בין געבליבען זיצען אליין, און אויפ'ן הארצען איז מיר געווען אזוי שוואר, אזוי שוואר.

... און אט איז א יונגער בחור פון א יאהר פינף און צוואנ־ציג, מיט געקרויזטע האר אויפ'ן קאפ, קענטיג ניט קיין פאר־

שלאָפענער חברה מאַן. פּונ'ם ערשטען קוק אויף איהם קען מען גלייך זעהן, אז ער איז א יונג א כּוואַט; קיין וועלטער אין קעשענע דארף ער ניט זוכען. זיך אויס'טענה'ן מיט איהם איז זעהר שווער און איבערשפּאַרען איהם איז אונמענליך. ער איז א בי־טערער עקשן, לאָזט ניט ריידען א וואָרט, קיין חוצפּה פעהלט איהם ניט. ער וויל, איך זאָל איהם גיבען געלט אויף צו קויפען א פערד.

די בעל הבית'ישקייט זיינע האָט ער שוין לאַנג פאַרנאכלעסיגט; ניט ער אקערט, ניט ער זייעט. האָט ניט קיין כאַמוט, קיין וועגעלע און ניט קיין געלט. לעבט דערפון וואָס ער איז א שניידער — א לאָטוטניק אין דארף, און דאָס אייגיגע, וואָס ער פאַרמאַגט איז — א ניי־מאשין.

אויסגעהערט די גאַנצע געשיכטע, וואָס ער האָט מיר דערצעהלט, איז פאַר מיר געווען קלאָר, אז גיבען איהם געלט אויף א פערד, איז פונקט דאָס זעלבע ווי נעמען דאָס געלט און עס ארוים־וואַרפען אויפ'ןווינט. אויפ'ן פעלד וועט ער ניט ארבייטען, וויל ער האָט גאָר קיין חשק ניט דערצו, און חוץ דעם פעהלען איהם די אלע אנדערע נויטיגע זאכען, וואָס מען דארף האָבען צו ערד־אר־בייט. עס איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אז ער וועט אפּהאלטען דאָס פערד א פאַר וואָכען און דערנאָך וועט ער עס פארקויפען.

ווי ווייט איך האָב נאָר געקענט, האָב איך איהם באַווויזען, אז איך קען איהם קיין געלט ניט גיבען, וויל די בעל הבית'ישקייט זיינע איז שוין צופיעל פאַרנאכלעסיגט און אָפּגעלאָזען און דאָס פערד, וואָס ער וועט קויפען, וועט איהם זעהר וועניג קענען העלפען, וויל עס פעהלען איהם די אלע אנדערע נויטיגע זאכען, וואָס מען דארף האָבען צו ערד־ארבייט. אבער ער האָט זיך צו מיינע רייד ניט צוגעהערט און זיך אלץ געהאלטען ביי זיינם:

— ניט מיר נעלט!

און וועז איך האָב איהם קלאָר און דייטליך געגעבען צו פאַרשטעהן וועז איך האָב יא א רעכט צו גיבען געלט אויף א פערד און וועז ניט, איז ער געוואָרען אין כעס און איז ארוים מיט אזא טענה:

— וואו זשע איז דאָ דער יושר? וועי עס האָט ג א ר נ י ט, דעם גיט איהר ניט, און דער וואָס האָט יא עפעס, דעם

גיט איהר. און עס קומט אויס אזוי, אז אנשטאט צו העלפען די ארימע, העלפט איהר נאר די רייכע!...

און אין זיין טענה איז טאקע געווען א סך אמת. ווייל לויט דעם באשלום וואס מיר האבען אנגענומען, איז טאקע אויסגעקומען אזוי: א פויער, ביי וועמען די בעל הבית'ישקייט איז ניט געווען אפגעלאזען, א פויער, וואס האט נאך געהאט א וועגעלע, א כאמוט, א סאכע און די אלע אנדערע זאכען וואס מען דארף האבען צו באארבייטען די ערד, האט געקראגען אביסעל געלט אויף צו קויפען א פערד, און א פויער, וואס האט נאר ניט געהאט, האט קיין געלט אויף א פערד ניט געקראגען.

מיינע טענות, וואס זיינען געווען באגרינדעט אויף א פאלי־טיש־עקאנאמישען שטאנדפונקט, האבען דעם בחור ניט צופריידענ־געשטעלט. און — למאי זאל איך לייקענען? — ביי זיך אין האר־צען האב איך געוואוסט, אז ער איז געראכט. וואָרים ווירקליך, וואס טויג איהם די פאלִיטישע עקאנאמיע, אז ער דארף האבען א פערד?... ער לעבט און וויל לעבען... ער טרינקט זיך און וויל זיך ראטעווען...

אבער קיין געלט קען איך דאך איהם אבער פארט ניט גיבען!

שטעהט ער און רעדט און רעדט, ביז ער ווערט אין כעס און געהט אוועק א ברוגז'ער אויף דער גאנצער וועלט און נאך מעהר ברוגז אויף מיר.

איך בין מיעד. עס זשומעט מיר אין קאפ און איך וואלט אזוי געוואלט זיצען אביסעל איינע אלַיין און זיך אפרוהען. אבער באלד עפענט זיך די טהיר און עס קומט ארַיין אן אלטיטשקע מיט א גרויסען שטעקען. זי קרעכצט און זיפצט און דערצעהלט מיר א מעשה, אז זי געדענקט נאך מיין מאמען. „זעהר אן עדעלע נשמה איז זי געווען אייער מאמע". — זאגט זי מיר און ווישט זיך די טרערען פון די אויגען מיט'ן עק פון דעם גרויסען שאל, וואס זי טראגט אויפ'ן קאפ... און אזוי רעדט זי אלץ וועגען זייטיגע זאכען, ביז זי זאגט ענדליך דאס וואס זי וויל — איך זאל איהר גיבען געלט אויף אויסצובויען פאר זיך א קליין שטיבעלע... זי מוז דאס האבען. אין דער פאמיליע, וואו זי האט געוואוינט ביז איצט, איז זי געווארען איבעריג. כל זמן זי האט נאך געהאט אביסעל געלט צו גיבען, האט מען זי געהאלטען; דערנאך, וען זי האט שוין מעהר קיין געלט ניט געהאט, האט מען זי בלויז געדולדעט. און

איצט טרייבט מען זי פון דער שטוב... „איך וואלט געוואלט שטאר־בען, — זאגט זי, — אבער גאט נעמט מיך נאך ניט צו זיך"... א קליין שטיבעלע פאר זיך! — דאס איז איהר טרוים. אין דעם קליי־נעם שטיבעלע, פון וואנען קיינער וועט זי ניט קענען ארויסטרייי־בען, וועט זי זיך שוין אזוי מוטשען איינע אליין ביז דער טויט וועט קומען און מאכען א סוף צו איהר אומגליקליך לעבען...

מיר רייסט דאס הארץ קוקענדיג אויף איהר, אבער איך קען זיך גאר ניט העלפען. קיין געלט אויף אויסצובויען א שטיבעלע קען איך איהר ניט גיבען... הויב איך זיך אן דרעהען אהער און אהין, זאג איהר א פאר גוטע, וואריימע ווערטער, און ענדיגען ענ־דיגט זיך עס דערמיט, וואס זי זאגט, אז גאט וועט מיר שוין מוזען מוחל זיין די גרויסע עבירה, און זי געהט אוועק אן אומעטיגע.

נאך איידער איך אוספייע ארייגצוגעהן צו זיך אין שלאף־צימער, זיך צולעגען אביסעל, דערהער איך שוין ווי אימיצער פאר־קעט זיך דארט ביים פענסטער, פריהער שטיל, דערנאך ראשיג. עס גענהען אוועק א פאר מינוט, דערהער איך ווי דער בוים ביים פענסטער טרעשטשעט און עס ווייזט זיך א פנים פון א מענשען. איך פרעג ווער דאס איז, און ווען עס ווייזט זיך ארוים, אז דאס גענהען נאך מענשען צו מיר בעטען טובות, פארקרים איך זיך זויער און גיה זיי אנטקעגען.

עס קומען אריין א גאנצע כאפטע פרויען און יעדע איינע פון זיי האט צו מיר אן אנדער בקשה; איינע ווייל געלט אויף א שטיבעלע, א צווייטע — אויף א דאך, און א דריטע — אויף אן אויוועז... מען בעט געלט אויף א בהמה, ווייל אהן מילך קענען די קינדער ניט אויסקומען... מען בעט געלט אויף א קעלבעל, וואס וועט מיט דער צייט אויסוואקסען און ווערען א קוה. מען בעט געלט אויף א שעפעלע, ווייל דאס לעצטע שעפעלע האט מען נאך לאנג צוריק פארקויפט, און דא וועט באלד קומען דער ווינטער און די קינדער וועלען בלייבען אהן וואלינקעם; עס איז נישטא קיין ביסעל וואל אין שטוב... אלע דארפען, אלע נויטיגען זיך — און אלץ אין אזעלכע זאכען, אהן וועלכע מען קען זיך ניט באגעהן...

אבער איך מוז זיי אלעמען גיבען דעם זעלבען ענטפער: דאס געלט האט מען געזאמעלט אויף ברויט פאר די הונגעריגע, ניט אויף קיין בהמות, ניט אויף קיין קעלבלאך און ניט אויף קיין שעפעלאך. די פרויען זיינען פון מיין ענטפער ניט צופריעדען; זיי לעגט

זיך דאָס ניט אויפ'ן שכל: פארוואָס אויף ברויט יאָ און אויף בהמות, קעלבלאך און שעפעלאך ניט?... זיי האָבען אזוי פיעל האָפענונגען ארויפגעלעגט אויף מיר, און צום סוף דערפען זיי אוועק־געהן מיט ליידיגע הענט... זיי געהן אוועק ענטוישטע און זיינען ברוגז אויף מיר...

פארנאכט שווימט אַן א נייע כוואליע. עס קומט דער „סטא־ראסטא" פונ'ם דארף, א באוואקסענער פויער פון א יאָהר 45. לעזען און שרייבען קען ער ניט, די נויטיגע ווערטער פעהלען איהם; קוים מיט צרות ערקלערט ער מיר, אז אין קאסע פונ'ם דארף איז עפעס א טעות, עס פעהלט געלט — זאָל איך איהם גיבען פינף און צוואַנציג רובעל און איהם ראטעווען, וויל עס קען נאָך קומען דער פריסטאוו און דאן וועלען איהם שוין קיין צרות ניט פעהלען.

וויפיעל איך טענה ניט מיט איהם — עס קלעפט זיך ווי אן ארבעס צו דער וואַנט. ער האלט זיך ביי זיינם — איך מוז איהם גיבען פינף און צוואַנציג רובעל!

גיב איך איהם צו פארשטעהן, אז דאָס געלט, וואָס געפינט זיך אין מיין רשות, איז געוואָמעלט געוואָרען צו קויפען ברויט פאר די וואָס האָבען ניט וואָס צו עסען, פאר די וואָס קענען נאָך, חלילה, שטאַרבען פאר הונגער. אָבער ער הערט גאָר ניט. וואָס איך רעד צו איהם...

פארטיג געוואָרען מיט'ן „סטאראסטא." האָב איך געדארפט אויפנעמען א טאטאר, אן אלטען, צוקנייטשטען טאטאר, מיט א בלאָם פנים אָהן א בארד.

רוסיש רעדט ער זעהר שלעכט און פארשטעהט די שפראך נאָך ערגער ווי ער רעדט זי. ער וויל, איך זאָל איהם גיבען א ביסעל קאָרן, אדער מעהל; אין דער היים, זאָגט ער, איז נישטא קיין ביסעל זריעה; איז ער געקומען אהער צו מיר פון א נאָהענטען דארף, צוויי וויארסט צופום געגאנגען.

ענטפער איך איהם, אז היינט, אדער מארגען, וועל איך שיקען א מענשען אויסגעפינען אין וואָס פאר א לאנג ער געפינט זיך, און דאן וועל איך איהם גיבען קאָרן, אדער מעהל. ער איז אבער פון דעם ענטפער ניט צופריעדען. ער וויל, איך זאָל איהם באלד גיבען מעהל; וואַרטען קען ער ניט, און זיך אומקערען אהיים מיט לייר־דיגע הענט קען ער אודאי ניט.

ווי ווייט איך קען נאָר, גיב איך איהם צו פארשטעהן, אז

היינט קען ער קיין מעהל ניט קריגען. אבער ער איז איינגע'עקשנ'ט, און וועט ער זעהט, אז איך גיב איהם גארניט, זאגט ער מיר, אז ער וועט ניט אפטרעטען ביז ער וועט ניט קריגען קיין מעהל. און טאקע באלד זעצט ער זיך אוועק אויף די טרעפ פונ'ם באלקאן, וואו דער געשפּרעך קומט פאר... דער לעצטער ארגומענט, הייסט עס! איך גיב א קוק — ער ציהט זיך אוים און מאכט זיך גרייט צו נעכטיגען אויפ'ן באלקאן... נעם איך און לויף אוועק צו זיך אין צימער.

איך פיהל אין וואם פאר א מאדנער אונאנגענעמער לאגע איך נעפין זיך, איך ווייס, אז איך האנדעל זהער ניט גוט...

נו, ווירקליך. אט, למשל, אט דער אלטיטשקער, וואם ליגט דארטען אויסגעצויגען אויפ'ן באלקאן... עס איז דאך גאר קיין צווייפעל ניט, אז ער נויטיגט זיך; אויף זיין בלאסען, צוקנייטשטען און אויסגעמוטשעטען פנים קען מען גלייך דערקענען, אז ער איז ניט פון די וואם שטעהען צו מיט חוצפה. וואו זשע איז מיין מיטלייד?...

איך האלט זיך אבער דאך אן מיין עקשנות, ווייל מען האט מיך שוין א סך מאל אפגענארט, און איך האב דאריבער אפגעמאכט ביי זיך, אז איך זאל קיינעם ניט גלויבען אויפ'ן ווארט און אונטערזוכען די נויט פון די, וואם וועגדען זיך צו מיר נאך הילף.

אפגעמאכט איז אפגעמאכט...

און אט דער אלטער, וואם ליגט אויסגעצויגען דארטען, אויפ'ן באלקאן... זאל ער ליגען!... איך וועל איהם גארניט גיבען ביז איך וועל ניט אויסגעפינען, אז ער נויטיגט זיך טאקע ווירקליך... איך ווייל ניט, אז זיי, די פויערים אין די דערפער, זאלען ווידער זאגען דיזעלבע חכמה: „טאקע א געביל'דעטע, אבער דאך א שוטה און מען קען זי אפנארען."

.... אבער.

אבער אפשר האט ער קינדער און זיי האבען ניט וואם צו עסען!

אזא געדאנק פאלט מיר איין מיט אמאל; רוף איך אריין די דיענסטמיידעל מאשא און היים איהר ברענגען פון קיך א געבאקענע ברויט.

איך נעם דאם ברויט און טראג עס ארויס אויפ'ן באלקאן. „נאט אייך ברויט און געהט אהיים. היינט וועל איך צו

אייך צושיקען א מענשען, וועט ער אלעם אויסגעפינען און מארגען וועט איהר קענען קומען צו מיר נאך מעהל."

דער טאטאר דערזעהט דאם ברויט, גיט ער עם א כאפ מיט א גדולה און לענט עם ארײן אין זאק, און אן אײנגעבויגענער, אן אײנגעקארטשעטער, א נעבעכדיגער און אן אונבאהאלפענער, געהט ער אוועק.

און איך שעהם זיך פאר זיך אליין. נאך ער היום שעהם איך זיך דערמיט וואס איך האב ניט געקענט דערקענען, אז דער מענש איז ניט קיין בעטלער, נאר ער נויטיגט זיך טאקע אין דער אמת'ן.

און ער האט זיך ווירקליך נענויטיגט. שטארק נענויטיגט. דער מענש, וועמען איך האב געשיקט אויסגעפינען דעם אמת, האט זיך איבערצייגט אין דעם...

די גאנצע ארבייט פון טיילען צדקה מיט יענעמס געלט איז געווען ניט פאר מיר. וועז מען טיילט אייגענע געלט, קען מען גיבען וויפיעל מען ווילל, וועז מען ווילל און וועמען מען ווילל. דאז איז אין דעם פאראן מיטלייד, רחמנות און ליעבע. אבער נעמען פרעמדע, קהל'שע געלט, וואס מען דארף אפגעבען א חשבון, זיך רעכענען מיט די מיינונגען פון די וואס האבען דאס געלט געגעבען... ארויסהענגען א שילד: „דא גיט מען"... „קומט בעטען, וועט מען אייך גיבען געלט" — דאס איז א פליכט אהן א גייסטיגען תוך; מען נעמט זיך אליין און די צרות פון אנדערע און מען שטעלט זיי אוועק אין די ראהמען פון א כלל, וואס מען ארבייט אוים, און אלעם נעמט אן דעם כאראקטער פון א קאלטער אפיציאליטעט, איז וועלבער מען שפאנט זיך אליין איין, פונקט ווי אין א שווערען וואגען... עם הויבט זיך אן א געשיכטע מיט אונטערזוכונגען, בא־שטעטיגונגען — פונקט ווי א מין געהיים־פאליציי... ניין! איך קען דאס ניט אריבערטראגען; איך קען ניט זיין דאס וואס איך בין ניט; עס איז פאר מיר אונמעגליך צו זיין א גבאי'טע און טיילען פרעמדע געלט...

„נאטאשא! נעם צו ביי מיר דאס געלט. נעם עם צו ביי מיר," — האב איך געבעטען מיין קוזינע, וועלבע איז געקומען צו מיר פון קאזאן. — „איך קען זיך מאהר דערמיט ניט אפגיבען. איך קען ניט. עס איז מיר ניט אנגענעם. עס איז מיר שווער"... — אבער אלע מאל איז דאס אזוי! — האט זי מיר געענט־

פערט. — וועז עס איז ניט אַנגענעם, וועז ס׳איז שווער, נעמט מען אוז מען וואַרפט עס אַרויף יענעם אויפֿ׳ן קאָפּ! אוז מיר, מיינסטו, איז דאָס יאָ אַנגענעם? מיר, מיינסטו, איז דאָס ניט שווער?

דער ענטפער טרעפט אין ציעל. וואַרים אין דער אמת׳ן טאַקע, וואָס פאר א רעכט האָב איך צו נעמען אַן ארבייט, וואָס איז פֿאַרבונדען מיט אַזוי פיעל אונאַנגענעמלעכקייטען, אוז זי אַרויפֿ־וואַרפען אויף איהרע פּלייצעס?

„ביזט געראַטאַשע", — זאָג איך איהר. — „איך וועל פֿראַווען צייהען וועלט־טער"...

אוז איך צייה... איך צייה וועלט־טער...

... עס איז אַנגעקומען דער 9טער מאי, דער ניקאָלע־טאָג, וואָס וועלט אַלע מאָל געפייערט אלס א יום טוב ביי אונז אין דאָרף. עס איז א פרייד, א שמחה אין ניקיפּאַראָוא; מען הערט דאָס שפּיעלען פון א האַרמאניקע, עס טראָגט זיך א געזאַנג; דאָס גאַנצע דאָרף איז אין גאַס; ביי די טויערען שטופט מען זיך, עס שטעהען רעלאַך, עס גיהען פּאַרלאַך, מען זיצט אויף די פּריזבעס; אויסגע־פּוצטע פּויערטעס קנאַקען קערלאַך אוז קינדער פּלאַנטערן זיך אונ־טער די פּיס.

אין אַוועלט וועלט די פרייד נאָך גרעסער; אַלע זיינען שכור; פּויערים רייסען זיך די העלזער אוז זינגען שכור׳ע לידער; פון אור־מעטום טראָגען זיך שכור׳ע קולות...

אין דעם פּריצ׳ישען הויף, אויפֿ׳ן אַלטען מאַנטעק, וואו מיי־נע שוועסטער וואוינען זומער, איז פּוסט אוז שטיל; די ארבייטער זיינען אַוועק צו זייערע וויבער אין שכנ׳ישען דערפעל; דער אַל־טער וועכטער איז טויט־שכור אוז האַלט זיך קוים אויף די פיס; דער עלטסטער פון די ארבייטער איז נישטאָ, ער שכור׳ט ערגעץ מיט זיינע פרייַנד.

אויף דעם נייעם מאַנטעק, מיין ברודערס, וואו איך וואוין, איז אַזוי שטיל, אז מען קען הערען דעם מינדסטען שאָרך. אויסער מיר געפינען זיך אין הויז נאָך צוויי — א דיענסט אוז א קעכין; די ארבייטער זיינען זיך צוגאַנגען אוז דער אויפּפּאַסער אויפֿ׳ן מאַנטעק שכור׳ט ערגעץ.

עס איז שוין נאָך עלף אזייגער ביינאכט אוז איך זיץ נאָך אַלץ אוז לעז א בוך. מיט אמאל דערהער איך פון דער וווייטענס

א קלונג פון א גלאק... איין מאל... צוויי מאל... דריי מאל... וואס אמאל הויבט דער גלאק אן קלינגען שטארקער און שטארקער... לויף איך צו צום פענסטער, גיב א קוק און דערזעה ווי אין מזרח זייט, ניט ווייט פון דעם הויז, וואו איך וואוין, איז שוין דער גאנצער הי־מעל רויט און פייערדיגע צונגען שפרייטען זיך אלץ ווייטער און ווייטער.

א שרעק פאלט אויף מיר און באלד לויפט מיר איבער א גע־דאנק: „גאט מיינער! וואס פאר אן אומגליק! מענשען שטארבען פאר הונגער, האבען ניט מיט וואס א טאג איבערצוקומען, און איצט האבען זיי זיך אננע'שכור'ט און אונטערגעצונדען דאס דארף!...

איך הויב אן וועקען די דיענסט.

— מאשא, — שריי איך, — שטעה אויף! עס איז א פייער. דאס דארף ברענט!

אבער עס איז אומזיסט מיין שרייען. די דיענסט שלאפט אזוי שטארק, אז עס איז אונמעגליך זי אויפצוואוועקען...

... קוים מיט צרות האב איך זי אויפגעוועקט און אט זיינען מיר שוין ביידע אין דרויסען. איך שטעה און ערגער זיך; עס פארדריסט מיך פאר וואס די דיענסט און די קעכין זיינען אזוי רחמנ... די סכנה איז דאך שוין אזוי נאהענט. פאר וואס זשע טראגען זיי ניט ארויס אלעס פון שטוב? פאר וואס פיהרען זיי ניט ארויס די פערד און די בהמות פון די שטאלען?...

איך וער אזוי צומישט, אז איך וויים ניט וואס פריהער צו טאן; עס שווינדעלט מיר אין די אויגען און עס דוכט זיך מיר אלץ, אז עס ברענען שוין די אלע שטיבלאך, וואס שטעהען אנטקעגען. פון ערגעץ דערטראגט זיך א הילך פון קולות און דער רויך זעצט פון אלע זייטען.

— דאס גאנצע דארף ברענט! — שריי איך מיט באנומענע קולות.

— ניין, ניט דאס גאנצע דארף, — ענטפערט מיר א פוי־ערטע. — דאס ברענט גאר אייער אלטער מאיאנטעק!...

— אזוי גאר! — טראכט איך מיר, — דאס ברענט אונזער אלטער הויף! זאל זיין אזוי, אבי ניט דאס דארף!...

און דער גלאק קלינגט אלץ שטארקער און שטארקער און צורודערט אלעס ארום און ארום... דער רויך ווערט אלץ געדיכטער

און די פּלאַמען הויבען זיך אַלץ העכער און העכער. פּון צווישען די וועלבעס זעהט מען ווי דער רויך זעצט פון אַלע זייטען.

זיי, די הויכע וועלבעס, וואָס שטעהען אַרום אונזער אַלטען מאיאַנטעק, וועלען ניט צולאָזען דאָס פּייער צו די פּויערשטע שטיבלאַך...

און דער אַלטער מאיאַנטעק אונזערער ברענט... דאָס פּייער האָט שוין דערגרייכט די שטאַלען און דאַרטען וועלען לעבעדיגער־הייט פּאַרברענט די פערד, די קיה און די שעפּלאַך... דער וועכטער פּראָוווט עפּענען די טויערען פון די שטאַלען, אָבער ער קען ניט, ווייל ער איז טויט־שבור און ווייסט ניט וואָס ס'טוט זיך מיט איהם... אָט זעה איך ווי עס ברענט דער גאַניק, דער שייער — עס געהט אַוועק מיט'ן רויך דאָס גאַנצע הויז, דאָס הויז, וואו מיין זיידע האָט נאָך געוואוינט...

... אָבער צו די שטיבלאַך פון די אָרימע פּויערים וועט דאָס פּייער ניט גרייכען, און דאָס איז גוט...

אָבער דאָך רייסט מיר אזוי דאָס האַרץ וען איך זעה ווי דאָס וויגעלע פון אונזער פּאַמיליע געהט אַוועק מיט'ן רויך... דאַרטען, אין יענעם הויז, וואו דאָס פּייער ברענט און לאָזט נאָר ניט איבער — דאַרטען זיינען מיר געבאַרען געוואָרען... דאַרטען זיינען מיר אויסגעוואקסען... פון דאַרטען זיינען מיר אַוועק איבער דער גרויסער וועלט און יעדער איינער פון אונז האָט פּאר זיך אַן אַנדער וועג אין לעבען אויסגעקליבען... אָבער וואו מיר זיינען ניט געווען, האָבען מיר אַלץ געדענקט אונזער היים... האָבען מיר אַלץ געבענקט אהין...

אפילו אין דער שליסעלבורגער פעסטונג האָב איך געדענקט דאָס וויגעלע, וואו מיינע קינדער־יאָהרען זיינען אַוועק. פּאר מיר איז דאָס געווען דאָס אייניגינע וויגעלע אויף דער וועלט, וואָס בייט זיך ניט !*)

... און איצט פּרעסט דאָס פּייער אויף אַלעם און מאַכט חרוב אַלעם. ניטא מעהר דאָס חדר'ל פון דער אַלטער, גוטער ניאַניא נאַטאַליא מאַקאַראָווא, וועמען איך קען נאָך ביז היינטיגען טאָג ניט פּאַרגעסען; מיר האָבען זי אַלע אזוי ליעב געהאַט און געהאַט אזוי

*) אין מיינע געזאַמעלטע ליעדער האָב איך וועגען מיין חיים ש בעזונדער ליעד.

פיעל פארגעניגען וועז מיר האבען איהר צוקנייטשטען פנים גע־קושט... ניטא מעהר דעם טאטענס „קאבינעט", מיט דעם ביכער־שראנק, פון וואנען מיר פלעגען אלע מאל ארויסנעמען גריגאר־ווישט'עס „אנטאן גארעמיקא" און דיקענס'עס „דאוויד קאפער־פיעלד", וואס מיר פלעגען לייענען און גיסען מיט טרערען... ניטא מעהר די „זאל" מיט דעם הענגענדען לאמפ, מיט דעם קיילעכדיגען טיש, וואו די מאמע פלעגט זיך אין די ווינטערדיגע אוועטען אוועקזעצען און לייענען פאר אונז מיט איהר זיסער, אנגענעמער שטימע וועגען נעקראסאוו'ס ראמאן מיט דער פאנעוא... ניטא מעהר דער גאניק, וואו מיר פלעגען זומער זיצען אלע אינאיינעם אויף די טרעפ, ארויסקוקען אויף די ערשטע שטערן אין הימל און זיך ארומרייסען צוויישען זיך וועד עס זאל זיצען לעבען דער מא־מען...

אלעס איז אוועק מיט'ן רויך. געבליבען זיינען בלויז טלייענדע האלעוועשקעס און מעהר גאר ניט!...

עס איז געווען קלאר, אז דאס האט מען אונטערגעצונדען. אלע האבען אפען גערעדט וועגען דעם. דער אונטערציגדער אליין האט דאס איינמאל צוגעגעבען וועז ער איז געווען שכור.

אונטערגעצונדען אונזער אלטע הויז האט מען אוים נקמה. מען האט זיך געוואלט נוקם זיין אין מיר!...

און אט ווי אזוי עס איז געקומען דערצו:

אין דארף איז געווען אן אלטער פויער, וואס האט געהאט א נאמען פון א גרויסען שכור. ער איז געווען זעהר א פוילער; אבט יאהר נאכאנאנד האט ער אינגאנצען פארנאכלעסיגט די ערד, וואס ער האט געהאט; ניט געאקערט, ניט געזייט, און כדי ניט צו שטאר־בען פאר הונגער, איז ער געוואדען א פאסטוך. וועז ער האט דער־הערט, אז איך טייל גלט, איז ער אויך געקומען בעטען, און איך האב איהם, פארשטעהט זיך, ניט געגעבען, וויל ער האט געבע־טען אויף א פערד. און דערפאר האט ער, א פנים, באשלאסען צו נעמען נקמה און אונטערגעצונדען אונזער אלטע הויז, ניט רעכע־נענדיג זיך דערמיט וואס ער שטעלט אין קאן די היימען פון אלע פויערים אין דארף.

... און דאס מערקווירדיגסטע דערביי איז, וואס וועז מיין ברור־דער האט אויף דעם זעלבען פלאץ אויסגעבויט א נייעם מאיאנטעק,

וואו מיינע שוועסטער זאלען וואוינען איבער'ן זומער, האָט מען אלם וועכטער אָנגעשטעלט דעם זעלבען אונטערצינדער...

אזא זאך איז מעגליך טאקע נאר אין רוסלאנד...

מיר האָבען געפרעגט דעם אויפּפאסער וואס דער שכל איז דערביי, האָט זיך אויך זיין פעטען פּנים א שמייכעל באוויזען און ער האָט געענטפערט:

— דאָס האָב איך אומיסטען אזוי געטאָן, ווייל דאָס איז א סגולה געגען א פייער...

אָפּזאָגען איהם האָט מען ניט געקענט, ווייל מיר האָבען גוט געוואוסט, אז דאָן וועט ער אודאי אונטערצינדען נאָר אמאל...

שלעפּען איהם אין גריכט? צו וואָס? אז א מענש האָט אזא פּארשטאָפּטען קאָפּ און פּארשטעהט ניט פון דאנען אהין!... און חוץ דעם בין איך מעהר ווי זיכער, אז אין דאָרף וואלט זיך ניט געפונען קיין אייגער, וואס זאל אויפטרעטען אלם עדות געגען איהם... אלע האָבען געוואוסט און אלע האָבען געשוויגען.

נאָכ'ן פייער, וואס איז פּאר מיר געווען ווירקליך א גרויסער פאמיליען־אומגליק, זיינען געקומען עטליכע פויערים, די „אויפּגעקלערטע", ווי זיי האָבען זיך אליין גערופען, און זיי האָבען מיר אויסגעדריקט זייער „קאלעקטיוועז" מיטגעפיהל. מען מוז צוגעבען, אז ביי אונז אין דאָרף זיינען געווען זעהר וועניג אויפּגעקלערטע פויערים. מען האָט זיי אויף די פינגער געקענט איבערצעהלען. איך האָב זיך מיט זיי א סך מאל געטראָפען, זיך שטאַרק אינטערעסירט צו ווייסען וואס פּאר מענשען זיי זיינען און ווי ווייט עס גרייכט זייער ענטוויקלונג, און איך האָב געזעהן, אז עפּעס פּאר־שטעהען זיי יא; זיי קענען לעזען און שרייבען און זיינען באקאנט מיט א פּאר בראָשורען. צו זייער מיינונג האָב איך זיך אלע מאל גערן צוגעהערט.

איינמאל קומט איינער צו מיר א צוקאָכטער; ער האָט נאָר וואס א צייטונג איבערגעלעזען און עס האָט איהם אויפּגעטראָגען.

— וואס איז געשעהן? — פרעג איך איהם.

— דאָס איז א סקאנדאל! — ענטפערט ער. — דורנאוואָ און וויטע ערלויבען זיך אלע אזעלכע זאכען, וואס טאָרען ניט פּאָר־

שוויגען ווערען! און ווייסט איהר וואס איך וועל אייך זאגען, ווערא ניקאלאיעווטא, מיין מיינונג איז, אז מען דארף זיי אויפ־הענגען!

— איהר זיינט דען פאר טויט־שטראף? — פרעג איך גאנץ רוהיג.

— ניין, איך בין געגען טויט־שטראף; דאס דארף מען אפ־שאפען. — ענטפערט ער.

— נו, אויב אפשאפען ווי אזוי זשע לעגט זיך אייך אויפ'ן שכל, אז דורנאווא'ן און וויטע'ן דארף מען באשטראפען מיט'ן טויט? קומט דאך אויס, אז איהר זיינט ניט קיין געגנער פון טויט־שטראף...

— ניין, איך בין יא א געגנער, אבער דורנאווא'ן און וויטע'ן דארף מען אויפהענגען.

און וויפיעל איך האב מיט איהם ניט גע'טענה'ט, אז מען קען ניט זיין אי פאר אי געגען, האט זיך עס צו איהם, צו דעם „אויפ־געקלערטען" פויער ניט צוגעקלעפט.

מיט דעם זעלבען פויער האב איינמאל פארפיהרט א גע־שפרעך וועגען דעם צי עס איז בעסער, אז די ערד אין דארף זאל באלאנגען צו דער גאנצער „אבשטשינא" (קהלה), אדער צו אייג־צעלנע מענשען, און דערביי האט ער זיך אויסגעדריקט אזוי:

— עס פארשטעהט זיך, אז איך וואלט בעסער געוואלט הא־בען א שטיקעל ערד און אליין זיין דער פולער בעל הבית איבער דעם; וועז איך בין דער בעל הבית, קען מיר קיינער קיין דעה ניט זאגען און איך קען טאן וואס איך וויל!... איך וויים אבער, אז אויב מען וועט פארניכטען די „אבשטשינא" וועט א העלפט פונ'ם דארף אין צעהן יאהר ארום באשטעהן פון ארימע לייט. די פויערים וועל־לען איינציגוויז פארקויפען זייערע נחלות און פון אלעם וועט וועל־רען א תל. און נאר ד ע ר פ א ר בין איך פאר דער „אבש־טשינא".

וועז מען האט מיט דער הילף פון דער פויערים־באנק געקויפט ערד ביים פריץ, האט ער, דער פויער, געארבייט מעשים, אז די ערד זאל געקויפט ווערען פון דער „אבשטשינא" און ניט פון אייג־צעלנע פויערים, און אין זיין ארבייט האט ער גהאט ערפאלג. אבער מיט עטליכע יאהר שפעטער האב איך זיך דערוואוסט,

אז ער אליין איז ארוים פון דער „אבשטשינא" און זיך איינגעפונ־דעוועט אין זיין אייגענער נחלה.

רייד־ענדיג מיט מיר וועגען די פאגראמען וואס די פויערים מאכען אויף די פריצים און נעמען צו ביי זיי די ערד, האט ער אויסגעדריקט זיין מיינונג, אז דער אופן ווי אזוי די פויערים באַ־פאלען די מאיאנטקעם און ראבעווען, איז טאקע ניט קיין גוטער, „אבער גלויבט מיר, ווערא ניקאלאיעווא, — האט ער געזאגט, — וועז ניט אט די פאגראמען אויף די פריצים, וואלט מען גאר אינ־גאנצען ניט אויפגעהויבען די פראגע וועגען גיבען אונז ערד..."

אן אנדער פויער, אויך פון די „אויפגעקלערטע", האט מיר איינמאל געזאגט אזוי:

„מיר דארפען אזוי ניט האבען די ערד ווי מיר דארפען פריי־הייט. וועז מיר וואלטען געהאט פרייהייט, וואלטען מיר אויסגע־קומען אפילו מיט די קלייגע נחלות ערד, וואס מיר האבען".

דאס איז געווען זעהר גוט געזאגט. מיר איז דאס שטארק געפאלען.

מיט עטליכע טעג שפעטער, האב איך איהם ווידער געטראַ־פען, און דאז האט ער מיר געזאגט:

„איך טראכט אלץ און טראכט אלץ, ווערא ניקאלאיעווא, און עס פאלט מיר איין אזא געדאנק: איך וועל זיך פארשטעלען פאר א זשאנדארם און אנהעצען די פויערים, אז זיי זאלען אנפא־לען אויף די פריצים און צונעמען ביי זיי די ערד. איך וועל זיי זאגען, אז דער קיסר אליין האט געהייסען אזוי טאן!..."

אין אלגעמיין קען מען זאגען, אז די „אויפגעקלערטע" פויערים זיינען גייסטיג געשטאנען ניט קיין סך העכער פון די ניט אויפ־געקלערטע.

איינער פון זיי האט מיר איינמאל געזאגט:

„איך בעט ניט ביי אייך קיין ח י ל ף. אבער גיט מיר אויף באַרג צעהן פוד קארן, און וועז די תבואה אויף די פעלדער וועט שפעטער זיין נעראטען, וועל איך אייך אפגיבען".

איך האב איהם ניט געקענט אפזאגען און האב איהם געגעבען צעהן פוד קארן. אבער ער האט ניט אפגעגעבען.

אן אנדערער איז געקומען בעטען, איך זאל איהם אויך גיבען קארן און זיין טענה איז געווען אזא:

— עס איז ניט וויכטיג צי איך נויטיג זיך טאקע אין דעם,

צי נייז. אבער אנדערע גיט איהר יא, ווי׳ל איך, אז איהר זאלט מיר אויך גיבען!... איך בין ניט ערגער פון אנדערע!

— דאס איז אמת, — ענטפער איך איהם און האלט זיך קוים אײַן, ניט ארויסצואווייזען דעם כעס. — דאס איז אמת, איהר זיינט ניט ערגער פון אנדערע, נאר בעסער פון אנדערע... אייך איז ווירקליך בעסער פון די וואס נויטיגען זיך יא... זיי דארפען קומען בעטען און איהר ניט... אייך צווינגט ניט די נויט אויסצושטרעקען די האנט און בעטען א שטיקעל ברויט...

אבער ער האט זיך צו מיינע רייד ניט געוואלט צוהערען און זיך געהאלטען ביי זיינם:

— אנדערע גיט איהר — דארפט איהר מיר אויך גיבען!...

עם פארשטעהט זיך, אז ער האט נארניט געקראגען.

א דריטער פויער, איינער א מיכאילא, האט מיר פארשאפט נאך מעהר עגמת נפש. אליין איז ער געווען א קאווא׳ל, און אין דארף ביי אונז איז ניט געווען קיין קוזניע און די פויערים האבען זיך געמוזט שלעפען אין אן אנדער דארף קאווען די פערד. מי־כאילא׳ס טרוים איז געווען צו עפענען א קוזניע, אבער דארויף האט ער נעדארפט האבען ניט וועניגער ווי 40 רובעל. אזוי פיעל גע׳לט האט מיכאילא ניט געהאט, איז ער געקומען צו מיר בעטען, איך זא׳ל דאס איהם גיבען, און אזוי ווי איך האב איינגעזעהן די נויטיגקייט פון א קוזניע אין דארף און מיכאילא האט אויף מיר א גאנץ גוטען איינדרוק געמאכט, האב איך איהם געגעבען צוואנציג רובעל צו קויפען געהיל׳ץ און איהם צוגעזאגט, אז שפעטער וועל איך איהם גיבען די איבעריגע צוואנציג רובעל.

מיכאילא איז אבער צוגעשטאנען, אז איך זא׳ל איהם גיבען די 40 רובעל מיט אמא׳ל.

— איהר וועט מיר טאן די גרעסטע טובה, — האט ער גע־זאגט, — אויב איהר וועט מיר גיבען די 40 רובעל מיט אמא׳ל. גלויבט מיר אויף מיין עהרען־וואָרט, אז איך וועל דאס געלט פער־טאן אויף א קוזניע!

וועז א מענש שווערט זיך ביי זיין עהרען־וואָרט קען מען איהם ניט אפזאגען, ובפרט נאך א דערוואקסענער מענש, מיט א גרויסער בארד און מיט צוויי כשר׳ע אויגען! האב איך איהם נעגעבען די 40 רובעל מיט אמא׳ל.

אבער ער האט זיין עהרען־וואָרט ניט געהאלטען. ער האט

קיין קוזניע אין ניקיפּאראַוואַ ניט אויסגעבויט. אוּן וועז איך דער־מאָז זיך אָן יענעם פּאַל, טוט מיר וועה דאָס האַרץ אוּן עס איז מיר אַ פּאַרדרוס.

אָט אַזוי איז מיר אין דער אַרבייט אַלץ געגאַנגען מיט דער פּוטער אַראָפּ. אַ פּייער, אַ גערטנער, וועלכער האָט דוקא ניט שלעכט פּאַרדיענט, האָט פּאַר זיך אַ שטיבעלע אויסגעבויט. וועז עס איז געקומען צום דאַך האָט ער מעהר קיין גאַלט ניט געהאַט, אוּן דאָז איז ער געקומען צו מיר בעטען, איר זאָל איהם אויס־לייהען אַ ביסעל גאַלט; ער וועט מיר שפּעטער אָפּגיבען. נו, ווי זשע איז מען אַזוי שלעכט אוּן מען גיט ניט? האָב איך איהם גע־בּאַרגט צוואַנציג רובּל.

אָבער ער האָט ניט אָפּגעגעבען.

אָן אַנדערער, מיינער אַ שכן, איז געקומען, זיך עטליכע מאָל איבערגע'צלמ'ט אוּן געבעטען, איך זאָל איהם גיבען 15 רובּל; ער וויל אַוועקפּאָהרען קיין סיביר אַרבייטען אוּן פּאַרדיענען אוּן ער שוועדט זיך ביי גאָט, אַז ער וועט די פּופּצעהן רובּל אָפּשיקען. אָפּזאָגען איהם האָב איך ניט געקענט אוּן איך האָב איהם די 15 רובּל געגעבען.

אָבער ער האָט זיי ניט אָפּגעשיקט, כאָטש ער האָט אין סיביר דוקא זעהר גוט פּאַרדיענט אוּן צוגעשיקט דער ווייב אַ גאַנץ היבשע סומע גאַלט.

עס איז געווען קלאָר: די נויט האָט די פּויערים געטריבען זיך צו דערנידעריגען אוּן דערביי האָט ביי זיי ניט אויסגעמאַכט זיך צו שווערען ביי גאָט, גיבען אַן עהרען־וואָרט אוּן דערנאָך עס ניט האַלטען...

ענדליך איז געקומען אַ סוף צו מיינע צרות! פּון פּעטערבורג איז געקומען מיין שוועסטער אַלגאַ, אוּן אַזוי שנעל ווי זי איז גע־קומען, האָב איך איהר מיין אַרבייט איבערגענעבען.

— נאָ דיר דאָס גאַלט, נאָ דיר די חשבונות, — האָב איך איהר געזאָגט. — אפשר וועט די אַרבייט ביי דיר געהן בעסער, איך האָב מעהר קיין כּח ניט...

מיין שוועסטער האָט איבערגענומען די אַרבייט, און דאָ איז געשען אזא זאַך, וואָס בעט זיך פּשוט, אז א סאַלטיקאָוו־שטשער־ריז, אַדער א גלעב אוספּענסקי, זאָלען דאָס באשרייבען.

עס איז געקומען די צייט וועו מען האָט געדאַרפט פּאַרזייען פּלאָקס, האָבען די פּויערטעס פון דאָרף זיך געוועגדעט צו מיין שוועסטער, זי ,זאָל זיי גיבען זריעה. מיין שוועסטער האָט אייגענגעזעהן די נויטיגקייט פון דעם, האָט זי געקויפט זריעה און זי פּאַרטיילט צווישען די פּויערטעס.

באַלד נאָכדעם איז גראָד אויסגעקומען אזוי, אז מעהר קיין גלעט איז שוין ניט געווען.

וואָס זשע, מיינט איהר, האָט זיך אַרויסגעוויזען? נאָכדעם ווי מען האָט די גאַנצע זריעה צוטיילט, האָבען מיר אויסגעפונגען, אז די פּויערטעס האָבען אויף א קונציגען אופן פּאַרקויפט מיין שוועסטער די אַלע זאַפּאַסען און דערנאָך האָבען זיי טאַקע ביי איהר געגומען אויף זריעה.

זיי האָבען דאָס אַפּגעאַרבייט אזוי אייגפּאַר־געניאַל און געמאַכט פון אונז חזקה יטלולא, אז מיר האָבען אַליין געמוזט לאָכען... מעהר פון אַלע האָב איך געלאָכט. עס האָט מיר הנאה געטאָן וואָס מען האָט אַפּגענאַרט ניט מיך, נאָר מיין שוועסטער...

וועו איך וואָלט געווען די אַפּגענאַרטע, וואָלט איך אפשר דאָרוף געקוקט מיט אַנדערע אויגען. אָבער דער אַפּגענאַרטער איז געווען אן אַנדערער, א גוטער מענש, וואָס האָט די טבע זיך צו באַציהען מיט צוטרויען צו אַנדערע, און מיר האָט זיך געדוכט, אז דער פּאַל מיט דעם פּלאָקס איז אזא כאַראַקטעריסטישער פּאַר'ן דאָרף, אז מען מוז לאָכען. איך האָב אויף א וויילע פּאַרגעסען וויי אזוי מען האָט מיך אויך אַפּגענאַרט... פּאַרגעסען אן אלעס און גלאָכט: גלאָכט פון זיך אַליין, פון דער שוועסטער און פון די אַלע מענשען, וואָס האָבען די מעלה זיך צו באַציהען מיט צוטרויען צו אַנדערע...

דאָס איז געווען א ווידערהאַלונג פון דעם וואָס גלעב אוספּענסקי האָט אמאָל באשריבען: ווי אין א קאַלאָניע פון אינטעליגענטען אין קאַווקאז האָט מען איינמאָל, וועו עס איז ניט געווען

וואָס צו עסען, געשיקט אַ פּויער, ער זאָל געהן אויף יאָגד אוּן ברענגען אַ געשאָסענעם פּויגעל, אָדער אַ חיה; האָט דער פּויער נענומען דעם פּריץ'ס ביקס, אַוועק צום פּריץ אין הויף אַריין, גע־שאָסען דעם בעסטען פּויגעל, וואָס איז אין אַ שטייג געזעסען, אוּן איהם געבראַכט אַ טויטען צו די פּריצים, באַריהמענדיג זיך, אַז דער יאָגד האָט זיך איהם גלענצענד איינגעגעבען...

...דאָס געלעכטער איז פּאַרשוואונדען אוּן דער וועהטאָג איז האַרצען איז געבליבען...

אַ האַרץ, וואָו די פּאַרגאַנגענהייט ליגט ווי אַ שווערער שטיין, וואָס רייסט זיך די גאַנצע צייט צו אַ ניי לעבען אוּן האַלט נאָך איצט אין איין פּרעגען: ווי אַזוי לעבט מען? מיט וואָס לעבט מען? צוליעב וואָס לעבט מען?

וואָו איז מיין אָרט אין לעבען? וואָו געפינט מען פּאַר זיך עפּעס אַ פּלאַץ?

עס איז געשעהן אַ נס אוּן אין דער גרויסער מדבר, וואָו אַלעס איז געווען פּוסט אוּן וויסט, האָבען גריינע גרעזעלאַך אָנגעהויבען וואַקסען... פּוּן וואָנען האָבען זיי זיך געוּנומען? וועלכע רעגען־טראָפּענס האָבען זיי באַפרוכטפּערט? אוּן אפשר האָבען זיי זיך געוּנומען ניט פּוּן רעגען־טראָפּענס, נאָר פּוּן טרערען... טרערען, וואָס מען פּאַרגיסט אין דער שטילקייט פּוּן דער נאַכט... די גרעזעלאַך זיינען אויסגעוואַקסען, וויל עס איז געמאַכט געווארען אַ פּאַר־זוך צו לעבען, זאָל זיין אַ ניט געלונגענער פּאַרזוך, אָבער דאָך אַ פּאַרזוך זיך ווידער צוצוקלעפּען צו דער וועלט, צו מענשען אוּן צו זייערע לידען.

מיט דעם פּאַרזוך איז געווען פּאַרבונדען אַ שטיק איבערקע־רעניש, אַ גייסטיגע איבערקערעניש; אַ חשבון הנפש פּוּן די גע־פּיהלען פּוּן „אמאל," מיט אַ פּאַרגליך מיט די געפּיהלען פּוּן „היינט"... פּאַמעלאַך האָבען זיי זיך איבערגעוקט — די ליכט פּוּן אמאל, די שאָטענס פּוּן היינט... פּאַמעלאַך האָבען זיך געביטען די פּאַרבען, אוּן די שאָטענס זיינען געווארען ווייכער... דאָס ליכט אוּן דער שאָטען פּוּנ'ם דאָרף האָבען אין די אויגען געשווינדעלט... נעקעמפט איינער מיט'ן אַנדערען אוּן זיך אזוי אויסגעמישט, אַז עס איז שוין שווער געווען אָנצואווייזען וואָו עס הויבט זיך אָן דאָס ליכט אוּן וואָו עס ענדיגט זיך דער שאָטען...

און ביסלעכווייז האָט די האַנט פון לעבען אַנגעהויבען אַנ־ווייזען דעם ענטפער אויף דער פראַגע „ווי אזוי לעבט מען?" דער ענטפער האָט אַנגעהויבען ווערען קלאָר: „האָסט געמאכט פעהלערען, באשלים זשע, אז מעהר וועסטו אזעלכע פעהלערען ניט מאכען!... און כאטש דו האָסט איצט אזוי וועניג מעגליכקייטען, זאלסטו דאך ניט זיין פארצווייפעלט, זוך ווייטער, פרואוו ווייטער און לעב ווייטער!"...

פֿיערצעהנטער קאַפּיטעל.

ווידערשפּרוכען פּון לעבען.

יבער דעם וואָס איך האָב ניט געוואָלט איבערריסען דאָס וואָס איך האָב דערצעהלט אינ׳ם פּריהערדיגען קאַפּיטעל, האָב איך אויסגעלאָזען אַן איבערלעבונג, וואָס איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דער פּסיכאַלאָגיע פּון א מענשן, וואָס וועט באַפּרייט נאָכדעם ווי מען האָלט איהם פֿאַרשפּאַרט א סך יאָהרען אין געפֿענגניש.

נאָר אין שלעסֿבורגער פּעסטונג האָב איך א סך געלעזען פּון דעם וואָס ניט אַלע זיינען גלייך אַון איניגע האָבען מעהר אַון אַנדערע וועניגער. אין טאָג־טעגלעכען לעבען איז דאָס א געוועהנלעכע ערשיינונג; מען איז צוגעוואוינט דערצו, אַז איינער זאָל פֿארמאָגען א סך אַון דער אַנדערער וועניג, קיינער קוקט זיך שוין נאָר ניט אום דאַרויף. אַון איך בין אַזוי אָפּגעוואוינט געוואָרען פּונ׳ם לעבען אַון פּון די געוועהנלעכע, טאָג־טעגלעכע לעבענס־ערשיינונגען, אַז אָט דער אַלגעמיין־באַקאַנטער פּאַקט האָט אויף מיר געמאַכט א שרעקלעכען אייַנדרוק, אַון איך בין זיכער אַז אַזוי וואָלט זיך געפּיהלט בלויז אַזא מענש, וואָס פּאַלט אַראָפּ פּונ׳ם הימעל אַון וועט איבערראַשט וועז ער זעהט אַזעלכע זאַכען, וואָס זיינען פֿאַר איהם אינגאַנצען נייַ.

אַון אָט די ניטגלייכקייט, וואָס האָט אויף מיר אַזוי שלעכט געווירקט, האָב איך געפּונען אין מיין אייגענער משפּחה, וועז איך האָב אָנגעהויבען קריגען בריעף פּון דער היים.

וועז איך בין נאָך געווען א קלייַנע מיידעלע האָב איך געזעהן ווי ביים טאַטען אַון ביי דער מאַמען זיינען אַלע קינדער גלייך, אַון דאָס האָב איך, א פּנים, געדענקט, אַז אויך שפּעטער, וועז מיר וועלען אויסוואַקסען, וועלען מיר ביים לעבען זיין אַלע גלייך, פּונקט אַזוי ווי מיר זיינען געווען ביי טאַטע־מאַמע. אָבער די טורמע האָט

מיד פֿארכאפֿט פֿונקט אין אזא צייט וועו די וועגען פֿון מיינע שוועסטער אוו ברידער האבען אנגעהויבען אוועקגעהן אין פֿארשי־ דענערליי ריכטונגען; מיינע צוויי שוועסטער, לידיא אוו יעוגעניא, זיינען געשטעלט געוואָרען צום גע־ריכט פֿאר רעוואָלוציאנערער טע־ טיגקייט אוו מען האט זיי פֿארשיקט קיין סיביר; מיך האט מען פֿאר'משפֿט צום טויט אוו דערנאך האט מען מיך „באגנאדיגט" אוו פֿארשפֿארט אין שליסעלבורגער פעסטונג; מיין אינגערע שוועס־ טער אלגא האט דאן נאר־וואס געהאט געענדיגט איהר בילדונג אוו האט נאך ניט אוספֿייעט אריינצוטרעטען אין פֿראקטישען לעבען. אוו מיינע ברידער? איינער (ניקאלאי) האט דאן געקראגען דעם ערשטען ענגאזשמענט אלס אפֿיצער־זינגער אוו פון דאן האט זיך אנגעהויבען זיין גלענצענדע קאריערע אויף דער ביהנע; דער צוויי־ טער (פּיאטר) איז געוואָרען אן אינזשענער אוו שפּעטער האט ער פֿארנומען אייגעם פון די אנגעזעהנסטע פלעצער אין זיין ספּע־ ציאליטעט. די וועגען האבען זיך שוין דאמאלט אנגעהויבען שיידען, אבער ווי ווייט זיי זיינען אוועק, ווען איך האב אין שליסעלבורגער פעסטונג אנגעהויבען קריגען די ערשטע בריעף פון דער היים!

עס קומט אן א בריעף אוו מיט אמאל ווער איך געוואָר, אז מיין ברודער ניקאלאי איז בארויהמט איבער גאנץ רוסלאנד אלס אפֿיצער־ארטיסט אוו אז ער איז זעהר רייך; ער לעבט ווי א גראף, האט א מאסע געלט אוו קען זיך פֿארגינען אלעס וואס א מויל קען אויסריידען אוו וואס א געדאנק קען אויסטראכטען. אוו אין דער זעלבער צייט דערווייס איך זיך אויך, אז מיין שוועסטער לידיא, וועלכע האט זיך שוין אומגעקערט צוריק פון סיביר מיט איהר מאן, איז אויף גרויסע צרית אוו איז ניט זיכער מיט'ן מארגענדיגען טאג.

איך בין זיך מודה, אז מיר איז דאס געווען פֿריקרע, עס האט זיך מיר ניט געלעגט אויפ'ן שכל אוו איך האב ניט געקענט פֿאר־ שטעהן ווי אזוי אזא זאך איז מעגליך. פֿאר מיינע אייגענע אויף דער פֿרייַ איז דאס אפשר געווען א געוועהנליכע, גאנץ נאטירליכע ערשיינונג, אבער מיר האט דאס געבויערט דעם מוח אוו איך האב געהאלטען אין איין טראכטען וועגען דעם. אוו אנדערש האט דאס ניט געקענט זיין, ווייל איך בין פון תמיד אן געווהנט געוואָרען דערצו, אז אלע זיינען גלייך; אזוי איז געווען ביי אונז אין דער היים, ווען איך בין נאך א קליינע מיידעלע געווען, אזוי איז געווען אין דעם רעוואָלוציאנערען קרייז, ווהו איך האב געלעבט שפּעטער,

וועז איך בין אויסגעוואקסען, און אזוי איז געווען אין טורמע, וואו איך און מיינע חברים זיינען געווען פארשפארט. דאריבער איז מיר אזוי שווער געווען צו פועל'ן ביי זיך, אז אין מיין אייגענער משפחה איז מען ניט אלע זאלען זיין גלייך — דער ברודער איז רייך און די שוועסטער איז ארים.

און אויך שפעטער, וועז איך בין ארוים פריי, איז מיר שווער געווען זיך צוצופאסען צו דעם און איך האב א סך געליטען דערפון.

אט בין איך אין ניקיפארווא; איך לעב ביי מיין ברודער אויף א מאיאנטעק און ער פארמאגט זעקס הונדערט אקער לאנד. ניט ווייט איז דער מאיאנטעק פון מיין צווייטען ברודער און ער פארמאגט טויזענד אקער לאנד. די וואוינונג איז טאקע ניט קיין גרויסע, אינגאנצען ניט מעהר ווי פיער צימערען, אבער שענע, גערעמע, ציכטיגע, איך האב דארטען די אלע באקוועמליכקייטען, וואס פריצים האבען געווענליך אין זייערע וואוינונגען. מיר באקומען אבער ניט די אלע באקוועמליכקייטען וועז איך דערזעה ווי מיינע שכנים לעבען — די פויערים. אמת טאקע, איך באד זיך ניט אין רעסקאש, איך האב בלויז די באקוועמליכקייטען, וואס א מענש דארף האבען, אבער אפילו דאס רייסט אויף די אויגען און קען באטראכט ווערען אלס א רעסקאש וועז מען פארגלייכט עם מיט דעם שטייגער ווי די פויערים לעבען.

דער וואס האט שטענדיג געלעבט אין געווענליכע אומשטענדען, בימערקט דאס ניט; ער איז שוין געוואוינט דערצו אוז עס ארט איהם ניט. מיך אבער לאזט דאס ניט רוהען, און ביינאכט, וועז איך ליג אויף דעם ווייכען בעט, אין א שענה ציטער, צוגעדעקט מיט א גוטער, לייכטער קאלדרע, אויף א שנעע־וויסען פוכקע קישען, הויב איך זיך אן פארשטעלען דאס פויערשע שטיבעלע, וואס שטענהט ניט ווייט. דארטען איז ענג און דושנע אוז אלע שלאפען אויף דער ערד, מיט שמוציגע פעלצלאך אוז שמאטעס צוקאפענס.

אדער איך פאהר זיך דורך קיין כריסטאפארווקא, צו די קופריאנאווס. אין א שענה בריטשקעלע פאהר איך דורך דאס גאנצע דארף; דאס פערדעל, א געזונטס, אן אויסגעפאשעטס, לויפט אזוי לייכט אוז ריהרעוודיג, האלטענדיג די מארדע פארריסען; אויף דער קעלניע זיצט אונזער אלטער אנטרייבער, וואסילי מיט דער בריייטער בארד. מיר פאהרען ארוים פונ'ם דארף אוז דאס פערדעל

הויבט אן לויפען איבער די וועגען, וואָס ציהען זיך צווישען גרינע לאַנקעס. וואָס ווייטער מיר פאָהרען, אלץ ברייטער ווערט דער האריזאָנט; ביי די זייטען ציהען זיך די קאַרן־פעלדער און די הויכע זאַנגען וויעגען זיך, גלייך א כוואלירע וואלט זיך איבער זיי א יאָג געטאָן. און וועו איך פאָהר צוריק, קוקט פון דער הויך ארונטער אן אויסגעשטערנטער הימעל; עס איז אזוי גוט זיך צו וויעגען אויף דעם ווייכען בריטשקעלע, די לופט איז פריש, אנגענעם, פאַרשכור'ענד, און די ברייטע ווייטקייט ארום און ארום ציהט צו זיך מיט אזא צויבער, אז עס וואלט זיך געוואלט פאָהרען און פאָהרען, אלץ ווייטער און ווייטער און זיך קיינמאל נאָר ניט אָפּשטעלען.

און פונקט דאָן וועו דו אטעמסט אין זיך אריין די פרישע לופט און ארום און ארום איז אזוי שעהן, פאלט דיר איין א גערדאנק: כדי עס זאל דיך אזוי וויעגען אין א ווייך בריטשקעלע און אויסגעפאַשעט פריצ'יש פערדעל זאל זיך מיט דיר אזוי יאָגען אין א שעהנער זומער־נאַכט, מוז אן אנדערער זיך שלעפען אין שטויב, מיט אן איינגעדאַרט פערדעל און מיט א צובראָכענע וועגעלע, וואָס קען די נשמה ארויסטרייסלען.

איך פאָהר אריין אין דאָרף; פויערים, וואָס האָבען א גאַנצען טאָג שווער און ביטער געאַרבייט, שטעהען ביי די קלייניע שטיבעלאַך, זיצען אויף די פריזבעס, און וועו איך כאָהר פאַרבי אויף דעם שעהנעם, ווייכען בריטשקעלע, קוקען זיי אויף מיר. וואָס פיהלען זיי דערבי? און מיר דוכט זיך, אז אויסער קנאָה און שנאָה קענען זיי צו מיר נאָרניט פיהלען.

ביי זיך אין הארצען גיב איך צו, אז זיי זיינען גערעכט, וואָרים אזא ניטגלייכקייט מוז ארויסרופען דעם געפיהל פון קנאָה און שנאָה.

די צייט איז דאָן געווען אן אומרוהיגע. אינ'ם וואלגא־געגענד האָט מען געצונדען די פריצ'ישע מאַנטקעס און די פריצים אליין זיינען געלאָפען וואוהין די אויגען האָבען זיי געטראָגען, און איך געדענק נאָך וואָס מיין ברודער האָט מיר געזאָגט וועו ער איז אוועקגעפאָהרען און מיך איבערגעלאָזען אליין אויף זיין מאַנטעק. „איך וויים ניט וויי אזוי דו וועסט דאָ קענען זיין, — האָט ער געזאָגט, — אייגע אליין מיט די דיענסטען. שטעל זיך פאָר: בייניאַכט, עס איז שטיל, און מיט אמאל דערהערסטו טריט — זיי גע הען!“

וועמן מען מיינט מיט דעם „זיי" האָבען אין יענער צייט אלע פֿארשטאַנען. איר האָב זיינע וועלטער גוט געדענקט, אוּן ניט איין מאל, וועט איך בין ביינאַכט געלעגען אויף דעם וווייכען בעטל, אויף א שנעע־וויסען קישען, אין א גראָמען צימער אוּן געקוקט אויף דעם פֿרישען בוקעט בלומען, וואָס איז אויפֿן טישעל געשטאַנען, האָב איך זיך אַן זיינע וועלטער דערמאָנט — „זיי געהען." אוּן דאָן האָב איך געטראַכט, אז אויב „זיי געהען," האָבען זיי א רעכט דערצו, אוּן וועט זיי וועלען קומען, וועל איך זיך ניט שטעלען אַנטקעגען אוּן וועל זיי קיין איין שלעכט וואָרט ניט זאָגען...

אין דאָרף איז דער מאַנארכיזם אין יענער צייט געווען זעהר שטאַרק, אוּן מיין ברודער פּיאָטר האָט דאָריבער מורא געהאַט, אז די פֿויערים זאָלען צו מיר נאָך ניט אַרויסווייזען צופיעל שנאָה אוּן האָס דערפאַר וואָס איך האָב אַנטיי־ל געגומען אין דער פאַר־שוועָרונג צי דער'הרג'ענען אלעקסאַנדער דעם צווייטען. ער האָט אויך מורא געהאַט, אז די פּאָליציי וועט אומיסטען העצטען די פֿוי־ערים געגען מיר. מיין ברודער האָט אַבער געהאַט א טעות. די פֿויערים האָבען צו מיר קיין שנאָה ניט אַרויסגעוויזען, אוּן וועט מיין שוועסטער אלגא האָט זיך איינמאל צוגערעדט מיט א יונגער פֿויערטע וועגען דעם וואָס מען זאָגט וועגען מיר אין דאָרף, האָט איהר יענע געענטפֿערט אזוי: „ביי אונז זאָגט מען, אז איצט איז זי א היי־לינג אוּן אז מעהר וועט זי שוין ניט טאָן אזא זאָך ווי זי האָט פֿרי־הער געטאָן."

אזוי האָט מען אין דאָרף צונויפגעפאַרט דעם באַגריף וועגען היי־לינקייט פּון ליידען מיט דעם באַגריף וועגען זינד.

איינמאל בין איך אוועק אין א שכנה'שען מאיאַנטעק אוּן דאָרטען האָב איך געבעטען, מען זאל מיר ווייזען דאָס צימער, וואו די אַרבייטער וואוינען. וועט איך בין אַרויף אויפֿן צווייטען שטאָק אוּן געעפענט די טיר, וואָס מען האָט מיר אַנגעוויזען, בין איך גע־בליבען שטעהן א פאַרציטערטע. דאָס צימער איז געווען פּוסט, בייַ די וואַנט זיינען נאָך געווען סימנים פּון הילצערנע נאַרעס, פּון וועל־

כע עם איז שוין קיין זכר ניט געבליבען; אויף דער ערד זייַנען געלעגען אַנגעווארפען שמאטעס און טראַנטעס, און פון דעם איז געווען קלאָר, אז די ארבייטער שלאָפען אויף דער ערד.

— קעהרט מען דאָ כאטש אמאל אוים דאָס מיסט? — האָב איך געפרעגט.

— יאָ, — האָט מיר א דיענסט געענטפערט. — איין מאל אין וואָך.

אין אלע ווינקעלאך זייַנען געלעגען בערגעלאך מיסט, די וועגט זייַנען געווען קויטיג און די שויבען פון די פענסטער זייַנען געווען באדעקט מיט שטוב.

ווי קענען מענשען שלאָפען אין אזא שמוץ, אין אזא שטיקעניש? ווי אזוי קענען זיי זיך וואלגערען אויף דער הויליער ערד, וואָס איז פול מיט מיסט? און קוקענדיג אויף דעם צימער האָב איך זיך דערמאנט אין דעם פינסטערען קארצער, וואו מען האָט מיך איינמאל אין שליסעלבורגער פעסטונג פארשפארט אויף זיבען טעג.

איך בין ארונטער צוריק, און פונקט דאן זייַנען די ארבייטער אַנגעקומען פון די פעלדער, וואו זיי האָבען א גאַנצען טאָג שווער געהארעוועט. די פנימ'ער זייַנען ביי זיי געווען באדעקט מיט שטויב און זיי האָבען אויסגעקוקט ווי די שוואַרצע רוחות.

אויפ'ן וועג צוריק אהיים האָב איך ניט אויפגעהערט קלערען וועגען זיי, און מיט וועמען איך האָב זיך נאָר געטראַפען, האָב איך וועגען דעם גערעדט.

— ווי קען מען דערלאזען, אז מענשען זאלען לעבען אין אזא שטיקעניש? — האָב איך געפרעגט. — ארום און ארום קומען פאר שרפות; די פריצים האלטען זיך אין איין קלאָגען דאַרויף וואָס די פויערים צינדען אונטער זייערע מאיאנטקעס. אבער עס שטעלט זיך א פראַגע: וואָס דען זאלען טאָן מענשען וועז מען צווינגט זיי צו לעבען אין אזא חשכות? עס איז נאָר א וואונדער וואָס זיי, די ארימע „באטראַכטער," האָבען געליטען און געשווייגען ביז איצט. פארוואָס פארטראַכטען זיך ניט די פריצים וועגען דעם? מיר דוכט זיך, אז פשוט צולייב דעם כדי זיי זאלען מיט זייער אייגען לעבען קענען זיין זיכער, וואלטען זיי געדארפט פארבעסערען די לאַגע פון די ארימע, וואָס ארבייטען פאר זיי...

ביי מיין ברודער פיאטר אויפ'ן מאיאנטעק, אין ניקיפארוואא, האט מען געהאלטען זעהר ציכטיג דאס ציימער, וואו די ארבייטער האבען געוואוינט, און ווי ווייט מיר איז אויסגעקומען צו באמערקען, האט מען די ארבייטער געגעבען עסען אויך זעהר גוט.

אבער ערה, ערד! מיין ברודער איז געווען א פריץ, א לאנד־באזיצער, אבער ער אליין האט אויך דעם לאנד ניט געוואוינט. אליין א גוטער אינזשעניר, האט ער געהאט א פיינע שטעלע אין א מעטאלורגישען זאוואד און געקראגען א גאנץ היבשע סומע געלט פאר זיין ארבייט. עס איז אלץ אויסגעקומען אזוי, אז ער האט געמוזט וואוינען זעהר ווייט פון דעם גרויסען מאיאנטעק, וואס ער האט פארמאגט. און וועז מען פלעגט איהם פרעגען צו וואס ער דארף אינגאנצען האבען דעם מאיאנטעק, האט ער געענטפערט אזוי:

„וועז איך וועל ווערען אלט און וועל מעהר קיין כח ניט האבען צו ארבייטען, וועל איך קומען אין אונזער אויעזד, זיין א בעל־הבית אויף מיין מאיאנטעק און ארבייטען א ביסעל אין דער זעמסטוואא."

פאר איהם איז דער מאיאנטעק געווען ניט מעהר ווי א שפיעל־כעל, און דערצו נאך אזא שפיעלכעל, וואס קאסט זעהר טייער. אכטונג געגעבען אויף דער גאנצער בעל־הבית'ישקייט האט איינער א הויכער, געזונטער פויער, מיט א רויטער נאז א גראבער, און ער האט זיך אליין אין זינען געהאט מעהר ווי די בעל־הבית'ישקייט. פון די 600 אקער לאנד, וואס מיין ברודער האט פארמאגט, האט ער קיינמאל ניט געצויגען קיין גראשען פארדיענסט; נאך מעהר, ער האט יעדען יאהר פון זיינע פארדיענסטען אלס אינזשעניר גע־מוזט אויסגעבען א צוויי טויזענט רובעל אויסצוהאלטען דעם מא־יאנטעק.

איין מאל אין יאהר, זומער־צייט, פלעגט ער קומען קיין ניקי־פארוואא אויף א מאנאט, און אמאל בלויז אויף צוויי וואכען. ער האט ליעב געהאט דאס דארף, די פעלדער און וועלדער ארום און ארום, און ער האט געהאט פארגעניגען פון דעם וואס ער פאר־ברענגט א ביסעל אין דעם אייגענעם ווינקעלע, וואו די בעסטע קינדער־יאהרען זיינען אוועק און וואוהין ער פלעגט קומען אויפ'ן זומער נאך אין יענער צייט וועז ער האט געלערענט אין גימנאזיע און אין אוניווערזיטעט.

ער האָט זיך צום מאיאָנטעק באצויגען ווי א בעל־הבית מיט פּארנעם; אויסגעבויט א מיהל, וואָס איז געגאנגען אויף נעפּט, און דאָס איז געווען זעהר א נויטיגע זאך אין אונזער געגענד; איינגעפיהרט די מאָדערנע מאשינען, וואָס זיינען געווען א זעלטענהייט אין אונזער געגענד; אויך מיט פיה־צוכט האָט ער זיך שטארק אינטערעסירט און אויסגעבויט פּאר זיינע בהמות א פיינעם שטאל, מיט אָפּגעצאמטע שטייגען פּאר יעדער בהמה באזונדער; די וועגט אין דרויסען זיינען געווען ווייסע און האָבען זיך שטארק געווארפען אין די אויגען, און איך האָב איינמאל געמאכט שפּאס און געזאגט, אז פון אזא שטאל וואלט מען געקענט מאכען א גאנץ פיינע טורמע מיט איינצעל־קאמערלאך פּאר ארעסטאנטען. אין גאָרטען איז געווען א טייך, און א דאנק דער גוטער ארבייט פון מיין ברודער האָבען זיך דאָרטען גענומען פלאָדען א סך פיש. אויף די בערגלאָך, וואו קיין תבואה האָט ניט געקענט וואקסען, האָט ער פּארזעצט בוימלאָך און סאָסנעם. דערנאָך איז איהם נאָר איינגעפאלען אויסצובויען א קראכמאל־פאברישקל און צוליעב דעם האָט ער פּארזויט קארטאָפּלעס, און חוץ דעם האָט ער אויף זיין מאיאנטעק געמאכט נאָך אהן א שיעור קלענערע און גרעסערע עקסּפּערימענטען.

ווי אזוי זשע איז געגאנגען די ווירטשאפט?

מיט'ן קאָפּ ארַאָפּ און מיט די פּיס ארויף. קיין קראכמאל־פאבריק האָט ער ניט אויסגעבויט און די צוויי טויזענט פוד קארטאָפּלעס, וואָס די ערד האָט געזאלט ארויסגעבען, זיינען איינגאנצען אוועק אין ניוועץ, ווייל אסיען־צייט האָט דער אויפזעהער פּארגעסען צו פּארמאכען אין צייט די דאָפּעלטע טיר פון סקלאד און די קארטאָפּלעס זיינען איינגאנצען פּארפראָרען געווארען. פון דעם ספּעציעלען עקספּערימענט, וואָס מיין ברודער האָט געמאכט, אז עס זאָלען אין גאָרטען וואקסען גאר פיינע קארטאָפּלעס, וועלכע טראָגען אזא שעהנעם נאמען ווי „מיקאדא," איז אויך גאָרניט געוואָרען, ווייל מיינע שוועסטער, וועלכע האָבען זומער פּארבראכט ביי איהם אויפ'ן מאיאנטעק, האָבען זיי אויפגעגעסען. קיין טענות צו זיי האָט מען ניט געקענט האָבען, ווייל זיי האָבען פּשוט ניט געווואוסט פון עפּעם צו זאגען, און גראָבענדיג קארטאָפּלעס צום קאָבען, האָבען זיי אויסגעגראָבען די וואָס זיינען געווען נעהענטער צו דער האנט.

פון די גוטע פיש, וואָס האָבען זיך נענומען פֿלאָדען אין טייך, איז אויך כמעט גאָרניט געווארען, און שולדיג אין דעם זיינען געווען מיר. קיינער פון אונז האָט ניט געווואוסט, אז דאָס זיינען זעהר טייערע פיש און אז וועז מען לאָזט זיי וואקסען קענען זיי ווערען אזוי גרויס, אז יעדער פיש זאָל וועגען צוואַנציג פונט, האָבען מיר זיי געכאפט וועז זיי זיינען נאָך געווען קליינינקע. וועז מיין ברודער וואָלט זיך ניט געכאפט אונז צו דערמאָנען אין א בריף וואָס פאר פיש דאָס זיינען, וואָלטען מיר פון זיי קיין אין פישעל ניט איבערגעלאָזען, ווייל זיי זיינען ווירקליך געווען זעהר געשמאַק.

דער גאָרטען פון עפּעל איז געווען א גאנץ היבשער. ער האָט פֿאַרנומען פינף דעסיאַטין ערד, אָבער ארום און ארום האָט ער אריינגעטראָגען ניט מעהר ווי 150 ביז 200 רובעל א יאָהר פאר עפּעל.

אויף די פערציג ביהן־שטאָקען, וואָס ער האָט פאַרמאָגט, האָט ער באשטימט עפּעם איינעם א שוסטער אָלס אויפּפאַסער, און יענער האָט אזוי אויפּגעפאַסט, אז מיין ברודער האָט פונ׳ם האָניג כמעט גאָרניט געהאַט.

אויף די יעלאָווע בוימלאָך און אויך אויף די סאָסנע בוימלאָך, וואָס ער האָט פאַרזעצט אויף די בערגלאָך, האָט קיינער ניט אַכטונג געגעבען און זיי זיינען איינגעפאַרט געווארען. מען האָט זיי קוים ארויסגעזעהן פון צווישען גראָז, און די וואָס זיינען יא א ביסעל אויסגעוואקסען, האָט מען געמוזט אָפּהיטען וויי דאָס שוואַרצאפּעל פונ׳ם אויג, די בהמות זאָלען זיי ניט צוטרעטען.

פון די חזירים, וואָס ער האָט געהאַלטען, האָבען מיר אינגאַנצען קיין נחת ניט געהאַט. איין חזיר׳טע האָט מיט איין מאָל געהאַט 21 חזירים׳לאָך און וועז זי האָט זיי געגעבען צויגען, האָט זי 19 פון זיי דערשטיקט, ווייל קיינער האָט אַויף איהר ניט אַכטונג געגעבען.

נאָך ביז היינטיגען טאָג באַפאַלט מיך א געלעכטער וועז איך דערמאָן זיך וואָס אונזער פוהרמאַן האָט געזאָגט, וועז די גרויסע חזיר׳טע האָט געבוירען 21 קליינע חזירים׳לאָך; ער האָט דאָן לאַנג געקוקט אויף איהר, זיך פאַרטראַכט און געזאָגט:

— דאָס וואַרפט זי פון זיך חזירים׳לאָך גלאָט אזוי אין דער וועלט אריין...

און ווירקליך, זי האָט זיי טאקע ארויסגעוואָרפען גלאט אזוי אין דער וועלט אריין...

אכט און צוואנציג בהמות מיין ברודער געהאט, אבער מילך און פוטער איז געווען וועניג. עס איז אויף די קלייניע קיהע־לאך ווירקליך געווען א רחמנות צו קוקען, און ווען איך האָב אייני־מאל געפרעגט מיין ברודער, פארוואָס ער האלט בעסער ניט קיין גוטע קיה, וואָס גיבען מילך, האָט ער געענטפערט:

— צו וואָס? איך דארף ניט קיין מעלקעדיגע בהמות; איך האלט זיי בלויז צוליעב דעם, אז איך זאל האָבען מיסט פאר די פעלדער...

אויך אויף די פערד, וואָס ער האָט געהאט, איז געווען א רחמנות צו קוקען, כאטש מען האָט פאר זיי געהאט גענוג היי און האָבער.

אלעס איז געווען אפגעלאָזען, פארנאכלעסיגט, און אין גאָרטען איז אלעס געווען פארוואקסען מיט קראָפיווע און ווילדע גראָז און מען האָט דארטען קיינמאל קיין טאלק ניט געקענט דערגעהן.

ערד. די פויערים ארום און ארום האָבען געהאט זהר וועניג ערד; די באָפעלקערונג פון די שכנה'שע טאטארישע דערפלאך האָט גענעבט אין דער שרעקליכסטער אריימקייט, און אין די הונגער־יאהרען, וואָס קומען אזוי אפט אין קאָנטינענט גובערניע, זיינען א סך מענשען אויסגעשטאָרבען פון הונגער. ווי אזוי זשע האָט זיך מיין ברודער, דער לאנד־באָזיצער, באנוצט מיט די עטליכע הונדערט דעסיאטין ערד, וואָס ער האָט געהאט? אין דעם יאָהר ווען איך האָב ביי איהם געווואוינט, האָב איך געזעהן ווי אזוי: אלע פויערשע פעלדער זיינען שוין געווען פארזייט מיט ווינטער־זריעה. „נו, און ביי אונז?" — האָב איך געפרעגט דעם אויפ־פאסער. — „א פערציג דעסיאטין זיינען נאָך ניט פארזייט," — האָט ער געענטפערט.

קיין וואונדער איז דאָס ניט געווען, ווייל ווי עס האָט זיך שפעטער ארויסגעוויזען, פלעגען א סך ארבייטער קומען אויפ'ן פעלד און זיך דאָרטען לעגען שלאָפען. און אזוי איז די ערד ג־לעגען א הויפע, א ניט בעארבייטע, אין דער צייט ווען אנדערע פעלדער זיינען שוין געווען באדעקט מיט גרינס.

קוקענדיג אויף אט דער ערד, וואָס קיינער האָט ניט בעאר־בייט, איז מיר געוואָרען שוואר אויפ'ן הארצען און איך האָב מיר

געטראכט: וואס פאר א מיאוס'ע ארדנונג דאס איז! איינער האט אזוי פיעל ערד און בעארבייט זי ניט, וויל ער דארף זי אינגאנצען ניט האבן, און ארום איהם געפינען זיך ארימע פויערים, וועלכע נויטיגען זיך אין ערד און גארטן ממש זי צו בעארבייטען! און דאן איז פאר מיר נאך מעהר ווי אלע מאל געווען קלאר, אז די ערד דארף געהערען צו דעם וואס בעארבייט זי.

שפעטער, וועו מיין ברודער האט מיך געפרעגט, צי איך ווייל, ער זאל מיר אין זיין צוואה איבערשרייבען א טייל פון דער ערד, וואס ער פארמאגט, האב איך, ניט פארטראכטענדיג זיך אפילו, געענטפערט: „ניין, איך ווייל דאס ניט!" און איך בין ווירקליך צופריעדען דערפון וואס איך האב דאמאלט אזוי געענטפערט.

אין די יאהרען 1917-1918, נאך דער רעוואלוציע, וועו מען האט אפגעשאפט דאס רעכט פון פריוואט-אייגענטום אויף ערד, האט מען מיין ברודערס מאיאנטאק, פונקט ווי א סך אנדערע מאיאנטאקס, נאציאנאליזירט. מיין שוועסטער לידיא, וועלכע איז נאך מיין ברודערס טויט געווען די גאנצע בעל-הבית'טע אין ניקיפאראווא, האט איבער דעם געהאט זעהר א סך אונאנגענעמליכקייטען מיט די אגראר-קאמיטעטען און מיט די פויערים אין דארף. „צו וואס, צו וואס האסטו דאס געדארפט און פארוואס ביזטו דארט געבליבען? — האב איך צו איהר געהאט א טענה. — פארוואס ביזטו באלד פון דארטען ניט אוועק?" און עם האט מיר ווירקליך באנג געטאן פארוואס זי און די אנדערע יורשים פון מיין ברודער האבען איינגעשטימט צו ווערען לאנד-באזיצער. זיי האבען דאס ניט געדארפט אלס סאציאליסטען און חוץ דעם זיינען זיי בטבע ניט געווען פון די מענשען, וואס קענען זיין לאנד-באזיצער.

א דאנק דעם וואס מען האט אין ניקיפאראווא נאציאנאליזירט די מאיאנטקעס, איז דער מאנגעל אין ערד צווישען די פויערים געווארען קלענער. אבער וועו מען האט ליקווידירט די בהמות און דעם גאנצען אינווענטאר פון מאיאנטעק, איז ארויסגעקומען אן אונזין. די פויערים האבען געמאכט אן אויספארקויף פון די מאשינען, בהמות, פוהרען און די אלע אנדערע טויטע און לעבעדיגע זאכען פון דער ווירטשאפט און אויסגעלאזט האט זיך עס דערמיט וואס די פארמענליכע פויערים פון אונזער דארף האבען אלעם אפגענעקויפט פאר א שיבוש, פאר א שפאט ביליגער פרייז. אינ'ם גאנצען דארף האט זיך נעפונען בלויז איין פויער, וואס איז צום אויס-

פארקויף ניט געגאנגען. „זאל מען ניט טשעפען דאס וואס איך פארמאג, — האט ער געזאגט. — קיין פרעמדען פארמעגען וויל איך ניט."

נאכ'ן אויספארקויף און נאכדעם ווי מען האט מיין ברודערס מאיאנטעק צוטהיילט, האבען די פויערים באשלאסען צוצושיקען פאר מיר יעדען מאנאט א פוד מעהל. און איך וויים ניט פאר וואס דער גורל איז דוקא געפאלען אויף מיר און ניט אויף די אנדערע שוועסטער. מעגליך, אז דאס איז געווען דערפאר וואס זיי האבען געוואוסט, אז איך האב זיך אפגעזאגט פון דער ירושה, און מעגליך, אז דאס איז געווען דערפאר וואס נאך דער רעוואלוציע פון 1917, זיינען זיי שוין געווען מעהר אויפגעקלערט און געקוקט מיט אנדערע אויגען אויף די מענשען, וועלכע האבען נאך מיט יאהרען צוריק אנגעפיהרט א קאמף פאר באפרייאונג אין רוסלאנד.

די באזונדערע אויפמערקזאמקייט, וואס די פויערים האבען מיר ארויסגעוויזען, האט אויף מיר שטארק געווירקט און איך בין זיי ווירקליך געווען דאנקבאר דערפאר. אין אנפאנג פון 1919 האבען זיי טאקי געבראכט קיין קאוואו צוויי פוד מעהל אריבער־צושיקען פאר מיר, אבער מעהר האבען זיי ניט געשיקט, און ווי מען האט מיר שפעטער איבערגעגעבען, האבען זיי דאנויף געהאט אזא תירוץ:

„מיר האבען נעניג אויגענע ארימע לייט".

דאס איז געווען ריכטיג אויך; אין דארף זיינען ווירקליך גע־ווען נעניג ארימע מענשען, וועלכע האבען זיך נעניטיגט א סך מעהר ווי איך.

איבער דעם וואס מען האט נאציאנאליזירט דעם מאיאנטעק, האט זיך ביי אונז אין דער משפחה אינגאנצען איבערגעריסען די פארבינדונג מיט די ערטער, וואס זיינען שטענדיג געווען אזוי טייער און אונזער זכרון.

באלד נאך דעם איז געשטארבען מיין ברודער ניקאלאי; עס זיינען אויך געשטארבען מיינע שוועסטער, אלגא און לידיא.

אבער מיר איז נאך אלץ ליעב און טייער דאס דארף, וואו איך בין געבארען געווארען, דאס דארף, וואו איך בין אויסגעווא־קסען.

די יאָהרען זיינען געגאַנגען און געגאַנגען, עס איז אָנגעקומען דאָס זיבעטע יאָהר פון דער רעוואָלוציע. און מיט אַמאָל האָט מיך אָנגעהויבען נאָגען א שטאַרקע בענקעניש און איך האָב געפיהלט ווי עס ציהט מיך אַהין, אין יענעם לייבען דערפֿעל, וואָס איז ביי מיר אַזוי טייער; איך ווייל אָנקומען די אַלע ערטער, וואָס דערמאָנען מיר מיינע קינדער יאָהרען; איך וועל זעהן די אַלע ווינקעלאָך, מיט וועלכע מיינע שעהנסטע זכרונות זיינען פֿאַרבונדען; איך ווייל זעהן ווי מענשען לעבען דאָרט איצט. און איך בין פון מאָסקווא אַוועקגעפֿאָהרען אָנקומען מיין אַלטע היים, וואו איך בין אַמאָל געווען יונג.

גאָר אַן אָנדער וועלט!

פֿאָהרענדיג דורך קאַזאַן און טעטיושי האָב איך באַזוכט דעם גאנצען געגענד, וואָס טראָגט איצט דעם נאָמען „טאַטערעספֿובליק" (טאַטעריישע רעספֿובליק); איך האָב אויך באַזוכט אונזער דאָרף ניקיפֿאָראָווא.

די אַלע יאָהרען וואָס איך בין געווען אָפֿגעריסען פון דאָרטען, האָב איך זיך געפֿרעהט דערמיט וואָס די ערד האָט ענדליך גענפֿונען איהר ריכטיגען בעל הבית.

די אַלע יאָהרען, וואָס איך בין פון דאָרטען געווען אַזוי ווייט, האָט מיר הנאָה געטאָן וואָס די שטוב, וואו מיינע שוועסטער פֿלעגען וואוינען ניט מעהר ווי עטליכע מאָנאַטען אין יאָהר, בליוו זומער צייט, ווערט ענדליך באַנוצט פֿאר זעהר א וויכטיגען צוועק — מען האָט פון איהר געמאַכט א פֿאַלקס־הויז.

א שטרעקע פון הונדערט און צעהן ווירסט האָב איך זיך געשלעפּט אויף א וואָגען מיט פערד און זיך געדרעהט אין דריי פֿאַרשיידענע ריכטונגען.

איך האָב דערזעהן די פעלדער.

א פרייד האָט אָנגעפֿילט מיין האַרץ ווען איך האָב דערזעהן ווי זיי זיינען באַדעקט מיט גרינס... אָבער באַלד איז די פרייד פֿאַרשטערט געוואָרען, ווייל איך האָב דערזעהן ווי עס ציהען זיך אַוועק לאָנקעס און לאָנקעס, וואָס זיינען אינגאַנצען ניט בעאַרבייט און אָנשטאָט תבואה, וואקסט אויף זיי ווילדע גראָז...

און דאָס פֿאַלקס־הויז, וואָס איך האָב אַזוי געגאָרט צו זעהן אין דאָרף? קיין סימן נישטא פון דעם!... פון די וועגט איז קיין

זכר ניט געבליבען; מעהר ווי דעם פונדאמענט זעהט מען ניט; אלע בוימער זיינען אויסגעהאקט — פוסט ארום און ארום...

א פאלקס הויז ביי אונז אין דארף, אין ניקיפארשוא!...

אזא שעהנע געביידע געווען! אין 1908 האט מיין ברודער זי אויסגעבויט פאר מיינע שוועסטער, זיי זאלען דארטען וואוינען איבער'ן זומער. ביז'ן הונגער־יאהר איז זי געווען א צענטער פון אויפקלערונגם ארבייט, און אט די געביידע האט דער „נארקאמ־זעם" פארקויפט אויף געהילף און די פויערים האבען זי צושלעפט שטיקלעכווייז און סיין זכר פון איהר ניט איבערגעלאזען!

פארקויפט האט מען זי אין מאנאט מארטש, אינ'ם יאהר 1923, פאר איין מיליאן מיט פיער הונדערט טויזענט רובל!

.... אך, ווען איך וואלט דאס געווואוסט!

בריעף צו א. א. ספאנדאָני

א. א. ספאנדאני

בריף צו א. א. ספאנדאני

ניאנאקפא, ארבאנג. אויעזד
23טען יאנואר, 1905.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש. נעכטען אוועגט האב איך באקומען אייער בריף, אדרעסירט צו מיין שוועסטער, און מיט עטלעכע טעג צוריק האט מיר אשענברענער געשריבען, אז איהר שיקט מיר א בריף. יא! זעהר א יונגען בריף האט איהר מיר צוגעשיקט!... אין שלעסעלבורג האב איך די נאנצע צייט געמיינט, אז איהר זיינט שוין אוועק פונ'ם לעבען... איהר זיינט דאך אלע מאל געווען א קראנקער און אויפ'ן פראצעס האט איהר אויסגעקוקט זעהר שלעכט, און איך האב געמיינט, אז מעהר וועל איך זיך שוין מיט אייך ניט טרעפען. און מיט אמאל — באקום איך א בריף פון אייך. מיר זיינען ביידע געבליבען לעבען. איך בין געקומען פון „יענער וועלט", וויל נאך אין 1902 האב איך געדענקט, אז מיין סוף איז שוין געקומען. איהר פרעהט זיך אזוי אויפריכטיג דערמיט וואס איך בין ארוים פון שליסעלבורגער פעסטונג, און איהר שרייבט מיר אזא וואריימען, האר־ציגען בריף. פאר מיר איז דאס וויכטליך אן איבערראשונג, וויל ווי מיר שיינט זיינט איהר קיינמאל ניט געווען פון די, וואס דריקען אויס אפען זייער באגייסטערונג...דערפאר פאלט מיר איין, אז אנשטאט עלטער זיינט איהר נאר געווארען אינגער! איך וואלט אזוי געוואלט וויסען וואס מיט אייך איז פארגעקומען נאכ'ן פראצעס. אבער איך פאר־שטעה, אז אייך איז איצט שווער צו שרייבען וואס איהר האט פון דאז אז איבערגעלעבט, פונקט ווי מיר איז שווער צו שרייבען וואס איך האב איבערגעלעבט „אויף יענער וועלט". איך וואלט זיך זעהר געוואלט זעהן מיט אייך, אבער מיר מוזען דאס אפלעגען אויף שפעטער, וויל די נערוועז זיינען ביי מיר אזוי צושרויפט, אז עס איז מיר פשוט שווער צו רעידען מיט א מענשען. איך בין אפגעוואוינט געווארען פונ'ם לעבען, פון מענשען. פונקט ווי א

סך אַנדערע חברים, וואָס זיינען אַ לאַנגע צייט געווען פּאַרשפּאַרט אין שליסעלבורגער פּעסטונג, איז מיר שרעקליך שווער זיך צו־צופּאַסען צו די נייע אומשטענדען, צו די נייע איינדרוקען, און די גאַנצע פּרייהייט מיינע האָט ביי מיר איצט אַ פּנים ווי אַן עפּעל, וואָס איז קונציג געמאַכט פון האָלץ; פון אויבען איז אַלעס שעהן און פיין; עס קוקט אויס ווי אַן אמת'ער עפּעל, אָבער וועג מען גיט אַ בים, דערפּיהלט מען, אַז עס איז נאָר האָלץ.

דאָ איז שרעקליך קאַלט, און וועג עס הויבט אָן בלאָזען אַ ווינט פּאַלט אויף מיר אַ פּחד. אין דעם שטיבעל, וואו איך וואוין, פיהל איך זיך זעהר אונהיימליך; אָט איז דאָרט צו קאַלט און אָט איז דאָרט צו הייס. איך האָב זיך שוין דריי מאָל פּארקיהלט. פּאַר די אַכט וואָכען וואָס איך בין דאָ, בין איך דריי וואָכען געווען קראַנק און פּיער וואָכען האָב איך אין ערגיץ ניט געקענט גיהן, ווייל עס איז זעהר קאַלט און עס בלאָזט אַ שטאַרקער ווינט.

איהר בעט מיר, איך זאָל אייך שיקען מיינע אַ בילד, האָב איך ניט. נישטאָ קיין חשק זיך צו פאָטאָגראַפּירען. מען זאָגט, אַז איך קוק אויס אַ סך אינגער ווי איך בין און אַז איך בין נאָר שעהנער געווארען. אָבער פאָטאָגראַפּירען זיך ווייל איך ניט. קיין טעלעגראַף איז דאָ נישטאָ, אָבער באַקומען אַ טעלעגראַמע קען מען דאָ. אייער טעלעגראַמע פון אַדעס האָב איך אויך באַקומען אין צייט. גיט איבער אַ דאַנק די חברים פּאַר די גרוסען, וואָס זיי האָבען מיר צוגעשיקט. אייך נעם איך פּעסט אַרום און קוש אייך. איך וואָלט זעהר געוואָלט וויסען צי סאָפּיע גריגאָריעווניאַ רובינשטיין לעבט נאָך? איך האָב זעהר מורא, אַז זי איז שוין געשטאָרבען. גיט איבער אַלע באַקאַנטע, אַז איך געדענק זיי אוו אַז איך ליעב נאָך איצט אויך די אַלע מענשען, מיט וועמען איך בין נאָך אין יענע צייטען געווען באַפרייַנדעט. איך באַקום אַ וועלט מיט בריף פון קרובים און פון אַלטע פרייַנד. עס איז פּאַר מיר פּשוט אונמעגליך צו ענטפערען אויף אַזוי פיעל בריף.

איך בין ניט אַליין, אימיצער פון מיינע אייגענע איז אַלע מאָל מיט מיר, אָבער איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך בין נאָר ניט אַזוי שטאַרק צופרידען דערפון, ווייל איך בין געוואוינט צו אייַנזאַמקייט.

פּראָלענקא לעבט, אָבער ער איז ניט געזונט. צוויי וואָכען פּאַר מיין אַוועקפּאָהרען איז ער געפּאַלען אין חלשות. דאָס הארץ

איז ביי איהם שוואך. ער איז דער בעסטער מענש אין דער וועלט און דערצו איז ער נאך א גרויסער העלד.

וועראַ פינגער.

איך האָב שלעכט אויסגערעכענט און עס איז אויסגעקומען אזוי: אז וועגען זיך האָב איך געשריבען א סך און וועגען די חברים כמעט גאָר ניט. די אלע בריף וואָס מען האָט געשיקט אויף מיין אדרעס זיינען אָננגעקומען. מיין בריף איז אַרויסגעקומען אַביסעל זויער, אָבער איך קען זיך ניט העלפען. איהר פרעגט מיך צי איך האָב געקראָגען א בריף פון אַנא פּאַוולאָוונא קאָרבא. יאָ, איך האָב געקראָגען.

15טען פעברוארי, 1905.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש. היינט האָב איך געקראָגען אייער בריף און איך ענטפער אייך גלייך, כאָטש די פּאָטשט וועט אַוועקגעהן פרייטאָג און היינט איז ערשט מאָנטאָג. איך בין זעהר צופרידען וואָס ניוטא*) וועט אין גיבען זיין אין אדעס. וועז איהר וועט זי זעהן, זאָלט איהר איהר איבערגעבען א וואָרימען גרוס פון מיר. זאָגט איהר, אז איך פיהל, אז מיר וועלען זיך נאָך זעהן... אָבער אך, אפאנאסי אפאנאסעוויטש, עס ווערט שרעקליך טרויעריג אויפ'ן הארצען וועז מען טרעפט זיך אויף דער עלטער מיט א מענשען, וואָס מען האָט געקענט וועז מען איז נאָך געווען יונג! די ערשטע באגעגנישען מיט מיינע שוועסטער און ברידער האָבען מיר פאַרשאפט א סך יסורים, וויל איך האָב אין גערענק ניט געקענט צוגויפבינדען די אמאליגע צייט מיט דער היינטיגער. וועז מען צושיידט זיך מיט א מענשען, וואָס איז אייניגעבאקען אין הארצען, גערענקט מען דאָך די גאנצע צייט ווי ער האָט אויסגעזעהן דאָז וועז מען האָט זיך מיט איהם געשיידט. אוז וועז מען טרעפט זיך מיט איהם מיט א סך יאָהרען שפעטער, דער-

---

*) אַנא קאָרבא.

זעהט מען אז עס איז ניט דאָס... דערפאר האָב איך מיר איצטער געמאכט א כלל, אז איידער איך טרעף זיך מיט א מענשען, וועמען איך האָב שוין עטליכע און צוואנציג יאָהר ניט געזעהן, בעט איך אים, אז ער זאל מיר פריהער צושיקען א פאָטאָגראפישע בילד פון זיך. דאָן קוק איך זיך גוט צו דער בילד, לעב איבער פאר זיך די יסורים פון דעם וואָס די צייט האָט אזוי פיעל שטארקע ענדערונגען געמאכט, און דערנאָך איז שוין לייכטער זיך צו טרעפען מיט דעם מענשען פערזענליך. איך אליין וואלט דאָס אויך געדארפט טאָן, ווייל איך בין דאָך אויך געווארען אלט, אבער דאָך טו איך דאָס ניט, ווייל איך וויים, אז די מענשען, וואָס זיינען ניט געווען פארשפּארט אין טורמע אזוי לאַנג, קוקען אנדערש דאָרויף וואָס מען וועלט. יאָ, מיין פריינד, איך בין שוין איצט ניט מעהר יענע וועלט; איך בין שוין איצט צוויי און פופציג יאָהר אלט: כאטש איך פיהל נאָך אין זיך א סך ענערגיע און א סך לעבעדיגקייט און אלע זאָגען, אז איך קוק אוים א סך אינגער.*)

אייער בריעף האָט מיר פארשאפט יסורים. נאָך די ערשטע בריעף, וואָס איהר האָט מיר געשריבען, איז ביי מיר געשאפען געוואָרען דער איינדרוק, אז איהר זיינט געזונט און פרעהלאך, און פון דעם לעצטען בריעףווידער זעה איך נאָר, אז, פונקט ווי פריהער, האָט איהר איצט אויך טויזענט מיט איין קראנקהייטען און אז איהר פיהלט זיך נאָך ערגער ווי פריהער. געשיקט זיך, אז אפילו דער קלימאט פון'ם דרום העלפט אייך ניט? מיין מיינונג איז, אז איהר וואלט ניט געדארפט לעבען אין שטאָדט, נאָר ערגעץ אין א דערפל.

איהר ווילט וויסען וואָס איך מאך? איך בין געזונט. א שטונדע אין טאָג זעג איך האָלץ מיט מיין פרייַנדין אלעקסאַנדרא איוואַנאָוונא מאַראָ, דערנאָך מאך איך איבערזעצונגען פון ענגליש. איך וויל לעבען פון מיין אייגענער ארבייט. ווי אן אמת'ער פרייַנד נעם איך אייך ארום און דאנק אייך דערפאר וואָס איהר באציהט זיך צו מיר אזוי גוט.

וועראַ פיגנער.

---

*) דעם בריעף, ווי די לעזער זעהען, האָט וועראַ פיגנער געשריבען נאָך מיט 20 יאָהר צוריק.

וואסילי איוואנאוו'ן האב איך אנגעשריבען א בריעף און אלם ענטפער אויף איהם האט ער מיר צוגעשיקט א טעלעגראמע, פון מיט פרייד. די טעלעגראמע הויבט ער אן אזוי: „טויזענט מאל טייערע וועראַ ניקאלאיעוונא."

זייט געזונט. יא, אבי, איך האב די נאנצע צייט געמיינט, אז אייער נאמען „מיכאאיל איוואנאוויטש" איז א ריכטיגער, און איך וועל אויך זאגען דעם אמת, אז דער נאמען „מיכאאיל" געפעלט מיר בעסער ווי „אפאנאסי"... דער נאמען „אפאנאסי" פאסט פאר א ווילדען מענשען.

23טען מארטש, 1905.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש! אייער בריעף האט מיך שטארק צורודערט און איך מוז ווידער זיין פינקטליך און ענט־פערן באלד. וואס פאר א מענש זיינט איהר! געזונט פעהלט אייך, קיין געלט האט איהר ניט, קיין משפחה האט איהר ניט! עס פעהלט בלויז, אז איהר זאלט איצט חתונה האבען און עס זאל גראדע אויסקומען אזוי, אז די ווייב אייערע זאל זיין א שלאק, א צרה! מיר געפעלט דאס ניט. איהר מוזט זעהן ארויסקריכען פון דעם דלות, ווייל ווען מען האט ניט קיין געלט איז זעהר ביטער און מען העלן ניט וועלען געזונט. זעהט, טרינקט „קומיס", אדער מאכט אליין פאר זיך „קעפיר"; דאס קאסט ניט טייער. באדט זיך אין ים, אייך וועט דאס א סך העלפען צום געזונט. עס וואלט אייך אויך ניט געשאדט זיך אפצוגיבען מיט פיזישער ארבייט כאטש איין שטונדע אין טאג. איך וועל אנשרייבען צו אנא קארבא, אז זי זאל אכטונג גיבען אויף אייך און זעהן, אז איהר זאלט זיין גע־זונט. אזא זאך קען א פרוי טאן בעסער ווי א מאן, ווייל איהר מענער זיינט אפילו אויף אזא זאך ניט פעהיג! (איהר הערט וועל־טער!). איהר שרייבט, אז איהר פיהלט זיך בעסער וען איהר זיינט אין גאס, אדער צווישען מענשען — דאס גלויב איך אייך. יעדער נערוועזער מענש מיינט, אז וען ער צושטרייט זיך, פיהלט ער זיך בעסער. אבער אין דער אמת'ן וועלען ביי איהם די נער־יוען דערפון נאך מעהר צושרויפט.

אויב מען וועט מיך אפשיקען צוריק אין קאזאנער גובערניע

און איך וועל וואוינען ביי מיינע אייגענע, וועל איך שוין זעהן, אז איהר זאָלט קומען צו מיר אזוי שנעל וויי די נערוועז וועלען ביי מיר זיין רוהיגער. דאן וועל איך שטאָפּען מיט זון, מיט לופט און מיט וואַסער. איך וועל אייך פּשוט צווינגען צו עסען יעדען טאָג אייער און סמעטענע און נאָך מיטאָג וועט איהר ביי מיר מוזען געהן שלאָפען א פּאָר שטונדען.

נו, זייט געזונט. איך דריק אייער האַנט.

ו ו ע ר א.

כריסטאָפּאַרוואָקא,
דעם 14טען אויגוסט, 1905.

טייערער אפּאַנאַסי אפּאַנאַסעוויטש! אומזיסט האָט איהר געמיינט, אז איך בין אַרויסגעפּאָהרען פון ניאָנאָקסא, ניט מעלדענדיג וועגען דעם מיינע פּרייַנד און די אלע מענשען, מיט וועמען איך שרייב זיך איבער. איידער מען האָט מיך פון ארכאַנגעלסקער גובערניע אָפּגעשיקט אהיים, האָב איך אָנגעשריבען א וועלט מיט בריעף אין אלע עקען פון רוסלאַנד. אָבער, ווי עס שיינט, איז מיין בריעף צו אייך ניט אָנגעקומען. דעם זעלבען מוז האָט אויך געהאָט דער בריעף, וואָס איך האָב געשיקט צו אַנא קאַרבא. קיין באַזונדער וויכטיגע זאכען זיינען אין די בריעף ניט געווען, איך האָב בלויז ניוטאָן'ס געזאָגט אביסעל מוסר פאָר וואָס זי שרייבט מיר אזעלכע ניט אינטערעסאַנטע בריעף.

אין דער צייטונג „פּראַווא" האָב איך געלעזען, אז מען האָט אייך פּאַרשיקט אין די וויטע צפון'דיגע געגענדען. וועו איך האָב דאָס איבערגעלעזען, האָב איך געוואָלט לאַכען. עס איז ווירקליך א מאַדנע איראָניע פון שיקזאל! איהר האָט זיך די גאַנצע צייט געריסען צו מיר קיין ניאָנאָקסא, און וועו איהר זיינט שוין געווען ניט וויט, בין איך פון דאַרטען אַוועקגעפּאָהרען.

זינט דעם „פּאַטיאָמקין"-אויפשטאַנד האָב איך זיך ניט אויפגעהערט זאָרגען וועגען אייך און וועגען אניוטא'ן (קאַרבא). איך האָב אלץ געדענקט, אז איהר וועט אויך אריינפאלען אין דעם.

ווי אזוי האָט איהר זיך איינגעאַרדענט אין וואלאָגדא? דאַרטען זיינען פּאָראָן א סך פּאַרשיקטע און איך בין זיכער, אז עס וועט

קיין סך ניט געדויערן און איהר וועט זיך דאָרטען פיהלען ווי אין אַן אייגענער משפּחה. עס וועט אייך מעהר ניט זיין אומעטיג.

איהר פרעגט ווי אַזוי איך פיהל זיך איצט אין דער היים? עס איז מיר ניט גוט. דער טומעל ארום און ארום און די געזעלשאפט ווירקען אויף מיר זעהר שלעכט... זינט איך בין ארוים פון שליסעל־בורגער פעסטונג, פיהל איך, אַז דער מוח איז ביי מיר שרעקליך מיער. עס איז מיר שווער צו לייענען ערנסטע, טרוקענע ביכער. איך וועל מיעד און קען ניט געדענקען וואָס איך לייען. איך פיהל זיך דאָ ווי אַ שפּעלע אָהן אַ טשערעדע. אין דער שליסעלבורגער פעסטונג האָב איך זיך געפיהלט צוויישען חברים, צוויישען אייגענע; אויך אין ניאַנאַסקאַ בין איך ניט געווען עלענד, ווייל איך האָב געפיהלט, אַז איך בין ארומגערינגעלט פון חברים. דאָ אָבער איז אַנדערש.

איך וואָלט שוין אַזוי געוואָלט, אַז מען זאָל מיר גיבען די ערלויבעניש צו פאָהרען וואוהין איך וויל. מיר דוכט זיך, אַז דאָן וואָלט איך זיך געלאָזט וואַנדערן איבער דער וועלט, אָבער אַזוי, אַז קיינער זאָל ניט וויסען וער איך בין. אַזוי וואָלט איך גע־וואַנדערט אַ לאַנגע צייט ביז איך וואָלט ווידער באַקומען חשק צו זיין צוויישען מענשען און ריידען מיט זיי. איצט האָב איך קיין חשק ניט צו זיין נאָהענט מיט מענשען. איך האָב אויך קיין חשק ניט צו שרייבען מיינע מעמוארען, כאָטש מען האָלט מיר אין איין זאָגען, אַז איך זאָל זיך יאָ אַוועקזעצען שרייבען. איך וויניש אייך אַל דאָס גוטס. גיט איבער א גרוס אַלע חברים.

ו ו ע ר א.

2טען סעפטעמבער, 1905.

געקראָגען אייער בריף פון'ם 24טען אויגוסט. ווי איך זעה זיינט איהר, טייערער אפּאַנאַסי אפּאַנעסעוויטש, ווידער אריין אין קעלבערנע התּפּעלות (ענטשולדיגט מיר פאר'ן אויסדרוק). אָבער פונדעסטוועגען איז דאָס א סך בעסער ווי אומעט. אָבער איך בעט אייך, טוט מיר אַ טובה און דערצעהלט מיר ניט קיין מעשיות וועל־גען דעם ווי אַזוי די חברים אינטערעסירען זיך מיט מיר. איך פארזיכער אייך, אז עס וועלט מיר שווער אויפ'ן קאָפּ פון דעם. וואָס ווילט איהר פון מיר? אז איך קען זיך פּאַרט ניט אַוועקשטע־

לעז אויף דער הויכער מדרגה פון אַן „אינטערעסאַנטען" מענשען. דאָס איז אַן ארבייט פּאר אונזער מיניסטער יולי סערגעיעוויטש וויטע — ער קען דאָס, אָבער איך ניט. פּאַרקערט, איך פּיהל, אַז איך בין זעהר ניט קיין אינטערעסאַנטער מענש אוּן עס קומט מיר אַן שוועד צו זיצען אין אַ געזעלשאַפט אוּן אונטערהאַלטען אַ געשפּרעך. דאָס מוטשעט מיך זעהר שטאַרק, וויל עס איז פּאר מיר דער בעסטער באוויזן, אַז איך בין נאָך אַלץ ניט אַ ד.

דער אמת איז, אַז עס פּעהלט מיר איצט ענערגיע אוּן דאריבער וויל איך זיך ניט טרעפען מיט מיינע אַלטע פרייַנד אין אַזאַ צושטאַנד. דערפּאר טאָקע וואַלט איך זיך מיט איך אוּיך ניט גערוואַלט טרעפען. איך מוז קומען צו די כוחות. אָבער איך וויים אַליין ניט ווי אַזוי. איך האָב איצט ניט קיין באַשטימטען ציעל אין לעבען, אָדער אפשר פּיהל איך זיך אַזוי נידערגעשלאָגען דערפּאר וואָס איך בין ניט געזונט. ניט איין מאָל פּאַלט מיר איין, אַז אין טורמע איז מיר שוין געווען בעסער ווי עס איז מיר אַצינד.

יאָ, איך זאָג אייך גאַנץ אָפען, אַז איך וואַלט ניט געווואַלט, אַז איהר זאָלט מיך איצט זעהן, אוּן וועז איהר וואַלט יאָ געקומען אויף אַ פּאָר טעג, וואַלט איך אייך זיכער אָפּגענארט אוּן וואַלט זיך קונציג געהאַלטען אַזוי, אַז איהר וואַלט בשום אופן ניט געקענט דערקענען ווי שלעכט מיר איז אויפֿן הארצען אוּן ווי ניט גוט איך פּיהל זיך.

אפילו דאָס שרייבען בריעף קומט מיר אַן שוועד אוּן איך מוז אייך זאָגען, אַז מעהר ווי איין מאָל אַ חודש קען איך אייך ניט שרייבען. דאָס גאַנצע ביסל ענערגיע וואָס איך פּארמאָג נאָך, געהט ביי מיר אַוועק אויף די בריעף. ניט לאַנג צוריק האָב איך אין שפּאַס טאָקע געזאָגט צו מיינע שוועסטער, אַז איך האָב זעהר מורא, אַז אויב איך וועל אין גיכען שטאַרבען, וועלען די בריעף זיין שולדיג אין דעם.

וועז איהר וואַלט צו מיר געקומען, וואַלט איך אייך געמוזט דערצעהלען אַלעס וואָס איך האָב איבערגעלעבט, אוּן דאָס האָט מיר שוין שרעקליך דערעסען, וויל די אַלע מענשען, מיט וועמען איך טרעף זיך, וויללען וויסען דאָס זעלבע. איך וויל קיינעם נאָר־ניט דערצעהלען, איך וויל זיין מיט זיך אַליין; איך וויל שפּאַציירען איבער די גרינע פעלדער, קוקען אויף דער וווייטקייט אוּן ווייטען.

איך דענק, אז דאָס איז „בלוטאריימקייט," ווי נאָוואַרוסקי האָט זיך איינמאָל אויסגעדריקט וועגען מיינער א טרויעריגער ליעד. אַדער אפשר איז דאָס דערפאר וואָס איך בין שוין מעהר ניט פעהיג צו לעבען אזוי ווי אַנדערע מענשען לעבען.

איהר ווילט אַלץ מיינע א בילד. קריגט א קאָפּיע פון דער בילד, וואו מען האָט מיך פאָטאָגראָפירט מיט א גאַנצער גרופּע פאַרשיקטע אין אַרכאַנגעלסק. עס איז אַרויסגעקומען נישט קשה. שרייבט אַן א בריוועלע קיין אַרכאַנגעלסק, וועט מען אייך צושיקען אזא בילד.

זייט ניט בייז אויף מיר דערפאר וואָס מיין בריף איז אזוי זויער. שרייבט וואָס אָפטער און וואַרט ניט אויף קיין ענטפער.

ווערא.

דעם 26טען סעפטעמבער, 1905.

שוין דריי מאָל אַנגעפאַנגען שרייבען און — עס געהט ניט. עפעס א טומעל ביי מיר אין קאָפּ. ניט נאָר ביים שרייבען, נאָר אויך ביים ריידען טרעפט זיך אזוי ביי מיר די לעצטע צייט. איך הויב אָן ריידען און פיהל ווי די ווערטער קלעפען זיך עפעס ניט, און דאָס איז פאָר מיר דער בעסטער באַוויז, אז עס איז בעסער צו שווייגען.

איהר וויסט, טייערער אפאַנאַסי אפאַנאַסעוויטש, עס איז אזוי גוט וואָס אין רוסלאַנד האָבען די לעצטע צייט געזומען בלאָזען נייע ווינטען און עס פיהלט זיך דאָס אַנקומען פון א נייער צייט! מיר זיינען מעהר ניט אַליין... ניט אזוי ווי אין 1884...

עס איז אויך גוט וואָס אין דרויסען שיינט די זון אזוי העל און עס איז א פאַרגעניגען צו שפאַצירען. מיר דוכט זיך, אז ווען איך קען נאָר וואַלט איך אזוי געהאַלטען אין איין שפאַצירען, אַלץ ווייטער און ווייטער און ווייטער. איך האָב נאָר מורא, איך זאָל אויפ'ן וועג ניט טרעפען קיין מענשען. אַבער דאַרויף האָב איך אויך א מיטל — איך האָב א גרויסען הונט, „לוטשעק" הייסט ער, און כאָטש ער טשעפּעט ניט קיינעם, האָט מען דאָך מורא צוצוגעהן צו מיר. א טייערער הונט! ער פאַרשאַפט מיר ווירקליך א סך פאַרגעניגען!

מיט עטלעכע טעג צוריק בין איך אוועקגעפאָהרען קיין ניקיפּאַראָוא און דאָרטען האָב איך פּאַרוועצט בוימלאָך. מיר געפעלט זעהר דער נעדאַנק, אַז יעדער מענש דאַרף ניט נאָר מאכען שעהנער און בעסער זיין לעבען, נאָר ער דאַרף אויך אויספּוצען די ערד. אין איינעם פון באלזאק'ס ראָמאַנען וועלט דערצעהלט וויי א גלח האָט איינמאל געזאָגט צו א מענשען, וואָס איז ניט געווען צופרידען פון'ם לעבען: „נעמט אָט דאָס שטיקעל ערד, וואָס איז ניט בעאַרבייט, — האָט ער איהם געזאָגט, — און מאכט דערפון א גאָרטען"... און טשעכאָוו, אין איינער פון זיינע ערצעהלונגען, כאראַקטעריזירענדיג די נישטיגקייט פון א געוויסען מענשען, זאָגט אזוי: „ער האָט בלויז געמומען פונ'ם לעבען און גאָרניט געגעבען; ער האָט ניט געטאָן קיין איין גוטע זאך און קיינמאל ניט פּאַרפלאָנצט קיין איין בוימעל."

וועו איך האָב איבערגעלעזען אָט די שטעלען ביי באלזאק'ן און ביי טשעכאָוו'ן, זיינען זיי מיר שטאַרק געפעלען געוואָרען און איך האָב זיך פּאַרטראַכט: אפשר וואָלט איך זיך אויך גענומען אויספּוצען די ערד? און באלד האָב איך זיך טאקע א נעם געטאָן צו דער ארבייט און איינגעפלאַנצט 27 בעראָזקעלאך אויף דעם בית־עלמין, וואו עס איז כמעט ניטא קיין גרינס. בלויז אין דעם ווינקעל, וואו עס שלאָפט מיין מאַמע, מיין טאַטע, די ניאניע און נאך איניגע קרובים אונזערע, וואקסען דריי בעראָזעס שוין 35 יאָהר. פּאַר דער צייט וואָס איך בין ניט געווען, זיינען זיי זיך שוין צוואוואקסען, אז עס איז פשוט א פּאַרגעניגען צו קוקען אויף זיי.

צו ביסלאָך וועל איך דאָרטען ארום פּאַרקען איינפלאַנצען נאך בוימלאָך, כדי עס זאל זיין שעהן און שאַטענדיג. איהר, אלס א שטאַדטישער מענש, וועט אפשר קוקען דאָרויף מאַדנע, ווי עס קוקען געווועהנליך שטאַדטישע מענשען אויף סענטימענטען. אבער — אזוי איז דאָס. איך האָב ליעב מיין הונט און איך האָב ליעב בוימער! איך דריק אייער האַנט.

וועראַ פּיגנער.

יא, זומער בין איך אלט געוואָרען 53 יאָהר. עס טוט מיר באַנג פּאַרוואָס ניט 73 יאָהר. וועז א גוטער מענש גרייכט די עלטער פון 73 יאָהר איז ער איינפאַך וואונדערבאַר און צויבערלייך.

איך בעט אייך, זייט ניט פּאַרזאָרגט. אלעס אין לעבען האָט א סוף, און אייערע צרות וועלען אויך האָבען א סוף.

דעם 11טען נאָוועמבער, 1905.

טייערער אפּאַנאַסי אפּאַנאַסעוויטש, אייער בריעף פּונ'ם צווייטען נאָוועמבער האָב איך געקראָגען. איך בין ברוגז אויף אייך פּאַרוואָס איהר האָט מיר אזא לאַנגע צייט ניט געשריבען. פון מיכאַיל אשענברענער האָב איך אויך שוין לאַנג קיין בריעף ניט געקראָגען. איך וויים נאָר, אז וועז פּאַנקראַטאָוו איז פּאַרביי־געפּאָהרען ניזשני־נאָווגאָראָד, האָט ער זיך געקליבען צו פּאָהרען צו איהם קיין סמאָלענסק. אזוי האָט ער מיר געשריבען. וועגען די חברים, מיט וועמען איך בין צוזאַמען געווען פּארשפּארט אין שליסעלבורגער פעסטונג, קען איך אייך איצט קיין באַוונדערע נייעס ניט מעלדען. מיין שוועסטער לידא האָט זיך געוואָלט זעהן מיט נאָוואָרוסקי'ן און מיין שוועסטער אָלגא — מיט לוקאַשעוויטש'ן. ווי עס שיינט, וועט זיך עס זיי איינגעבען און עס איז פּאַראַן א האָפענונג, אז זיי וועלען זיך אלע צופּאָהרען אהיים. אָבער, איך בין זיך מודה ומתודה, אז איך בין זיי ניט מקנא, ווייל פון זיך וויים איך, אז וועז מען קומט אהיים האָט מען וועניג נחת, ספּע־ציעל נאָך אויב די היים איז אזוי ווילד ווי מיינע.

איך לעב דא אין א בורזשואַזנער אטמאָספּער, וואו מען פיהלט ניט אפילו קיין סימן פון דער חבר'שאפט, צו וועלכער איך בין פון תמיד אן געווואוינט געווארען... דאָס איז א פינסטע־רער המון, וואָס איז דורך און דורך מאַנארכיסטיש געשטימט. „דאָס איינציגע וואָס מיר פּאַרלאַנגען איז ערד; מעהר דארפען מיר גאָרניט!" — אזוי זאָגען דא די פּויערים. אין אזא סביבה פיהלט זיך א מענש נאָך ערגער ווי אין טורמע. וועז איך וואָלט נאָר געווען געזונט, וואָלט איך דא קיין איין שטונדע ניט געבליבען.

איך נעם אייך ארום און ווינש אייך אל דאָס גוטס.

וועראַ פּינגער.

ניושני־נאוואגאראד,
דעם 22סטן מארטש, 1906.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש, אניוטא איז געקומען אהער. זי האט מיר געגעבען איבערלייענען אייער בריעף פון שפּי־טאל און דאם האט מיך שטארק צורודערט. איך בעט אייך, באַ־רוהיגט זיך. שיקט מיר צו אייער בילד. אין גיכען וועל איך אייך צושיקען מיין בילד אויך.

ביסלעכווייז ווער איך אריינגעצויגען אין ליטעראַרישער אר־בייט. איך ווייל זעהר אוועקווארפען די איבערזעצונגען; מען באַ־צאהלט פאר זיי זעהר וועניג און ארבייטען דארף מען אויף זיי א סך.

עס איז שוין דריי חדשים זינט איך בין אין ניושני־נאווגאראד. איך וואוין ביי די סאזשינס און בין זעהר צופרידען. איך האב א מעגליכקייט צו ארבייטען און די געזעלשאפט פון מענשען איז מיר שוין ניט אזוי שווער איבערצוטראגען.

וולאדימיר בורצעוו האט אונז אלעמען צוטריינעלט. דער מענש האט פּשוט גענומען א שטעקען און ער שלאגט פון אונז ארוים דעם שטויב פון ארכיוון! אן אמת'ער רויב־פויגעל איז ער, דער וולאדימיר בורצעוו! האט זיך ארויפגעוואלפען אויף אונז אלטע לייט און שאנעוועט גאר ניט דאם ביסל כח, וואם ס'איז אונז נאך גענליבען נאך אזוי פיעל יאהרען אין שליסלבורגער פעסטונג. ער ווייל פון גאַרניט וויסען — זעץ זיך אוועק און שרייב מעמוארען! דערצאהל וואם דו האסט איבערגעלעבט אין פארלויף פון די אלע יאהרען!

אגב, געדענקט איהר אפשר דעם דאטום וואן מיכיאלאווסקי איז געקומען צו מיר קיין כארקאוו פארהאנדלען וועגען דעם, אז די „נארודנאיא וואליא" זאל ביז דער קרוינונג פון אלעקסאנדער דעם דריטען אפּשטעלען איהר טעאריסטישע טעטיגקייט און דאן וועט די רעגיערונג גיבען אמנעסטיע און נאך און נאך גליקען? אויב איהר געדענקט, שרייבט מיר וועגען דעם.

איך קוש אייך שטארק און בעט אייך, אז איהר זאלט גוט אכטונג גיבען אויף זיך.

ו ו ע ר א.

דעם 31טען מארטש, 1906.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש, זייט ניט ברוגז אויף מיר פארוואס איך האב אייך ניט ערלויבט צו קומען צו מיר אין אק־טאבער. גלויבט מיר, אז איך האב זיך דאן געפיהלט זעהר שלעכט. איצט פיהל איך זיך שוין בעסער.

איך פארזיכער אייך, אז איהר וועט ניט שטארבען איידער איהר זעהט זיך מיט מיר. דאס איז אבסאלוט אונמעגליך. וואס קען מען טאן, אז עס דרעהט זיך אלץ אוים אזוי, אז איך בין ניט געזונט! ווי קען מען זיך וווייזען פאר פרייַנד וועז מען איז קראנק אוו צובראכען!...

שרייבט אפט. אבער אום גאטעס ווילען, שרייבט קלארער! ווי האט דאס א מענש אזא שלעכטע האנדשריפט!

איהר ווילט וויסען ווי איך לעב? ניט אזוי גוואלדיג אינטע־רעסאנט! איך גיב זיך אפ מיט ליטעראריישער ארבייט, קוריר זיך, וואר מיעד פון שפאצירען, באקאנטע זעהר וועניג; אין אל־געמיין — לאנגווויליג. אריינרוקען די נאז צו דער יונגווארג איז מיר נאך ביז איצט ניט אויסגעקומען; איך האב אלץ מורא, אז איך וועל באלד מיעד ווערען; די עלטערע לייט האבען זיך פאר־רוקט אין א ווינקעל — לאנגווויליג.

אפט מאל פאלט מיר איין, אז וועז מען קען אליין ניט שאפען עפעס ארום זיך, וועז מען קען אליין ניט זיין טעטיג, דארף מען ניט פארלאנגען, אז אנדערע זאלען ארום דיר שאפען אן אטמא־ספערע פון טעטיגקייט! אבער פונדעסטוועניגען דוכט זיך מיר פארט, אז אין אן אטמאספערע פון יונגע, טעטיגע מענשען, וואלט איך פארגעסען מיין אייגענע מיעדקייט אוז איך וואלט אויך אריינגע־צויגען געווארען אין קאז...

איצט האב איך באשלאסען צו שרייבען פאר זיך. ניט פון שורה אוז ניט פאר קיין פארלאג. איך ווייל ניט, אז מען זאל מיך יאגען. אויב עס וועט ארויסקומען גוט דאס וואס איך וועל אנ־שרייבען, וועל איך ארויסגעבען א בוך אוז דאז וועל איך וויסען, אז איך האב עפעס אויפגעטאן. דארויף מוז איך אבער האבען א סך צייט. א יאהר, אויב ניט מעהר...

סינעגוב איז איצט ביי אונז. ער קלייבט זיך פאהרען קיין מאסקווא. פון סיביר האט מען איהם ארויסגעשיקט אין 48 שטונדען.

איך נעם אייך אָרום און בעט אייך ווידער, אז איהר זאָלט גוט אכטונג גיבען אויף זיך און פאָרטרייבען די זאָרגען!

ו ו ע ר א .

דעם 13טען אפּריל, 1906.

טייערער אפּאָנאָסי אפּאָנאָסעוויטש. מיר איז געוואָרען אומטיג, ליעבער פרויַנד מיינער, וועז איך האָב איבערגעלעזען אייער בריעף. שרעקליך אומעטיג, דערפאָר וואָס איהר זיינט אלץ קראַנק.

איהר פרעגט מיך וואָס איך וועל שרייבען פאָר דער „בילאָיע"? — גאָרנישט. מיר געפעלט בכלל ניט דער עסק צו שרייבען פון שורה. די שטימונג וועלט ביי מיר א שלעכטע איבער דעם און איך הויב זיך אָן פיהלען זעהר שלעכט. איך האָב באשלאָסען צו שרייבען צו בימלאָך פאָר זיך און דערנאָך ארויסגיבען א בוך. איך קען זיך ניט צואוואַרפען און איך וויל ניט זיין קיין פערד, וואָס מען טרייבט אָן. איך קען דאָס ניט. איך האָב פופציג רובל א חודש פון מיין ברודער (לויט מיין מאַמעס צוואָה), אזוי אז גאָר שטארק נויטיגען נויטיג איך זיך ניט, כאָטש איך וואָלט געוואָלט פאָרדיענען געלט, כדי ניט צו זיין קיין אומזיסטיגע פרעסערין און האָבען די מעגליכקייט מעהר צו העלפען די נויטלייַדענדע.

איך בין זעהר צופרידען וואָס ס'געפעלט אייך ווי אזוי איך האָב אָנגעשריבען די ביאָגראַפיע פון לודמילא אלעקסאַנדראוונא וואלקענשטיין. אין גיבען וועט די ביאָגראַפיע ערשיינען אין א באזונדער ביכל און דאן וועל איך מאכען א בימל געלט, און דאָס וועט מיר גיבען די מעגליכקייט צו העלפען מעהר די וואָס מען דארף העלפען.

איהר פרעגט מיך, טייערער אפּאָנאָסי אפּאָנאָסעוויטש, וועגען דעגאיעוו'ן. דאן האָב איך גאָר ניט חושד געווען און איך האָב זיך צו איהם באַצויגען ווי צו א פריינד, ווי צו א ברודער... ערשט אין טורמע, א יאָהר נאָך דעם ווי מען האָט מיך ארעסטירט, האָב איך אויסגעפונען וואָס פאר א ראָלע ער האָט געשפּיעלט. דאָס איז געווען דאן וועז מען האָט מיר געוויזען א גאנצען פּאַק מיט מסירות, וואָס ער האָט צוגעשטעלט. איך קען וועגען דעם ניט ריידען און איך קען וועגען דעם ניט שרייבען. און אלע מאָל, וועז איך דערמאָן זיך דאָס, גיסען זיך מיר טרערען פון די אויגען און איך וויר אזוי

נערוועז, אז דער מינדסטער שאדן וואלט מיר ארויפ א פחד און איך הויב אן קוויטשען...

נו, זייט נעזונט. איך האף, אז אין דאדף, אויב איהר וועט נאר וואוינען ביי גוטע מענשען, וועט איהר זיך פיהלען א סך בעסער. איך ווינש אייך אל דאס גוטס און קוש אייך.

ווערא פיגנער.

דעם 4טען יוני, 1906.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש. איהר ווילט ווייסען מעהר אייניצעלהייטען וועגען דעם פייער, וואס איז ביי אונז געווען? דאס אלטע הויז איז אינגאנצען פארברענט געוואָרען. מען האט פון דאָרטען גאָרנישט ארויסגעראטעוועט און מיר טוט אזוי באנג נאך די ביכער מיט די ריהרענדע אויפשריפטען פון די מחברים. מיינע שוועסטער האבען אויך געהאט זעהר א סך ביכער, און זיי זיינען אויך אלע פארברענט געוואָרען. עס קען זיין, אז איך האב געטאן א גרויסע נארישקייט, וואס איך בין אליין ניט געגאנגען צו דער שרפה. דער משרת אונזערער האט זיך אינגאנצען פארלאָרען און ניט געוואוסט וואס פריהער צו טאָן, און איך האב מורא געהאט צו געהן, ווייל מיר האט זיך אלץ אויסגעוויזען, אז וועז איך וועל זיין צווישען אזוי פיעל מענשען, וועט מען מיך צוטרעטען. מען האט קיין זאך ניט ארויסגעראטעוועט. אפילו די פיאנא איז אויך פארברענט געוואָרען.

איצט שיק איך אייך צו מיינע א בילד, וואס איז ארויסגעקומען ניט שלעכט. איהר זאלט אבער ווייסען, אז אויף דער בילד בין איך שעהנער ווי אין דער ווירקליכקייט; אויפ'ן פנים האב איך א סך מעהר קנייטשען ווי די בילד צייגט.

מיינע נעזאמעלטע לידער זיינען שוין ערשיענען אין א בוך. איך שיק אייך דעם בוך צוואמען מיט'ן בילד.

אייער ארטיקעל אין „בילאיע" האב איך נאך ניט געלעזען. אין ניזשני-נאווגאראד פארקויפט מען די בילדער פון די וואס זיינען געווען פארשפארט אין שליסעלבורגער פעסטונג. איך דענק, אז אין אדעם וועט איהר זיי אויך קענען קריגען.

אזוי ווי איך בין איצטער ווייט פון דער ציוויליזאציע, איז

פאר מיר שווער ארויסצושיקען פאר אייך די בילדער פון די וואס זיינען געווען פארשפארט אין שליסעלבורג. קויפט זיי אלליין. איך שיק אייך דרייסיג רובל; 25 אויף רעצעפטען און אויף מילך — און איהר זאלט ניט וועדען בייז אויף מיר דערפאר (אויב ניט וועל איך אפענעמען צוריק די בילד), און 5 רובל צו קויפען די בילדער פון אונזערע חברים.

און איצט ערלויבט מיר אייך ארומצונעמען און אייך גיבען א קוש.

ווערא.

ניזשני־נאווגאראד,
דעם 18טען אויגוסט, 1906.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש, די צייטונגען האבען געמאלדעט וועגען מיין קומען צו פריה. איך בין געקומען קיין ניזשני־נאווגאראד ערשט היינט און איך האף, אז דא וועל איך ענדליך הערען מיין ברודער זינגען, וויל ער טרעט דא אויף אין דער אפערא. איך האב איהם נאך קיינמאל ניט געהערט זינגען און איך האב איהם נאך קיינמאל ניט געזעהן אויף דער ביהנע.

איך בעט אייך, איהר זאלט מיר ענטשולדיגען פארוואס איך שרייב אייך אזוי זעלטען. דאס איז שוין ביי מיר אן אלטער חסרון — איך קען ניט שרייבען צו אפט.

איצט פיהל איך זיך שוין א סך בעסער ווי אין די ערשטע דריטהאלבען יאהר. די שטימונג איז ביי מיר שוין מעהר ניט אזא געדריקטע ווי פריהער.

שרייבען א סך קען איך איצט ניט, וויל איך בין מיעד פונ׳ם וועג. איך מוז געהן שלאפען.

איט נעזונט און ערלויבט מיר אייך א קוש צו טאן.

ווערא.

דעם 21טען סעפטעמבער, 1906.

פארוואס האט איהר מיר אזא לאנגע צייט ניט נעשריבען? לאזט מיר וויסען ווי אזוי איהר פיהלט זיך.

איך וואלט שוין געווארט אנטלויפען פון ניזשני־נאווגאראד,

און מיין ברודער סטארעט זיך ארויסצוקריגען פאר מיר אן אויס־
לענדישען פאספארט. אויב דאס וועט זיך איהם איינגעבען, וועל
איך אוועקפאהרען אויף עטליכע מאנאטען מיט מיין פרייַנדין אלעק־
סאנדרא איוואנאוונא מארא.

איצט איז דא אסיען. עס איז קאלט, נאס און מען קען אין
ערגעץ ניט גיהן. דערצו איז נאך די וואוינונג ביי מיין שוועסטער
זעהר א טומעלדיגע און דאס ווירקט שלעכט אויף מיינע נערוון.

פאר דער זאמלונג „די גאלעריע פון די וואס זיינען געווען
פארשפארט אין שליסעלבורגער פעסטונג" האב איך אנגעשריבען
די ביאגראפיעס פון מיינע חברים: פראלענקא, אנטאנאוו, לוקא־
שעוויטש, מארא זאוו, נאוואראוסקי און פאכיטאנאוו. יאקובאוויטש'ן
געפעלט דאס.

ווערא.

דעם 7טען אקטאבער, 1906.

טייערער אפאנאסי אפאנאסעוויטש. איך האב געקראגען אייער
בריעף, און ווען איך האב איהם איבערגעלעזען, האב איך זיך
אזש צוואויינט. וואס וועט ווערען דערפון וואס איהר זיינט אלץ
קראנק? ! אפשר קענט איהר דאך אוועקפאהרען אין די דרום'דיגע
געגענדען? שעהמט זיך ניט און שרייבט מיר דעם אמת, צי איהר
האט גאלט דארויף. שרייבט מיר אויך ביי וועמען איהר וואוינט.
וואס פאר מענשען זיינען זיי און צי גיבען זיי אכטונג אויף אייך?
מען האט מיר איבערגעגעבען, אז אין דער פריהערדיגער וואוינונג
האט איהר ניט געהאט קיין זעהר גוטע באקוועמליכקייטען. און ווי
איז אין דער נייער וואוינונג? פארגעסט ניט, אז אייך דארף מען
אפהיטען, אויף אייך דארף מען אכטונג גיבען, און געזונטע מענשען
האבען א טבע ניט צו פארשטעהן די קראנקע...

איך וואלט זעהר געוואלט אוועקפאהרען קיין אויסלאנד, אבער,
ווי עס שיינט, וועט זיך דאס מיר ניט איינגעבען. מיין ברודער
ניקאלאי האט וועגען דעם אוועקגעשיקט א בקשה צום מיניסטער
פון אינערליכע אנגעלעגנהייטען און אויך אין יוסטיץ־מיניסטע־
ריום. אבער עס גהט עפעס זעהר שווערלאך; מען זאגט, אז
אזא ערלויבעניש פאר מיר קען גיבען בלויז דער צאר אליין. און
דאס איז ווירקליך זעהר מאדנע; פאר־א־יאהרען האט מען גע־

וואלט, אז איך זאל אוועקפאהרען קיין אויסלאנד, און איצטער לאזט מען מיך ניט.

דא איז מיר זעהר אומעטיג. עס קומט מיר אלץ ניט אויס זיך צו טרעפען מיט אינטערעסאנטע מענשען. דא ניט לאנג צוריק איז ביי מיר געווען דער ארוואקאט מאנדעלשטאם; ער איז דא פאר־בייגעפאהרען, האט ער זיך אפגעשטעלט אין שטאדט און איז גע־קומען מיך זעהן. ער האט אויף מיר זעהר א גוטען אייגדרוק גע־מאכט; מיר שיינט, אז ער איז זעהר א קלוגער און עס איז אינ־טערעסאנט מיט איהם צו ריידען.

איך האב דא אנגעהויבען געהן אויף לעקציעס און מעהר פון אלץ אינטערעסירט מיך וויי אזוי דער עולם הערט זיך צו צו דער לעקציע.

מיר קומט דא אוים צו זעהן וויי יונגע לייט און יונגע מיידלאך טוען גארניט; ניט זיי לערנען און ניט זיי לעזען. וואס וועט פון זיי ווערען? אזעלכע מענשען פארפאסקודען בלויז דאס לעבען. זומער האב איך זיך דא באקענט מיט א יונגען סטודענט פון א יאהר 23, און שטעלט זיך פאר! ער אינטערעסירט זיך ניט מיט קיין זאך, לייענט ניט קיין ביכער און זאגט גאנץ אפען, אז ער וויל ניט לייענען. דאס איז א גראבער יונג, אן אונווויסענדער, און מיינט נאר, אז ער ווייסט אלעס און פארשטעהט אלעס. אזא עם־הארצות ברענגט מיך ארויס פון געדולד. אזעלכע מענשען קען איך ניט אריבערטראגען.

אין אלגעמיין דוכט זיך מיר, אז איצט זיינען די מענשען גאר אנדערע.

איך גיב אייך א קוש. וועראַ.

ניט איבער א גרוס לאפאטינ'ען. מען דארף איהם אנשרייבען א בריעף. שיקט מיר צו זיין אדרעס. ער וועט לאנג זיין אין אדעס?

מעהר האב איך ספאנדאני'ן קיין בריעף ניט געשריבען. אין אקטאבער, 1906, איז ער געשטארבען.

די מאדאם העקער, די אלמנה פון ספאנדאני'ס גוטען פריינד, האט מיר די בריעף אפגעשיקט צוריק, און איך בין איהר ווירקליך דאנקבאר דערפאר.

היינט האָב איך זיי איבערגעלייענט און דערביי האָב איך געפיהלט ווי דאָס הארץ קלאפט מיר זעהר אומרוהיג. זאָל איך זיי אריינגיבען אין מיינע מעמוארען, צי נייין? אפשר וועלען זיי פאר'ן לעזער ניט זיין אינטערעסאנט גענוג?

אבער וועז איך האָב זיי איבערגעלעזען, האָב איך באשלאָסען זיי אריינצוגעבען. איך האָב זיי דאָך געשריבען אין א מאָמענט וועז איך האָב א סך איבערגעלעבט און זיי זיינען זעהר אויפריכטיג. דאָס איז א דאָקומענט, אן אמת'ער דאָקומענט.

און עס איז ווירקליך מערקווירדיג! ספּאנדאָני'ן האָט מען גע'משפט אינ'ם יאָהר 1884, צוזאמען מיט מיר. באקענט מיט איהם האָב איך זיך, ווי איך האָב שוין דערצעהלט אינ'ם ערשטען באנד פון מיינע מעמוארען, אין קיעוו, וועז איך בין אין 1882, געקומען אהין פון כארקאָוו זיך באקענען מיט דער ארטיגער גרופּע פון דער „נאראָדנאיא וואָליא," וואו ספּאנדאָני איז אויך געווען א מיטגליד.

זיך באקענט — אבער ווי אזוי? ווי מיר פלעגען זיך אין אלגעמיין באקענען אין יענער צייט. א מענש האָט א באשטימטע רעווא‌לוציאָנערע רעפוטאציע, — די פאָליציי פארפאָלגט איהם, ער איז געווען פארשיקט, האָט א נאָמען צווישען די חברים אין דער פארטיי — וואָס זשע נאָך דארף מען?!

זיך ניט אינטערעסירט מיט דער נשמה פונ'ם מענשען, ניט אריינגעקוקט אין זיין פסיכאָלאָגיע.

דאָס זעלבע איז געווען מיט ספּאנדאָני'ן. וועז איך האָב איהם, אלס דעם טעטיגסטען מענשען פון דער קיעווער גרופּע, אייגענטלאָדען אין דער צענטראָלער קערפערשאפט, וואָס איך האָב גענרינדעט, האָב איך אייגענטליך ניט געווואוסט ווער ער איז אין וואָס ער איז. מיר האָבען געדארפט האָבען חברים צו דער ארבייט און אזוי ווי ספּאנדאָני איז געווען פאסיג דערצו, האָב איך איהם אריינגענומען.

נאָכדעם איז געקומען דער פראָצעס, אויף וועלכען ספּאנדאָני האָט זיך ניט אנגעזעהן אזוי שטארק; ער האָט כמעט די גאנצע צייט געשווייגען, אבער ער האָט זיך געהאלטען זעהר פעסט און שטאלץ.

עס איז גראָד אויסגעקומען אזוי, אז איהם האָט מען אין דער שליסעלבורגער פעסטונג ניט פארשפּארט, און דערפאר בין איך

מיט איהם ניט געווארעז אווי באפריינדעט ווי מיט אנדערע חברים.

און וועז איך בין ארויס פון שלעסעלבורגער פעסטונג און פאר־שיקט געווארעז אין דעם קאלטען ארכאנגעלסק, איז מיר געווען שרעקליך שווער אוז אומעטיג אויפ'ן הארצעז, אוז מיט אמאל באקום איך פון ספאנדאני'ן איין בריעף אוז א צווייטען. אזעלכע וואריעמע בריעף, הארציגע, פרײנדליכע. בין איך איבערראשט געוואָרעז. מיר איז גאר קיינמאל ניט איינגעפאלעז, אז ער באציהט זיך אזוי גוט צו מיר; איך האָב געמיינט, אז ער קוקט אויף מיר ווי אויף א ווייטען, פרעמדעז מענשעז. איך האָב איהם אויף זיינע בריעף געענטפערט, אוז פון דאז האָבעז מיר זיך אנגעהויבעז איבער־שרייבעז ווי אמת'ע גוטע פריינד.

א טייערער מענש געווען. ניטאָ מעהר אזעלכע ווי ער. אוז ווייל ער איז געווען אזא גוטער, אזא ליעבער מענש, נעם איך אריין אין מיינע מעמוארעז די בריעף, וואָס איך האָב איהם געשריבעז. זאל דאָס זיין אן אנדענק נאָך איהם.

ענדע.

אָנווייזונג פאר די בילדער אין אלע 3 בענדער

	זייט	באַנד
א.		
גאָמען		
אַנטאָנאָוו	186	2טער באַנד
אַשענברענער, מיכאַאיל	344	1טער באַנד
ב.		
באָגדאַנאָוויטש, יורי	271	1טער באַנד
ברעשקאָווסקאַיאַ, יעקאַטערינאַ	109	3טער באַנד
ג.		
גאָרקי, מאַקסים	121	3טער באַנד
גרינוויצקי, ד.	303	1טער באַנד
ד.		
דעגאָיעוו, סערגעי	393	1טער באַנד
ה.		
האַרטמאַן, לעוו	265	1טער באַנד
האַלפמאַן, העסי	309	1טער באַנד
וו.		
וואָלקענשטיין, לודמילאַ	41	2טער באַנד
ז.		
זאָסוליטש, ווערַ	143	1טער באַנד
זונדעלעוויטש, אַהרון	197	1טער באַנד
זשעליבאָוו, אַנדרעי	185	1טער באַנד
זשעליאַבאָוו (אויפ'ן פּראָצעס)	250	1טער באַנד
ט.		
טריגאָני, מיכאַאיל	334	1טער באַנד
י.		
יעמיליאַנאָוו	304	1טער באַנד
יאַנאָווויטש, לודוויג	35	2טער באַנד
כ.		
כאַלטורין, סטעפּאַן	223	1טער באַנד
ל.		
לאָפּאַטין גערמאַן	69	2טער באַנד
לאָגאָווסקי	143	2טער באַנד
לוקאַשעוויטש, יאָסיף	266	2טער באַנד
לעבעדיעוו	76	3טער באַנד

מ.

מיכאילאוו, אלעקסאנדער	239	1טער באנד
מיכאילאוו, טימאפעי	292	1טער באנד
מאראזאוו, ניקאלאי	206	2טער באנד

נ.

נעטשאיעוו, רעגעי	274	1טער באנד

ס.

סאלאוויאוו, אלעקסאנדער	167	1טער באנד
סאזשין	118	3טער באנד
סוכאנאוו	255	1טער באנד
סוראוועוו, דמיטרי	163	2טער באנד
סבאנדאנו	193	3טער באנד

פ.

פלעכאנאוו, גרעגארי	134	1טער באנד
פארוואסקאיא, סאפיע	320	1טער באנד
פאפאוו, מיכאיל	52	2טער באנד
פאכיטאנאוו, ניקאלאי	125	2טער באנד

פ.

פיגנער, ווערא	שער־בלאט	1טער באנד
פיגנער, ווערא	12	3טער באנד
פינער, לידיא	88	1טער באנד
פיגנער, יעוועניא	41	3טער באנד
פראלענקא, מיכאיל	212	2טער באנד

ק.

קוויאטקאוואסקי, אלעקסאנדער	208	1טער באנד
קלעטשניקאוו	288	1טער באנד
קיבאלטשיטש, ניקאלאי	291	1טער באנד
קארפענקא, וולאדימיר	119	3טער באנד
קארבא, אנא	180	3טער באנד

ר.

ראגאטשאוו	404	1טער באנד
ריסאקאוו, איוואן	302	1טער באנד

ש.

שטראמבערג, בארון	457	1טער באנד
שעבאלין, מיכאיל	56	2טער באנד
שאליאפין, פיאדאר	122	3טער באנד